

**УНІВЕРСИТЕТ
ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ
В ПЕРЕЯСЛАВІ**

**ВІТЧИЗНЯНА НАУКА НА ЗЛАМІ ЕПОХ:
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**

**Матеріали Всеукраїнської науково-практичної
інтернет-конференції
(18 квітня 2024 року)**

№97

Переяслав – 2024

УНІВЕРСИТЕТ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ
В ПЕРЕЯСЛАВІ

Рада молодих учених університету

Матеріали
Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції
**«ВІТЧИЗНЯНА НАУКА НА ЗЛАМІ ЕПОХ:
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ»**

18 квітня 2024 року

Вип. 97

Збірник наукових праць

Переяслав – 2024

УДК 001(477)«19/20»
ББК 72(4Укр)63
В 54

Матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції
«Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку»: Зб. наук.
праць. Переяслав, 2024. Вип. 97. 168 с.

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР:

Коцур В. П. – доктор історичних наук, професор, академік НАПН України

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Воловик Л. М. – кандидат географічних наук, доцент

Євтушенко Н. М. – кандидат економічних наук, доцент

Кикоть С. М. – кандидат історичних наук (відповідальний секретар)

Носаченко В. М. – кандидат педагогічних наук, доцент

Руденко О. В. – кандидат психологічних наук, доцент

Скляренко О. Б. – кандидат філологічних наук, доцент

Солопко І. О. – кандидат фізико-математичних наук, доцент

Юхименко Н. Ф. – кандидат філософських наук, доцент

Збірник матеріалів конференції вміщує результати наукових досліджень наукових співробітників, викладачів вищих навчальних закладів, докторантів, аспірантів, студентів з актуальних проблем гуманітарних, природничих і технічних наук.

Відповідальність за грамотність, автентичність цитат, достовірність фактів і посилань несуть автори публікацій.

©Рада молодих учених університету
©Університет Григорія Сковороди
в Переяславі

БІОЛОГІЧНІ НАУКИ

Лідія Мош
(Стрий)

ДЕРЕВА МАЙБУТНЬОГО: ЯК НОВІТНІ БІОТЕХНОЛОГІЇ ЗМІНЮЮТЬ «ОБЛИЧЧЯ» ЛІСІВ?

Генетика і селекція в лісовому господарстві мають вирішальне значення для створення стійких і продуктивних лісів.

В темі «Дерева майбутнього: як новітні біотехнології змінюють «обличчя» лісів?» розглянуто основні типи схрещування, історію генетики і селекції лісового господарства та сучасні біотехнології, які викоистовуються в лісовому господарстві, які дають змогу зважено оцінювати як ризики, так і потенційну користь в лісовому господарстві.

Ключові слова: лісова генетика, лісова селекція, схрещування, РНК-інтерференція, біоінформатика, біоіндикація забруднень, геномне редагування.

Лісова генетика - це наука, яка вивчає спадковість і передачу генів від батьків до нащадків у дерев. Ця наука допомагає зрозуміти, які гені відповідають за певні властивості дерев і як вони передаються з покоління в покоління.

Лісова селекція - це процес вибору найбільш бажаних дерев для розмноження з метою поліпшення певних генетичних характеристик, таких як швидкий ріст, висока продуктивність або стійкість до хвороби. Цей процес передбачає вибір дерев на основі їх генетичних і фенотипових характеристик, а також контрольоване схрещування з метою отримання нащадків з бажаними властивостями.

Схрещування – це поєднання генетичної інформації від двох особин, що призводить до народження нащадків з комбінацією генів обох батьків. У лісовому господарстві схрещування може бути використано для поліпшення генетичних характеристик дерев, таких як стійкість до хвороби, посухостійкість або продуктивність. У лісовому господарстві можна виділити два основних види схрещування: природне і штучне. Природне схрещування відбувається в природному середовищі, а штучне здійснюється людьми з метою поліпшення певних генетичних характеристик дерев. Використовують такі методи схрещування: вибіркоче схрещування, крос-опилення або використання генетично модифікованих дерев.

Історія генетики і селекції лісового господарства

Історія генетики та управління лісовим господарством є інтригуючою темою, яка сягає корінням у початок XIX ст. Розвиток наукового менеджменту лісового господарства можна простежити з праць Карла фон Карловіца в Німеччині, який у 1713 р. ввів концепцію «сталого лісового господарства» у своїй книзі «*Sylvicultura Economica*». Карловіц запропонував раціональне використання лісів і підтримання балансу між вирубкою і відновленням лісів. Він також ввів концепцію необхідності різноманітного насадження дерев і рослин для підтримки стійкості лісу і збереження його продуктивності у довгостроковій перспективі. Його робота стала основою для подальших розробок у галузі лісового господарства і допомогла закласти основи наукового підходу до управління лісовими ресурсами. Однак лише в XIX ст. генетика та селекція почали перетинатися. Галузь генетики зародилася наприкінці XIX ст. з роботою Грегора Менделя, який відкрив основні принципи спадковості завдяки експериментам із рослинами гороху. На початку XX ст. вчені з управління лісовим господарством почали застосовувати принципи генетики до поліпшити якість деревних порід лісу. У 1906 р. в Швеції було започатковано першу програму розведення лісових дерев, зосереджену на поліпшенні сосни звичайної та ялини звичайної. У рамках шведської програми розведення лісових дерев, започаткованої у 1906 році, вибірково вибиралися саджанці з покращеними генетичними властивостями, такими як швидкість росту, стійкість до хвороби та висока якість деревини. Ці саджанці використовувалися для

створення лісових насаджень, які мали вищий потенціал для вирощування дерев з кращими характеристиками.

Крім того, програма передбачала управління лісовими насадженнями, щоб забезпечити оптимальні умови для росту дерев. В результаті, ця програма сприяла створенню більш продуктивних лісових насаджень. За цією програмою послідували подібні зусилля в інших країнах, наприклад у Сполучених Штатах і Канаді. У середині XX ст. відкриття подвійної спіралі ДНК Джеймсом Уотсоном і Френсісом Кріком у 1953р. заклало основу сучасної генетики. Цей прорив дозволив вченим вивчити генетичний склад лісових порід дерев і розробити більш ефективні програми розведення для покращення їх росту, форми та стійкості до шкідників і хвороби. Сьогодні генетика та управління лісовим господарством продовжують розвиватися та перетинатися з новими технологіями, такими як геноміка, біоінформатика та молекулярна біологія, які відіграють дедалі важливішу роль у розвитку практик сталого лісового господарства. Ці досягнення не тільки допомогли підвищити продуктивність лісогосподарських робіт, але й покращити збереження лісових екосистем і послуг, які вони надають суспільству.

Сучасні біотехнології в лісовому господарстві

- РНК-інтерференція – пригнічення експресії певних генів для модифікації ознак.
- Метаболічна інженерія – зміна обміну речовин для покращення якості деревини.
- Біоінформатика – аналіз великих масивів геномних даних.
- Бактеріальні та мікологічні засоби захисту рослин – використання мікроорганізмів для контролю шкідників і хвороби.
- Біосорбція забруднюючих речовин – використання рослин і мікроорганізмів для очищення ґрунту та води від токсичних речовин.
- Біоіндикація забруднень – використання рослин і мікроорганізмів як біоіндикаторів забруднень навколишнього середовища.
- Геномна селекція на основі маркерів – дозволить прискорити селекційний процес за рахунок маркер-допоміжного добору.
- Генетично модифіковані організми (ГМО) – створення рослин з покращеними ознаками за рахунок введення генів з інших організмів.
- Геномне редагування – це цільова зміна власних генів організму без введення чужорідних генів. Здійснюється за допомогою технологій типу CRISPR/Cas9.

Використання сучасних біотехнологій у лісовому господарстві, безумовно, несе певні ризики, які потрібно враховувати. Проте за умов належного наукового обґрунтування та контролю, суспільство може отримати більше переваг від використання цих технологій в лісовому господарстві. Важливо зважено оцінювати як ризики, так і потенційну користь.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Білоус В. І. Лісова селекція. Умань. 2003. 532 с.

ЕКОЛОГІЯ

УДК 628.42+46

Андрій Сабо
(Запоріжжя)

ЗАСТОСУВАННЯ ПРИРОДОСУМІСНОЇ МАЛОБЮДЖЕТНОЇ УСТАНОВКИ ДЛЯ УТИЛІЗАЦІЇ ОРГАНІЧНИХ ВІДХОДІВ ЛЮДИНИ У МІСТАХ В УМОВАХ КРИЗОВОГО СТАНУ ЖКГ

У статті розглядаються технічні та організаційні особливості застосування природосумісної малобюджетної технології для утилізації органічних відходів в умовах міст та інших населених пунктів з врахуванням кризового стану ЖКГ, зокрема, перебоями у водопостачанні та енергопостачанні.

Ключові слова: органічні відходи, компостування, біореактор, експлуатація.

The article examines the technical and organizational features for the usage of the environmentally compatible low-budget technology for the disposal of organic waste in cities and other settlements taking into account the crisis state of housing and communal services with interruptions in water supply and energy supply in particular.

Key words: organic waste, composting, bioreactor, operation.

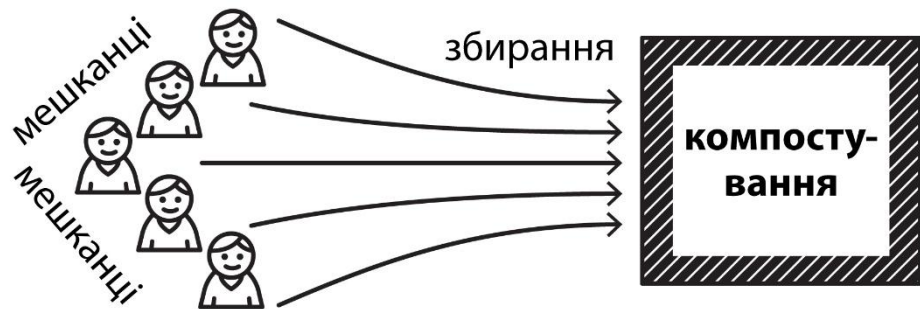
Як результат воєнних дій на території країни останнім часом загострилися проблеми з енергопостачанням, а звідси – і з водопостачанням, що можуть викликати порушення роботи каналізації, що може призвести до несанкціонованого вимушеного накопичення відходів життєдіяльності людини та їх викидання у побутове сміття, заковування у непристосованих місцях у ґрунт та інших негативних явищ.

В своїх попередніх працях, а також у працях інших дослідників, з якими автор рекомендує ознайомитися, автор акцентував свою увагу на питаннях використання природосумісної малобюджетної технології для компостування органічних відходів життєдіяльності людини (далі – скорочено ПСМБТК та ОВЖДЛ відповідно) насамперед в умовах пунктів тимчасового утримання внутрішньо переміщених осіб, сільських громад та мешканців будинків у містах, що належать до приватного сектора [1-4]. Але в даний час найбільш загрозеним є стан ЖКГ та мешканців саме багатоповерхових будинків у містах. Саме тому автор вирішив присвятити певну увагу можливостям застосування означеної технології в умовах багатоповерхової забудови міст та розглянути організаційні та технічні аспекти впровадження означеної технології.

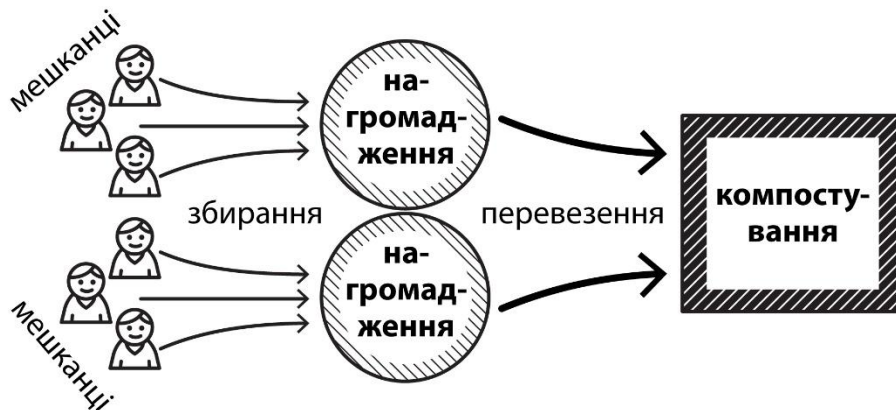
Базуючись на розробках д-ра Дж. Дженкінса та власному досвіді використання ПСМБТК [1, 3-5], можна виділити два основних варіанти для організації ПСМБТК в міських умовах, які схематично представлені на рисунку 1. У першому варіанті (рис. 1 а) біореактор для компостування ОВЖДЛ споруджується в межах прибудинкової території і є одночасно місцем збирання та компостування, куди мешканці будинку або вповноважені ними особи зносять ОВЖДЛ зі своїх квартир. У другому варіанті (рис. 1 б) біореактор для компостування ОВЖДЛ споруджується за межами міста або мікрорайону, на території прибудинкової території встановлюються змінні ємності з притертою кришкою, які слугують лише місцем збирання ОВЖДЛ. Тоді періодично такі накопичувальні ємності з ОВЖДЛ завантажуються (з заміною ємностей для збирання) на спеціальні транспортні засоби та вивозяться для компостування до біореактора ПСМБТК, функціонування якого забезпечують вповноважені юридичні чи фізичні особи-підприємці, оскільки після компостування за технологією ПСМБТК можна регулярно отримувати цінне та безпечне органічне добриво, яке можна безпечно та ефективно використовувати у сільськогосподарському виробництві

чи реалізовувати населенню. Таким чином, системи компостування нічного золота можуть надати можливості створення нових форм бізнесу.

Автор вважає доцільним нагадати основні положення щодо технічних аспектів ПСМБТК, зробивши акцент на особливостях будівництва та експлуатації біореактора в зазначених умовах. При визначенні розмірів, а тобто і ємності біореактора слід враховувати, що на сім'ю з 4 осіб розрахунковий обсяг компосту, що виробляється в 1,2-1,4 куб метрів на рік. Оскільки повний цикл збирання та компостування триває загалом 2 роки, то необхідно мати 2 однакових відділення та це окреме відділення (під дахом) для зберігання засипного органічного матеріалу [2-5]. Спорудження біореактору для ПСМБТК можна вести в залежності від його ємності з різноманітних матеріалів, в тому числі і таких, які вже були у використанні. Опис конструкцій досить докладно подано у попередніх роботах автора. Для спорудження досить великих реакторів можна використовувати також і конструкції з цегли, якщо це буде доцільно.

а)

б)

Рис. 1. Варіанти організації ПСМБТК в умовах міста

У житлових приміщеннях громадян компостний туалет слід розмістити у відокремленому, зручному для цілорічного використання місці. При правильному використанні компостний туалет для нічного золот не створюватиме якогось неприємного запаху, тому багато людей розміщують компостні туалети в будинку, у своїх спальнях, кабінетах або десь поблизу, або ж у підвалі, залежно від того, яке саме місце вони вважають найбільш доступним, відокремленим і зручним. Компостний туалети найкраще розміщувати там, звідки збірну ємність буде легше виносити до розташованого поза приміщенням компостного ящика [2-4, 6]. Також у цей компостний туалет можуть збиратися і фекальні маси з дитячих памперсів (при з'єднання з памперсів у компостний туалет). Харчові відходи слід збирати в окремий контейнер і спорожнити його безпосередньо в компостний ящик, що знаходиться на вулиці, призначений для переробки нічного золот. Усі матеріали слід компостувати у тому ж компостному ящику. При зборі харчових відходів у компостний туалет можлива поява мошок. Але якщо збірна ємність компостного туалету виймається з нього і має щільну кришку, можна кидати харчові відходи в сам компостний туалет, якщо планується спорожнювати збірну ємність найближчими днями.

Матеріали, що використовуються для покриття компостного туалету, називають "покривними матеріалами". Ідеальним матеріалом є тирса, одержувані при розпилюванні колод, але можуть бути використані й інші матеріали, залежно від їхньої доступності в конкретному місці. Можна використовувати різноманітне зернове лушпиння (соняшнику, вівса, проса і т.п.), жом, кришений торф, перегнили листя і навіть подрібнений на шредері використаний папір. Для успішного використання компостного туалету для нічного золота абсолютно необхідна наявність відповідного покривного матеріалу. Місцева влада та/або органи самоврядування або самі мешканці повинні забезпечити кожному сім'ю таким матеріалом. Досвід автора показує, що на один рік на сім'ю з 4 осіб на 1 рік потрібно приблизно 9-10 стандартних мішків дрібної стружки або 7-9 мішків тирси, що за вагою становить приблизно 70-80 кг, якщо не буде компостуватися урина, а якщо буде - то приблизно в 1.5 рази більше. Основою для компостного туалету, що встановлюється в житло, може бути будь-яке відро відповідної ємності (виходячи з можливості його транспортування), при цьому найкращим вибором з точки зору ціни буде пластикова цеберка для компостного туалету, вже укомплектоване кришкою. Нагадаємо, що треба мати як мінімум 2 цеберки.

Чим більше маса людини і кількість споживаної ним їжі, тим швидше наповнюватиметься змінна ємність компостного туалету. Якщо ви використовуєте як покривний матеріал не зовсім підходящі матеріали, наприклад, деревну стружку, яка краще пропускає повітря і тому не так добре ізолює гази, що створюють неприємний запах, то вам знадобиться додавати більше покривного матеріалу, а тому ваш компостний туалет буде наповнюватися швидше. Людські випорожнення переважно представлені рідкою фракцією. Ця рідина заповнюватиме простір між частинками покривного матеріалу в міру того, як наповнюватиметься ємність. При використанні компостного туалету для збору нічного золота слід стежити за тим, щоб на поверхні вмісту ємності постійно знаходився чистий шар покривного матеріалу. Якщо від вмісту компостного туалету виходить запах, необхідно додати більше покривного матеріалу до тих пір, поки запах не перестане відчуватися. Як альтернативне рішення можна використовувати в ємності вкладиш із біорозкладних пластикових пакетів. Після наповнення вкладка з вмістом поміщається в компостну купу. Зібраний у компостному туалеті матеріал переносять до компостної скриньки та додають до вмісту цієї скриньки. При користуванні компостним туалетом середньою сім'єю із чотирьох осіб потрібно спорожнити три-чотири збірні ємності за тиждень. На кожен контейнер зібраного матеріалу, що поміщається в компостну купу, потрібно заносити в кімнату, де встановлений туалет приблизно рівну за обсягом ємність з органічним покривним матеріалом. Завдання з компостування нічного золота в домогосподарстві слід покласти на досвідчену, надійну і відповідальну людину, яка пристає на виконання цих обов'язків.

Для очищення стандартної ємності потрібно приблизно два літри води при ручному очищенні і приблизно 5-8 літрів при простому ополіскуванні. Всю ту воду, яку використовували для очищення змінної ємності, слід виливати на купу компосту і в жодному разі не використовувати для інших цілей. У цьому можна використовувати т.зв. «сіру» воду (тобто раніше використану, наприклад, для миття посуду, овочів, прибирання в приміщенні). Рационально використовувати для цього, а також для зволоження компостного ящика, дощову воду, що збирається. Місткість для збору дощової води можна зробити з підручних матеріалів та розмістити біля штатних зливів на прибудинковій території. Приклад конструкції з дерев'яних піддонів та плівки для теплиці (виконаної автором) див. на рисунку 2 (плівковий чохол та кришка не показані).

Рис. 2. Варіант конструкції корпусу ящика для збирання дощової води

Для того, щоб підтримувати необхідний рівень вологості компостної купи, можна використовувати "сіру воду" і, само собою, урину. Компост повинен завжди мати вологість, порівнянну з віджатою губкою і навіть більше, тому всю урину доцільно зливати в купу.

В умовах знаходження біореактора в межах міста вкрай рекомендується зверху компостної купи розмістити дротяну сітку, щоб собаки та інші тварини не могли копатися в компостній купі, розриваючи її, хоча товстий шар покривного матеріалу зверху купи запобігає її розриванню здебільшого м'ясоїдних або птахів.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Jenkins J.C. The Humanure Handbook: A Guide to Composting Human Manure. Grove City, PA, USA: Joseph Jenkins, Inc., 262 p.
2. URL: <https://uhbdp.org/eco-articles/kompostirovanie-nochnogo-zolota-kak-regulyarno-poluchat-tsennoe-i-bezopasnoe-organicheskoe-udobrenie>
3. Сабо А.Г. Природосумісна малобюджетна установка для утилізації органічних відходів людини в умовах післявоєнного відновлення України для підсобних гос-подарств та сільських громад: особистий досвід та рекомендації. *Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації* / Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. (23 червня 2023 р., Університет Григорія Сковороди у Переяславі): зб. наук. праць. Переяслав, 2023. Вип. 95. С.89-92.
4. Sabo A.G. Environmentally Compatible Low-Budget Technology of Organic Waste Disposal During Wartime and Under Problems of Housing and Community Management for Individuals and Local Communities. Abstracts of VI International Scientific and Practical Conference. Rome, Italy. PP. 257-263.
5. URL: <https://agricultura.org/library/kompost-iz-fekalij-kompostirovanie-i-xranenie-fekalij-iz-tualetov-s-razdelnym-sborom-otxodov/>
6. URL: <https://drive.google.com/file/d/1ZNvSamMWS6hr9IJ2GKYmnVjtLl9zLRYe/view>

ТУРИЗМ І РЕКРЕАЦІЯ

UDC 340. 670.1

*Natalia Rogova, Olena Kutova, Anastasia Naumenko
(Poltava)*

TASKS OF THE RECEPTION AND ACCOMMODATION SERVICE

Tourism can really become an effective tool for promoting socio-economic growth in Ukraine. Our country has significant potential in this direction, thanks to its rich cultural heritage, natural beauty and historical monuments.

The priority task in the development of tourism is to create a favorable infrastructure, improve the quality of services, increase tourist safety and comfort for visitors. In addition, it is important to improve marketing strategies and promotion of tourism products of Ukraine at the international level.

Tourism development can also contribute to increasing investment in regions, creating new jobs and supporting small and medium-sized enterprises. It can become a source of additional income for local residents, especially in rural areas where tourism can provide alternative sources of income from traditional agriculture.

However, to achieve success in this direction, active support of the state, the development of effective policies aimed at the development of tourism, and cooperation between the government, the public and the private sector are also necessary.

This fact is still confirmed by a significant amount of statistical data both for a single region, country, and for the whole world. Taking into account that the tourism sector "is becoming one of the main sectors that affects the general state and trends of the world economy" and recognizing its high profitability for the national economy, the Cabinet of Ministers of Ukraine approved the "Strategy for the Development of Tourism and Resorts for the period up to 2026" [1]. In it, the main development objectives are provided [1]:

- creation of a competitive national tourism product;
- directing activities to clear positioning of different types of tourism products, adapted to the requirements and expectations of consumers;
- improving the quality of infrastructure of resorts and recreational areas;
- ensuring the conformity of price and quality of tourist products by creating conditions for optimizing the organizational and economic structure of activities and developing national standards for the provision of tourist services in accordance with international standards.

The hotel distinguishes between front of the house and back of the house plans. Foreground service workers actively interact with guests and are directly engaged in the production of services (services). These include reception and accommodation services, service desk, room operation service, reservation service and other services for the provision of additional services (if any). Employees of the background services have virtually no direct contact with guests and perform administrative functions; Such services usually include engineering and technical services, economic service, accounting, commercial service, personnel department, etc.

The service that the consumer primarily encounters is called the reception and accommodation service. It is the employees of this segment who are constantly in direct contact with the client, forming his opinion about the hotel.

The main tasks performed by the reception and accommodation service are: booking, registration, distribution of rooms, providing guests with various information services, charging for accommodation, maintaining documentation.

The reception service also maintains a database with information about guests and the status of the number of rooms. This service works around the clock, with day, evening and night shifts.

The main employees of this unit are administrators, receptionists, telephone operators, reservation service managers, luggage carriers.

Reception service specialists must be able not only to be well versed in the issues of booking rooms and participate in the settlement of guests, but also to be able to resolve conflicts with customers, to be diplomatic in cases where the eccentricity of the client goes beyond common sense.

In the structure of reception and accommodation services, it is customary to distinguish the Front Desk (reception and accommodation desk, reception desk, receptionist, reception) and Front Office. Reception and accommodation managers (receptionists, administrators on duty), night auditors work at the reception and accommodation desk, there may be concierges, but, as a rule, a separate concierge desk is provided. This service is the main information node of any hotel, since the current one is located here. Information about consumers of services staying at the hotel, as well as about those who arrive or leave, about the state of the room fund, about current organizational measures in the hotel, accounts of consumers of services. This information is processed, distributed and is the basis for coordinating the activities of other services engaged in service (maid service, engineering department, restaurants and bars, etc.).

The reception service (Front Office) most often contacts and interacts with guests throughout the entire service process, from the moment of the first visit of the consumer of the guest's services to the hotel and until his discharge. This service performs a large number of the most important functions, and its staff usually accounts for 10-15% of all hotel employees. The service is managed by the manager of the reception and accommodation department (Front Office manager).

For this service, there is an unofficial age limit – up to 30 years, but it remains at the discretion of the administration.

The reception and accommodation staff interacts with customers and has the longest contact with them. According to the assessment of the quality of service and its support system adopted in the hospitality industry, the reception and accommodation service is the main "point of contact", by which the entire hotel as a whole is evaluated.

Negative impressions of the consumer of services from this service can develop into a negative impression of the hotel. Tactless question,

"Wrong", from the point of view of the client, intonation can cause his negative reaction much more strength than the satisfaction that he was simply well served.

It is important that all information about room reservation is at the receptionist reception (cost and type of room, payment method, room availability).

The functions of the reception and accommodation service are:

- the process of guest registration, distribution and sale of rooms;
- processing reservation orders when the hotel does not have a special unit or when it is closed;
- coordination of all types of customer service;
- providing guests with information about the hotel, local attractions and other information;
- providing hotel management with accurate data on the use of rooms (report on the status of rooms);
- preparation and issuance of payment documents (invoices) for services rendered and final settlements with consumers.

The receptionist service controls the hotel rooms, maintains a card index of room occupancy, availability and serves as an information center.

The process of servicing guests in hotels of all categories can be represented as the following steps:

In accordance with the "Rules for the use of hotels and similar means of accommodation and provision of hotel services", the contractor must ensure round-the-clock clearance of consumers arriving at and leaving the hotel, which determines the variable nature of the work of the reception and accommodation service.

According to the "Rules for the use of hotels and similar means of accommodation and provision of hotel services", approved by the Order of the State Tourist Administration of Ukraine of March 16, 2004, hotels are obliged to provide the client with the necessary, objective, accessible and timely information about hotel services [2]. It is at the stage of registration of the client that the

information is brought to his attention in an accessible, visual form and should be placed in the reception service and accommodation (reception) in a convenient place for inspection and contain:

- regulatory documents, according to the requirements of which hotel services should be provided;
- rules for the use of hotels and similar means of accommodation and provision of hotel services;
- certificate of assignment of the hotel to the category;
- a copy of the certificate for services subject to mandatory certification;
- a copy of the license, if this type of activity is subject to licensing;
- price list for rooms (places);
- list of basic services included in the price of the room (place);
- list and price of additional services provided for a fee;
- information on the form and procedure for payment for services;
- list of categories of persons entitled to use services on preferential terms in accordance with the law;
- information on the work of restaurants, trade, communications, consumer services and other establishments located in the hotel. If they are absent – information about the location and mode of operation of the nearest catering, communication and consumer services enterprises;
- information on bodies engaged in consumer protection.

The reception and accommodation service should ensure maximum occupancy of the hotel, avoiding unreasonable downtime.

Employees of the reception and accommodation service must be neatly dressed, have an impeccable appearance. Reception and accommodation staff should behave properly and be as open and friendly as possible. Guests should only be talked to while standing. And most importantly, you can't make people wait.

Reception and accommodation staff have the closest contact with hotel guests and should have the following qualities:

- professional behavior;
- Sociability;
- hospitable attitude;
- neat appearance: clothes, hairstyle;
- diligence, tact, goodwill, attentiveness.

Yes, of course, the professionalism of the hotel staff includes much more than just cleanliness, courtesy and attentiveness. A high service culture involves a deep understanding of guest needs, the ability to effectively interact with diverse personalities and solve problems that arise during a hotel stay.

Hotel employees must have not only technical skills, but also knowledge of the psychology of communication in order to provide guests with maximum comfort and satisfaction. This may include the ability to effectively listen and respond to guests' needs, demonstrate empathy and compassion, and mastery of verbal and non-verbal communication.

Knowledge of international etiquette is also an important aspect of hotel staff professionalism, as guests may be from different cultures and have different expectations of service. The ability to meet these expectations and behave in accordance with international standards of etiquette can improve the overall experience of guests at the hotel and contribute to the establishment's positive reputation.

REFERENCES

1. Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On approval of the Strategy for the development of tourism and resorts for the period up to 2026" [Electronic resource] / Ordinance of 16.03.2017 No 168-p. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-p>
2. Krul G. Ya. Fundamentals of hotel business K. : Center of educational literature, 2017. 367 p.

THE MAIN TOOLS AND STAGES OF PLANNING AND IMPLEMENTING SMM

Social Media Marketing (SMM) involves planning and implementing strategies to promote products, services, or brands on various social media platforms. Here are the main tools and stages involved in planning and implementing SMM:

Goal Setting:

Define clear and measurable goals for your social media marketing efforts, such as increasing brand awareness, driving website traffic, generating leads, or boosting sales.

Target Audience Identification:

Conduct market research to identify your target audience, including their demographics, interests, behaviors, and preferences.

Use social media analytics tools to gather data about your existing audience and analyze their engagement with your content.

Platform Selection:

Choose the social media platforms that are most relevant to your target audience and align with your marketing objectives.

Consider factors such as the demographics of each platform's user base, the type of content they prefer, and the features available for advertising and engagement.

Content Strategy Development:

Develop a content strategy that aligns with your brand identity, messaging, and goals.

Create a content calendar outlining the types of content to be published, the frequency of posting, and the key messages to be communicated.

Plan a mix of content formats, such as images, videos, blog posts, infographics, and user-generated content, to keep your audience engaged.

Content Creation and Curation:

Produce high-quality, engaging content that resonates with your target audience and encourages interaction.

Curate relevant content from other sources to supplement your own content and provide additional value to your audience.

Use multimedia elements, such as visuals and videos, to make your content more appealing and shareable.

Community Engagement:

Monitor social media channels for mentions, comments, and messages from your audience.

Respond promptly to inquiries, comments, and feedback, and engage in conversations to build relationships with your audience.

Encourage user-generated content and participation through contests, polls, and interactive campaigns.

Paid Advertising:

Utilize paid advertising options offered by social media platforms, such as sponsored posts, display ads, and promoted videos.

Set clear objectives for your ad campaigns, target specific audience segments, and optimize your ad creatives and targeting parameters to maximize ROI.

Performance Monitoring and Analysis:

Track key performance metrics, such as reach, engagement, clicks, conversions, and ROI, to evaluate the effectiveness of your SMM efforts.

Use social media analytics tools to gather data, generate reports, and gain insights into audience behavior and preferences.

Continuously optimize your strategies based on performance data, experiment with new approaches, and adapt to changes in the social media landscape.

By following these stages and leveraging the appropriate tools, businesses can plan and implement effective social media marketing campaigns to achieve their objectives and connect with their target audience effectively.

Set up paid advertising. Social networks allow you to set up paid advertising for the selected target audience of the enterprise.

However, haphazard, unjustified use of any SMM tools will be an inefficient waste of funds. Therefore, social media enterprises should be planned, in particular, when developing an SMM strategy. Josh Bernoff, Senior Vice President of Research Group, believes that when developing a set of SMM actions, it is necessary to use the POST method: P: People – analysis of the target audience. The development of an SMM strategy should begin with studying existing or potential consumers and analyzing the social media users of which they are. This stage involves determining the typical characteristics of the target audience, especially their preferences in the field of social networks and activities on the Internet. O: Objectives – the formation of clear goals. Despite the overall goal of SMM (ensuring the organization's presence in social media), the organization must clearly set the goals of marketing activities in social media: improving reputation (image), achieving or increasing brand awareness, expanding the target audience, strengthening consumer loyalty, increasing sales. S: Strategy – development and development of a strategy for interaction with consumers. To implement this stage of development of the SMM strategy, first of all, it is necessary to answer the question: "How exactly do you want to change customer relationships?" There are five main strategies to which most modern companies are inclined in the field of customer relations [2]:

1. Listening: Research what customers say about a company's products or services.
2. Speakback: using social media to communicate ads, ideas, and opinions to customers.
3. Stimulation: finding customers and developing cooperation relationships.
4. Customer support in helping each other.
5. Attracting customers to the business to achieve goals and product design.

T: Technology – selection of social media tools. When forming the socio-media apparatus to conduct a thorough analysis of existing social media and their purpose, pay attention to consumer preferences in using certain social networks [2]. Thus, the process of planning and organizing SMM should take place in stages. The key stage in the process of SMM development and implementation is to establish the interests and peculiarities of using Internet information resources and social media of each segment of the target audience of the enterprise. This information will be the basis for developing a content plan and building the organization's work in social media. To achieve a high level of SMM efficiency, it is important to systematically analyze the results of the marketer's work using special services.

In particular, a service like Likealizer not only allows you to analyze Facebook profiles, track the most popular posts, but also gives recommendations to cover the page. With the help of a service such as Google Analytics, you can monitor site visitors by parameters such as geographic location, demographics, interests, browser and software used, as well as determine their number. According to the category "behavior", you can analyze how interesting the content of the site is by visitors. Thus, like any other marketing activity, SMM requires its planning, organization of implementation and thorough analysis of the effectiveness of implementation [3].

LITERATURE

1. Vinnikova I. I., Grebnyov G. M., Puzanova Yu. Peculiarities of using SMM tools in marketing activities of Ukrainian enterprises. *Economic Bulletin of NTUU "KPI": collection of scientific works*. 2017. № 14. PP. 275–280.

2. The share of Internet users is rapidly growing in Ukraine. The League. URL: <https://tech.liga.net/technology/novosti/v-ukraine-stremitelno-rastet-dolyapolzovateley-internet> (accessed 02.04.2024).

3. Grishchenko O. F., Nesheva A. D. Social media marketing as a tool to promote the product of the enterprise. *Marketing and management of innovations*. 2013. №4. PP. 86-98. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mimi_2013_4_10 (accessed 02.04.2024).

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

УДК 351/354(075.8)

Олександра Починок
(Володимир)

ОРГАНІЗАЦІЯ І ПРОВЕДЕННЯ НАРАД, ЇХ ДОКУМЕНТАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Стаття присвячена питанням організації та проведення нарад, а також їх документальному забезпеченню. Розглядаються етапи підготовки до наради, правила її проведення та оформлення документації.

Ключові слова: нарада, організація, проведення, документація, протокол, рішення.

The article is devoted to issues of organization and holding of meetings, as well as their documentation. The stages of preparation for the meeting, the rules for its holding and the preparation of documentation are considered.

Key words: meeting, organization, conduct, documentation, protocol, decision.

Нарада – це організоване зібрання групи людей для обговорення певних питань та прийняття рішень. Нарادي є важливим інструментом для спілкування, координації дій та прийняття рішень в організаціях.

Документаційне забезпечення нарад – це комплекс заходів, спрямованих на підготовку, проведення та оформлення результатів нарад. Документація нарад допомагає організувати роботу, забезпечити чітку фіксацію прийнятих рішень та контролювати їх виконання. [1, с. 7]

Нарادي як засіб колективного вирішення проблем є однією з найефективніших форм управління. Дослідження показують, що приблизно 90% ідей генеруються в процесі колективного обміну думками. Очевидно, саме тому їх використовують в організаціях з командною роботою. Керівники і спеціалісти витрачають на ділові зустрічі 20-30 % робочого часу. Більшість із них, як правило, є масовими, що породжує різноманітні проблеми. Нарادي не завжди забезпечують очікуваний ефект, що спричинене неправильною технологією їх організації та проведення. Характерними недоліками нарад є часте їх скликання, незадовільна підготовка, залучення до участі багатьох осіб (здебільшого перших керівників), необґрунтована тривалість основної доповіді і дебатів, нечіткий стиль проведення нарад, що призводить до їх затягування. Прийняті на нарадах рішення часто бувають незадовільно оформленими, а їх виконання погано контролюється, що знижує їх ефективність, породжує необхідність повторних засідань. До подібних наслідків призводить незнання чи невміння керівника правильно обрати вид наради, чітко сформулювати проблему, належно організувати її обговорення і прийняття рішення. До прикладу, на базі практики, де я проходила переддипломну практику наради проводились до 10 хвилин і їх ефективність була на високому рівні. [1, с. 28]

Етапи організації наради:

1. **Визначення мети та завдань.** Чітко сформулюйте мету та завдання наради, щоб учасники розуміли, чого очікувати від зустрічі.

2. **Визначення учасників.** Запрошуйте лише тих, хто дійсно необхідний для досягнення мети наради.

3. **Створення порядку денного.** Включіть до порядку денного всі ключові питання, які потрібно обговорити, та визначте час для кожного пункту.

4. **Підготовка матеріалів.** Надайте учасникам наради всі необхідні матеріали заздалегідь, щоб вони могли ознайомитися з ними та підготуватися до обговорення.

5. **Вибір місця та часу проведення.** Оберіть місце, яке буде зручним для всіх учасників та сприятливим для обговорення.

Проведення наради:

1. Почніть нараду вчасно.
2. Створіть атмосферу довіри та співпраці.
3. Чітко дотримуйтесь порядку денного.
4. Стимулюйте активну участь усіх присутніх.
5. Підведіть підсумки та зафіксуйте прийняті рішення.

Документаційне забезпечення нарад:

1. **Протокол наради.** Протокол фіксує хід обговорення, прийняті рішення та відповідальних за їх виконання.
2. **Рішення наради.** Рішення наради містить чітко сформульовані завдання, строки їх виконання та відповідальних осіб.
3. В організаційному управлінні використовуються такі типи нарад:
 - а) автократичні наради – менеджер повідомляє учасникам свої розпорядження, свої погляди, рішення та накази вищого керівництва. Іноді учасникам дозволяється ставити запитання. Обмін думками не відбувається;
 - б) автократичні наради – різновид автократичних нарад. Керівництво задає всім питання і вислуховує відповіді. Мало хто з працівників бере участь у таких нарадах. Підлеглі поведуться пасивно, за винятком тих випадків, коли їм доводиться відповідати на запитання керівника. Як правило, учасники зборів активізуються, але не вступають у суперечки з керівником;
 - в) закриті наради: керівник або працівник за його дорученням представляє доповідь, після чого відбувається обговорення між кількома учасниками, яких обирає головуючий. Така зустріч є квазі-дискусією (виступи готуються заздалегідь). Не слід зловживати цим, оскільки це може призвести до розколу команди та антагонізму по відношенню до керівника та доповідача;
 - г) дискусійні збори – вільний обмін думками, публічне голосування та прийняття рішень. Як варіант, керівництво може приймати рішення самостійно, ґрунтуючись на розумінні того, що було сказано і запропоновано на зустрічі;
 - г) вільні наради – аморфні, без чітко визначеного порядку денного, іноді без головуючого. Метою таких зустрічей є обмін думками, і жодних рішень не вимагається. Такі зустрічі зазвичай відбуваються в машині або в кулуарах офіційної зустрічі;
 - д) проблемні зустрічі – спрямовані на пошук рішень конкретних проблем. Вони проходять за традиційною схемою: доповідь – запитання – обговорення – прийняття рішення. Для вирішення проблем часто використовується метод "мозкового штурму";
 - е) інструктивні (інформаційні) наради – передають розпорядження та необхідні дані зверху вниз по ієрархічних рівнях управління. Організуються, коли необхідно визначити завдання виконавця, з'ясувати проблеми, що виникли, і встановити терміни виконання доручень.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. ДСТУ 2732 2004. Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення понять. Київ: Держспоживстандарт України, 2005. 35 с.
2. Діденко А. Н. Сучасне діловодство : навч. посібник. Київ: Либідь, 2006. 384 с.
3. Блощинська В. А. Сучасне діловодство : навч. посібник, 2005. 320 с.

ЕКОНОМІКА

UDC 67.020.33

*Natalia Rogova, Sofia Lytvyn, Daria Serbina
(Poltava)*

IMPROVEMENT OF ADDITIONAL HOTEL SERVICES

The organization of additional services in the hotel industry is an integral part of the strategy of providing customers with a full range of services and ensuring their comfort and satisfaction during their stay in the hotel.

Keywords: areas of improvement, hotel service, additional services.

Improving additional hotel services can be key to attracting new customers, meeting the needs of current guests, and increasing overall hotel satisfaction. Here are some ways you can do this:

Expanding the range of services: Consider adding new services, such as a fitness center, spa treatments, bicycle rentals, wine or cooking workshops.

Improving existing services: Updating and improving existing services, such as restaurants, cafes, swimming pools, playgrounds and play areas, can attract attention and increase guest satisfaction.

Personalized services: Allow guests to choose individual service packages or create their own packages to suit their preferences.

Technological innovations: Implementation of the latest technologies for the convenience of guests, such as mobile applications for ordering services, electronic room keys, smart home systems, etc.

Environmentally friendly initiatives: Pay attention to environmental friendliness and sustainable development by offering environmentally friendly services such as waste recycling, use of energy efficient technologies and green initiatives.

Partnerships with local businesses: Engaging local businesses to provide unique and authentic value-added services such as tours, workshops and cultural events.

These approaches can help the hotel to improve its competitiveness and ensure the satisfaction of its guests at a high level.

Hotel services (services) – actions (operations) of the hotel to accommodate the consumer in the accommodation facility, as well as other activities related to accommodation and temporary residence, which includes the main and additional services provided to the consumer during temporary placement and temporary accommodation in the accommodation facility.

Hotel services are divided into:

- basic services – the volume of hotel services, including accommodation and the provision of food (breakfast), which are included in the cost of the room and provided to the consumer.
- additional services – the volume of hotel services that are not related to the main ones are ordered and paid additionally.

The list and quality of paid additional services must meet the requirements of the category assigned to the hotel.

Hotel service – the actions of the enterprise to accommodate the consumer through the provision of a room for temporary residence in the hotel, as well as other activities related to accommodation and temporary residence. The hotel service consists of basic and additional services provided to the consumer when placing and staying at the hotel [1]. Services provided in hotels are divided into paid and free. The following types of services should be included in the additional ones without payment: calling an ambulance; use of a medical first aid kit; delivery to the room of correspondence received for its customers; timely awakening; providing boiling water, needles, threads, one set of dishes and cutlery [3]. Other types of additional services and their classification:

1. Automated service. Hotel enterprises are becoming popular, where the service is partially automated through the use of information systems and technologies. Automated customer service systems simplify the process of registering visitors to interact with maids, order restaurant service and more. The trend today is global computer redundancy systems, communication networks, multimedia systems, information management systems.

2. Order online. It would be convenient if the hotel services could be ordered through a mobile application or through an application in the TV room. Thus, the hotel guest will not contact the hotel staff or call.

3. Electronic menu. Make the menu in the hotel restaurants electronic on tablets with the image of dishes and a description for each guest. The guest will be able to see the dishes, and you could also add a video of cooking.

4. Culinary activities (master classes). It would be interesting for hotel guests to attend culinary master classes. For such events, you can use the conference rooms of the hotel and invite famous chefs, chefs and brand chefs from around the world.

5. Inviting a sommelier. Also, the hotel can organize a competition or a master class of famous sommeliers, arrange a large-scale forum with well-known speakers on a chosen topic or challenge for hotel guests or for everyone. Today, such events are very popular and informative.

6. Shooting club. Shooting club is another service that can be provided on site. It belongs to entertainment events and will be in demand among different guests, while increasing the attractiveness of the hotel enterprise.

7. "Sober driver." A "sober driver" is a service that helps solve a problem with a car when the owner of the vehicle has consumed alcohol. Concierges may be responsible for the implementation of this additional service [4]

Conclusions. We believe that hotel services may vary depending on the class and type of hotel, as well as on the needs and preferences of guests. Providing high-quality and diverse hotel services is an important element of ensuring a comfortable and pleasant stay for guests.

Granting greater independence to the subjects of the hotel industry in the implementation of economic activity can be important for the development of the hotel industry. Allowing hotels more freedom to set their own rules and procedures can promote competition and drive innovation in the industry.

REFERENCES

1. Boyko M.G., Hopkalo L.M. Organization of hotel management: textbook. Kyiv : Kyiv, national. torg.-econ. un-t, 2006. 448 p.
2. Galasyuk S.S., Nezdoyminov S.G. Organization of hotel management: training-practice. posib. Kyiv : FOP Gulyaeva V.M., 2019. 204 p.
3. Innovative services in the hotel business as a tool to increase competitiveness. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/innovatsionnye-uslugi-v-gostinichnom-biznese-kak-instrument-povysheniya-konkurentosposobnosti>

UDC 69.033

*Natalia Rogova, Kateryna Rota, Luisa Syvuha
(Poltava)*

COMPETITIVENESS OF HOTEL ENTERPRISES

Researching competition in the hotel industry really covers a wide range of issues and approaches, as the industry is complex and dynamic.

Keywords: competitiveness of the hotel industry, evolutionary approach, media, quality assurance of hotel services, certification.

Researching competition in the hotel industry really covers a wide range of issues and approaches, as the industry is complex and dynamic. Here are some key aspects that can be studied as part of research on competition in the hotel industry:

Strategic Competition: Analysis of hotel and hotel chain strategies, including pricing strategy, brand positioning, marketing campaigns, and other aspects aimed at attracting and retaining customers.

Microeconomic Aspects of Competition: Study of interactions between individual hotels and their competitors at the local level, including analysis of pricing strategies, customer feedback, services and amenities.

Macroeconomic Factors: A study of the impact of economic and socio-cultural factors on competition in the hotel industry, such as changes in economic conditions, tourism trends and demographic changes.

Technological innovations: Analysis of the impact of new technologies on competition in the hotel industry, such as mobile applications, online booking, hotel management systems and other innovations.

Global and Regional Trends: Examining the impact of global and regional factors such as international tourism, leisure and entertainment competition, external economic and political factors on competition in the hospitality industry.

These studies help to understand the complexity of the industry and identify strategic opportunities and challenges for hotels and hotel chains in securing a competitive advantage.

Understanding and leveraging key resources can really help guests and hotel chains gain a competitive advantage. Here's how each of these resources can contribute to that goal:

Knowledge: Understanding customer needs and preferences, marketing analytics, knowledge of competitors and market trends have enabled hotels to develop effective marketing and sales strategies.

Innovation: The introduction of the latest technologies and innovative approaches can improve the quality of service, ensure more efficient management activities and create new products and services that meet the needs of the market.

Collaboration: Establishing partnerships with other businesses, travel agencies and local authorities can help hotels expand their customer base and improve service.

Social and institutional relations: Understanding the social and cultural characteristics of different customer groups allows hotels to adapt their offer to the needs of different market segments, as well as to create partnerships with local authorities and communities to support sustainable development and corporate responsibility.

Technologies: The use of modern technologies for hotel management, reservations and guest services allows hotels to increase the efficiency of their operations and improve the customer experience.

Environmental quality: Preserving and improving the quality of the environment, including environmental initiatives and sustainable management, can contribute to the hotel's attractiveness to customers and increase their loyalty.

These resources are important sources of competitive advantage for hotels and hotel chains, and their effective use can help increase their competitiveness in the hotel industry market. [1]

Social media also has a significant impact on the competitiveness of the hotel industry, as the increase in social media users has led to an increase in demand for hotel services through advertising and customer interaction. However, it is necessary to know how to use social media effectively to achieve the desired effect and maintain a competitive advantage.

The evolutionary approach is also important for understanding competition in the hotel industry, as it allows us to take into account the processes occurring with time and space. For example, location choices and factors that influence the survival and development of hotel businesses can be explained using evolutionary theory. [2]

One of the safest ways to achieve competitive advantages in the hotel industry is to ensure the quality of hotel services. Quality certification is one of the most common ways to improve the

efficiency of the hotel business and increase its market share. Certification also helps to raise awareness of the quality of hotel services and improve the quality of service to meet the needs and expectations of customers. Standardization of processes and improvement of the quality of hotel services also helps to increase the competitiveness of hotels in the market. Consequently, quality certification is an important element of the competitiveness strategy for hotel companies. [1]

There are a number of approaches to quality determination that can be used in different contexts. Quality assessment may be based on the technical characteristics of the product or service, customer compliance or other factors.

However, regardless of the approach, quality control is very important for firms, especially those that offer services. The quality of services can affect the reputation of the company and its viability in the market. Therefore, even during periods of high demand, it is important to ensure the quality of services provided and control its level.

To ensure the quality of services, service organizations can use a variety of tools and techniques, such as quality auditing, collecting and analyzing customer feedback, improving service delivery processes, and others. It is also important to involve employees in quality control and create a culture of quality within the organization.

In service firms, especially during periods of high demand, it is very difficult to ensure quality control. At the same time, if we consider service organizations from the point of view of the dynamics of their development, quality will affect the level of their viability. [3]

1. Pricing policy. The competitiveness of hotel industry enterprises also depends on their pricing policy. Businesses must offer their customers competitive prices that reflect the level of their services and meet market needs.

With the development of tourism and hotel industry, prices for tourist services have become more affordable for a wide range of people. However, the development of society has led to changes in consumers of hotel services, as there is a process of market segmentation, that is, the division of consumers into groups depending on their needs, desires and affinity. [4]

2. Innovation. Hospitality enterprises should be ready to introduce the latest technologies and develop innovative approaches to providing services. For example, it can be the introduction of electronic booking systems, the use of smart technologies in hotel rooms, the creation of environmentally friendly hotels, etc.

Innovations are a key element of the competitiveness of hotel enterprises, as they affect the appearance of the hotel and the availability of amenities. To ensure competitiveness, hotel companies must innovate in their business. This requires new knowledge and the use of modern communication technologies and business applications to increase customer loyalty and attract them to the hotel. One such application is "roomer" - allows guests to contact the hotel and learn about services, and provides hotel owners with a chance to use capacity more efficiently and create a guest database, which helps reduce costs and improve the quality of service. [3]

3. Marketing strategy. Hospitality businesses must have an effective marketing strategy that allows them to attract new customers and retain existing ones. Marketing strategy may include advertising campaigns, developing your own brand, partnerships with tour operators and other tools.

4. Human resources. The competitiveness of hotel industry enterprises also depends on the quality of their human resources. Businesses must have professional, experienced, and friendly employees who can provide customers with high-quality service.

5. Condition of equipment and infrastructure. Hotel industry enterprises must provide their customers with proper condition of equipment and infrastructure. This may include upgrading equipment, installing modern communication systems and ensuring the safety of guests.

6. An important feature of the competitiveness of hotel industry enterprises is also their ability to adapt to changes in the external environment, such as changes in market demand, changes in legislation, etc.

7. One of the safest ways to achieve competitive advantages in the hotel industry is to ensure the quality of hotel services. Quality certification is one of the most common ways to increase the

efficiency of the hotel business and increase its market share. Certification also helps to raise awareness of the quality of hotel services and improve the quality of service to meet the needs and expectations of customers. Standardization of processes and quality improvement Hotel services also helps increase the competitiveness of hotels in the market.

Conclusions. Therefore, quality certification is an important element of the competitiveness strategy of hotel companies. Here are a few reasons why:

Quality certification: Quality certification allows hotels to confirm that their services meet established quality standards. This can increase customer confidence and improve their expectations of their hotel stay.

Enhancement of reputation: Quality certification can contribute to the enhancement of the hotel's reputation in the eyes of customers and other stakeholders. This can attract new customers and maintain the loyalty of those who have already used the hotel's services.

Stimulating improvements: The certification process can encourage hotels to implement improvements in their systems and processes to meet the requirements of quality standards.

Competitive advantage: Hotels that have quality certificates can use it as a competitive advantage in the market, emphasizing their ability to provide high quality services compared to their competitors.

Investment attraction: Quality certification can increase the interest of investors in the hotel, which can provide additional resources for business development and expansion.

In summary, quality certification in the hospitality industry can help improve reputation, attract new customers, drive improvements and provide a competitive advantage in the market.

REFERENCES

1. Oliinyk N., Buryk Y. Competitiveness of enterprise as a determining characteristic of the efficiency of its functioning [Electronic resource]. *Socio-economic problems and the state*. Vol. 2(19). P. 3-12. URL: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2018/18onmejf.pdf>
2. Balatskaya N.Y., Kushnir D.M. Image as a factor of competitiveness of hotel enterprise. *Young scientist*. No 11 (38). 2016. P. 551-554.

UDC 65.016.1

*Natalia Rogova, Elyzaveta Sokhatska, Olga Krohmal
(Poltava)*

INCREASE OF WORK EFFICIENCY OF THE HOTEL STAFF

Effective personnel management is a key factor in the success of any enterprise, especially in today's competitive business environment. A well-chosen staff that meets the needs of the company and has the appropriate skills and competencies can significantly increase the productivity and efficiency of the enterprise.

Keywords: hotel and restaurant business, management, recommendations, international market.

Forming a team of like-minded people who share common goals and values helps to create a favorable working atmosphere, increase staff motivation and ensure a high level of teamwork. Such a team can be a key factor in achieving the set goals, in particular in the development of export activities, where it is important to have a professional, experienced and cohesive team.

Human resource management also includes a number of other aspects, such as training and development of personnel, promoting motivation, managing compensation and benefits, as well as conflict resolution and maintaining a working climate. All these elements contribute to building a strong and competitive business that can operate successfully in both domestic and international markets.

The topic of personnel motivation and human resource management attracts considerable interest in both academic and practical environments. This is due to the fact that effective personnel management is recognized as a key success factor in modern business. Scholars, managers, and practitioners are interested in researching and understanding what factors motivate employees, how a stimulating work environment can be created, and how it affects organizational productivity and effectiveness.

The literature on this topic explores various aspects of motivation, including theories of motivation, methods of motivating personnel, the use of incentives and rewards, as well as practical examples of successful implementation of motivational programs in enterprises.

This field of research is constantly evolving, as societal, economic and technological changes require constant revision and adaptation of HR strategies. Such interest in the problems of personnel motivation testifies to its importance and relevance in modern business.

The problems of staff motivation and improving the efficiency of labor management were comprehensively considered by such scientists and practitioners as: O.S. Vykhansky, I.M. Grinko, V.M. Goncharov, T.O. Galaida, N.L. Gavkalova, G.V. Osovskaya, I.L. Petrova, R. Wunderer, G. Dessler, O. Berg and others. The development of principles, directions and methods of personnel management, the formation of human resources, the use of new methods and systems of training and staff development, the development and implementation of a personnel management strategy do not lose its relevance.

For that, in order to understand how to improve the efficiency of the work of the staff, it is necessary to understand the possible reasons for the low performance of the employees.

The main barriers that prevent employees from working more efficiently include:

1. Lack of motivation (internal and external).

The increase in the effectiveness of the staff is based on external and internal incentives. Motivation – been, there is and will be the main engine force in the direction of achieving new results.

The fact of everything, the consideration is given to the external system of motivation (material education, recognition of merit) and the side of the internal motivation of the employee himself.

The internal motivation is based on self-analysis of the achieved. The most verne solution – this is to give the staff their own assessment of their work. Ideally, the result should match the manager's assessment. With this approach, a person feels that only he can influence his achievements, and the reward received is well-deserved.

2. Absence of education.

It is possible to learn to step into the roles of the motivation factor for the development and growth of personnel.

For guide this is more and investment in:

- fighting with competitors;
- development of loyalty and satisfaction of their clients;
- Sales are not co-workers and customers, but customers of good specialists.

3. Lack of control.

Today, the companies are divided into two lagers: the one who controls the process and the one who controls the result. Control of activity should be, but what – hang from the sphere of activity of the firm.

4. Negative corporate environment.

Corporate culture creates social and psychological conditions of work. It is an environment that inspires, motivates, supports.

Falling into an unfavorable environment, the employee has two possible ways to get out of it: the first is an irreducible way out of such a collection, and secondly – this is an adaptation to the medium. Yeshe good sotrudniki are infected with a virus of inattention to the leadership, negligence, responsibility, lena. Inogda, the only way to get out of the situation is the consolidation of personnel who do not separate the company and the collection back.

5. Lack of goals and KPI.

The implementation of the KPI system is carried out in order to assess the performance of employees. The reason for poor results may be the lack of targets or their incorrect addresses.

Outcome measurement goals and metrics are indivisible. In order for the co-workers to achieve the goals – they must put them. Because of the production of the cell, it comes to oznanie to chemu stremitsya and how to achieve it.

The goals lowered from above do not find a proper response, full involvement does not occur.

6. Unjustified life.

As a rule, good employees start work with great enthusiasm.

They sold sobesedovanie, learned about the activities of the company, and agreed with all the conditions. But all the fervor disappears, when everything is done wrong.

Exceeding the expectations of the applicant has a bad effect not only on his future work, but also on the reputation of the company. Therefore, you should always be extremely honest with applicants and your employees. "Golden Mountains" add attraction only to the first stage, and then bring only a cleft.

How to evaluate the performance of employees?

The calculation of the indicators of efficiency is carried out comprehensively:

- analyzes the amount of work performed;
- complexity of tasks;
- peculiarities of functional associations;
- results.

Each must have its own criteria for evaluating labor They must be:

- ripening;
- substantiated;
- motivating;
- corresponding to the maintenance of work;
- Flexible and adaptive to changes in the company.

The work of «creative» people is difficult to control and normalize, it is possible to evaluate only by the result (for example, the work of a designer, a creative person).

The work of specialists whose operations are cyclically repeated can be normalized.

For this, audit is carried out by working hours.

Conclusions. The article analyzes the works of domestic scientists and practitioners on the above topics. The types of motivation are given.

REFERENCES

1. Chernovalova H. A. Integrated Center of Competence of the Company as an Infrastructure Mechanism for Managing Innovative Personnel Development. *Fundamentalni doslidzhennia*. 2015. vol. 3, pp. 217–223.
2. Shved V. V. Stimulation of Labor in Ukraine. Analysis of the current situation. *Visnyk KhNU*. 2016. vol. 5, no. 1, pp. 63–67.
3. Shulhina L. M. Conceptual bases of introduction of marketing of cooperation in the enterprises. *Collection of abstracts of international conference "Organization of enterprise activity in the conditions of integration processes"* (Ternopil - Foros, April 16-18, 2013), Ternopilskyi nats. ekon. un-t., Ternopil, Ukraine, pp. 313–315.

IMPROVEMENT OF ADDITIONAL HOTEL SERVICES

In the hotel industry, an integral part is the organization of additional hotel services. Hotel service – the activity of the enterprise to provide the consumer with a place for short-term residence. Additional services -- the volume of hotel services that are not related to the main ones are ordered and paid additionally.

Keywords: areas of improvement, hotel service, additional services.

Improving additional hotel services can significantly enhance the overall guest experience and differentiate your hotel from competitors. Here are several strategies to consider for enhancing additional hotel services:

Personalized Concierge Services:

Offer personalized concierge services to assist guests with various needs, such as booking restaurant reservations, arranging transportation, organizing tours and activities, or providing recommendations for local attractions.

Train concierge staff to anticipate guest preferences and provide tailored recommendations and assistance.

Wellness and Spa Services:

Expand wellness offerings by providing spa services, fitness facilities, yoga classes, or wellness retreats.

Create packages that combine accommodations with wellness experiences to attract guests seeking relaxation and rejuvenation.

Technology Integration:

Implement technology solutions to streamline guest experiences, such as mobile check-in/check-out, keyless entry systems, in-room tablets for guest services, and mobile apps for accessing hotel amenities and services.

Offer high-speed internet access and ensure reliable connectivity throughout the hotel premises to meet the needs of digital-savvy guests.

Dining and Culinary Experiences:

Enhance dining options by offering diverse culinary experiences, including specialty restaurants, themed dining events, cooking classes, or food and wine pairings.

Source locally sourced ingredients and collaborate with renowned chefs to create unique menus that showcase the destination's culinary heritage.

Entertainment and Leisure Facilities:

Develop entertainment and leisure facilities within the hotel, such as rooftop bars, live music venues, outdoor pools, or gaming rooms.

Organize themed events, live performances, or cultural activities to engage guests and create memorable experiences during their stay.

Family-Friendly Amenities:

Cater to families by providing family-friendly amenities and services, such as children's play areas, kids' clubs, babysitting services, or special dining options for children.

Offer family-friendly room configurations and packages to accommodate larger groups and make family vacations more convenient and enjoyable.

Business and Meeting Facilities:

Enhance business and meeting facilities with state-of-the-art technology, flexible event spaces, and professional support services.

Offer packages for corporate events, conferences, or meetings, including catering services, audiovisual equipment, and customized event planning assistance.

Environmental Initiatives:

Implement eco-friendly practices and initiatives, such as energy-efficient lighting, water conservation measures, recycling programs, and sustainable sourcing of amenities and supplies.

Educate guests about your hotel's sustainability efforts and encourage them to participate in environmentally friendly practices during their stay.

Cultural and Educational Experiences:

Collaborate with local artisans, historians, or cultural experts to offer unique cultural experiences, such as art workshops, historical tours, or culinary demonstrations.

Partner with local organizations or community groups to support cultural initiatives and promote authentic experiences that showcase the destination's heritage and traditions.

By focusing on these areas and continuously seeking feedback from guests, hotels can enhance their additional services to meet evolving guest expectations and create memorable experiences that drive guest satisfaction and loyalty.

The list and quality of paid additional services must meet the requirements of the category assigned to the hotel.

Hotel service – the actions of the enterprise to accommodate the consumer through the provision of a room for temporary residence in the hotel, as well as other activities related to accommodation and temporary residence. The hotel service consists of basic and additional services provided to the consumer when placing and staying at the hotel [1]. Services provided in hotels are divided into paid and free. The following types of services should be included in the additional ones without payment: calling an ambulance; use of a medical first aid kit; delivery to the room of correspondence received for its customers; timely awakening; providing boiling water, needles, threads, one set of dishes and cutlery [4]. Other types of additional services and their classification:

1. Automated service. Hotel enterprises are becoming popular, where the service is partially automated through the use of information systems and technologies. Automated customer service systems simplify the process of registering visitors to interact with maids, order restaurant service and more. The trend today is global computer redundancy systems, communication networks, multimedia systems, information management systems.

2. Order online. It would be convenient if the hotel services could be ordered through a mobile application or through an application in the TV room. Thus, the hotel guest will not contact the hotel staff or call.

3. Electronic menu. Make the menu in the hotel restaurants electronic on tablets with the image of dishes and a description for each guest. The guest will be able to see the dishes, and you could also add a video of cooking.

4. Culinary activities (master classes). It would be interesting for hotel guests to attend culinary master classes. For such events, you can use the conference rooms of the hotel and invite famous chefs, chefs and brand chefs from around the world.

5. Inviting a sommelier. Also, the hotel can organize a competition or a master class of famous sommeliers, arrange a large-scale forum with well-known speakers on a chosen topic or challenge for hotel guests or for everyone. Today, such events are very popular and informative.

6. Shooting club. Shooting club is another service that can be provided on site. It belongs to entertainment events and will be in demand among different guests, while increasing the attractiveness of the hotel enterprise.

7. "Sober driver." A "sober driver" is a service that helps solve a problem with a car when the owner of the vehicle has consumed alcohol. Concierges may be responsible for the implementation of this additional service [5]

Conclusions. We believe that hotel business entities should have more independence in carrying out business activities, and establishing the order of settlement and booking should be the prerogative of each hotel. The tourism industry is one of the few sectors of the economy in which it is possible to attract foreign capital in a short time.

REFERENCES

1. Melnyk N.P., Melnyk O.P. Criteria for assessing the quality of services provided by hotel enterprises. *Tourism and hotel management: Textbook*. M.: Ekmos, 2004. Skibinskiy S.V., Ivanova L.O., Morgun O.F. Marketing of hotel services. L.: Lviv Commercial Academy Publishing House, 2000.
2. Boyko M.G., Hopkalo L.M. Organization of hotel management: textbook. Kyiv: Kyiv, national. targ.-econ. un-t, 2006. 448 p.
3. Galasyuk S.S., Nezdoymynov S.G. Organization of hotel management: training-practice. posib. Kyiv: FOP Gulyaeva V.M., 2019. 204 p.
4. URL: <http://moodle.socosvita.kiev.ua/moodldata/filedir/d9/2f/d92f4c618de83576300326b1b4653ccc5247215a>
5. Innovative services in the hotel business as a tool to increase competitiveness. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/innovatsionnye-uslugi-v-gostinichnom-biznese-kak-instrument-povysheniyakonkurentosposobnosti>

МЕНЕДЖМЕНТ І МАРКЕТИНГ

УДК 628.157

Денис Бубняк
(Володимир)

ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ОРГАНІЗАЦІЄЮ

У статті розглядаються основні аспекти використання сучасних інформаційних технологій в системі управління організацією. Автор проаналізував особливості застосування інформаційних технологій в управлінській діяльності та їх вплив на ефективність управління. Крім того, у статті досліджено роль інформаційних технологій у поліпшенні організаційних процесів, прийнятті управлінських рішень, плануванні, контролі, аналізі даних та забезпеченні конкурентоспроможності організації.

Ключові слова: інформаційні технології, система управління, динаміка ринку, конкурентоспроможність, діяльність організації.

The article considers the main aspects of the use of modern information technologies in the management system of the organization. The author analyzed the features of the use of information technologies in management activities and their impact on management efficiency. In addition, the article examines the role of information technologies in improving organizational processes, management decision-making, planning, control, data analysis, and ensuring the organization's competitiveness.

Keywords: information technologies, management system, market dynamics, competitiveness, organizational activities.

Інтенсивні процеси трансформації в економіці, зростання конкуренції та високі ризики підприємницької діяльності підкреслюють потребу у швидкому та гнучкому реагуванні організацій на зміни у зовнішньому ринковому середовищі. У таких умовах ефективне управління підприємствами повинне ґрунтуватися не лише на провідних концепціях та інструментах менеджменту, а також на використанні сучасних інформаційних систем як потужних засобів забезпечення конкурентоспроможності та ефективності діяльності організацій.

Інформаційні ресурси становлять один із ключових компонентів ресурсного потенціалу підприємства, який дозволяє автоматизувати бізнес-процеси і тим самим підвищити ефективність та гнучкість управління ним. Проте, обробка великого обсягу даних, що накопичуються у процесі господарської діяльності підприємства, без якісної та своєчасної технологічної підтримки, є складним завданням. Тому ефективне використання інформаційних систем і технологій у процесі організації виробничо-комерційної діяльності підприємства має стати одним із ключових методів удосконалення його функціонування.

Сьогодні, в епоху постійних технологічних змін, багато суб'єктів господарювання повністю усвідомлюють переваги, які мають інформаційні системи в управлінській діяльності. Досвід успішної діяльності підприємств підтверджує, що ефективне інформаційне забезпечення надає доступ до актуальної, своєчасної, достовірної та структурованої інформації, яка дозволяє визначити оптимальну стратегію розвитку підприємства в умовах конкурентного та швидкозмінного ринкового середовища.

Впровадження ІТ в управління підприємством прискорює обробку інформації, зменшує кількість управлінського персоналу та дозволяє вчасно та якісно проводити діагностику господарської діяльності, що підвищує швидкість ухвалення управлінських рішень.

Роботи таких дослідників, як В.С. Пономаренко, С.В. Івахненко, Т.І. Лепейко, Т.В. Янчук, В.Б. Осталецький, М.О. Левченко, С.А. Яремко, Н.П. Юрчук та ін., присвячені

вивченню сутності та значення інформаційних систем і технологій у управлінні підприємством.

Більшість з них зосереджена на технічних аспектах їх розробки та впровадження, тоді як дослідження, що стосуються сутності та ролі інформаційних систем і технологій у системі управління підприємством, мають фрагментарний характер.

Згідно з означенням, наведеним у Державному Стандарті України (ДСТУ), інформаційна система – це система, яка організовує накопичення та обробку інформації щодо конкретної проблемної області [1, с. 28].

На сьогодні інформаційні технології відіграють важливу роль в сучасному світі, сприяючи менеджменту в адаптації до динаміки ринку, створенні та збереженні конкурентної переваги для отримання максимального прибутку.

Крім цього, інформаційні технології значно змінюють бізнес-процеси та відкривають нові можливості для підприємств, адже допомагають зберегти конкурентоспроможність бізнесу, підвищити операційну продуктивність і ефективність контролю. Також дозволяють значно прискорити робочі процеси, зменшити витрати та покращити координацію різних аспектів діяльності, підвищити продуктивність праці.

Інформаційні системи пройшли значні зміни протягом усього періоду свого існування, а їхня еволюція тісно пов'язана із розвитком інформаційних технологій і нових моделей корпоративного бізнесу. Поява персональних комп'ютерів стала новим поштовхом для розвитку інформаційних технологій, що дозволило побудувати швидкий та надійний зв'язок між елементами інформаційної системи і перейти на нові методи ведення управлінської діяльності. Поступовий аналіз розвитку інформаційних систем показав, що постійне прагнення підприємців до підвищення ефективності обробки інформації та прийняття управлінських рішень сприяло появі нових, більш якісних програмних засобів для їх модернізації. Кожна інформаційна технологія повинна гармонійно впроваджуватися в організаційну структуру управління конкретного суб'єкта господарювання, а складність її впровадження пропорційна масштабу підприємства та рівню розвитку його виробничих і фінансових зв'язків. Інформаційні системи, що застосовуються на сучасних підприємствах, повинні відповідати критеріям мінімальної вартості обладнання та програмного забезпечення, максимальної простоти використання, гнучкості, захисту та безпеки даних, а також сумісності нової технології з уже наявним обладнанням та програмним забезпеченням.

Варто підкреслити, що ефективне управління підприємством перш за все залежить від застосування інформаційних технологій, які забезпечують його доставкою своєчасної, об'єктивної і точної інформації.

Основні мотиви для використання сучасних інформаційних систем і технологій на підприємствах включають: погіршення економічних показників діяльності; використання застарілих інформаційних технологій, які не задовольняють вимогам менеджменту підприємства; відсутність інформаційних технологій для обліку та аналізу.

Створення інформаційної системи підприємства повинно ґрунтуватися на конкретних принципах, серед яких ключовими є: відповідність цілям організації та методам автоматизації бізнес-процесів; розробка в межах визначеного часу та бюджетних обмежень; забезпечення можливостей для супроводження роботи системи, її модифікації та розширення відповідно до змін у зовнішньому та внутрішньому середовищі підприємства; інтеграція новоствореної системи з існуючими базами даних і обладнанням на підприємстві; зменшення трудомісткості за допомогою застосування оптимізаційних методів на кожному етапі її розробки та експлуатації [3, с. 294].

Щоб забезпечити ефективне управління підприємством, інформаційні технології повинні забезпечити наступне: точний та повний облік усіх аспектів виробничо-комерційної діяльності у системах інформаційного обліку; зменшення інформаційного шуму та вибір оптимального обсягу інформації; оптимізацію системи оціночних показників; якісний зв'язок між потоками зовнішньої та внутрішньої інформації; ефективний процес ухвалення рішень на всіх рівнях ієрархії управління.

Навіть при складній політично-економічній ситуації в державі, активне впровадження інформаційних технологій у сферу управління вітчизняними підприємствами забезпечило певний рівень їх конкурентоспроможності через появу додаткових можливостей для зменшення термінів проектування, підвищення якості продукції та зростання рівня продуктивності праці тощо.

На сьогоднішній день на ринку програмного забезпечення існує велика кількість автоматизованих інформаційних систем, які відповідають навіть найвибагливішим користувачам. Найвідоміші зарубіжні виробники корпоративних інформаційних систем, такі як SAP, IBM, Oracle, PeopleSoft, REAL Application, Hewlett-Packard та інші, відомі у всьому світі. Популярні корпоративні інформаційні системи, серед яких можна виділити Scala, BAAN, «Галактика», Oracle Applications, System Aurora (Business/400), Infor SyteLine ERP, Microsoft Dynamics AX, Microsoft Dynamics NAV, «Компас», «АСТОР», Business Control, Global ERP та інші, також широко розповсюджені [2, с. 56].

Запровадження цих систем у практику управління сучасними підприємствами гарантує безперервний облік та контроль за станом і рухом товарно-матеріальних, фінансових, та людських ресурсів, отримання даних про результати діяльності підприємства в режимі реального часу, оперативну підготовку аналітичних документів, прогнозів і планів робіт, а також підвищення ефективності ухвалення управлінських рішень на основі достовірної та повної інформації про діяльність підприємства, яка доступна на будь-який момент часу.

Отже, використання сучасних інформаційних технологій в системі управління організацією є важливим чинником для досягнення успіху та стійкості в конкурентному бізнес-середовищі. Невідомість управління інноваційними процесами може призвести до втрати ефективності та витрат на рівні організації. Успішне вирішення цих проблем передбачає ретельне планування, інтеграцію різних систем та постійний розвиток кваліфікацій персоналу, щоб забезпечити оптимальну функціональність та високий рівень захисту інформації. Тому ефективне використання інформаційних технологій є вирішальним фактором для досягнення стратегічних цілей та забезпечення стійкості організації в динамічному сучасному бізнес-середовищі.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Інформаційні системи і технології в економіці: Посібник для студентів ВНЗ / За ред. Пономаренка В.С. Київ: Видавничий центр «Академія», 2019. 544 с.
2. Осталецький В.Б. Теоретичні підходи до класифікації інформаційних систем управління підприємством. *Економічний вісник НТУУ «КПІ»*: зб. наук. праць. 2015. Вип. 12. С. 294–299.
3. Левченко М.О. Використання інформаційних технологій в управлінні ризиками. *Актуальні проблеми економіки*. 2017. №4. С. 305–311.

Юлія Войтюк
(Володимир)

ОСОБЛИВОСТІ ОФОРМЛЕННЯ ДОКУМЕНТІВ ПРО ПРИЗНАЧЕННЯ ПЕНСІЙ (НА ПРИКЛАДІ ГОЛОВНОГО УПРАВЛІННЯ ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ У ВОЛИНСЬКІЙ ОБЛАСТІ)

Стаття розглядає процеси призначення, перерахунку та поновлення виплати пенсій, а також переведення з одного виду пенсії на інший вид через електронну пенсійну справу. Описано процедури передачі даних до органу, що призначає пенсію, для здійснення виплати. Також зазначено, що співробітники ГУ ПФУ у Волинській області постійно підвищують свою професійну компетентність у цих питаннях.

Ключові слова: пенсії, призначення, перерахунок, поновлення виплати, електронна пенсійна справа, оформлення документів, ГУ ПФУ, професійна компетентність.

The article examines the processes of assigning, recalculating and renewing the payment of pensions, as well as transferring from one type of pension to another through the electronic pension file. Procedures for transferring data to the pension awarding body for payment are described. It is also stated that the employees of the State University of PFU in the Volyn region are constantly improving their professional competence in these matters.

Keywords: pensions, appointment, recalculation, renewal of payment, electronic pension case, processing of documents, GU PFU, professional competence.

Однією з актуальних проблем, з якою стикаються працівники соціальної сфери, є оформлення документів і складання звітів [1]. Документом є «інформація, зафіксована на матеріальному носії, основною функцією якого є зберігати та передавати її в часі та просторі» [5].

Документування соціальної роботи є ключовим компонентом управління соціальної роботи, а також невід'ємною складовою процесу і результату управління взаємодією соцслужби з людиною або втручання соцслужби у соціальну проблему мікросередовища [14, с. 103].

Перш за все, слід зазначити, що документаційне забезпечення соціальної роботи ґрунтується на законодавчих актах України, що стосуються сфери соцзахисту населення та інформаційної сфери, документації і документування; на указах і розпорядженнях Президента України, постановах і розпорядженнях Кабінету Міністрів України (далі – КМУ), які регулюють аспекти документаційного забезпечення управління; на правових актах органів виконавчої влади загальногалузевого і відомчого характеру; правових актах нормативного й інструктивного характеру. Документаційне забезпечення також ґрунтується на методичних документах із діловодства у відповідних установах, держстандартах на документацію; уніфікованих системах документів і класифікаторах техніко-економічної та соціальної інформації.

У контексті нашого дослідження важливим є Закон України (далі – ЗУ) «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», оскільки він визначає «принципи, засади і механізми функціонування системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, призначення, перерахунку і виплати пенсій, надання соціальних послуг з коштів Пенсійного фонду...» [11].

Згідно з «Положенням про Пенсійний фонд України», Пенсійний фонд України (далі – ПФУ) реалізує держполітику з питань пенсійного забезпечення і ведення обліку осіб, котрі підлягають загальнообов'язковому державному соцстрахуванню [12].

Ключовим нормативно-правовим актом, що визначає особливості оформлення документів про призначення пенсій, є «Порядок подання та оформлення документів для

призначення (перерахунку) пенсій відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» (далі – Порядок) [13].

Відповідно до ст. 9 ЗУ «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», громадянам України призначаються такі види пенсій:

- «1) пенсія за віком
- 2) пенсія по інвалідності
- 3) пенсія у зв'язку з втратою годувальника» [11].

Для призначення пенсії необхідно подати низку документів, які ми розглянемо нижче, до територіального органу ПФУ [13]. Також заяву про призначення пенсії та необхідні документи у сканованому вигляді можна подати на веб-порталі електронних послуг ПФУ (див. додаток А-Б) або через Дію [6].

Для кожного виду пенсії є свій перелік документів, необхідних для її призначення. Розглянемо спільні документи, які потрібно подати для призначення пенсії на різних підставах (за віком/у разі інвалідності/у разі втрати годувальника):

- заява про призначення пенсії (зразок див. у додатку В);
- паспорт громадянина України або ID-картка або його копія;
- довідка про місце реєстрації/проживання, довідка переселенця;
- довідка про присвоєння реєстраційного номера облікової картки платника податків (РНОКПП);
- трудова книжка/документи про стаж;
- довідка про заробітну плату;
- за наявності, документи про надання особливого статусу особі (наприклад, «чорнобильське» посвідчення);
- 2 кольорових фото (4х6 см) для оформлення пенсійного посвідчення;
- заява на виплату пенсії через банківські установи або поштове відділення;
- довідка про відкриття рахунку в банку [15].

Пакет документів для оформлення пенсії за інвалідністю, окрім зазначених вище документів, повинен містити документи для обґрунтування цієї інвалідності (виписка з акту огляду МСЕК; копія свідоцтва про хворобу, виданого та завіреного військовим комісаріатом за місцем зняття з обліку або довідку ВЛК, якщо пенсію оформлює військовослужбовець строкової служби).

Для того, щоб отримати пенсію у зв'язку з втратою годувальника потрібно подати документи того, хто претендує на пенсію (довідка про денне навчання зі школи/коледжу/ЗВО; документ щодо перебування дорослих членів сім'ї на утриманні померлого; виписка з акта огляду МСЕК, за наявності інвалідності), і документи про трудовий стаж померлого годувальника.

Крім того, для призначення пенсії потрібно надати такі документи, пов'язані з померлим:

- довідка про склад сім'ї померлого годувальника та копії документів, що засвідчують родинні стосунки члена сім'ї з померлим годувальником (за наявності);
- свідоцтво органу ДРАЦС про смерть годувальника чи рішення суду про визнання його безвісно відсутнім або померлим;
- якщо померлий є військовослужбовцем, необхідно отримати документ від військової частини, комісаріату або іншої військової установи, що містить інформацію про дату і причину його смерті, офіційно визнає його померлим або безвісно відсутнім;
- експертний висновок про зв'язок смерті годувальника та дії випромінювання внаслідок аварії на ЧАЕС [15].

Згідно з п. 3.2. Порядку «у 10-денний строк з дня одержання заяви про призначення пенсії посадова особа підприємства, установи, організації оформляє всі необхідні документи і направляє їх до органу, що призначає пенсію, за місцезнаходженням підприємства, установи, організації або передає документи працівнику для їх подачі до органу, що призначає пенсію, самостійно. У необхідних випадках посадова особа підприємства,

установи, організації надає працівнику допомогу щодо одержання відсутніх документів для призначення пенсії» [13].

Розглянемо особливості оформлення документів про призначення пенсії на прикладі ГУ ПФУ у Волинській області. Насамперед, слід зазначити, що заяви, що подають особи відповідно до Порядку, реєструють в електронному журналі звернень ГУ ПФУ у Волинській області. Після реєстрації заяви і сканування копій документів визначають структурний підрозділ, що формує атрибути сканованих документів.

Створення та обробка документів здійснюється із накладенням КЕП працівників, що відповідають за здійснення операцій.

За результатами розгляду заяви керівник установи (або інша посадова особа, визначена відповідно до наказу керівника органу, що призначає пенсію, щодо розподілу обов'язків) підписує рішення, яке зберігається в електронній пенсійній справі особи (оцифровані дані, котрі можуть бути використані для призначення, перерахунку чи виплати пенсії). Завдяки оцифруванню громадяни можуть отримати доступ до своїх документів у сервісному центрі ПФУ або на порталі електронних послуг ПФУ (див. додаток Г).

ГУ ПФУ у Волинській області приймає рішення за результатами розгляду заяви і поданих документів не пізніше 10-ти днів після надходження заяви.

Усі документи, які надійшли у паперовій формі до ГУ ПФУ у Волинській області, обробляють, реєструють і зберігаються за правилами, встановленими постановою КМУ від 17 січня 2018 року № 55 «Деякі питання документування управлінської діяльності» [4].

Крім того, працівники ГУ ПФУ у Волинській області керується Інструкцією з діловодства в Пенсійному фонді України (далі – Інструкція) [10], яка розроблена на підставі постанови КМУ від 17 січня 2018 року № 55. Інструкція встановлює вимоги до документування управлінської інформації та організації роботи з документами незалежно від способу відтворення і фіксації інформації. Загальні правила оформлення документів згідно додатка 1 подано у додатку Д (див. додаток Д).

Згідно з п. 4.9. Порядку, «документом, який підтверджує призначення особі пенсії, є пенсійне посвідчення, що видає орган, що призначає пенсію, відповідно до Порядку» [13].

У випадку звернення пенсіонера ГУ ПФУ у Волинській області видає виписку з розпорядження щодо призначення (перерахунку) пенсії з інформацією про періоди страхового стажу і заробітної плати (доходу), котра врахована при розрахунку пенсії [13].

Згідно з п. 4.10 Порядку, «після призначення, перерахунку пенсії, поновлення виплати раніше призначеної пенсії, переведення з одного виду пенсії на інший вид електронна пенсійна справа засобами програмного забезпечення передається до органу, що призначає пенсію, за місцем фактичного проживання особи, за місцезнаходженням установи виконання покарань, де відбуває покарання засуджений до позбавлення (обмеження) волі, для здійснення виплати пенсії» [13].

Варто зазначити, що співробітники ГУ ПФУ у Волинській області постійно підвищують професійну компетентність щодо підготовки й оформлення документів, зокрема про призначення пенсій. В установі регулярно проводять навчання, де розглядають основні норми дотримання правильного оформлення документів [3].

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Балдинюк О. Д. Зміст курсу «Ведення професійних документів» у процесі професійної підготовки майбутнього соціального працівника. URL: https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/4905/1/Zmist_kursu_Vedennia_profesiinykh_dokumentiv_u_protsezi_profesiinoi_pidhotovky_maibutnoho_sotsialnoho_pratsivnyka.pdf (дата звернення: 10.01.2024).

2. Головне управління пенсійного фонду України у Волинській області: офіційний сайт. URL: <https://www.pfu.gov.ua/> (дата звернення: 10.01.2024).

3. Головне управління Пенсійного фонду України у Волинській області: офіційна сторінка у Facebook. URL: <https://www.facebook.com/gupfuvl/> (дата звернення: 12.01.2024).

4. Деякі питання документування управлінської діяльності: постанова КМУ від 17 січня 2018 р. № 55. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 11.01.2024).
5. ДСТУ 2732:2004 Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення понять. URL: [https://vn.court.gov.ua/userfiles/27_2732-2004\(1\).pdf](https://vn.court.gov.ua/userfiles/27_2732-2004(1).pdf).
6. Дія. Призначення пенсії. URL: <https://diia.gov.ua/services/priznachennya-pensiyi> (дата звернення: 11.01.2024).
7. Заява на призначення пенсії. Пенсійний фонд України. Портал електронних послуг. URL: <https://portal.pfu.gov.ua/sidebar/Templates/InfoAppointment> (дата звернення: 12.01.2024).
8. Малиновська Н. Л. Документаційне забезпечення соціальної роботи: методичні вказівки для студентів спеціальності 231 «Соціальна робота». Миколаїв: Вид-во ЧНУ імені Петра Могили, 2020. 76 с.
9. Пенсійний фонд України. URL: <https://www.pfu.gov.ua/poslugi/vydy-pensij/pensiyi-za-vikom/formi-ta-zrazki-dokumentiv-viplata-pensiyi-za-vikom/> (дата звернення: 10.01.2024).
10. Постанова правління Пенсійного фонду України від 24.07.2020 №13-1 «Про затвердження Інструкції з діловодства в Пенсійному фонді України». URL: <https://www.pfu.gov.ua/2124430-pro-zatverdzhennya-instruktsiyi-z-dilovodstva-v-pensijnomu-fondi-ukrayiny/> (дата звернення: 12.01.2024).
11. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 р. № 1058-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#Text> (дата звернення: 10.01.2024).
12. Про затвердження Положення про Пенсійний фонд України: Постанова КМУ від 23 липня 2014 р. № 280. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280-2014-%D0%BF#Text> (дата звернення: 11.01.2024).
13. Про затвердження Порядку подання та оформлення документів для призначення (перерахунку) пенсій відповідно до Закону України "Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування": постанова правління Пенсійного фонду України від 25 листопада 2005 року N 22-1. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/RE11846> (дата звернення: 10.01.2024).
14. Рень Л. В. Культура справочинства у підготовці майбутніх соціальних педагогів. Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя: збірник наукових праць. М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Ніжинський держ. ун-т ім. М. Гоголя. Ніжин, 2014. Серія: Психолого-педагогічні науки, Вип. 3. С. 101-104.
15. Як заповнити анкету на отримання пенсії: інструкція. Дія. <https://bf.diia.gov.ua/articles/yak-zapovniti-anketu-na-otrimannya-pensiyi-instrukciya> (дата звернення: 12.01.2024).

УДК 658.8:339.138

Світлана Губарь
(Харків)

МОТИВАЦІЯ ПЕРСОНАЛУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

На сучасному етапі розвитку підприємств цілком очевидно, що жодна система управління не зможе успішно функціонувати, якщо не буде включати в себе ефективну систему мотивації і стимулювання праці, що спонукатиме кожного працівника працювати продуктивно і якісно задля поставленої мети. Натомість підприємство отримає максимальну віддачу від використання вмотивованих людських ресурсів та підвищить загальну результативність і прибутковість своєї діяльності.

Ключові слова: мотивація, працівники, діяльність підприємства, управління мотивацією персоналу.

At the current stage of development of enterprises, it is quite obvious that no management system will be able to function successfully if it does not include an effective system of motivation and incentives that will encourage each employee to work productively and efficiently for the sake of the goal. In return, the company will get the maximum return on the use of motivated human resources and increase the overall efficiency and profitability of its operations.

Key words: *motivation, employees, enterprise activities, personnel motivation management.*

На сьогоднішній день найбільш значущим ресурсом будь-якого підприємства виступає його персонал. Не багато керівників розуміють, як складно впливати на даний ресурс. Від того, наскільки ефективним буде праця співробітників, залежить врешті решт успіх підприємства. Саме тому, проведення дослідження, присвяченого управлінню мотивацією працівників структурних підрозділів торговельних підприємств, є актуальним.

Отже, будь-який керівник, який хоче досягти високої продуктивності праці за рахунок ефективної роботи своїх підлеглих, повинен задуматися про наявність методів стимулювання для них, тому головною метою сучасного управління мотивацією персоналу є створення таких умов праці, за яких потенціал працівників буде використаний у найкращий спосіб [3].

Важливо сказати, що менеджери постійно усвідомлювали необхідність підштовхувати персонал працювати на компанію чи підприємство, і багато хто вірив, що матеріальної винагороди для цього буде достатньо. Але сьогодні пріоритети змінилися, і тепер вже нематеріальні мотиви почали відігравати значну роль у виборі місця роботи.

Персонал, який працює у сучасних компаніях, як правило, набагато освіченіший та амбітніший, ніж у минулому. Тому на мотиви їхньої роботи складніші та важче впливати. Не існує єдиного рецепту для розробки ефективної системи мотивації працівників до роботи. Ефективність мотивації, як і більшість управлінських питань, завжди пов'язана з конкретними ситуаціями.

В управлінні людськими ресурсами мотивація розглядається як процес активізації внутрішньої мотивації працівників та створення зовнішніх стимулів, що дозволяють їм ефективно працювати. Звідси слідує, що терміни «стимулювання» та «мотивація» можна вважати синонімами [4, 5]. Завдання мотивації полягає у формуванні ряду умов, які штовхають людину на виконання дій, направлених на досягнення мети з максимальним ефектом.

Неможливо мотивувати працівників за допомогою директивного, примусового методу. Системи мотивації – це спеціальні заходи, спрямовані на внутрішні цінності та потреби людей, які працюють в компанії, або на підприємстві.

Система мотивації персоналу підприємства - це комплекс заходів, які спонукають співробітників працювати не тільки за гроші, але, перш за все, з особливою ретельністю і позитивною мотивацією працювати саме в цій організації, досягати високих і найкращих результатів у своїй діяльності, а також бути лояльними до керівництва [1].

Сучасні теоретичні підходи до мотивації базуються на ідеях, створених психологічною наукою, яка вивчає закономірності та механізми цілеспрямованої поведінки людини. З цих позицій мотивація виступає рушієм людської поведінки, яка базується на взаємозв'язку потреб, мотивів та цілей людей.

Теорія очікувань розглядає мотивацію як функцію очікування винагороди за зусилля. Мотивація спонукання працівника до певної поведінки залежить від величини очікування, що така поведінка призведе до результатів, і від того, як цей результат буде оцінений самим працівником. У цій теорії використовуються 3 змінні: привабливість, відношення результату до винагороди та відношення зусиль до результату. Теорія очікувань надає широкі можливості керівникам, які прагнуть підвищити мотивацію співробітників. Для ефективної мотивації керівник повинен встановити чітку кореляцію між досягнутими результатами і винагородою.

Функція мотивації полягає в наступному: вона впливає на робочу силу підприємства у вигляді стимулів за якісну роботу, соціального впливу, як колективного, так і

індивідуального стимулювання. Ці форми впливу збільшують роботу суб'єктів управління, покращують ефективність роботи всієї системи управління підприємством, організацією [7].

Ідея мотивації полягає в тому, що персонал підприємства або компанії виконує свою роботу відповідно до рішень керівництва та згідно з делегованими повноваженнями і правилами.

Мотивація – це внутрішнє спонукання працівника діяти для досягнення результату (мети). Мета – це бажаний об'єкт або стан для людини. Загальна схема мотиваційного процесу, що відображає його циклічність та багато ступінчастість, а також взаємодія взаємозалежних потреб, мотивів та цін, представлена на рис. 1.

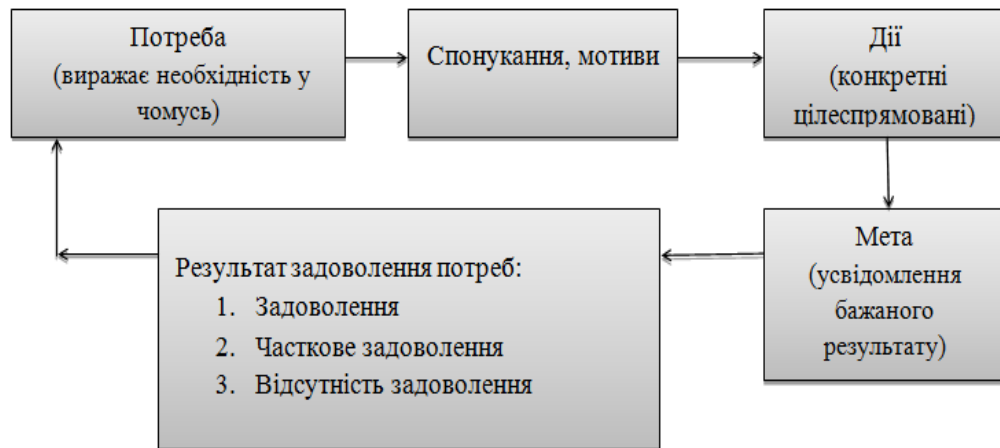

Рис. 1. Схема протікання мотиваційного процесу

Представлена схема є умовною і не дає повного уявлення про співвідношення потреб та мотивів.

Механізми мотивації враховують два основні елементи: потреби працівників компанії та їхню задоволеність/незадоволеність існуючою в компанії системою мотивації [2].

Організація ефективної трудової діяльності працівників вимагає глибокого розуміння змісту, закономірностей та формування їхніх мотивів. Професійне управління мотивацією ґрунтується, по-перше, на знанні того, що спонукає кожну людину до праці і що лежить в основі трудової поведінки, а по-друге, на використанні відповідного набору способів і засобів, що забезпечують задоволення всіх потреб конкретного працівника.

На практиці мотивація є достатньо складним процесом. Мотиви, що рухають людей, часто змінюються та формуються під впливом цілого комплексу зовнішніх та внутрішніх факторів – рівня освіти, професійних та особистих якостей, здібностей, статусу, матеріального добробуту, громадської думки інших. Як наслідок, дуже важливо передбачити поведінку членів команд у відповіді на різні системи мотивації [3].

Також важливо звернути увагу на те, що система мотивації персоналу компанії повинна бути поширена на всіх без винятку співробітників, тобто вона повинна бути комплексною. Ймовірно, що в деяких сферах можливе застосування посиленою мотивації, однак це не означає, що інші співробітники не потребують її. Крім цього, обов'язковими є регулярні зміни в системі мотивації персоналу, так як трудова діяльність компанії динамічна і постійно розвивається. Також не варто забувати про вплив змін ситуацій в країні, в ринкових відносинах та ін., Що також впливає на потреби людей.

Формування системи мотивації повинна складатися з наступних етапів, які відображені на рис. 2.

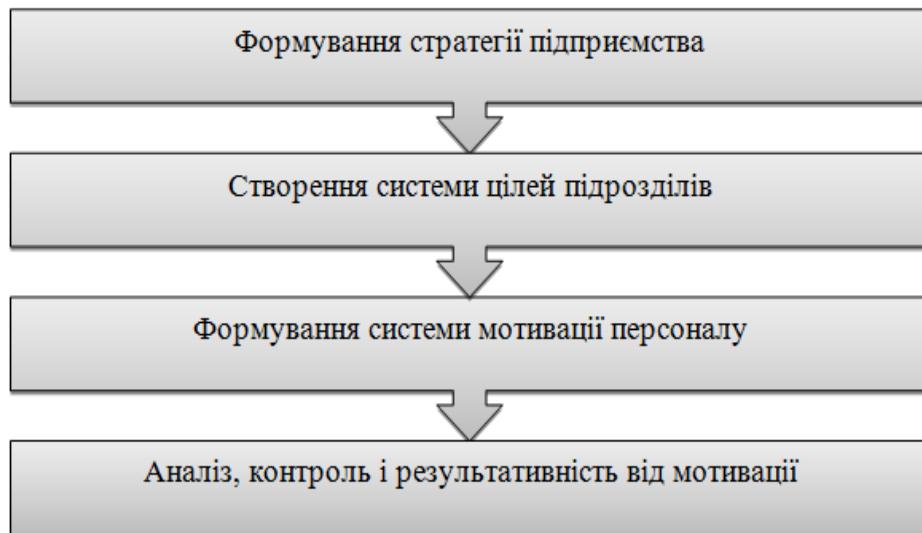

Рис. 2. Етапи формування системи мотивації персоналу

Зрештою, добре структурована система мотивації персоналу – це інструмент, який збільшує вартість компанії, підвищуючи загальну ефективність команди та значно знижуючи витрати на підбір та адаптацію персоналу (одночасно зменшуючи плінність кадрів) [6].

Отже, можна зробити висновок, що задоволеність працівників оплатою праці, умовами праці, політикою керівництва та соціально-психологічним кліматом у колективі впливає на трудову мотивацію персоналу компанії або підприємства.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Базалійська Н. П. Сутнісні підходи формування системи мотивації трудової поведінки працівників на підприємстві. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. № 9. С. 232-236.
2. Бондаревська К. В. Стимулювання персоналу: зарубіжний досвід та вітчизняні реалії. *Молодий вчений*. 2015. № 3(18). С. 26-31.
3. Васюта В. Б. Мотивація праці персоналу на підприємстві в сучасних умовах господарювання. *Ефективна економіка*. 2016. № 6. С. 55-62.
4. Климчук А. О. Методи мотивації персоналу на промислових підприємствах. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер. Економіка*. 2016. № 1 (29). С. 44-47.
5. Криворотько І. О. Дослідження зарубіжного досвіду мотивації персоналу для використання в українських умовах. *Держава та регіони. Сер. Економіка та підприємництво*. 2013. № 2 (71). С. 151-154.
6. Мателешка В. О. Топ-менеджер: основні фактори мотивації працівників. *Науковий вісник Ужгородського університету. Сер. Економіка*. 2015. Вип. 1. С. 166-168.
7. Палеха Ю. І. Менеджмент персоналу : навч. посіб. Київ : Ліра-К, 2015. 346 с.

Тетяна Леонова
(Володимир)

РОЛЬ БІБЛІОТЕК В ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ ЧИТАННЯ СЕРЕД ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ

Стаття описує функції бібліотек у сучасному світі; розглядає основні напрями діяльності бібліотек із популяризації читання серед дітей і молоді; висвітлює сучасні форми бібліотечної роботи, спрямовані на популяризацію читання серед дітей і молоді.

Ключові слова: бібліотека, читання, молодь, заходи, культура, ІКТ, інформація.

The article describes the functions of libraries in the modern world; examines the main activities of libraries to promote reading among children and youth; highlights modern forms of library work aimed at promoting reading among children and youth.

Keywords: library, reading, youth, events, culture, ICT, information.

Бібліотека – один із базових елементів розвитку суспільства і таких його складових, як культура, освіта і наука [2, с. 3]. Функції бібліотеки як соціального і культурного інституту з часу свого виникнення і до сьогодні значно трансформувалися. Вони збагатились новим змістом, розширилися можливості їх реалізації. Як зазначають вчені Т. Бруй та О. Корольова, бібліотека еволюціонувала від «сховища знань для не багатьох обраних до популярного і універсального джерела інформації» [1, с. 79].

У сучасному світі вже недостатньо просто зберігати і видавати книги. Тому бібліотеки активно впроваджують інформаційні технології, надаючи безкоштовний онлайн-доступ до інформації і можливості навчання, а також розширюють спектр послуг та коло відвідувачів [11, с. 47].

Сучасні бібліотеки не лише зберігають книги і надають доступ до інформації, а й відіграють велику роль у популяризації читання, що полягає в поширенні у суспільстві позитивної думки про цей вид діяльності, залучення до нього представників різних вікових категорій [10]. Особливо це важливо для дітей, оскільки сприйняття читання у дитинстві має вирішальний вплив на частоту читання у дорослому віці, а також для молоді як найважливішої ланки у формуванні культури читання [9]. Читання має стати культурною звичкою, що здатна підняти культурний і духовний рівень сучасного молодого покоління.

Таким чином, бібліотека – це культурний посередник між читачем і книгою. Книгозбірні повинні прагнути до збільшення кількості молодих користувачів, які люблять читати. Проте, слід відзначити, що у сучасному світі стає все важче зацікавити молодь читанням, адже вона стає більш віртуальною.

Саме тому шляхи популяризації читання також повинні змінюватись і відповідати сучасним запитам [5].

2021 року Національна бібліотека України ім. Ярослава Мудрого проводила дослідження «Роль публічних бібліотек у промоції читання», за результатами якого стало відомо, що для популяризації читання найбільш часто бібліотеки практикують такі напрями:

- масові заходи для різних категорій користувачів, зокрема дітей і молоді;
- презентації книг;
- зустрічі з письменниками;
- літературні вечори, вікторини, інтерактивні ігри, квести;
- різноманітні літературні акції, зокрема: бібліовечірки, бібліоночі, бібліопікніки, челенджі тощо;
- сторітелінг, голосні читання;
- гуртки та клуби за інтересами;
- майстер-класи, лекції, тренінги;
- театралізовані вистави;
- екскурсії до бібліотеки;

- обговорення та огляди книжок;
- тижні читання;
- дні відкритих дверей;
- конкурси для читачів;
- індивідуальна робота з користувачами (бесіди, рекомендаційні списки тощо);
- вивчення інтересів аудиторії за допомогою опитувань користувачів;
- наочна популяризація читання (виставки);
- формування позитивного іміджу;
- популяризація читання у ЗМІ, соцмережах, на сайтах бібліотек;
- інтернет-акції/послуги/заходи;
- віртуальні виставки, буктрейлери;
- онлайн-проекти, онлайн-заходи на платформі ZOOM;
- проєктна/грантова діяльність та інші [4].

У сучасному цифровому світі молодь краще сприймає інформацію, яка подана яскраво, стисло, динамічно [7, с. 29]. Саме тому головним завданням бібліотекарів є привернення уваги, виклик емоційної реакції, бажання взяти книгу в руки. Робота з молодими читачами вимагає швидкої реакції на потреби сучасного читача, розвивати творчий потенціал та професіоналізм бібліотечних фахівців, що дозволяє впроваджувати нові і нетрадиційні форми у бібліотечній діяльності [8, с. 3-4].

Розглянемо форми популяризації читання, яким віддають перевагу українські книгозбірні. Перш за все рекомендовано вивчати інтереси читачів за допомогою опитувань, анкетувань. Після аналізу результатів можна яскраво оформити однойменні виставки уподобань читачів і виставки-поради [6].

Виставки мають свої переваги перед іншими формами роботи: навіть ті читачі, котрі не особливо люблять самостійно шукати книги у каталогах, зацікавляться зі смаком оформленою виставкою. Саме книжкові виставки сприяють формуванню позитивного іміджу бібліотеки.

Із метою залучення дітей і молоді до читання, популяризації творів української та світової літератури, знайомства з книжковими новинками, формування позитивного іміджу бібліотеки організовують *тижні молодіжної книги* [3, с. 3]. Це передбачає використання нових підходів і форм роботи, залучення письменників і креативної молоді, а також використання сучасних медіа-технологій. Молодь повинна стати активним учасником культурних заходів. Для цього можна організувати ярмарки читацьких вражень, такі як «Поговоримо про популярні книги», провести вуличні акції, тематичні флешмоби, відкриті діалоги щодо книг і читання серед молоді («Молодь обирає...»), а також організувати дискусії, під час яких молоде покоління зможе висловити своє ставлення до різних літературних жанрів, конкретних авторів і книг [3, с. 4].

Активною та плідною може стати робота *літературних клубів та об'єднань*, які діють у бібліотеках [6]. Вони створюють середовище, де можна ділитися враженнями і думками про книги, спонукати до читання нових творів.

Сьогодні бібліотекарі постійно експериментують та впроваджують принципово нові та нестандартні форми популяризації читання. Вони вносять у традиційну роботу нові ідеї, іноді навіть дивують користувачів новими способами заохочення до читання. Традиційні форми роботи з книгою витісняють нові інтерактивні форми [7, с. 23]. Варто наголосити, що за сучасних умов необхідно активно використовувати ІКТ у роботі бібліотеки, адже це значно розширює форми і методи популяризації читання. Сучасним способом просування книг є буктрейлери, які націлені на молодіжну аудиторію та залучення нових читачів [8, с. 6]. Буктрейлери створюють для просування читання в онлайн-середовищі, щоб викликати цікавість у читачів і заохочувати їх прочитати книгу.

Для досягнення кращого результату у роботі бібліотек, слід враховувати такі рекомендації з освоєння нових форм популяризації читання:

- нові форми повинні мати переваги перед традиційними та використовуватись з метою підвищення ефективності діяльності бібліотеки, а не як самоціль;
- роботу потрібно починати з аналізу українського та зарубіжного досвіду впровадження новацій. Ймовірно, що бібліотечний фахівець має намір упровадити в свою роботу те, що вже існує в діяльності іншої бібліотеки, тому варто вивчити цей досвід для застосування у власній діяльності або для створення новаторських рішень;
- бібліотекар повинен бути готовий до впровадження інноваційних форм роботи: володіти необхідними знаннями, мати досвід роботи у цій сфері, творчий потенціал, бути цілеспрямованою і допитливою особистістю;
- після впровадження нової форми важливо оцінити її ефективність: визначити переваги і недоліки, оцінити, наскільки ця форма може бути корисною для інших бібліотек, розглянути можливості подальшого розвитку й удосконалення [7, с. 29-30].

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Бруй Т. О., Корольова О. Є. Культурно-інформаційна функція бібліотеки. *Вчені записки кафедри документознавства та інформаційної діяльності (КДІД) НМетАУ: зб. наук. праць*. Вип. 2; ред. кол.: О. В. Михайлюк (голова ред. кол.) та ін. Дніпро: НМетАУ, 2020. С. 78-83.
2. Конашко Г. Молодіжна бібліотека – платформа єднання навколо читання. Стратегія розвитку 2021-2025. Міська спеціалізована молодіжна бібліотека «Молода гвардія», 2021. URL: https://msmb.org.ua/media/msmb/files/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%8F_%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BA%D1%83_2021-2025.pdf (дата звернення: 20.12.2023).
3. Костенко Л. Тиждень молодіжної книги у публічних бібліотеках: методичні поради. Полтавська обласна бібліотека для юнацтва ім. Олеса Гончара. Полтава, 2022. 24 с.
4. Лагута Л. Промоція читання: практичний внесок публічних бібліотек. Блог Національної бібліотеки України ім. Ярослава Мудрого. URL: <https://oth.nlu.org.ua/?p=4839> (дата звернення: 20.12.2023).
5. Лепська І. Найкращі досягнення у популяризації читання. Bookplatform. URL: <https://bookplatform.org/uk/resources/137-best-practices-report-on-reading-promotion.html> (дата звернення: 20.12.2023).
6. Можливості бібліотеки щодо просування читання у молодіжне середовище: сучасний підхід (Методичні рекомендації). URL: https://unalib.ks.ua/files/unalib/File/professionals/metod_porad.pdf (дата звернення: 20.12.2023).
7. Рубан А. І. Сучасні форми і методи підтримки й розвитку читання: інформ.-аналіт. огляд. НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Київ: ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, 2021. 62 с.
8. Стратегія розвитку читання в бібліотеках: інноваційність, креатив, інтереси громади: метод. пропозиції. Департамент культури, національностей, релігій та охорони об'єктів культурної спадщини Одес. облдержадмін., Одес. обл. універс. наук. б-ка ім. М. Грушевського, Наук.-метод. від.; упоряд. Ю. С. Амелеченко; комп'ют. набір Ю. С. Амелеченко; верстка, заг. редагування О. М. Ласкевич; відп. за вип. О. А. Булгакова. Одеса, 2023. 8 с.
9. Стратегія розвитку читання на період до 2032 року «Читання як життєва стратегія». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/190-2023-%D1%80#n15> (дата звернення: 20.12.2023).
10. Форми популяризації книг сучасної української літератури в бібліотеці. URL: <https://biblio.lib.kherson.ua/formi-populyarizatsii.htm> (дата звернення: 20.12.2023).
11. Шапчиць О. Візія, цінності та місія сучасної бібліотеки. *Науково-практичний семінар «Стратегії розвитку бібліотек: від ідеї до втілення»*: збірник тез. Київ: УБА, 2017. С. 47-50.

Ірина Міцах
(Володимир)

ПРАВИЛА СКЛАДАННЯ ТА ОФОРМЛЕННЯ РОЗПОРЯДЧИХ ДОКУМЕНТІВ

У цій статті викладено основні правила складання та оформлення розпорядчих документів, що використовуються в діловодстві організацій. Знання правил складання та оформлення розпорядчих документів є необхідним для ефективної роботи в діловодстві. Правильно оформлені документи забезпечують юридичну силу та чинність управлінських актів, сприяють чіткій організації роботи та полегшують пошук інформації.

Ключові слова: розпорядчі документи, наказ, розпорядження, рішення, інструкція, положення, правила, статут.

This article outlines the basic rules for drawing up and processing administrative documents that are used in record keeping. Knowledge of the rules for drawing up and processing administrative documents is necessary for effective work in office management. Correctly prepared documents ensure the legal force and effect of administrative acts, contribute to the clear organization of work and make it easier. information search.

Keywords: executive documents, orders, orders, decisions, instructions, provisions, rules, statute.

У сучасних організаціях ефективна робота неможлива без чіткої системи діловодства. Важливу роль у цій системі відіграють розпорядчі документи, які використовуються для оформлення управлінських рішень. Знання правил складання та оформлення цих документів є необхідним для кожного працівника діловодної служби.

1. Види розпорядчих документів

Розпорядчі документи – це офіційні документи, які видаються керівництвом організації для регулювання її діяльності. Їх можна поділити на кілька видів:

- **Накази:** використовуються для наказування або заборони певних дій, надання прав та обов'язків, призначення на посади, звільнення з посад тощо.
- **Розпорядження:** видаються з питань оперативного управління діяльністю організації.
- **Інструкції:** містять правила, норми та методи виконання певних видів робіт.
- **Постанови:** приймаються колегіальними органами управління з найважливіших питань діяльності організації.
- **Рішення:** приймаються колегіальними органами управління з питань, що не потребують видання постанов [1, с. 14].

2. Реквізити розпорядчих документів

Кожен розпорядчий документ повинен містити певні реквізити, які надають йому юридичну силу. До основних реквізитів належать:

- Назва документа: вказує на вид документа (наказ, розпорядження, інструкція тощо).
- Дата: фіксує дату складання документа.
- Номер: присвоюється документу для його обліку.
- Заголовок: коротко відображає зміст документа.
- Текст: містить основний зміст документа, його наказову, розпорядчу або інструктивну частину.
- Підпис: засвідчує автентичність документа.
- Гриф затвердження: використовується для документів, які затверджуються керівництвом організації.
- Відмітка про виконання: фіксує інформацію про виконання документа [1, с. 19].

3. Особливості оформлення різних видів розпорядчих документів

Кожен вид розпорядчого документа має свої особливості оформлення. Наприклад, у наказах обов'язково має бути розпорядча частина, яка містить конкретні вказівки щодо виконання документа. В інструкціях основну частину складають правила, норми та методи виконання певних видів робіт [3, с. 38].

4. Значення дотримання єдиних вимог до оформлення розпорядчих документів

Дотримання єдиних вимог до оформлення розпорядчих документів забезпечує їх юридичну силу та чинність, сприяє чіткій організації роботи та полегшує пошук інформації [2, с. 22].

Загальні правила складання та оформлення розпорядчих документів:

- Розпорядчий документ повинен мати чіткий та лаконічний заголовок, який відображає його зміст.
- Текст розпорядчого документа повинен бути чітким, логічним та зрозумілим.
- У розпорядчому документі повинні бути чітко визначені завдання, які необхідно виконати, та терміни їх виконання.
- Розпорядчий документ повинен бути підписаний керівником органу, установи або підприємства.
- Розпорядчий документ повинен бути зареєстрований у журналі реєстрації вихідної кореспонденції [5, с. 28].

5. Реєстрація розпорядчих документів

- Розпорядчі документи реєструються в журналі реєстрації розпорядчих документів.
- Після реєстрації розпорядчий документ доводиться до відома зацікавлених осіб під розписку [3, с. 32].

6. Контроль за виконанням розпорядчих документів

- Контроль за виконанням розпорядчих документів здійснюється керівником організації або уповноваженою ним особою.
- Результати контролю оформлюються у вигляді довідок, протоколів або інших документів [4, с. 44].

7. Зберігання розпорядчих документів

- Розпорядчі документи зберігаються в архіві організації протягом встановленого строку [4, с. 47].

8. Розпорядчі документи повинні бути:

- законними;
- обґрунтованими;
- чіткими та лаконічними;
- зрозумілими для виконавців.[4, с. 60].

У розпорядчому документі повинні бути чітко визначені:

Завдання, які необхідно виконати.

Строки виконання завдань.

Відповідальні за виконання завдань особи.

Контроль за виконанням завдань. Оформлення розпорядчих документів

Розпорядчі документи повинні бути оформлені відповідно до вимог ДСТУ 4163:2020 "Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлення документів".

Текст розпорядчого документа друкується шрифтом Times New Roman 14 кегля, з міжрядковим інтервалом 1,5.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Державний стандарт України ДСТУ 4169:2001 "Діловодство та архівна справа. Терміни та визначення".
2. Діловодство: теорія та практика: Навч. посібник / За ред. Л.І. Єгорова. Київ: Центр навчальної літератури, 2023.
3. Лук'яненко О. В. Діловодство: Навч. посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2018.
4. Підгорна І. М. Діловодство та архівна справа: Навч. посібник. Київ: Знання, 2019.
5. ДСТУ 4163:2020 "Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлення документів".

ОРГАНІЗАЦІЯ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Сьогодні нездатність вітчизняних підприємств своєчасно діагностувати вплив як екзогенних, так і ендогенних негативних чинників на їхню діяльність обумовлюють зростання потреби в ефективному антикризовому управлінні. Зумовлено це стрибкоподібним збільшенням частки підприємств-банкрутів, невідповідністю рівня забезпечення антикризового управління сучасним підходам до ведення господарської діяльності, а також нагальною потребою в пристосуванні методології антикризового управління до об'єктивних вимог сучасності. Саме тому існує потреба у виявленні ефективних методів організації антикризового управління на підприємстві, що сприятиме його розвитку та попередженню ймовірності виникнення кризового стану.

Ключові слова: антикризове управління, підприємство, фінансовий стан, банкрутство, стратегія управління.

Today, the inability of domestic enterprises to timely diagnose the impact of both exogenous and endogenous negative factors on their activities leads to a growing need for effective anti-crisis management. This is due to a sharp increase in the share of bankrupt enterprises, the inconsistency of the level of anti-crisis management with modern approaches to doing business, and the urgent need to bring the methodology of anti-crisis management in line with the objective requirements of the times. That is why there is a need to identify effective methods for organizing crisis management at an enterprise, which will facilitate its development and prevent the likelihood of a crisis.

Key words: marketing communications, performance, enterprise, service, communications at the point of sale.

В умовах нестабільної економіки термін «антикризове управління» постійно використовують у різноманітних сферах економічної діяльності. Антикризове управління виступає своєрідним викликом для будь якого підприємства, та для більшості з них може стати причиною «падіння». Коли антикризове управління неефективне, страждає як підприємство, так і зацікавлені сторони. Саме тому кожне підприємство повинна мати стратегію антикризового управління.

На жаль більшість українських підприємств звертаються до антикризового управління лише у разі ризику банкрутства або його настання. Таке відношення є некоректним адже підприємство має піклуватись про збереження ефективності своєї діяльності на кожному етапі свого розвитку (рис. 1).

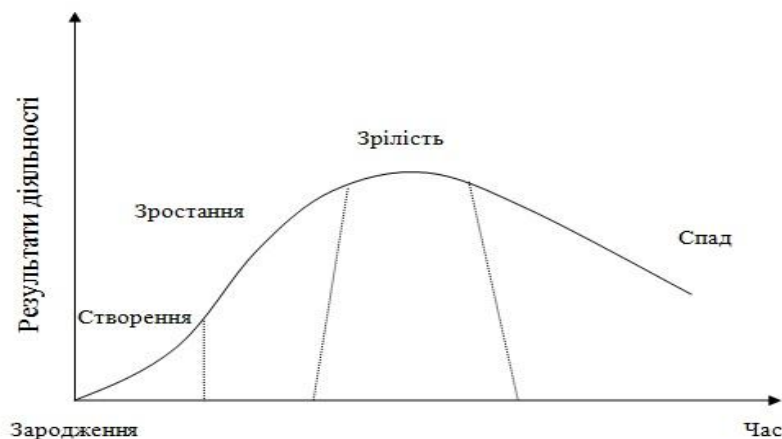

Рис. 1. Етапи розвитку підприємства

Для створення ефективного антикризового управління необхідно визначити сутність цього терміну, адже сьогодні існує багато методологічних підходів трактування цього поняття. Автори цих підходів аналізують антикризове управління як низку превентивних процедур, що використовуються для відновлення платоспроможності підприємств.

З економічної точки зору, суть антикризового управління полягає у запобіганні дефіциту коштів для підтримки господарської діяльності підприємств.

Антикризове управління включає наступні елементи:

- аналіз зовнішнього середовища та внутрішнього потенціалу конкурентних переваг з метою вибору стратегії розвитку підприємства на основі прогнозу його фінансового стану;
- попередня діагностика причин фінансових криз, комплексний аналіз фінансового стану підприємства та визначення методів фінансового оздоровлення;
- розробка антикризових заходів фінансового управління та управління їх реалізацією.

Пріоритетні завдання антикризового управління підприємством, виконання яких базується на активному використанні специфічних методів і прийомів фінансового менеджменту, а також діагностиці фінансового стану підприємства, представлені на рис. 2.

Рис. 2. Пріоритетні завдання антикризового управління підприємством

Враховуючи, що єдиним способом виживання в ринковому середовищі є підвищення конкурентоспроможності підприємства, створення ефективної системи антикризового управління залишається ключовим стратегічним завданням для успішного розвитку суб'єкта господарювання.

Підкресливши важливість проведення антикризового управління зазначимо, що за відсутності або неефективного використання даного виду менеджменту, підприємства не можуть продовжувати свою діяльність в умовах нестабільної економіки.

Таким чином, механізми антикризового управління – це сукупність взаємопов'язаних елементів, спрямованих на розробку та реалізацію заходів щодо своєчасного попередження або уникнення кризових явищ. Сьогодні поняття «антикризове управління» та «антикризовий менеджмент» є, по суті, синонімами і все частіше використовуються науковцями та практиками. Проте все ще існують розбіжності у трактуванні цього поняття. Більшість авторів, мають власне визначення цього поняття, яке містить у своїй основі концепцію, представлену на рис. 3.

Рис. 3. Концепція системи антикризового управління підприємством

Правові механізми антикризового управління у свою чергу включають моніторинг, фінансову реструктуризацію та зовнішнє управління.

Наявність або відсутність цих елементів дуже важлива для менеджерів, які займаються цими питаннями. Спостерігаючи за роботою антикризового управління, легко припуститися помилок, сплутавши один тип елементів з іншим. Теоретичне обґрунтування формування та структури економічних механізмів антикризового управління має бути комплексним і базуватися на таких положеннях: використання системного підходу до процесів управління та прийняття рішень у кризових ситуаціях; врахування якісних, структурно-функціональних закономірностей та економічних суперечностей.

Отже, підсумовуючи сказане, можна зробити висновок, що процес виникнення кризи на підприємствах відбувається в часі. Залежно від інтенсивності впливу внутрішніх і зовнішніх чинників на підприємство, період між початковою і завершальною стадіями виникнення кризи може бути різним. При цьому успіх або неуспіх стратегії антикризового управління залежить насамперед від своєчасного виявлення моменту виникнення початкових явищ, тобто початку кризи на підприємстві. А своєчасне виявлення таких явищ можливе лише за умови постійного моніторингу аналітичною службою підприємства низки «сигналів», що надходять як із зовнішнього, так і з внутрішнього середовища.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Мирошніченко Ю. В. Антикризове управління на підприємствах малого та середнього бізнесу. *Проблеми і перспективи розвитку підприємства*. 2020. № 1 (24) С. 119-132.
2. Осовська Г. В. Менеджмент організацій : навч. посіб. Київ : Кондор, 2005. 860 с.
3. Рубан В. М. Типи і види стратегій в антикризовому управлінні. Тактики антикризового управління. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. № 7(2). С. 68-71.
4. Скибицькій О. М. Антикризовий менеджмент : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 568 с.
5. Чібісова І. В. Методи оцінки і прогнозування банкрутства підприємств. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Сер. Економічні науки*. 2012. №22 (2). С. 1-6.

Ольга Савчук
(Володимир)

ВИКОРИСТАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ МЕРЕЖІ В БІБЛІОТЕКАХ ДЛЯ ЗБІЛЬШЕННЯ ЗАЛУЧЕННЯ АУДИТОРІЇ ТА ВЗАЄМОДІЇ З КОРИСТУВАЧАМИ

Стаття досліджує можливості використання соціальних мереж для розширення аудиторії бібліотек та покращення взаємодії з користувачами. Описує різні платформи соціальних мереж, які можуть використовувати бібліотеки, та наводить приклади успішного їх застосування.

Ключові слова: соціальні мережі, бібліотеки, залучення аудиторії, взаємодія з користувачами, маркетинг, просування, комунікація.

The article explores the possibilities of using social networks to expand the audience of libraries and improve interaction with users, describes different social media platforms that libraries can use, and provides examples of their successful use. The article also considers the following issues:

Keywords: social networks, libraries, audience engagement, interaction with users, marketing, promotion, communication

Присутність сучасної бібліотеки у віртуальному просторі – це невід’ємна складова діяльності установи. Веб-сайти, сторінки у соцмережах дають можливість бібліотекам залишатися затребуваними центрами інформації, орієнтованими на потреби користувачів в умовах стрімкого технологічного прогресу [11, с. 20]. Як відзначає Л. Семенюк, «якщо бібліотека хоче бути сучасною, прагне залучити нових користувачів і зберегти наявних, вона повинна орієнтуватися на їхні інтереси» [14, с. 83].

Н. Вовк констатує, що представництво бібліотечних установ у віртуальному просторі є характерною ознакою змін у системі бібліотечного обслуговування та відповідності бібліотечної діяльності сучасним потребам суспільства [2, с. 26].

Сьогодні спостерігається постійне зростання присутності бібліотечних установ у соцмережах, зокрема: збільшення кількості бібліотек у соцмережах, поява бібліотек із кількома аккаунтами на одній чи на різних онлайн-платформах, активізація діяльності у Мережі [15, с. 307].

За результатами нашого аналізу можна стверджувати, що вибір соцмереж пов’язаний з типом бібліотеки. Найбільшу кількість соцмереж використовують бібліотеки загальнодержавного значення, а також виявляють там найбільшу активність.

Як відзначає В. Струнгар, існує дві тенденції представлення українських бібліотек у соцмережах:

- 1) централізоване, коли одна бібліотека має лише один аккаунт у соцмережі;
- 2) дисперсне, коли різні підрозділи однієї бібліотеки мають окремі аккаунти [15, с. 307].

Можна стверджувати, що друга тенденція стає все більш поширеною, адже крім основного аккаунта бібліотеки створюють додаткові сторінки. Наприклад, Хмельницька обласна універсальна наукова бібліотека (далі – ХОУНБ) має офіційну сторінку у соцмережі Facebook [16], яка постійно поповнюється новими публікаціями: анонси подій, заходів; інформація та фотозвіт щодо проведених заходів; повідомлення щодо нових надходжень; реклама бібліотечних послуг тощо.

Крім офіційної сторінки, кожен відділ ХОУНБ веде власні сторінки у Facebook, щоб бути постійно на зв’язку з користувачами і ділитись актуальною інформацією (Бібліограф Хмельницький [1]; Відділ абонементу [3]; Відділ виробничої літератури ХОУНБ [4]; Відділ зберігання та реставрації бібліотечного фонду ХОУНБ [5]; Відділ краєзнавства ХОУНБ [6]; Відділ літератури іноземними мовами ХОУНБ [7]; Відділ медичної літератури ХОУНБ [8]; Відділ мистецтв ХОУНБ [9]; Відділ науково-методичної роботи ХОУНБ [10]; Читальний зал ХОУНБ [17]).

Для бібліотечних установ представництво у соцмережах має ряд переваг, зокрема: сторінка формує суспільну думку про установу, інформує широку аудиторію щодо діяльності книгозбірні, дозволяє оперативно поширювати інформацію, встановлює інтерактивну взаємодію з користувачами тощо [11, с. 20].

Учені визначають такі основні причини для використання бібліотеками соцмереж:

- популяризація бібліотеки та послуг, формування її позитивного іміджу;
- залучення ширшої аудиторії користувачів і комунікація з ними;
- можливість оперативно поширювати інформацію на велику аудиторію;
- популяризація читання у суспільстві;
- сприяння розширенню професійних контактів та інші [12; 18].

Як відзначає Н. Грачова, головною і принципово важливою перевагою наявності бібліотечних сторінок у соцмережах є можливість спілкуватися зі своїми реальними і потенційними користувачами у звичному для них середовищі [12].

Сучасні бібліотеки використовують соцмережі як рівноправний майданчик для взаємодії з користувачами, враховуючи переваги такої комунікації, зокрема:

- охоплення широкої аудиторії;
- можливість наблизитись до користувачів;
- можливість створювати спільні мережі з користувачами;
- ефективний спосіб залучити нових користувачів;
- можливість отримати швидкий зворотній зв'язок [13, с. 138].

В Україні найбільш популярними соцмережами, які використовують бібліотечні установи є: Facebook (платформа, що дозволяє публікувати текстові дописи, фото, відео), Instagram (платформа для публікації фото- і відеоконтенту), Twitter (платформа для публікації коротких публічних повідомлень), відеохостинг YouTube (платформа для публікації відео). Ці соцмережі є найшвидшими, найпростішими та найдемократичнішими каналами розповсюдження контенту серед користувачів.

У сучасному світі соцмережі є найшвидшим і найефективнішим каналом комунікації, де існує тісний контакт між користувачами. Саме тому все частіше бібліотеки використовують їх для охоплення широкої цільової аудиторії та взаємодії зі своїми користувачами [13, с. 138]. Комунікація через соцмережі дозволяє віддалено привернути увагу користувачів і досить швидко встановити з ними неформальний контакт [14, с. 81].

Учена В. Струнгар звертає увагу на різні підходи до комунікації бібліотек через соцмережі – від відсутності чи формальної представленості, до активного збільшення присутності у соцмережах [15, с. 311].

Аналіз сторінок у соцмережах українських бібліотек дозволило виявити специфіку взаємодії з користувачами та сформулювати рекомендації для ефективного їх використання у бібліотечній діяльності.

Незважаючи на значний інтерес до соцмереж з боку бібліотек, ефективність використання їх можливостей для залучення та взаємодії з користувачами залишається досить низькою, оскільки основний результат більшість бібліотечних фахівців бачить, насамперед, у самому представництві, а не в якісній взаємодії.

За нашими спостереженнями, українські бібліотеки поступово відходять від формального адміністрування сторінок. Публікації-звіти щодо проведених заходів хоч і знайомлять аудиторію з діяльністю книгозбірні, однак мають ситуативний характер. Сторінка, яка наповнена лише таким контентом, є не цікавою для широкої аудиторії. Бібліотекарі, котрі відповідають за адміністрування сторінок установи у соцмережах, повинні враховувати це при створенні контенту.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Бібліограф Хмельницький. URL: <https://www.facebook.com/bibliographerounb> (дата звернення: 29.12.2023).
2. Вовк Н. С., Жаворонко С. В. Позиціонування бібліотеки у молодіжному інтернет-середовищі. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2021. № 2. С. 23–32.

3. Відділ абонементу Хмельницької ОУНБ. URL: <https://www.facebook.com/profile.php?id=100031836322412> (дата звернення: 29.12.2023).
4. Відділ виробничої літератури Хмельницької ОУНБ. URL: <https://www.facebook.com/profile.php?id=100064491918110> (дата звернення: 29.12.2023).
5. Відділ зберігання та реставрації бібліотечного фонду Хмельницької ОУНБ. URL: <https://www.facebook.com/viddilvz> (дата звернення: 29.12.2023).
6. Відділ краєзнавства Хмельницької обласної універсальної наукової бібліотеки. URL: <https://www.facebook.com/profile.php?id=100063740628126> (дата звернення: 29.12.2023).
7. Відділ літератури іноземними мовами Хмельницької ОУНБ. URL: <https://www.facebook.com/vlimounb> (дата звернення: 29.12.2023).
8. Відділ медичної літератури Хмельницької ОУНБ. URL: <https://www.facebook.com/profile.php?id=100057559655555> (дата звернення: 29.12.2023).
9. Відділ мистецтв Хмельницької ОУНБ. URL: <https://www.facebook.com/vmounbkmua> (дата звернення: 29.12.2023).
10. Відділ науково-методичної роботи Хмельницької ОУНБ. URL: <https://www.facebook.com/profile.php?id=100064164247141> (дата звернення: 29.12.2023).
11. Гагаріна Н. Соціальні мережі як ефективний канал комунікації бібліотеки. *Феномен бібліотек у сучасному світі*: зб. мат. Всеукр. наук.-практ. конф., м. Маріуполь, 30 вересня 2020 р.: у 3 ч. Маріуп. держ. ун-т; гол. ред. Ю. С. Сабадаш; упоряд. С. Янковський. Маріуполь: МДУ, 2020. С. 20-24.
12. Грачова Н. Соціальна мережа Фейсбук. Як створити сторінку бібліотеки: інформ.-метод. матеріали. Управління культури і туризму Харків. облдержадмін., Харків. обл. універс. наук. б-ка; ред.-уклад. Харків: ХОУНБ, 2019. 20 с.
13. Моршна Н. Роль соціальних медіа в формуванні бібліотечної спільноти. *Молодий вчений*. 2021. Вип. 1 (89). С. 137-140. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-1-89-29>.
14. Семенюк Л. Соціальні мережі як культурно-просвітницький ресурс бібліотеки. *Хмельницька ОУНБ в інформаційному просторі України: історія і сьогодення*: збірник доповідей і повідомлень науковопракт. конф., м. Хмельницький, 29 верес. 2021 р. Департамент інформаційної діяльності, культури, національностей та релігій Хмельниц. облдержадмін.; Хмельниц. ОУНБ. Житомир: ТОВ «Видавничий дім «Бук-Друк»», 2021. С. 80-84.
15. Струнгар В. В. Соціальні медіа як простір взаємодії бібліотеки і читача. *Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства*: матер. шостої міжнар. наук.-практ. конф. (10-11 верес. 2015 р., Львів). Львів : Львівська політехніка, 2015. С. 307-311.
16. Хмельницька обласна універсальна наукова бібліотека: офіційна сторінка у Facebook. URL: <https://www.facebook.com/ounbkmua> (дата звернення: 29.12.2023).
17. Читальний зал Хмельницької ОУНБ. URL: <https://www.facebook.com/chzounbkm> (дата звернення: 29.12.2023).

ОЦІНКА ДІЯЛЬНОСТІ ПЕРСОНАЛУ НА ПІДПРИЄМСТВІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

В економіці України відбуваються постійні зміни, які висувають нові вимоги щодо критеріїв персоналу підприємства. Сьогодні мати лише кваліфікаційно-професійні навички вже замало для вимог сучасного виробництва. Персонал підприємства має швидко реагувати, бути лояльним, мобільним й адаптивним, постійно прагнути до професійного розвитку та самовдосконалення. Саме тому у статті наведено результати дослідження, присвячені не лише оцінці діяльності, а й стратегічному управлінню розвитком персоналу на підприємстві.

Ключові слова: персонал, інтелектуальний потенціал, ефективність діяльності, підприємство, стратегічне управління.

Ukraine's economy is undergoing constant changes that put forward new requirements for the criteria of enterprise personnel. Today, having only qualification and professional skills is no longer enough to meet the requirements of modern production. The company's staff must be responsive, loyal, mobile and adaptable, and constantly strive for professional development and self-improvement. That is why the article presents the results of a study devoted not only to performance appraisal but also to strategic management of personnel development at an enterprise.

Key words: personnel, intellectual potential, performance efficiency, enterprise, strategic management.

Оцінка діяльності персоналу підприємства є важливою частиною загальної стратегії його діяльності. Будь-яке підприємство має обирати одну з п'яти стратегій: стратегію підприємництва, стратегію динамічного зростання, стратегію ліквідності, стратегію прибутку, стратегію зміни курсу. Від вибору тієї або іншої стратегії в подальшому буде залежати стратегія управління персоналом [1, 6].

Саме тому оцінка діяльності персоналу – це раціональний, ретельно проконтрольований й усвідомлений розумовий процес, який відповідає за визначення та подальшу реалізацію стратегії. Уміння розробити стратегію управління персоналом полягає в тому, щоб після визначення загальних підходів щодо управління персоналом у стратегічному періоді, вступили в дію конкретні положення, які б дозволили отримати високий рівень ефективності використання трудового та інтелектуального потенціалу персоналу.

Варто звернути увагу на те, що оцінка діяльності, а на її основі і стратегії управління персоналом розробляються із урахуванням особливостей підприємств, які відрізняються між собою за рядом параметрів, насамперед, це – розмір(чисельність працюючих), форма власності, КВЕД, ефективність роботи і т. і. Тому, відповідно, під час формування та імплементації таких стратегій потрібно у повній мірі враховувати специфіку та неповторність кожного підприємства та безпосередньо його персоналу.

Слід зауважити, що у сучасних умовах стратегічне управління персоналом у більшості підприємств наштовхується на ряд проблем, пов'язаних із недостатністю фінансово-інвестиційних ресурсів, недосконалим організаційним, кадровим, нормативно-правовим та інформаційним забезпеченням, що особливо проявляється під час формування та реалізації стратегій управління персоналом як основних елементів стратегічного управління. Тому не всі розроблені стратегії управління персоналом підприємства впроваджуються, а приклади вдалої та своєчасної реалізації таких стратегій є скоріше винятком, ніж правилом.

Відтак, виникає об'єктивна потреба в проведенні оцінки діяльності персоналу підприємства та дослідженні особливостей стратегічного управління ним.

При здійсненні оцінки і подальшій розробці стратегічних цілей з управління персоналом, необхідно пов'язати їх не тільки з місією підприємства, його функціональними та загальними стратегічними цілями, але й з конкурентною позицією, адже основним джерелом покращення конкурентоспроможності підприємства є саме персонал. На рис. 1 зображені основні етапи процесу стратегічного управління персоналом підприємства [3, 4].

Рис. 1. Процес стратегічного управління персоналом підприємства

Насамперед стратегічний підхід до управління персоналом передбачає якісні зміни у сфері роботи з персоналом, які полягають у тому, що в межах традиційного напрямку кадрової роботи все більшу увагу приділяють стратегічним аспектам. Синхронізуючись зі стратегічними технологіями, планування потреби в персоналі, відбір, оцінка та навчання виступають складовими частинами стратегії управління персоналом.

На реалізацію заходів кадрової політики підприємства, у свою чергу, впливають цілі стратегії управління персоналом [2].

Розуміння місця та ролі стратегії управління персоналом у системі управління підприємства дозволяє визначитися зі стратегічними напрямками розвитку в цілому. До них відносяться ті напрямки, що визначають завдання кадрової політики підприємства відповідно до стратегічних цілей його розвитку, серед яких [5]:

- результативне використання та реалізація кадрового потенціалу підприємства;
- маркетинг персоналу, до якого відносять формування вимог до персоналу, аналіз ринку праці та дослідження його суб'єктів, визначення системи найму та використання персоналу;
- вдосконалення методів і форм підбору, атестації та оцінки персоналу;
- досліджування концепції розвитку персоналу підприємства, яка містить планування ділової кар'єри, нові методи та форми навчання персоналу, визначення кадрового резерву;
- вдосконалення напрямків соціального розвитку підприємства.

Отже, оцінка діяльності та створення стратегії управління персоналом підприємства ґрунтується на аналізі стратегічного рівня управління підприємства. А далі, на базі аналізу внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства формуються критерії майбутнього стану підприємства, що знаходить своє місце у системі стратегічних цілей управління персоналом підприємства та здійсненні стратегічних напрямків управління підприємством.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Балабанова Л. В. Стратегічне управління персоналом підприємства в умовах ринкової економіки : монографія. Донецьк : Донецький національний університет економіки і торгівлі, 2010. 238 с.
2. Гугул О. Я. Теоретичні засади управління розвитком персоналу. *Інноваційна наука*. 2013. Вип. 6 (44). С. 194-198.
3. Донцов А. І. Психологія колективу: методологічні проблеми дослідження. Київ : Центр учбової літератури, 2015. С. 43-46.
4. Касич А. О. Інноваційні підходи в практиці управління персоналом конкурентоспроможного підприємства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. Вип. 16 (1). С. 130-134.
5. Лизунова О. М. Використання інноваційних методів управління персоналом підприємства. *Економіка та суспільство*. 2018. Вип. 14. С. 448-456.
6. Лобза А. В. Підходи до розробки системи оцінки ефективності діяльності персоналу сучасного підприємства. *Молодий вчений*. 2018. Вип. 1 (1). С. 510-513.

*Марія-Вікторія Смолярчук
(Володимир)*

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ КУЛЬТУРНИХ ПОДІЙ В БІБЛІОТЕЦІ: АНАЛІЗ KEYCIB

Стаття описує особливості та головні аспекти організації і проведення культурних подій у бібліотеках на основі аналізу конкретних прикладів; на основі конкретних прикладів аналізуються різні типи культурних подій, які можуть проводитися в бібліотеках, а також фактори, які слід враховувати при їх плануванні та реалізації.

Ключові слова: бібліотека, середовище, події, заходи, культура, культурний простір, інформація.

The article describes the features and main aspects of organizing and conducting cultural events in libraries based on the analysis of specific examples.

Keywords: library, environment, events, activities, culture, cultural space, information.

Трансформація бібліотек відображає їхню здатність адаптуватися до змін у сучасному середовищі, при цьому зберігаючи свою важливу роль у суспільстві як культурних та інформаційних центрів. Сьогодні у бібліотеці можна не лише взяти книгу, а й потрапити на виставку, концерт, майстер-клас, зустрітися з улюбленим письменником чи актором тощо [10]. Як відзначає О. Сахно, сучасна книгозбірня – це не просто приміщення з книжками на полицях, а культурний простір, де проходять різноманітні події та заходи [2].

Культурні події мають значний вплив на розвиток бібліотек. Їх основне завдання – побудувати позитивні відносини з користувачами, а також показати їм книгозбірню як сучасний, цікавий та корисний для них простір [1, с. 85].

Проведення культурних подій у бібліотеці сприяє:

– створенню привабливого середовища, що підвищує інтерес до бібліотеки та ймовірність повернення відвідувачів у майбутньому;

- залученню нової аудиторії;
- створенню можливості для спілкування, обміну думками та ідеями, що сприяє формуванню активної та залученої спільноти;

Таким чином, культурні події відіграють важливу роль у створенні привабливого, креативного та розвиваючого середовища в бібліотеці, що сприяє її розвитку та популярності серед користувачів різного віку та з різними інтересами.

Серед поширених форм культурних заходів, котрі проводять у бібліотеках можна виокремити: літературно-музичні вечори; книжкові презентації; майстер-класи; зустрічі з митцями для заохочення до самостійної творчості; театральні вистави бібліотечних театрів, запрошених акторів і театральних труп; виставки робіт місцевих художників, фотографів і майстрів народної творчості; клуби за інтересами, які сприяють розвитку творчої самореалізації особистості та інші [4; 9].

Слід зазначити, що в останні роки бібліотеки активно впроваджують у свою діяльність сучасні форми роботи, зокрема: віртуальні виставки, онлайн-майстерні, віртуальні-екскурсії, інтерактивні форми, такі як поліфонічні мозаїки нової літератури, періодичних видань, літературні фестивалі, літературні челенджі, театралізації літературних творів тощо [8, с. 26].

Сучасні культурні події сконцентровані на спілкуванні між учасниками, обміні ідеями та знаннями, взаємодії у творчій, комфортній та неформальній атмосфері. Їх організація – це фактично поетапна реалізація проєкту, що включає у себе розробку концепції, сценарію, дизайну, запрошення учасників і представників ЗМІ, підготовку ведучих, вибір місця проведення та інші аспекти.

Створення «простору подій» вимагає відповідного дизайну, що підкреслить урочистість, важливість чи надзвичайну цікавість події. Людина, яка відвідує подію в бібліотеці, повинна почувати себе комфортно, тому важливо попередньо переконатися, що у залі є якісна акустика, освітлення, мікрофони, мультимедійне обладнання для показу презентацій чи фільмів, а також регульоване освітлення (штори, жалюзі, ролети на вікнах) для забезпечення якісного показу мультимедійних матеріалів). Також необхідно підготувати додаткові стільці на випадок більшої кількості учасників, ніж очікувалось [1, с. 88-89].

Наприклад, бібліотека №115 для дітей у Києві є відкритим сучасним простором, де відбуваються різноманітні культурні події. Як зазначає завідувачка бібліотеки, події та заходи організовують своїми силами чи залучають партнерів. Вони співпрацюють зі школою мистецтв, спілкою письменників і видавництвами. Для того, щоб зацікавити дітей, обирають такі теми заходів, які їм сподобаються, шукають цікавих спікерів [10]. Зокрема, у бібліотеці відбуваються творчі зустрічі, вистави, виставки дитячих робіт, майстер-класи, презентації книг, зустрічі з арт-терапевтом тощо.

Розглянемо приклади організації та проведення культурних подій у Львівській обласній бібліотеці для дітей (далі – ЛОБД). Загальна площа для обслуговування користувачів, проведення різноманітних подій, задоволення потреб у навчанні, спілкуванні і творчості складає 320 кв. м. Кожного року бібліотека проводить велику кількість резонансних подій, які привертають увагу відвідувачів і стають для них справжньою подією [5].

Для прикладу, розглянемо перелік дій до зустрічі з поетесою, членкинею Спілки письменників України Оксаною Лозовою (у рамках проєкту «Літературна кава по-львівськи») [9]:

- відбір гостей для запрошення;
- створення сценарію події;
- визначення відповідальних осіб за фотозйомку заходу, висвітлення події у соцмережах/ЗМІ/на сайті;
- запрошення гостей;
- розташування меблів у залі;
- узгодження зустрічі з поетесою;
- проведення піар-кампанії для приваблення аудиторії (анонси у соцмережах, афіші тощо);

- оформлення приміщення, де буде проходити подія;
- розміщення стільці у залі;
- проведення заходу.

Отож, така культурна подія, як зустріч із письменником чи митцем не потребує значних ресурсів: запросити відомого гостя, розпіарити подію на сайті, у соцмережах, ЗМІ, виготовити афіші, розсадити гостей, поставити горнятка з кавою, книги тощо.

Окрім того, ЛОБД проводить вже восьму ніч Гаррі Поттера – міжнародну акцію, яку організовує видавництво Bloomsbury. Для цього заходу простором події стає все приміщення бібліотеки, котре перетворюється на аудиторії Гогвордсу, чарівний ліс, поле для квідичу. Організація події потребує креативності бібліотекарів під час написання сценарію, оформлення локацій, створення костюмів, розробки вікторин, конкурсів, сюрпризів. До проведення цієї події також долучаються волонтери, діти, які захоплюються книгами про Гаррі Поттера, а також батьки.

Розглянемо перелік дій до ночі Гаррі Поттера:

- реєстрація на сайті Bloomsbury Publishing (<https://www.bloomsbury.com/uk/>) як учасники;
- створення групи бібліотекарів, котрі братимуть участь в організації та проведенні події;
- розподіл обов'язків (реєстрація, створення сценарію, фотозйомка, написання постів, підготовка книжкової виставки, музичний супровід тощо);
- анонс події та оголошення реєстрації на участь;
- розробка сценарію;
- продумування і підбір реквізитів і декорацій;
- оренда в театрі костюмів;
- купівля призів;
- виготовлення сертифікатів про участь;
- проведення реєстрації учасників;
- проведення заходу.

Організація виставок у приміщеннях бібліотек також є популярною культурною подією. Українські книгозбірні мають великий арсенал різноманітних виставок, таких як картини місцевих художників, приватні колекції, вишивки, твори прикладного мистецтва, писанки, квіти тощо. Під час організації подібних заходів важливо враховувати такі аспекти: належно оформити виставковий простір, ретельно продумати освітлення, дизайн, провести промоцію – урочисте відкриття виставки, зустріч з автором чи колекціонером. А за можливості слід організувати неформальне спілкування з кавою та запросити представників ЗМІ [1, с. 95].

Львівська обласна бібліотека для юнацтва позиціонує себе як Бібліотека подій [6]. Працівники книгозбірні за допомогою деталей створили атмосферні зони, де на фоні старовинного каміну відбуваються зустрічі, виступи, а також є фотозони, куточки для відпочинку. Вікна читальної зали прикрашені витинанками, які додають бальної святковості. У бібліотеку приходять письменники, музиканти, актори для того, щоб зустрітися з молодими мешканцями Львова.

Серед цікавих подій, які відбуваються у бібліотеці:

- «Всеукраїнський форум військових письменників», де відвідувачі знайомляться з воїнами-авторами улюблених книг, спілкуються з ними у неформальній атмосфері, отримують книгу з рук у руки [3];
- «Театр у бібліотеці», що передбачає камерні вистави, неформальні зустрічі з акторами і театральними режисерами про кар'єру і творчість [11];

«Літературно-мистецький балкон». Бібліотека розташована у середмісті Львова і використовує балкон будинку для організації літературно-мистецьких перформенсів, які відвідує багато глядачів і слухачів [7].

Отже, креативний підхід допоможе перетворити будь-який бібліотечний простір на місце непересічних подій.

Можемо підсумувати, що розвиваючись, трансформуючись та адаптуючись до сучасних вимог суспільства бібліотека залишається культурним центром, де відбуваються різноманітні події та заходи. Проведення культурних подій у книгозбірні сприяє формуванню позитивного іміджу бібліотеки, розширенню спектру послуг, а також залученню нових користувачів. Ключовими фактором успішного проведення культурної події є: цікавий контент, креативний підхід, яскраве оформлення та неформальна атмосфера.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Бояринова О., Бруй О., Лугова Л., Сошинська Я., Шевченко І. Чотири простори бібліотеки: модель діяльності: практичний посібник. Українська бібліотечна асоціація. Київ: ВГО Українська бібліотечна асоціація, 2020. 104 с.
2. Бібліотека – храм книги чи мистецько-культурний простір. Суспільне новини. URL: <https://suspilne.media/2981-biblioteka---hram-knigi-ci-mistecko-kulturnij-prostir/> (дата звернення: 14.12.2023).
3. Всеукраїнський форум військових письменників. ЛОБЮ. URL: <http://bibliotekanarynku.com/#project/14> (дата звернення: 14.12.2023).
4. Камінська Г. Діяльність публічних бібліотек як культурних центрів. URL: <http://libs.mfkukim.mk.ua/bitstream/123456789/610/1/%D0%9A%D0%B0%D0%BC%D1%96%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0-136-138.pdf> (дата звернення: 14.12.2023).
5. Львівська обласна бібліотека для дітей. Офіційний сайт. URL: <https://lodb.org.ua/> (дата звернення: 14.12.2023).
6. Львівська обласна бібліотека для юнацтва. Офіційний сайт. URL: <http://bibliotekanarynku.com/> (дата звернення: 14.12.2023).
7. Літературно-мистецький балкон. ЛОБЮ. URL: <http://bibliotekanarynku.com/#project/2> (дата звернення: 14.12.2023).
8. Манякіна О. С. Сучасна бібліотека – простір для навчання й культурно-дозвілдової діяльності. Феномен бібліотек у сучасному світі: зб. мат. Всеукр. наук.-практ. конф., м. Маріуполь, 30 вересня 2020 р.: у 3 ч. Маріуп. держ. ун-т; гол. ред. Ю. С. Сабадаш; упоряд. С. Янковський. Маріуполь: МДУ, 2020. С. 25-27.
9. Мелодія душі Оксани Лозової. Офіційний сайт ЛОБД. URL: <https://lodb.org.ua/nashi-proekty/proekty-mynulyx-rokiv/lyudy-shho-chytayut-literaturna-kavyarnya/melodiya-dushi-oksany-lozovoyi> (дата звернення: 14.12.2023).
10. Мистецтво з книжками: як працює культурний простір на Троєщині. URL: https://projects.weekend.today/bibliohub_115 (дата звернення: 14.12.2023).
11. Театр у бібліотеці. ЛОБЮ. URL: <http://bibliotekanarynku.com/#project/12> (дата звернення: 14.12.2023).

**Анастасія Хало
(Володимир)**

БІБЛІОТЕКИ ЯК ЦЕНТРИ НАВЧАННЯ ТА САМОРОЗВИТКУ: ПРОГРАМИ ТА РЕСУРСИ

У статті розкривається роль сучасних бібліотек як активних центрів навчання та саморозвитку особистості. Розглянуто роль бібліотек у сучасному світі, можливості бібліотечних інформаційних ресурсів для навчання і саморозвитку, а також оглядають бібліотечні програми і проекти, що сприяють навчанню і саморозвитку особистості.

Ключові слова: бібліотеки, навчання, саморозвиток, інформаційне суспільство, цифрова трансформація.

The article reveals the role of modern libraries as active centers of learning and personal self-development. The role of libraries in the modern world, the possibilities of library information resources for learning and self-development are considered, and library programs and projects that contribute to learning and self-development of the individual are reviewed.

Keywords: libraries, education, self-development, information society, digital transformation.

У цифрову епоху бібліотеки залишаються важливим джерелом знань. Усвідомлюючи себе вагомою частиною інформаційного суспільства, сучасні книгозбірні не лише зберігають інформацію, а трансформуються у відкриті простори, що пропонують широкі можливості для навчання, саморозвитку, а також цікавого і корисного проведення часу.

Згідно зі ст. 1 Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» бібліотека є «інформаційним, культурним, освітнім закладом (установою, організацією) або структурним підрозділом, що має упорядкований фонд документів, доступ до інших джерел інформації та головним завданням якого є забезпечення інформаційних, науково-дослідних, освітніх, культурних та інших потреб користувачів» [8]. Умови сьогодення трансформують роль книгозбірень у суспільстві та зумовлюють необхідність адаптувати бібліотечну діяльність до викликів глобалізованої дійсності [5].

Як зауважує А. Гуралюк, традиційна місія бібліотечних установ – поширювати знання, грамотність та культуру – залишається актуальною та важливою і, більше того, активно розвивається в інформаційному суспільстві. Останнім часом функції бібліотек значно розширилися та стали більш різноманітними, перейшли на новий рівень. Сучасні книгозбірні перетворюються на інтелектуальні центри і технологічні хаби, які пропонують безкоштовний доступ не лише до інформаційних ресурсів, а й забезпечують комфортне робоче середовище з комп'ютерами та Інтернетом, адаптоване до потреб користувачів [5].

Учені А. Гуралюк, М. Ростока, Н. Вараксіна вважають, що бібліотека має позбутися ролі пасивного посередника інформації та перетворитись в одну з найбільш продуктивних і масових систем управління знаннями. Це означає, що для втілення нових напрямків роботи бібліотека як науково-інформаційний/інформаційний центр повинна впроваджувати ряд інноваційних сервісів та здійснити радикальні зміни в своїй діяльності [5].

Для ефективного обслуговування ресурси сучасної бібліотеки мають бути доступними онлайн. Комп'ютеризація, використання мережі Інтернет, збільшення електронних інформаційних ресурсів (далі – ЕІР) значно розширили та полегшили можливості і форми доступу ІР [1]. Раніше бібліотека визначалась фізичним простором, де основне місце займають документні фонди. Сучасна модель бібліотечного обслуговування базується не тільки на використанні фонду документів конкретної книгозбірні. Вона переходить з фізичного простору до віртуального та передбачає використання абсолютно нових можливостей доступу до інформації незалежно від часу і місцезнаходження як документа, так і користувача [6, с. 144]. Існують різні типи носіїв інформації, які роблять доступ до неї більш простим. Сучасні бібліотеки повинні звертати на це увагу та формувати власну колекцію ІР із урахуванням вищезазначених факторів.

До цього часу основну частку бібліотечних фондів складають паперові документи. Проте збільшується кількість електронних видань у різних форматах (аудіо, текстові, з доповненою реальністю тощо). Бібліотеки можуть розширювати свої фонди зовнішніми віддаленими ЕР, систематизувати й організовувати до них доступ користувачам через свої онлайн-ресурси, зокрема блоги, веб-сайти тощо [2, с. 11].

Таким чином, цифрова трансформація стимулює тенденцію перетворення українських бібліотек у центри, які комплексно опрацьовують різноманітні види інформації на всіх носіях. Використання нових медіа у бібліотечній діяльності сприяє створенню актуальних ЕІР.

Нині в бібліотеках України сформовано такі види ЕІР:

- електронні каталоги;
- повнотекстові БД;

- колекції оцифрованих видань;
- електронні колекції текстових аналогів друкованих видань;
- електронні документи, котрі не мають друкованих аналогів;
- електронні публікації аудіо- та відеоінформації;
- мультимедійні продукти.

ЕІР розширюють асортимент і включають такі аудіовізуальні продукти: аудіозаписи, фільми, відео, презентації тощо, серед яких – віртуальні виставки та екскурсії бібліотекою, реклама нових надходжень, онлайн-зустрічі з відомими людьми тощо. Власні акаунти у соцмережах (Facebook, Twitter, Instagram тощо), месенджерах (Viber, Telegram), відеохостингах (YouTube) сприяють популяризації бібліотек, а також є платформою апробації затребуваності ЕІР, які вони створюють [12, с. 43-44].

Як відзначає вчений О. Соцков, сьогодні значно зростає роль бібліотек як центрів додаткового й альтернативного навчання [10, с. 63]. Для цього вони пропонують освітні програми, що охоплюють різноманітні галузі: від цифрових навичок до творчих майстерень, від лекцій до дискусійних клубів. Наприклад, у Дитячій публічній бібліотеці на Подолі, яка нещодавно була оновлена у рамках проекту Bibliohub, функціонують освітні програми для дітей з астрономії, анатомії, комп'ютерного кодування, настільних ігор, колективного читання дитячої літератури, з розвитку дрібної моторики за допомогою ліплення [15]. Таким чином, у бібліотеці доступні не лише книги, а й можливість користуватися комп'ютерами, інтернетом, електронними книгами. Також можна у вільний від навчання час відвідувати лекції, регулярні додаткові заняття для дітей та підлітків [16].

В останні роки діяльність українських бібліотек зазнала кардинальних змін. Вони трансформувались у відкритий креативний простір, що дає широкі можливості для навчання та саморозвитку особистості. Сучасні книгозбірні надають доступ до онлайн-ресурсів, щоб користувачі могли навчатись у зручний для себе час, реалізують різноманітні програми, які дозволяють оволодіти новими знаннями та навичками, стимулюють творчий та інтелектуальний розвиток, а також сприяють самореалізації та самовдосконаленню усіх категорій користувачів бібліотек.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Білоус В. С. Формування електронних ресурсів – стратегія розвитку бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. *Електронні інформаційні ресурси: створення, використання, доступ*: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції. Вінниця. 2015. С. 62-72.
2. Бояринова О., Бруй О., Лугова Л., Сошинська Я., Шевченко І. Чотири простори бібліотеки: модель діяльності: практичний посібник. Українська бібліотечна асоціація. Київ: ВГО Українська бібліотечна асоціація, 2020. 104 с.
3. Волинська державна обласна універсальна наукова бібліотека імені Олени Пчілки. URL: <http://ounb.lutsk.ua/>.
4. Волинська обласна бібліотека для юнацтва. URL: <https://vollibr.org.ua/index.php/programi-preokti-zakhodi?layout=edit&id=491>.
5. Гуралюк А., Росток М., Вараксіна Н. Бібліотека у суспільстві знань. *Adaptive Management: Theory and Practice. Series Pedagogics*. 2020. 10 (19). [https://doi.org/10.33296/2707-0255-10\(19\)-10](https://doi.org/10.33296/2707-0255-10(19)-10).
6. Ліннік А. Бібліотека в сучасному інформаційному просторі. *Студентський науковий вісник*. 2019. Вип. 2 (19). Ч. 2. Економічні науки. С. 141-152.
7. Мережа хабів. Дія. Освіта. URL: <https://osvita.diia.gov.ua/hubs>.
8. Про бібліотеки і бібліотечну справу: Закон України від 27.01.1995 № 32/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80#Text>.
9. Ракитянська В. Харківська державна наукова бібліотека імені В. Г. Короленка як центр освіти та саморозвитку особистості. *Короленківські читання 2018. Бібліотеки, архіви, музеї як центри освіти та саморозвитку особистості*: матеріали XXI Всеукр. наук.-практ.

конф. Харків, 24 жовт. 2018 р. У 2 ч. Ч. 1. Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка, Харків. держ. акад. культури, Харків. обл. від-ня (філія) ВГО Укр. бібл. асоц.; редкол.: В. Д. Ракитянська (голова) та ін. Харків, 2019. С. 5-16.

10. Соцков О. Як крокувати до модерної бібліотеки. *Короленківські читання 2018. Бібліотеки, архіви, музеї як центри освіти та саморозвитку особистості*: матеріали XXI Всеукр. наук.-практ. конф. Харків, 24 жовт. 2018 р. У 2 ч. Ч. 1. Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка, Харків. держ. акад. культури, Харків. обл. від-ня (філія) ВГО Укр. бібл. асоц.; редкол.: В. Д. Ракитянська (голова) та ін. Харків, 2019. С. 61-67.

11. Чередник Л. Сучасна бібліотека як вільний простір: історія трансформації. *Документно-інформаційні комунікації в умовах глобалізації: стан, проблеми і перспективи*: матеріали VI міжнародної науково-практичної конференції 25 листопада 2021 року. Полтава, 2021. С. 237-241.

12. Чумак Є. Трансформація інформаційних ресурсів публічних бібліотек України в сучасних умовах. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2022. Вип. 10. С. 36–48. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.10.2022.269445>.

13. Шевчук В. А. Сучасна бібліотека. Удосконалений бібліотекар – задоволений користувач. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство*. 2018. Вип. 5. С. 197-200.

ПЕДАГОГІКА

УДК 373.5.091.33:5:(043.2)

*Ігор Венгеренко (Нікополь),
Людмила Арабаджи-Тіпенко (Запоріжжя)*

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ НА УРОКАХ ПРИРОДНИЧОГО СПРЯМУВАННЯ

У сучасному освітньому процесі все більше акцентується на розвиток критичного мислення, творчості та практичних навичок учнів. Особливо важливою є інтеграція дослідницької діяльності та інтерактивного навчання на уроках природничого спрямування. Цей підхід стимулює не лише активну участь учнів у процесі навчання, але й сприяє глибокому засвоєнню матеріалу та розвитку аналітичних навичок. Саме таким прикладом є застосування технології дослідницької діяльності та інтерактивного навчання на уроках природничого циклу.

Ключові слова: технологія дослідницької діяльності, інтерактивне навчання, природничий напрям.

The modern educational process is increasingly focused on the development of critical thinking, creativity and practical skills of students. The integration of research activities and interactive learning in science lessons is especially important. This approach stimulates not only the active participation of students in the learning process, but also promotes deep learning and the development of analytical skills. The use of research technology and interactive learning in science lessons is just such an example.

Key words: technology of research activities, interactive learning, natural sciences.

Дослідницька діяльність (ДД) вважається одним з особливих аспектів активності людини. Останні десятиліття відзначаються значним збільшенням інтересу науковців до сутності ДД, оскільки відбулися зміни в суспільних потребах та зросла потреба у "продукції ДД". Аналізуючи дослідницьку активність учнів, український педагог Г. Г. Ващенко зазначав, що недоречно порівнювати дослідження вченого з тим, що робить дитина (учень), оскільки між ними існує велика різниця як у спрямованості, так і в результаті. Однак, головна відмінність полягає у цілях досліджень. Діяльність вченого націлена на відкриття нового, тоді як завдання учня полягає у розвитку його інтелекту, ініціативи та творчих здібностей [2, с. 41-46, с. 293-329].

При використанні вчителем дослідницького методу навчання, відповідно до А. М. Алексюка, учень має пройти всі або більшість етапів пошуку, що включають: 1) спостереження фактів, явищ, подій та постановка питань; 2) усвідомлення проблеми та самостійна формулювання її; 3) висловлення інтуїтивних передбачень та формулювання гіпотез; 4) розробка плану перевірки гіпотези; 4) розробка методів перевірки гіпотези та побудова передбачених рішень; 5) організація спеціальних спостережень і дослідів, а також виконання передбачених рішень; 6) формулювання рішення або пояснення; 7) перевірка розв'язання або пояснення; 8) висновки та остаточне підтвердження гіпотези; 9) контрольна перевірка окремих етапів дослідження за потреби [1, с. 151-152].

Сучасний розвиток освіти вимагає нових підходів до організації діяльності учнів як на уроках, так і поза ними. Технологія класно-урочної системи, яка була ефективною протягом століть для передачі знань масовим шаром молоді, потребує перегляду. Сучасні зміни в суспільстві потребують розвитку нових методів навчання та педагогічних технологій, що спрямовані на індивідуальний розвиток особистості, підтримку творчої ініціативи та навичок самостійного орієнтування в інформаційному просторі. Сьогодні вчителі створюють умови для розвитку універсальних вмінь учнів у вирішенні життєвих проблем. Наголос робиться на

вихованні особистості, яка володіє навичками самостійного мислення, здатна аналізувати, критично мислити, ефективно співпрацювати та відкрито сприймати нові ідеї та культурні реалії. Це вимагає впровадження різноманітних форм і методів навчання в освітній процес.

Одним із ефективних методів впровадження дослідницької діяльності на уроках природничого спрямування є організація лабораторних робіт. Вони дають учням можливість власноруч вивчати природні явища, проводити експерименти та аналізувати результати. Сучасні шкільні лабораторії, оснащені сучасними приладами та технологіями, надають учням можливість здійснювати дослідження на рівні професійних науковців.

Крім того, важливою складовою є проведення проєктів з дослідження. Учні можуть обирати тему, яка їх цікавить, і вивчати її під керівництвом вчителя. Такі проєкти не лише допомагають збільшити мотивацію учнів, але й розвивають їхні дослідницькі та аналітичні навички. Наприклад, учні можуть досліджувати вплив забруднення навколишнього середовища на місцеву флору та фауну або вивчати енергетичні процеси в екосистемі.

Науковці О. Пометун та Л. Пироженко увели класифікацію інтерактивних технологій навчання в залежності від форми їх реалізації та контексту застосування. Вони розділили ці технології на чотири групи відповідно до мети заняття та методів організації навчальної діяльності учнів: кооперативне навчання, колективно-групове навчання, ситуативне моделювання та відпрацювання дискусійних питань [5, с. 33].

Інтерактивні методи кооперативного (або колективного) навчання включають такі вправи, як "Робота в парах", "Ротаційні трійки", "Карусель" та інші. Розуміючи вимоги завдання, кожен учень свідомо визначає, що досягнення позитивного результату можливе лише за умови спільних дій всіх учасників групи, без конкуренції.

До групи інтерактивних методів колективно-групового навчання входять технології, такі як "Обговорення проблеми у загальному колі", "Мікрофон", "Незакінчені пропозиції" та інші. Основне завдання вчителя у використанні цих методів – активізувати учнів у пошуку рішення проблеми. Кожен учасник навчання має можливість висловити свої думки та позицію, не боячись осуду чи неприйняття його точки зору. Технологія "Аналіз ситуації" дозволяє аналізувати конкретні практичні ситуації, які відображають реальні події минулого або ті, що відбуваються в даний момент. Залежно від цілей, вчитель може використовувати як реальні, так і вигадані ситуації, які гіпотетично могли б мати місце.

Застосування ситуативного моделювання на уроках природничого спрямування передбачає використання ігор симуляції та імітації, таких як "Експериментальне дослідження природничих явищ", "Моделювання екологічних ситуацій", а також розігрування ситуацій за ролями у формі "Відтворення еволюційних процесів", "Дослідження впливу людини на екосистеми" та інших. Ці ігри сприяють розвитку учнівських навичок спостереження, аналізу та висновків у контексті природничих явищ. Вони дозволяють учням більш глибоко зануритися в тему, ефективно застосовуючи теоретичні знання на практиці. Крім того, використання симуляційних ігор у навчальному процесі сприяє активізації інтересу до предмету та формує практичні навички в області наук про природу.

До інтерактивних методів відпрацювання дискусійних питань на уроках природничого спрямування відносяться такі технології, як "Метод ПРЕС", "Зайняти позицію", "Зміни позицію", "Шкала думок", "Континуум" та ін. Використання цих дискусійних технологій сприяє розвитку та практичному відпрацюванню у учнів навичок: чітко висловлювати та відстоювати власну думку, уважно слухати думки інших, логічно обґрунтовувати й аргументувати свою позицію, а також, за необхідності, висловлювати контраргументи. Використання таких технологій сприяє мотивації учнів до навчання, розширенню їх культурного світогляду та розвитку критичного та креативного мислення.

Застосування інтерактивного навчання також є надзвичайно важливим аспектом навчального процесу на уроках природничого спрямування. Використання сучасних інформаційних технологій, таких як відеопрезентації, інтерактивні вправи та веб-квести, робить навчання цікавішим та доступнішим для учнів. Крім того, застосування віртуальної

та розширеної реальності може створити учням можливість відчувати себе в різних природних середовищах та досліджувати природні явища з першого досвіду.

Однією з основних переваг інтерактивного навчання є можливість активної участі учнів у процесі навчання. Наприклад, застосування групової роботи, дебатів, рольових ігор та інших інтерактивних методів стимулює учнів до співпраці та обміну думками, що сприяє кращому засвоєнню матеріалу.

Інтерактивне навчання також нерозривно пов'язане з використанням сучасних технологій. Використання комп'ютерних програм, інтерактивних дошок, відео- та аудіоматеріалів дозволяє учням отримувати доступ до інформації у більш зрозумілій та захопливій формі.

Ще однією важливою складовою інтерактивного навчання є залучення учнів до проведення лабораторних робіт та експериментів. Проведення практичних досліджень дозволяє учням самостійно вивчати природні явища, встановлювати закономірності та перевіряти гіпотези.

Для успішного впровадження інтерактивного навчання на уроках природничого спрямування важливо створити стимулююче навчальне середовище. Це може включати організацію конкурсів, виставок наукових проєктів, а також надання можливостей для самовиявлення та творчого розвитку.

Не менш важливою складовою інтерактивного навчання на уроках природничого спрямування є групова робота та обговорення. Вчитель може організувати учнів у невеликі групи для спільного вирішення завдань, дослідження питань або обговорення концепцій.

Групова робота стимулює співпрацю та взаємодію між учнями, дозволяючи їм доповнювати та обмінюватися ідеями. Учні можуть розвивати навички комунікації, спільно розв'язувати завдання та навіть проводити міні-дослідження. Обговорення в групах дозволяє учням краще зрозуміти матеріал та переконатися в його важливості.

Такий підхід до навчання сприяє активному взаємодії та включенню кожного учня у процес. Крім того, групова робота та обговорення розвивають критичне мислення, навички роботи в команді та емпатію, що є важливими аспектами як для навчання, так і для життя в цілому.

Використання дослідницької діяльності та інтерактивного навчання на уроках природничого спрямування дозволяє створити стимулююче та ефективне навчальне середовище, де учні можуть розвивати свої навички та навчатися робити висновки на основі власних досліджень і спостережень. Активна участь у навчальному процесі сприяє не лише засвоєнню знань, але й розвитку критичного мислення та креативності учнів, що є важливими компетенціями у сучасному світі.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Алексюк А. М. Загальні методи навчання в школі. Київ: Радянська школа, 1981. 205 с.
2. Ващенко Г. Загальні методи навчання: Підручник для педагогів. Видання перше. Київ: Українська видавнича спілка, 1997. 441 с.
3. Державний стандарт базової середньої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 року № 898 «Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти». URL: <https://cutt.ly/UGS9H2J>.
4. Модельна навчальна програма «Пізнаємо природу». 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Коршевніюк Т.В.): Інститут модернізації змісту освіти. URL: https://drive.google.com/file/d/1gkUtn5LuHCaxHrZm-5x8ASCI_DXfPmf/view
5. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посіб. / за ред. О. І. Пометун. Київ: А. С. К., 2004. 192 с.

Софія Дервянко
(Ізмаїл)

НУШ ЯК ДИНАМІЧНЕ КОМБО СЬОГОДЕННЯ

З першого вересня 2017 року 100 пілотних шкіл в Україні розпочали працювати за проектом нового Державного стандарту початкової загальної освіти, що забезпечує реалізацію Концепції Нової української школи і тим самим зробили великий крок у майбутнє.

Які ж нерозв'язані проблеми вітчизняної системи освіти та її основоположної ланки початкової освіти, стали поштовхом для прийняття реформаторських рішень?

По-перше, все ще недостатньо розвинена мережа дошкільних закладів це унеможливило обов'язкову передшкільну підготовку дітей старшого до шкільного віку. Такий стан, як засвідчує статистика, буде зберігатися у найближчі роки, тому постає потреба пошуку й інших шляхів здійснення підготовки дітей до школи.

По-друге, умови навчання дітей, особливо 6-річних першокласників, наповнення класів, режим навчання, вимоги до приміщення, забезпечення харчуванням, матеріальні база тощо - у переважній більшості закладів освіти не відповідають психофізіологічним особливостям розвитку учнів.

По-третє, з кожним роком збільшуються ризики погіршення фізичного та психологічного здоров'я дітей, що вимагає перегляду режиму їхньої навчальної праці, розвантаження переструктурування змісту навчальних предметів, уникнення дублювання матеріалу тощо.

Тому НУШ став школою, до якої приємно ходити учням. Де прислухаються до їхньої думки, вчать критично мислити, не боятись висловлювати власну думку та бути відповідальними громадянами. Водночас батькам теж подобається відвідувати цю школу, адже тут панують співпраця та взаєморозуміння.

Ключові слова: стандарт, Концепція НУШ, виклик часу.

Since September 1, 2017, 100 pilot schools in Ukraine have started working on the draft of the new State Standard of Primary General Education, which ensures the implementation of the Concept of the New Ukrainian School, and thus made a big step into the future.

What are the unresolved problems of the national education system and its fundamental element, primary education, that have prompted the adoption of reform decisions?

First, the still underdeveloped network of preschools makes it impossible to provide compulsory pre-school education for children of older than school age. Statistics show that this situation will persist in the coming years, so there is a need to find other ways to prepare children for school.

Secondly, the conditions of education for children, especially 6-year-old first-graders, class sizes, teaching regimes, requirements for premises, food, material resources, etc., in the vast majority of educational institutions do not meet the psychophysiological characteristics of students' development.

Thirdly, the risks of deterioration of children's physical and psychological health are increasing every year, which requires a review of their work schedule, a lightening of the content of academic subjects, avoidance of duplication of material, etc.

That is why NUS (New Ukrainian School) has become a school that students enjoy going to. Therefore, They are listened to, taught to think critically, not to be afraid to express their own opinions and to be responsible citizens. At the same time, parents also enjoy attending this school because it is a place of cooperation and mutual understanding.

Keywords: standard, NUS Concept, challenge of time.

Нова українська школа – це ключова реформа Міністерства освіти і науки. Головна мета НУШ – виховати інноватора та громадянина, який вміє ухвалювати відповідальні рішення та дотримувється прав людини.

Перш ніж розглядати саму суть Нової української школи, важливо визначити, що ми розуміємо під терміном "динамічне комбо". Динамічне комбо – це поєднання динамічності, гнучкості та інновацій в контексті освіти. А саме, на зміну звичайному запам'ятовуванню фактів та понять учні набувають компетентностей. Це і є – динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність.

Тобто формується ядро знань, на яке будуть накладатись уміння цими знаннями користуватися, а також цінності та навички, що знадобляться випускникам української школи у професійному та приватному житті. Також не забуваємо про те, що це підходить до практики, що відкриває нові можливості для вчителів, стимулюючи креативність, інтелектуальний розвиток та інноваційність.

НУШ – це не просто нова програма, але й нова філософія навчання та виховання, яка базується на принципах гнучкості, активності та індивідуалізації. Основними складовими НУШ є впровадження нових методик та технологій навчання, розвиток ключових компетентностей учнів, зміна підходу до оцінювання та створення комфортного навчального середовища.

Динамічне комбо Нової української школи проявляється у багатьох аспектах.

По-перше, це застосування інтерактивних методів навчання, таких як проектна діяльність, рольові ігри, дискусії, колективні проекти тощо. Ці методи дозволяють залучити учнів до активної участі у навчальному процесі та сприяють їхньому розвитку як особистостей.

По-друге, НУШ акцентує увагу на розвитку критичного мислення, творчості та пізнавальної активності учнів. Шляхом стимулювання самостійності та ініціативи, НУШ дозволяє учням розкрити свій потенціал та навчитися вирішувати проблеми на основі аналізу та обґрунтувань.

По-третє, Нова українська школа сприяє розвитку цифрової компетентності учнів. Застосування сучасних технологій навчання, використання інтерактивних дошок, онлайн-ресурсів та інших інноваційних засобів допомагає зробити навчання цікавішим та ефективнішим.

Отже, Нова українська школа являє собою динамічне комбо, яке об'єднує в собі найкращі практики та інновації в галузі освіти. Цей підхід спрямований на створення стимулюючого та сприятливого навчального середовища, де кожен учень має можливість розкрити свій потенціал та здобути необхідні знання і вміння для успішного майбутнього.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Гірняк Ю.В., Гордієнко Н.І. Методика викладання початкових класів з основами нової української школи. Київ: Вид-во "Освіта", 2019. 256 с.
2. Іванова С.М., Кочерган Т.Г., Лукашевич В.М. Основи педагогіки. Київ: Вид-во "Весна", 2018. 312 с.
3. Капустіна О.Г. Інтерактивні методи навчання. Київ: Вид-во "Літера ЛТД", 2017. 184 с.
4. Коломієць М.М. Нова українська школа: практичний посібник для вчителя. Київ: Видавництво "Освіта", 2020. 192 с.
5. Міністерство освіти та науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>
6. Пилипенко І., Масол О. Нова українська школа: перші кроки. Київ: Вид-во "Педагогічна думка", 2018. 176 с.
7. Харченко І.В. Дидактичні основи використання інтерактивних методів навчання в школі. Київ: Вид-во "Освіта", 2016. 224 с.

СТАН ПРАКТИКИ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНО-РЕСУРСНИХ ЦЕНТРІВ

У статті подано стислу характеристику етапів дослідження, які включають діагностичний етап з використанням психолінгвістичних та логопедичних методів. Це дозволяє здійснити комплексну оцінку мовленнєвих здібностей дітей з інтелектуальними порушеннями та з'ясувати специфіку їх мовленнєвих потреб і проблем в умовах в інклюзивно-ресурсних центрів. Це дослідження важливе для вдосконалення педагогічної практики та підвищення якості життя дітей з інтелектуальними порушеннями молодшого шкільного віку.

Ключові слова: молодший шкільний вік, інтелектуальні порушення, інклюзивно-ресурсні центри, розвиток мовлення, аналіз, методи.

The article provides a brief description of the stages of the study, which include the diagnostic stage using psycholinguistic and speech therapy methods. This makes it possible to carry out a comprehensive assessment of the speech abilities of children with intellectual disabilities and to find out the specifics of their speech needs and problems in the conditions of inclusive resource centers. This study is important for improving pedagogical practice and improving the quality of life of children with intellectual disabilities of primary school age.

Key words: primary school age, intellectual disabilities, inclusive resource centers, speech development, analysis, methods.

Розвиток мовлення у дітей з інтелектуальними порушеннями є складним та важливим процесом, який потребує індивідуального підходу та спеціальних методів. Мовленнєві розлади у дітей з інтелектуальними порушеннями, можуть бути дуже складними як у патогенезі (механізмах виникнення), так і в симптоматиці (проявах). Вони можуть бути спричинені різними факторами, такими як недорозвинення пізнавальної діяльності та інші причини, наприклад, проблеми зі слухом, порушення артикуляційної моторики, аномалії в будові артикуляційного апарату та інші [6, с. 39].

Порушення мовленнєвої діяльності в дітей із порушеннями інтелектуального розвитку мають системний характер, оскільки вони виявляються у недорозвиненні мовлення як цілісної функціональної системи. При цьому порушеннях інтелекту порушуються всі її компоненти: фонетико-фонематичний, лексико-семантичний, логіко-граматичний. Характерні порушення як імпресивного, так і експресивного, як усного, так і писемного мовлення [1, с. 35-48].

Визначені труднощі в засвоєнні синтаксичних норм включають у себе уміння вживати словосполучення, оволодіння простими та складними реченнями. Одночасно спостерігаються порушення як змісту, так і мовного оформлення діалогічних та монологічних форм мовлення. Процес формування мовлення дітьми з порушеннями інтелектуального розвитку молодшого шкільного віку характеризується порушенням як глибинного, так і поверхневого синтаксування [1, с. 35-48].

Пошук педагогічних шляхів формування та корекції мовленнєвої діяльності дітей із порушеннями інтелектуального розвитку обумовив необхідність вивчення особливостей їх мовленнєвого розвитку [1, с. 35-48].

Умови інклюзивно-ресурсних центрів надають можливості для створення сприятливого середовища для розвитку мовлення цих дітей. Методи дослідження розвитку мовлення дітей

з інтелектуальними порушеннями молодшого шкільного віку в інклюзивно-ресурсних центрах має на меті глибшого розуміння їхніх потреб та можливостей у цьому аспекті.

Дослідження проводилося на базі Циблівського інклюзивно-ресурсного центру. В експерименті брали участь 10 дітей віком 8-9 років (шість хлопчиків і чотири дівчинки).

На початковому етапі експерименту були використані такі методи як:

1. Аналіз документації: вивчення інформації з індивідуальних карток дитини, які можуть містити дані про мовленнєвий розвиток дитини, попередні досягнення та особливості. Психолого-педагогічні характеристики: аналіз психолого-педагогічних характеристик, які містять описи поведінки та взаємодії з оточуючим середовищем, може дати уявлення про мовленнєві здібності та потреби дитини. Медичні довідки: огляд медичних довідок для отримання інформації про будь-які медичні стані, які можуть впливати на розвиток мовлення.

2. Наступний етап – спостереження. Спостереження за мовленнєвою діяльністю дитини в різних ситуаціях, таких як взаємодія з ровесниками, участь у навчальних заняттях тощо. Цей етап дає цінну інформацію про їхні комунікативні навички та потреби. Спостереження виявило, що такі діти небагатослівні, неохоче йдуть на контакт, зміст їхніх повідомлень має поверхневий характер і часто неадекватний ситуації спілкування. Молодші школярі не вміють користуватися невербальними засобами спілкування, налагоджувати міжособистісні стосунки, майже не ставлять стимулюючих запитань. Словниковий запас їхній збіднений, зазвичай у його складі лише ті поняття та уявлення, з якими дитина частіше стикається в побуті та школі. У більшості дітей молодшого шкільного віку з порушенням інтелектуального розвитку зафіксовано труднощі із вживанням прикметників, неправильне вживання чоловічого і жіночого роду і так само неправильне вживання відмінкових форм іменників.

3. Бесіда: з'ясування мовленнєві можливості рівня володіння мовленням та інших аспектів комунікативної діяльності. Під час практичного спілкування переважна більшість дітей (60%) у перші хвилини зацікавились іграшками, які їм пропонувались. Проте вони мовчазні, їхня діяльність одноманітна, сюжетність гри не відслідковується. Бесіда учнів не цікавила. 10% досліджуваних проявили певну активність стосовно книг (пізнавальне спілкування). 20% учнів виявили зацікавленість у спілкуванні з педагогом (особистісне спілкування), проте ця активність складалась із одноманітних мовленнєвих конструкцій, відповідей на запитання ствердним або заперечним словом, відзначалась однотипністю мовленнєвих конструкцій. Мотивація до спілкування у школярів швидко згасала і вони не могли знайти нової теми.

4. Діагностичні завдання, за допомогою яких було оцінено різні аспекти мовлення, такі як лексика, граматики, фонологія тощо.

Результати дослідження стану звуковимови у дітей молодшого шкільного віку з інтелектуальними порушеннями експериментальної групи виявили наступне. У всіх дітей, які брали участь у дослідженні, були виявлені порушення вимовної сторони мовлення, які частіше проявлялися у наступному:

Заміна звуків за фонетичною схожістю. Наприклад: дзвінкі приголосні замінюються глухими, як у випадку слова "гора", яке вимовляється як "кора", або слова "дуб", яке вимовляється як "туб".

Заміна звуків за типом артикуляції: ж - ш, з - с, д - т, г - к. Наприклад: слово "жаба" вимовляється як "шаба", "зима" - як "сима", "дорога" - як "торока", "гранат" - як "кранат".

Заміна звуків групи свистячих - шиплячих, сонор: с - ш, з - ж, р - л, ц - ч, щ - ч. Наприклад: слово "шість" вимовляється як "шишт", "зима" - як "жима", "рука" - як "лука", "цеп" - як "чеп", "щука" - як "чука".

Під час дослідження виявлено, що фонематичний аналіз і синтез у школярів з інтелектуальною недостатністю викликає великі труднощі. Особливою складністю виявляється розчленування складу на складові його звуку для визначення першого звуку у слові. Діти нерідко називають не окремих звук, а весь склад, що містить цей звук.

Наприклад, при завданні назвати перший звук у слові «сумка», діти називають не звук [с], а склад [су], оскільки приголосний і голосний утворюють звукову одиницю, яку вони вимовляють одним артикуляційним актом.

Найбільші труднощі виникали під час фонематичного аналізу при виконанні завдань, пов'язаних з визначенням кількості звуків у двоскладових словах (наприклад, «рама», «каша»), а також у словах з п'ятьма звуками (наприклад, «кішка», «білка»). Ні одна дитина не могла визначити останній звук у слові.

Для виявлення особливостей словника дітей з порушенням інтелекту була використана методика "Вивчення словника дітей". Для дослідження були обрані такі теми, як "Овочі та фрукти" та "Дикі та домашні тварини". Ми вважаємо, що цей діагностичний матеріал надає можливість повніше та якісніше вивчити мовленнєві відхилення в розвитку дітей. Він простий у використанні, не вимагає тривалої спеціальної підготовки і може служити основою для діагностики як дітей зі збереженим інтелектом, так і для дітей із порушенням інтелекту.

Наступна методика – "Розповідь за сюжетною картинкою". Метою її використання є визначення рівня зв'язного мовлення та активного словникового запасу молодших школярів з порушенням інтелекту, а також їхньої здатності використовувати різноманітні виразні засоби мовлення, правильно наголошувати, формувати слова та інше.

На заключному етапі дітям пропонувалася методика "Визначення понять". Мета цієї методики полягала в оцінці рівня сформованості понять у дітей. Для цього дітям давалися такі набори слів:

Велосипед, цвях, газета, парасолька, хутро, герой, гойдатися, з'єднувати, кусати, гострий.

Разом із оцінкою здатності дитини робити умовиводи, ця методика надає більш-менш повну картину, що відображає основні розумові операції школярів.

Дослідження за даними методиками дало змогу встановити, що в основному діти досліджуваної групи мають середній рівень сформованості комунікативних навичок, у більшості з них є порушення вимовної сторони мовлення. Словник дітей, які брали участь в експерименті, обмежений і бідний, пасивний словниковий запас перевершує активний.

За допомогою проведеного експерименту ми отримали комплексну інформацію про стан розвитку мовлення дітей з інтелектуальними порушеннями, що допоможе в подальшому врахувати їх потреби та розробити ефективні стратегії підтримки та розвитку в умовах інклюзивно-ресурсних центрів.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Боряк О. В. Система діагностики, формування та корекції мовленнєвої діяльності розумово відсталих дітей молодшого шкільного віку. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки): збірник наукових праць*. Кам'янець-Подільський: ПП Медобори. 2016, 2018. № 11. С. 35–48.

2. Кравець Н.П. Розвиток мовлення в учнів молодших класів допоміжної школи на уроках читання та української мови: навч.-метод. посібник. Київ: АСК, 1999. 127 с.

3. Мікляєва Н. В. Розвиток мовної здатності у дітей із загальним недорозвитком мовлення. *Дефектологія*. 2001. № 2. С. 56-64.

4. Омарова П. О. Генезис проблеми спілкування розумово відсталих дітей у корекційній педагогіці та психології. *Науковий часопис. Корекційна педагогіка*. 2018. № 9. С. 232-248.

5. Організаційно-методичні засади діяльності інклюзивно-ресурсних центрів: навч.-метод. посібник / За заг. ред. М.А. Порошенко та ін. Київ, 2018. 252 с. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/inkluzyvne/-navchannya/posibniki/Inclusive_study.pdf

6. Синьов В. М., Матвеева М. П., Хохліна О. П. Психологія розумово відсталої дитини: підручник. Київ: Знання, 2008. 359 с.

РЕАЛІЗАЦІЯ СТУДЕНТАМИ ПРАВА НА АКАДЕМІЧНУ МОБІЛЬНІСТЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У статті досліджується проблема реалізації права студентів на академічну мобільність в умовах воєнного стану. висвітлює важливість забезпечення студентам доступу до академічних можливостей навіть в умовах воєнного конфлікту.

Ключові слова: мобільність, студенти, воєнний стан, вища освіта, реалізація.

The article examines the problem of realizing the right of students to academic mobility in the conditions of martial law. highlights the importance of providing students with access to academic opportunities even in the face of military conflict.

Key words: mobility, students, martial law, higher education, implementation.

Академічна мобільність – це можливість учасників освітнього процесу (студентів, викладачів та ін.) навчатися, викладати, стажуватися чи проводити наукову діяльність в іншому закладі вищої освіти або науковій установі на території України чи поза її межами (ст.1 Закону України «Про вищу освіту»).

Ключовими аспектами академічної мобільності є надання права на участь у програмах академічної мобільності усім учасникам освітнього процесу; чітке визначення видів та форм академічної мобільності; закріплення принципу перезарахування отриманих кредитів на основі Європейської кредитно-трансферної системи (ЄКТС), зокрема шляхом порівняння змісту навчальних програм, а не назв курсів; збереження місця навчання та стипендії для студентів та місця роботи для працівників ВНЗ, котрі беруть участь у програмах академічної мобільності.

Згідно з Законом України «Про вищу освіту», студенти мають право на академічну мобільність, у тому числі міжнародну. Студенти, які реалізують це право не відраховуються з університету, за ними зберігається місце навчання та стипендія (ст.46, 62).

Виплата стипендії зберігається у повному обсязі, якщо студент не отримує фінансування за програмою мобільності або отримує лише часткове фінансування (наприклад, програма покриває вартість проживання, а кошти на дорожні витрати і харчування не передбачені програмою).

Для реалізації права на академічну мобільність студент може обрати ЗВО (університет або коледж) або певну наукову установу, наприклад науковий центр чи лабораторію як в Україні, так і за кордоном.

Положенням про порядок реалізації права на академічну мобільність визначено три форми академічної мобільності студента: навчання за програмами академічної мобільності; мовне стажування; наукове стажування.

Академічна мобільність може бути внутрішньою, коли студент тимчасово переходить на навчання, стажування або здійснення наукової роботи в інший український ЗВО (наукову установу), та зовнішньою, коли обраний студентом університет чи наукова установа знаходяться за кордоном.

Цілями академічної мобільності є:

- інтеграція України в Європейський простір вищої освіти та Європейський дослідницький простір;
- обмін передовими практиками та досвідом у сферах освіти і науки;
- модернізація системи освіти;
- цифровізація навчання та управління;
- підвищення якості освіти та ефективності наукових досліджень;

- підвищення конкурентоспроможності освітньо-наукової спільноти України;
- розвиток професійних навичок та особистісних якостей учасників академічної мобільності;
- поглиблення співробітництва з міжнародними партнерами у сферах освіти і науки;
- підтримка соціальних, економічних, культурних взаємовідносин та зв'язків з іншими країнами.

Здобувачі вищої освіти в межах програм внутрішньої академічної мобільності тимчасово допускаються до освітнього процесу у закладі вищої освіти (науковій установі) – партнері і мають права та обов'язки здобувачів вищої освіти українського закладу вищої освіти (наукової установи) на період реалізації права на академічну мобільність. Учасники освітнього процесу, які реалізують своє право на міжнародну академічну мобільність в закордонній організації-партнері, слідує правилам організаційного оформлення згідно з законодавством країни перебування. Здобувачі вищої освіти, які реалізують право на академічну мобільність, не відраховуються зі складу здобувачів вищої освіти на період реалізації права на академічну мобільність та обліковуються. Єдиній державній електронній базі з питань освіти.

Іноземні учасники академічної мобільності, які залучені до провадження освітньої та наукової діяльності мають однакові права та обов'язки на рівні з учасниками освітнього процесу щодо користування матеріально-технічними та інформаційними ресурсами.

Окрім цього, академічна мобільність може бути ступеневою, якщо студент навчається у іншому закладі вищої освіти для того, щоб здобути освітній ступінь (наприклад, бакалавра або магістра) та диплом про вищу освіту, або кредитною, якщо в результаті навчання студент здобуває не освітній ступінь, а вивчає певні навчальні дисципліни (оцінені в кредитах ЄКТС) та/або здобуває компетентності чи інші результати (які не оцінюються в кредитах ЄКТС, але можуть бути визнані закладом вищої освіти постійного місця навчання). Відбір учасників програм академічної мобільності проводиться, як правило, за конкурсом з урахуванням результатів їх навчання чи професійної діяльності, наукових (творчих) здобутків, знання іноземної мови, додаткових вимог, передбачених договорами, угодами, контрактами, грантами, проектами тощо.

Розрізняють такі види академічної мобільності:

- пряма мобільність – переміщення студентів, аспірантів, викладачів зі своєї країни за кордон;
- зворотна мобільність – переміщення іноземних громадян для навчання або проведення досліджень у їхні країни;
- експортна мобільність, або зовнішня мобільність – з погляду країни-постачальника студента;
- імпортована мобільність, або вхідна мобільність – з погляду країни-донора.

Критеріями конкурсного відбору можуть бути: успішне завершення першого курсу навчання на бакалавраті, високий рейтинг успішності студента (відсутність академічних заборгованостей впродовж останнього навчального року, високий середній бал успішності, наприклад, 80 і більше тощо), участь у науковій роботі (наявність наукових публікацій, тези конференцій, наукові статті тощо), перемога в освітніх, наукових конкурсах та олімпіадах, наявність рекомендаційних листів тощо.

Завданнями учасників академічної мобільності є:

- підвищення рівня теоретичної та практичної підготовки, професійної майстерності учасників академічної мобільності;
- отримання міжнародного досвіду провадження викладацької, наукової, науково-технічної діяльності та доступу до європейської та світової дослідницької інфраструктури;
- реалізація спільних наукових, науково-технічних та/або освітніх проектів;
- підвищення рівня володіння іноземними мовами;
- популяризація української мови, культури, поглиблення знань про культуру інших країн.

Однак, військове вторгнення Російської Федерації і спричинені ним наслідки зумовили необхідність оновлення законодавства, що врегульовує питання академічної мобільності учасників освітнього процесу. Тому 13 травня 2022 року Кабінет Міністрів України прийняв постанову № 599 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо врегулювання питань академічної мобільності».

Згідно з Порядком-2022 р. здобувачі освіти зберігають за собою місце навчання, право на призначення академічної та/або соціальної стипендії незалежно від наявності в партнерському договорі та/або договорі академічної мобільності положення щодо фінансової підтримки закладом-партнером у грошовій та/або безгрошовій формі та її обсягів. Раніше виплата стипендії протягом навчання, стажування чи провадження наукової діяльності в іншому закладі вищої освіти (науковій установі) – партнері на території України чи поза її межами гарантувалась, якщо стипендію не було передбачено умовами академічної мобільності.

Також, були віднесені зміни до форм академічної мобільності, сюди увійшли проходження практики, участі у семінарах, конференціях, виступи та публікації у межах певної спеціальності/галузі знань. Для реалізації академічної мобільності Порядок-2022 вимагає укласти два договори (між українським та іноземним закладами освіти, а також із учасником мобільності). Робити це, скажімо, для виступу на іноземній онлайн-конференції (згідно з Порядком, це відтепер є дистанційною формою міжнародної академічної мобільності), погодьтеся, абсурдно. Або візьмемо міжнародну публікацію. Договір у зв'язку з нею потенційно укладатися може, але це є авторський договір між видавцем наукового журналу та автором (співавторами) статті, ініціатором якого є журнал; це не є два договори про партнерство і мобільність.

Таким чином, Порядок реалізації права на академічну мобільність, який деталізує регулювання різних пов'язаних із мобільністю питань на сьогодні, вимагає від закладів освіти ретельно продумати і закріпити в договорах важливі аспекти реалізації програм академічної мобільності, що слід оцінити позитивно: добре виписані процедури полегшують робочі процеси. Водночас технічні помилки та окремі прогалини в документі свідчать про недостатню увагу його авторів до деталей та нормотворчої техніки, на що ми й хочемо звернути увагу Міносвіти як розробника цього Порядку, адже українці достойні кращого.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Калінічева Г. І. Академічна мобільність як складова європейського простору вищої освіти. *Вища освіта України*. 2010. Дод. 4. Т. 1 (19): Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору. 576 с.
2. Калінічева Г. І. Вплив цивілізаційних чинників на академічну мобільність студентства. *Трибуна*. 2011. № 1–2, 3–4. С. 24–25.
3. Постанова № 599 Міністерства освіти і науки України.
4. Santiago P., Tremblay K., Basri E., Arnal E. Tertiary Education for the Knowledge Society: Social Features, Equity, Innovation, Labour Market, Internationalisation. Paris : Organisation for Economic Co-operation and Development, 2008. Vol. 2. 393 p.

ПРОБЛЕМА ПІДЛІТКОВОГО БУЛІНГУ У ШКОЛІ

Дослідження актуалізує проблему підліткового булінгу у школі. Визначено основні форми прояву булінгу, його ознаки, риси та причини. Наведено пояснення. Профілактику розглянуто, як основний засіб подолання проблеми.

Ключові слова: булінг, соціально-виховна робота, профілактика, емпатія, підліток, вчителі.

The study actualizes the problem of adolescent bullying at school. The main forms of bullying, its signs, features and causes have been determined. An explanation is provided. Prevention is considered as the main means of overcoming the problem.

Key words: bullying, social and educational work, prevention, empathy, teenager, teachers.

У сучасному світі розвиток соціальної сфери вийшов на новий рівень. Але, залишаються застарілі норми виконання роботи, які гальмують процеси реалізації виховання. Особливо це стосується такої категорії дітей, як підлітки. Сучасна сфера щодо захисту їх від булінгу потребує більшого осучаснення та поглибленої роботи із надання юридичної, психологічної та соціальної допомоги.

Науковий аналіз літератури показав, що багато вчених, таких як А. Барліт [1], О. Купріянова [4], Л. Найдьонова [6] звертали увагу на питання психологічних та соціальних аспектів підліткового булінгу. Однак, в існуючих дослідженнях відсутні соціально-педагогічні методи та інтервенції для запобігання цьому явищу в шкільному середовищі.

Булінг має складну структуру та різні форми прояву. За своїм розумінням, булінг – це одна із взаємодій, що має агресивний характер прояву сильнішої (авторитетної) особи по відношенню до слабшої особи.

За формою булінг виявляється фізично, вербально, соціально. Ознаками фізичного булінгу є певні дії агресивного характеру (стусани, побиття, штовхання та ін.). Ознаками вербального булінгу є лайка, плітки, погрози, цькування [7]. Є випадок, коли ситуація булінгу об'єднує форми непрямой фізичної та вербальної агресії. Прикладом тому є: бойкот, ігнорування, образи, насміхання, знущання.

Соціальний булінг (соціальне третирування) пов'язаний із створенням напруженої атмосфери з метою формування верхнього ставлення групи, навіть вчителів чи персоналу школи, до аутсайдера – «жертви».

Аналіз наукових робіт [2, 3, 7] дає можливість встановити основні риси булінгу:

- послідовність, постійність, систематичність;
- переваження фізичних, психологічних і соціальних можливостей.

Відповідно, відстежується фізичне, психічне, соціальне приниження.

Серед причин підліткового булінгу ми виділяємо:

- відсутність почуття емпатії у дітей і розуміння наслідків;
- неадекватні методи вирішення конфліктів;
- конфлікти в особистих чи сімейних відносинах;
- соціальні фактори;
- культурні та виховні недоліки;
- відсутність ефективного контролю та нагляду з боку дорослих;
- наявність економічної та соціальної нерівності у дитячому колективі.

Важливо розуміти, що ці причини можуть взаємодіяти та посилювати одна одну, а також кожен випадок булінгу є унікальним і може мати свої власні причини.

Діти, які притерпіли булінг, отримують психо-емоційні та соціальні травми, серед яких найчастіше простежується:

- психічні розлади;
- відставання в розумовому розвитку;
- труднощі у стосунках, складнощі в комунікації з іншими;
- зниження самооцінки;
- негативне сприйняття однолітків;
- неадекватне сприйняття реальності.

Загальний стан профілактики підліткового булінгу у сучасній школі перебуває на етапі розвитку, як окремої системи в науці про педагогіку.

Класично, профілактику підліткового булінгу необхідно розглядати, як систему заходів, спрямованих на запобігання та зменшення випадків насильства чи інших форм тиску на неповнолітнього (психологічного, вербального, фізичного, емоційного тощо). Основна мета таких заходів – створення безпечного та дружнього середовища для усіх учасників навчального процесу та суспільства загалом.

Деякі з ключових складових профілактики підліткового булінгу включають:

- розвиток навичок емоційного і соціального інтелекту;
- створення позитивного середовища;
- суворість та прозорість у реагуванні;
- співпраця з батьками та спільнотою.

Ці заходи мають на меті створити безпечне середовище для розвитку та навчання неповнолітніх, де кожен може відчувати себе захищеним та поважним.

Одним із ключових напрямків в розв'язанні цієї проблеми є:

- підвищення рівня поінформованості серед педагогічного колективу, учнів та їх батьків. Актуальними методами педагогічної роботи будуть: лекції, бесіди, вебінари, презентації, демонстрація відеоматеріалу з обраної проблеми тощо;

- тренінгова робота, мета якої направлена на усунення різних форм прояву булінгу. Доречно використовувати колективні форми виховної роботи: ігротерапія; колективне втручання до вирішення «єдиної», загальної проблеми; педагогічні вправи. Крім того, важливо активно впроваджувати заходи з розвитку почуття емпатії, співчуття одне-одному, навичок встановлених норм поведінки та емоційного інтелекту серед учнів.

Враховуючи велике значення проблеми підліткового булінгу у формуванні особистості підлітка, необхідно ретельно відстежувати поточний стан відповідних профілактичних заходів. Робити висновки щодо шляхів вдосконалення освітнього процесу у школі. Забезпечувати соціально-здорове середовище у дитячому колективі.

Вирішення означеної нами проблеми потребує комплексного та системного підходу. Важливо пам'ятати про особливості кожної дитини, колективу в якому вона перебуває, специфіку школи задля розробки та впровадженні профілактичних або корегуючих заходів.

Загалом, можна підсумувати деякі загальні аспекти соціальної роботи із попередження підліткового булінгу у школі:

- усвідомлення проблеми: нині, попередження підліткового булінгу мусить бути обов'язковим елементом в роботі кожної школи;
- підвищення поінформованості про проблему: оволодіння теоретичними знаннями вчителями, батьками й самими учнями щодо ознак булінгу, проявів, наслідків й методів запобігання;
- розвиток програм соціально-педагогічної роботи: впровадження у школах програм профілактики булінгу, які містять практичну частину соціально-педагогічної роботи із вчителями та учнями – тренінги, ігрову терапію, розвиток емпатії тощо.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Барліт А. Ю., Барліт О. О. Форми і методи подолання (мінімізації) соціально-педагогічної та психологічної проблеми булінгу в освітньому середовищі. *Горизонти освіти*. 2012. №2. С. 44–46.
2. Булінг: ми всі можемо допомогти це зупинити: посібник для батьків учнів початкових і середніх шкіл. *Весна*. 2013. 10 с.
3. Вирішення конфліктів мирним шляхом. Базові навички медіації: комплект освітніх програм. Київ, 2018. 140 с.
4. Купріянова О. О. Запобігання та протидія домашньому насильству над дітьми та молоддю: пам'ятка-довідник. Київ, 2018. 52 с.
5. Організація роботи з розв'язання проблеми насильства в школі: навчально-методичний посібник. Київ, Huss, 2011. 96 с.
6. Найдьонова Л. А. Кібер-булінг або агресія в інтернеті: способи розпізнання і захист дитини: методичні рекомендації / Серія: На допомогу вчителю. Київ, 2011. Вип. 4. 34 с.
7. Плisko Є. Ю. Соціально-педагогічна реабілітація підлітків схильних до агресивної поведінки в умовах реабілітаційного центру: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.05 / ДВНЗ «Донбаський, державний, педагогічний університет». Слов'янськ, 2014. 295 с.

*Ірина Рядинська
(Запоріжжя)*

МУЗИКОТЕРАПІЯ ЯК ЗАСІБ ЕМОЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНИКІВ З ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ

Сьогодні особливої актуальності набувають заходи зі створення нових ефективних методів реабілітації та профілактики, нетрадиційних підходів, що підвищують резервні можливості організму дитини. Це означає, що у сфері дошкільної освіти важливо впроваджувати різноманітні технології, спрямовані на збереження та підтримку здоров'я. Однією з таких перспективних галузей в педагогіці та психології є музикотерапія.

Ключові слова: музикотерапія / *music therapy*, сприймання музики / *music perception*, вокалотерапія / *vocal therapy*, музичні рухи / *music movements*, музикування / *musicking*, емоції / *emotions*, реабілітація / *rehabilitation*.

У сучасному світі діти постійно піддаються впливу надмірного потоку інформації, негативних екологічних умов та інших стресових подій, таких як війни, тривоги та вибухи. Це призводить до проблем у розвитку емоційної сфери дітей, серед найпоширеніших з яких – фізичне та емоційне напруження. Виявом цього напруження можуть бути дратівливість, агресія та інші прояви, що перешкоджають гармонійному та ефективному розвитку особистості дитини. Часто нервова система дитини не в змозі адаптуватися до швидкого темпу сучасного життя, що призводить до появи неспокою, роздратованості, гіперактивності та зниження продуктивності. В результаті можуть виникати психосоматичні хвороби.

Сьогодні, особливо актуальною стає необхідність впровадження нових методів реабілітації та профілактики, а також нетрадиційних підходів, що сприяють підвищенню резервних можливостей організму дитини. Це означає, що в освітньо-виховний процес дошкільного закладу повинні бути впроваджені різноманітні методи, спрямовані на збереження здоров'я. Одним з таких перспективних напрямів є нова галузь психологічної та педагогічної практики, яка називається "музикотерапія".

Музикотерапія – це контрольоване використання музики в лікуванні, реабілітації та вихованні дитини, яка має психофізичні порушення. Вплив музики може бути спрямований на нейтралізацію патологічних проявів особистісного розвитку дитини та на відновлення її порушених функцій. У контексті дошкільної освіти ми розглядаємо це поняття не в

буквальному клінічному значенні, а як ефективний засіб моделювання й корекції внутрішнього стану дитини, розкриття її природного потенціалу [6].

Музична терапія використовує музику для впливу на психоемоційний стан дітей. Цей метод активізує розвиток всіх аспектів особистості дитини, включаючи рух, мовлення та мислення. Він також має потужний терапевтичний вплив на дітей з особливими потребами, допомагаючи їм соціалізуватися та адаптуватися до суспільства. Таким чином, музична терапія надає дітям з порушеннями розвитку можливість жити більш гармонійно та повноцінно взаємодіяти з навколишнім світом.

Музикотерапія корисна як для здорових дітей, так і для дітей з обмеженими можливостями. Музику з успіхом використовують спеціалісти й педагоги в лікуванні дітей з церебральним паралічем, аутизмом, з різного роду порушеннями слуху, зору, розумової відсталості, а також у дітей з порушеннями поведінки. Заняття музикотерапією допомагають у рівній мірі як для заспокоєння занадто агресивної дитини, так і для активізації дитини, невпевненої в собі, сором'язливої та боязкої.

Також музикотерапія дозволяє виявляти на найбільш ранніх стадіях порушення у сфері слухового або зорового сприйняття, моторики та зорово-слухової орієнтації та ліквідувати їх завдяки застосуванню відповідних вправ. Музична терапія стимулює розвиток дитини, допомагає формувати особистість і лікувати її дисфункції, розвиває пам'ять і спостережливість [6].

Музикотерапія нині є одним із перспективних напрямів оздоровчої роботи з дітьми дошкільного віку. Її використання на музичних заняттях дає змогу: зміцнити психофізичне здоров'я дітей, корегувати поведінку дітей, активізувати у дітей емоційну чуйність, розвивати у дітей комунікативні, соціальні вчинки тощо. Сучасні дослідження виокремлюють два основних типи музикотерапії: пасивний і активний. У пасивній музикотерапії діти слухають музику та сприймають її, а потім обговорюють, які відчуття вона викликала у них. Такий підхід дозволяє дітям виразити свої емоції та думки за допомогою музики, що може мати позитивний вплив на їх психічний стан і емоційний розвиток.

Пасивну групову музикотерапію краще проводити у формі регулярного прослуховування музичних творів. Так, при позитивних і негативних емоційних станах дітей, які мають яскраво виражений характер збудження, а також для гіперактивних дошкільників з метою урівноваження й стабілізації їх психічних станів можна використовувати музичні твори вітчизняних і зарубіжних композиторів, створені для дітей [4].

Активна музикотерапія передбачає безпосередню участь в різних видах музичної діяльності, зокрема: співах, музичних рухах, інструментальному музикуванні. Тому все, чим займається педагог з дітьми на музичному занятті, є своєрідною музикотерапією. Якщо педагог з дітьми співає на музичному занятті, то, мовою психології та медицини, він використовує один із видів активної музикотерапії – вокалотерапію. Якщо педагог рухається з дітьми під музику, то включає в заняття елементи кінезотерапії, а якщо грає на музичних інструментах – інструментальною музикотерапією.

Метою музикотерапевтичної роботи з дітьми є, насамперед, гармонізація внутрішнього світу дошкільників засобами активної музичної творчості. Для успішного проведення музикотерапевтичної роботи необхідно використовувати широкий арсенал специфічних методів та прийомів [6].

Завдання кожного заняття з музикотерапії має бути спрямоване на те, щоб дитина отримала як можна більше позитивних почуттів. Зміст заняття з музикотерапії полягає в єдності таких позицій, як збагачення досвіду емоційно-ціннісного ставлення до дійсності та збільшення багажу музичних вражень. При цьому дуже важливо виховувати в дітей культуру слухання та бажання займатися музично-творчою діяльністю для досягнення власної самостійності, незалежності в своїх уподобаннях, а головне здатності через музику любити і сприйняти себе та світ таким, яким він є [3].

Кожне музикотерапевтичне заняття містить такі види роботи: привітання-звертання, музично-ритмічна діяльність, дихальна та пальчикова гімнастики, слухання, спів та

інсценізація пісень, музично-ігрова діяльність, музикування, музична релаксація, прощання-звертання. Їх послідовність будується на дотриманні принципу контрасту (чергування активних (рухливих) і пасивних (спокійних) видів діяльності) та вимог побудови динаміки заняття (досягнення кульмінаційного сплеску емоційно-почуттєвої сфери дітей і поступове приведення її до нормального, спокійного та врівноваженого стану).

Чітка освітня структура є основою всього музикотерапевтичного процесу. У роботі з дітьми дошкільного віку закладається основа успішних оздоровчих та виховних завдань.

На музикотерапевтичних заняттях слід дотримуватися чіткого порядку основних етапів: розігрівання, кульмінація, врівноваження. Але якщо діти дуже активні або, навпаки, втомлені на початку заняття, то цю схему можна змінити. У таких випадках слід змінити динаміку заняття. Однак головна вимога залишається незмінною в усіх ситуаціях: досягнення кульмінації, а потім повернення (наприкінці заняття) до нормального емоційного та психічного стану.

Дуже важливим моментом є ритуал початку й закінчення заняття. Кожне заняття рекомендується починати та завершувати звуком одного й того самого музичного інструмента: дзвіночка, трикутника, бубна, барабана тощо. Такий ритуал треба проводити щоразу, щоб діти звикали й реагували на нього відповідно. Це дає змогу, у психологічному сенсі, здійснити процес відкриття та закриття музикотерапевтичного процесу, чітко відокремити час сумісної музикотерапевтичної діяльності від повсякденного життя.

Виконання усталених ритуалів дає дитині відчуття довіри та стабільності. Після проведення ритуалу початку заняття рекомендується вокально-інструментальне привітання-звертання з усією групою та з кожною дитиною окремо. Окреме звернення до кожної дитини у психолого-педагогічному плані є доволі впливовим засобом усвідомлення дитиною власної особистісної значущості, підвищення рівня самооцінки та розвитку здорової самовпевненості.

Наступний вид роботи – музично-танцювальна діяльність. Це допомагає дітям гармонійно поєднати ритм рухів тіла з ритмом музики, зняти психофізіологічне навантаження, вивільнити невикористану енергію, збалансувати малорухливий спосіб життя сучасності. Використання музично-танцювальної діяльності певною мірою розв'язує вищезазначені проблеми та допомагає дітям відчути радість, бадьорість, силу та енергію в русі під музику. Завдання навчання полягає не у вивченні танцювальних рухів, а у вираженні їх образів у проживанні музики, спонтанній імпровізації. Для підвищення ефективності музикотерапії рекомендується використання різноманітних навчальних матеріалів: різнокольорові стрічки, прапорці, хустинки, сніжинки, новорічний дощик, квіти, листочки, дзвіночки тощо. Дитину захоплюють ігри, фантазії та казки, які сприяють розвитку таких важливих рис особистості, як креативність. [1].

Що стосується методів імпровізації (танець, інструменти чи спів), то слід сказати, що це дуже ефективний і дієвий засіб музикотерапії. У психологічному сенсі це набагато більше, ніж вербальне спілкування. Ви можете легко вловити глибокі емоції дітей. Це також сприяє «відредагуванню» негативних почуттів та емоцій, видаляючи їх із підсвідомості дитини соціально прийнятним способом.

Для зниження фізичного навантаження та вивільнення прихованих емоцій і почуттів має сенс використовувати різні методики тілесно-орієнтованої терапії (впливу на організм). Якщо людина перебуває в стані стресу, необхідно активно рухатися: виконувати фізичні вправи, танцювати, стрибати, бити подушку тощо. На заняттях з музикотерапії це можуть бути активні ритмічні танці, музикування на барабанах, щосили кидання «чарівного» мішка з горіхами у відро тощо.

Наступний вид роботи – слухання – спрямований на розвиток уваги та посилення діяльності слухового каналу дитини. Спочатку діти вслуховуються у звучання, далі розмірковують, що це звучить: дощ, грім, вітер, шурхіт листя, музичні інструменти тощо і, малюючи це у своїй уяві, відтворюють (імітують) звукове явище голосом.

Після слухання доречно використовувати такі види діяльності, як спів та інсценізація

пісень (українського музичного фольклору, дитячих пісень, пісень із мультфільмів), тонування звуків (відтворення “мови” птахів, тварин, звукових явищ природних стихій тощо).

Особливого значення надається співу та інсценізації українських народних пісень, для яких протягом століть відбиралися найкрасивіші та найвиразніші музичні інтонації.

На одному занятті можливо проспівувати від 3 до 6 пісень (залежно від реакції та уваги дітей). Кожна пісня співається лише один раз упродовж заняття. Традиційне вивчення пісні замінюється на проживання її змісту з руховим відображенням того, про що співається. Чергування спокійних (спів сидячи) і рухливих (у танці) пісень дає дітям змогу не стомлюватися, а сам процес співу перетворює у захопливе ігрове дійство. Поєднання руху та співу позитивно впливає на розвиток голосу, почуття ритму, уваги, рухової координації, творчої уяви [5].

Спів стабілізує нервову систему, стимулює мозкову діяльність і діє як вправа для дихальної системи дитини. У соціальному плані він орієнтує особистість на групу, дозволяє брати участь у групах і будувати позитивні стосунки з іншими дітьми. Водночас відчуття успіху, безпеки та стабільності під час спільного співу допомагає дітям подолати психологічні бар'єри, стати більш самостійними та впевненими у своїх силах.

Однією з найулюбленіших складових музикотерапевтичного заняття є музичні ігри. Саме у грі найефективніше відбувається стимуляція і концентрація уваги дитини, найшвидше досягається координація аудіовізуальної, моторної й тактильної корекції, створюються найкращі умови для комунікації. Використання музичних ігор сприяє розвитку емоційно-образної сфери особистості, пробудженню її творчої активності, вивільненню пригнічених емоцій та почуттів (як позитивних, так і негативних).

Музичні ігри, що підіймають адреналін, користуються успіхом серед дітей. Пояснення корисності таких ігор з фізіологічної точки зору полягає в тому, що приплив адреналіну в кров викликає збудження і супроводжується потужним накопиченням енергії. Використовувати подібні ігри треба лише один раз упродовж заняття, і вони мають бути нетривалими у часі.

Цікавим для дітей і дієвим щодо музикотерапевтичного впливу є ще один вид ігор – це сюжетно-рольові музичні ігри. Їх головне завдання – ввести дітей у сюжет, максимально посилити образне відчуття та емоційне переживання музики. У психологічному аспекті вони, певною мірою, виконують роль “відігравання” емоцій, сприяючи досягненню катарсису.

Слід підкреслити, що в музикотерапії дуже мало слів, поетичні тексти використовуються дуже рідко і дуже обережно. Основна увага приділяється музиці та символіці. Ігри повинні закінчуватися добре, казки – щасливо. Слід також пам'ятати, що коли дитина знаходиться в ігровому образі (собака, кішка, вітерець, заєць, вовк), вона може побачити свої страхи та комплекси. Тому головне завдання педагога – створити умови та побудувати процес музикотерапії так, щоб дитина могла допомогти подолати негативні прояви та проблеми.

Нейробіологи та психологи, які вивчали вплив мозкової діяльності на розумовий розвиток дітей, виявили, що чим краще в малюка розвинені дрібні рухи пальців рук, тим більше розвинений мозок. Використання прийомів пальчикової гімнастики на заняттях з музикотерапії сприяє розвитку у дітей уваги, швидкості реакції, пам'яті, мови, комунікації та творчості [1].

Серед улюблених занять дітей займає музикування. Його можна проводити індивідуально, групою або в парі з педагогом під звуки музичного запису.

На заняттях музичної терапії музичне творіння дитини може спочатку здатися простою безцільною грою. Але насправді це приносить дитині велику радість і відчуття участі у творчому процесі народження музики.

А ще музика, яку виконує дитина, й інструмент, який вона обирає, несуть діагностичну інформацію про саму дитину. Вслухаючись у музику й аналізуючи вибраний інструмент, можна багато чого зрозуміти (продіагностувати). Необхідно звертати увагу на характер гри на музичному інструменті – він засвідчує наявність певних емоцій та почуттів, що потребують

негайного виходу або, навпаки, сигналізують про недостатність і гостру потребу в них [6].

Завданням музично-релаксаційних вправ, завершального виду роботи на музикотерапевтичному занятті, є гальмування емоційного збудження дітей і приведення дошкільників до спокійного, врівноваженого емоційно-почуттєвого стану, розвиток умінь зосереджуватися на внутрішніх відчуттях і формування навичок емоційної саморегуляції. До складу цього виду роботи входить: малювання на папері та піску, споглядання пейзажів і відеопроєктів, пускання мильних бульбашок, релаксаційні прийоми з різноколірними атрибутами (тканинами, кульками, хусточками, стрічками, сніжинками), словесні й музичні афірмації тощо. Всі ці вправи, звичайно, супроводжуються музикою відповідного характеру та настрою, яка опосередковано здійснює заспокійливий вплив на дітей.

Під впливом систематичних, цілеспрямованих занять з музикотерапії у дітей, як правило, формується естетичний смак до музики, умінь слухати й розуміти її, формується уявлення про музичні твори, їх характер, побудову, виражальні засоби, підвищується рівень емоційної чуйності, розвивається музичний слух [3].

Отже, професійне застосування всіх наведених вище видів музикотерапевтичної роботи, запропонованих методів і прийомів сприятиме гуманізації змісту музичного виховання, навчання та розвитку дошкільників, створенню розвивального та здоров'язбережувального освітнього середовища і, найголовніше, принесе відчуття задоволення і радості усім учасникам освітнього процесу закладу дошкільної освіти.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Гельбак А.М. Музикотерапія у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами: навч.-метод. посібник. Кропивницький: КЗ «КОППО імені Василя Сухомлинського», 2019. 50с.
2. Донець І.О., Кошель В.М. Розвиток рухових якостей дітей дошкільного віку інтеграційним комплексом рухів і музики в закладах дошкільної освіти: посіб. для студ. спец. «Дошкільна освіта» працівників закладів дошкільної освіти та батьків. Чернівці: ФОП Баликіна О.В., 2019. 158 с.
3. Методичний посібник з музикотерапії для дітей дошкільного віку зі складними порушеннями психофізичного розвитку / Укл. Н. Квітка. Київ: 2013. 82 с.
4. Кошель А.П. Здоров'язбережувальні технології в закладах дошкільної освіти: навч.-метод. посіб. для студентів спеціальності «Дошкільна освіта» працівників закладів дошкільної освіти та батьків. Чернівці: ФОП Баликіна В., 2017. 88 с. 11.
5. Кошель В.М., Новик М.В. Використання музикотерапії в умовах освітнього процесу закладів дошкільної освіти: навч.-метод. посібник для студентів спеціальності «Дошкільна освіта», методистів, вихователів закладів дошкільної освіти, музичних керівників та батьків дітей дошкільного віку. Чернівці: ФОП Баликіна О.В., 2020. 84 с.
6. Малашевська І. А., Демидова С. К. Програма оздоровчо-освітньої роботи з дітьми старшого дошкільного віку «Веселкова музикотерапія». Тернопіль: Мандрівець, 2015. 44 с.

УДК 376.091.33:78

**Іванна Семенюк
(Володимир)**

ІНТЕГРАЦІЯ РІЗНИХ ВИДІВ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ МОТИВАЦІЇ ДО НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

У статті досліджується використання інтегрованого навчання як інструменту для підвищення мотивації до навчання англійської мови в початковій школі.

Ключові слова: інтеграція, мотивація, методи, пізнавальні види діяльності, англійська мова.

The article examines the use of integrated learning as a tool to increase motivation to learn English in primary school.

Keywords: *integration, motivation, methods, cognitive activities, English language.*

Інтеграція різних видів діяльності в процесі навчання є ключовим чинником, який може значно підвищити мотивацію учнів до вивчення англійської мови. У контексті Нової Української Школи (НУШ), яка прагне забезпечити учням всебічний розвиток та зробити процес навчання більш цікавим і ефективним, важливо розглядати інноваційні підходи до навчання. НУШ акцентує увагу на розвитку критичного мислення, креативності, а також на важливості володіння іноземними мовами як засобу інтеграції в глобальний контекст. [1]

Однією з проблем, яка стоїть перед сучасною шкільною освітою, є недостатня мотивація учнів до навчання, зокрема до вивчення англійської мови. Це пов'язано з традиційним підходом до навчання, який часто не враховує індивідуальні інтереси та потреби учнів. В результаті, учні можуть відчувати себе відчуженими від навчального процесу, що негативно впливає на їхню мотивацію та результати навчання.

Інтеграція різних видів діяльності в процес вивчення англійської мови може стати ефективним рішенням цієї проблеми. Використання ігор, мультимедійних засобів, проєктної роботи, а також включення елементів культури та історії англослов'янських країн може зробити навчальний процес більш цікавим та відповідним до реальних інтересів та потреб учнів. Такий підхід дозволяє не лише підвищити мотивацію до вивчення мови, але й розвивати в учнів навички критичного мислення, комунікації та співпраці, що є ключовими компетенціями в сучасному світі.

Адекватний вибір методів мотивації у навчальному процесі може радикально покращити якість навчання та зробити процес освоєння матеріалу більш ефективним. Для того, щоб вибір методів був ефективним, необхідно глибоко розуміти саму природу мотивації у сфері вивчення іноземних мов, включаючи її види, методи роботи з нею та послідовність дій для стимулювання. Мотивація при вивченні іноземних мов виступає як комплекс заходів, що впроваджуються викладачем для викликання інтересу та активації учбової групи з метою підвищення ефективності навчання. [2, с. 290] Розрізняють зовнішню мотивацію, що спонукає учнів досягати певних результатів, та декілька видів внутрішньої мотивації, які мають значний вплив на процес освоєння мови. Задля підвищення ефективності навчання важливо організувати процес так, щоб учні на кожному етапі відчували прогрес до своєї мети.

У віковій категорії 6-7 років діти досягають кращих результатів, коли навчання має ігрову основу. Робота з дітьми цього віку повинна містити елементи інновацій, цікавинок та залучення, спрямовані на підвищення їхнього інтересу до навчання. Уроки, що виходять за рамки традиційних, сприяють підтримці такої мотивації, особливо коли вони насичені емоціями та включають наглядні матеріали. Важливу роль в інтересі учнів до предмета відіграє методика, яку обирає вчитель.

Ю. О. Бабаян вказує на такі види мотиваційних методів:

- емоційні методи охоплюють: заохочення, критику, освітні ігри, створення яскравих образів уяви, формування відчуття успіху, мотивуюче оцінювання, можливість вибору завдань, прагнення до значимості особистості;
- пізнавальні методи включають: використання життєвого досвіду, пізнавальний інтерес, введення проблемних ситуацій, спонукання до пошуку альтернатив, творчі завдання, «мозковий штурм»;
- вольові методи передбачають: постановку навчальних завдань, інформування про необхідні результати, виховання відповідального ставлення до навчання, роботу з пізнавальними труднощами, самооцінку і корекцію діяльності, рефлексію поведінки, планування майбутньої діяльності;

- соціальні методи охоплюють: розвиток бажання бути корисним, наслідування лідерів, створення умов для взаємодопомоги, пошук співпраці, зацікавленість у колективних результатах, взаємне перевірення, рецензування. [3, с. 23]

Окрім вказаних видів мотивації, в зарубіжній психології виділяють глобальну, ситуативну та інструментальну мотивації, важливість яких підтверджено дослідженнями для ефективного вивчення мов. Важливо розуміти, що передача знань без безпосередньої активності учня у процесі навчання є неможливою. Мотивація до пізнання навколишнього світу має стати домінуючою у навчальній діяльності, з акцентом на особистісне зростання та самореалізацію учнів. Враховуючи ключову роль мотивації у навчанні іноземних мов, викладачам необхідно зосереджуватися на стратегіях і техніках її формування. Підхід до формування мотивації має виходити за рамки простого нав'язування готових мотивів, а замість цього створювати умови для розвитку внутрішніх мотивів до навчання, забезпечуючи усвідомлення цих мотивів учнями та їх подальший саморозвиток. [4, с. 73] Важливість власних мотивів у процесі оволодіння іншомовною культурою не можна недооцінювати, адже саме вони забезпечують найглибше усвідомлення та активацію навчальної діяльності.

Розрізняють три основні мотиваційні сегменти у структурі занять:

1. На самому початку встановлюється головний мотив або мотиваційна основа, тісно пов'язана з цілями заняття;
2. У кінці заняття формується мотиваційний зв'язок з наступним заняттям, що слугує як оперативна та довгострокова мотивація;
3. Протягом всього заняття діє сегмент мотиваційної підтримки. [5, с. 10]

Основний мотив повинен служити як фундамент, на якому будується весь зміст заняття. Згідно з К. Гонтарук, для досягнення цього викладач має виступати в ролях талановитого сценариста, режисера і актора. Таким чином, створення ефективної системи розвитку іншомовної професійної компетентності майбутніх спеціалістів вимагає дотримання теоретичних і методологічних принципів з урахуванням психологічних характеристик і потенціалу навчальних можливостей студентів. [6, с. 131]

Інтеграція різних видів діяльності в процесі навчання англійської мови в початковій школі є ключовим елементом ефективного викладання. Це дозволяє учням краще засвоювати нову інформацію, розвивати різноманітні навички та залучати їх до активної участі в навчальному процесі. Так, на фоні мовленнєвого спілкування та ігрових форм навчання вчитель англійської мови може використовувати наступні методи:

1. *Ігрові методи навчання.* Ігри сприяють мотивації учнів і роблять навчання веселим і захоплюючим. Використання мовних ігор, таких як рольові ігри, кросворди, пазли зі словами, допомагає учням практикуватися в англійській мові в невимушеному середовищі.

2. *Інтеграція мистецтва.* Мистецтво може бути використане для вивчення англійської мови через малювання, театральні вистави або пісні. Це не тільки розвиває творчі здібності дитини, але й допомагає краще запам'ятати нові слова та вирази.

3. *Проектні роботи.* Проектні роботи захоплюють учнів до групової роботи та самостійних досліджень. Учні можуть працювати над створенням міні-проектів на англійській мові, таких як книжки, презентації, постери, що дозволяє їм застосовувати мову в реальних контекстах.

4. *Читання та літературні кружки.* Організація занять, присвячених читанню англійської дитячої літератури, допомагає розвивати любов до читання та збагачує словниковий запас. Діти можуть обговорювати прочитане, висловлювати свої думки та вчитися аргументувати свою точку зору.

5. *Використання технологій.* Інтерактивні вправи, відео, аудіоматеріали та додатки для вивчення англійської мови можуть зробити навчання більш захоплюючим та ефективним. Технології дозволяють індивідуалізувати навчання та надають доступ до великої кількості ресурсів.

6. *Фізична активність*. Включення фізичної активності, такої як спортивні ігри на англійській мові або танці, допомагає дітям краще засвоювати інформацію та покращує їхнє фізичне здоров'я. [7, с. 2]

Отже, інтегрування різних видів діяльності в навчання англійської мови допомагає створити динамічне та багатогранне навчальне середовище, яке сприяє всебічному розвитку учнів. Це також допомагає підтримувати високий рівень мотивації серед учнів та забезпечує краще засвоєння мовного матеріалу.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Державний стандарт початкової освіти. URL: [http://dano.dp.ua/attachments/article/303/Державний стандарт початкової освіти.pdf](http://dano.dp.ua/attachments/article/303/Державний_стандарт_початкової_освіти.pdf)
2. Фоменко К. І. Психодіагностика мотиваційної сфери особистості молодшого школяра. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Психологія*. 2017. Вип. 55. С.280-295.
3. Бабаян Ю.О. Формування мотиваційної сфери у молодших школярів. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія : Психологічні науки*. 2014. Вип. 2.12. С. 22-25.
4. Заєць В. С. Мотивація навчальної діяльності молодших школярів як психолого-педагогічна проблема. *Сучасні досягнення вітчизняних вчених у галузі педагогічних та психологічних наук: матеріали міжнародної науковопрактичної конференції (м. Київ, Україна, 6-7 березня 2020 р.)*. Київ: ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології», 2020. Ч.1. С. 71–74.
5. Дяченко С.Л. Методи підвищення якості навчання англійської мови. *Англійська мова та література: Науково-методичний журнал*. 2013. №2. С. 2-15.
6. Гонтарук К. Використання інноваційних методів навчання на уроках англійської мови. *Мова, освіта, культура: інтеграційні тенденції в сучасному світі: Матеріали XIV міжнародної студентської Інтернет-конференції (Вінниця, 17-18 березня 2016 р.)* / Гол. ред. Ямчинська Т.І. Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2016. С. 131-132.
7. Клименко М. В. Упровадження інтегрованого навчання в умовах реалізації НУШ. *Англійська мова та література*. 2018. № 27. С. 2-3.

УДК 796.015

Світлана Станєва
(Ізмаїл)

СВОЄРІДНІСТЬ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ВИДИ СПОРТУ З МЕТОДИКОЮ НАВЧАННЯ (ЛЕГКА АТЛЕТІКА, АТЛЕТИЗМ, ГІМНАСТИКА)» ЯК СПОСІБ ПІДВИЩЕННЯ ФІЗИЧНОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ ІДГУ

У рамках державного програмно-методичного забезпечення фізичної підготовки студентів вишів надано експериментальний матеріал щодо систематизації засобів їхньої фізичної підготовки, співвідношення вправ загальної фізичної та спеціальної спрямованості, планування фізичних навантажень тренувальної діяльності.

Ключові слова: засоби фізичного виховання, види спорту з методикою навчання (легка атлетика, атлетизм, гімнастика), фізична підготовка.

Within the framework of the state programme and methodological support of physical training of university students, the article provides experimental material on systematisation of means of their physical training, correlation of general physical and special exercises, planning of physical activity of training activity.

Keywords: *means of physical education, sports with teaching methods (athletics, athletics, gymnastics), physical training.*

Сформований режим освітньої діяльності, умови повсякденного життя студентської молоді становлять реальну загрозу для їхнього здоров'я, а отже – для фізичного потенціалу та подальших перспектив. Зокрема, багатогодинні аудиторні заняття, тривала інтелектуальна діяльність, пов'язана з виконанням домашніх завдань, невинуватий дефіцит фізкультурних занять і відповідні цьому життєві позиції молодих людей сприяють поширенню гіподинамії. Ця проблема видається ще більш глобальною, якщо врахувати, що з плином часу у підростаючого покоління знижується, а потім і зовсім зникає потреба в руховій активності. Логічно було б природну докультурну потребу в русі перетворити на культурну, усвідомлену. Але, на жаль, сьогодні вона виявляється несформованою, ні в сім'ї, ні в освітньому закладі, ні у сфері трудової діяльності. У зв'язку з цим постійно збільшується кількість молоді, що навчається, з вродженими і набутими патологіями і віднесених з цієї причини до спеціальної медичної групи.

Розв'язання цієї проблеми неможливо здійснити без впровадження в практику науково обґрунтованих, ефективних фізкультурно-оздоровчих технологій, що дають змогу задовольнити потреби людини у виборі доступних і продуктивних засобів формування фізичної культури особистості.

Проведене нами аналітичне дослідження в Ізмаїльському державному гуманітарному університеті (далі – ІДГУ) споживчої кооперації серед студентів першого та другого курсів засвідчило, що серед найбільш бажаних видів рухової активності юнаки, частіше за інших, вказують різні напрямки силовій та легкоатлетичної підготовки (гімнастика, легка атлетика, атлетизм, пауерліфтинг, важка атлетика, армспорт) – 58% та ігрові види спорту (футбол, волейбол) – 40%.

Таким чином, одним із видів фізичної активності, що має величезну популярність і викликає великий інтерес, зокрема і в студентському середовищі, є заняття атлетичною гімнастикою. Під атлетичною гімнастикою ми розуміємо різновид оздоровчої гімнастики, систему фізичних вправ з обтяженнями й опорами, спрямовану на розвиток силових якостей і формування гармонійної статури того, хто займається.

Доцільність застосування будь-якої системи вправ зумовлюється насамперед користю, яку вони можуть принести організму. Цей вид діяльності привертає особливу увагу у зв'язку з вираженим бажанням людини зміцнити мускулатуру, мати гарну фігуру, підвищити в цілому життєвий тонус організму. Розвиток сили і формування атлетичної статури є провідним мотивом занять для багатьох юнаків. Крім того, заняття атлетичною гімнастикою не тільки сприяють розвитку сили і підвищенню працездатності, а й, що найважливіше в даний час, слугують ефективним засобом залучення молодих людей до регулярних занять фізичною культурою, здорового способу життя загалом.

Освітній компонент «Види спорту з методикою навчання (легка атлетика, атлетизм, гімнастика)» як дисципліна, що направлена на набуття теоретичних знань та практичних вмінь, фізичний розвиток особистості студента має низку переваг: забезпечує ефект тренувальних занять уже протягом кількох місяців, дає змогу ізольовано впливати на слабкорозвинені м'язові групи й легко дозувати навантаження. Специфічні тренувальні результати досягаються за рахунок варіювання ваги обтяження, кількості повторень, підбору опорів, режиму виконання вправ, залежно від підготовленості, цілей занять. Зазначається, що атлетична гімнастика є ефективним засобом загальної фізичної підготовки, гармонійного розвитку, поліпшення зовнішніх форм людини. Тому розробка технології атлетичної підготовки відповідно до індивідуальних особливостей тих, хто займається, та умов проведення занять виступає актуальною і практично значущою проблемою в системі фізичного виховання учнівської молоді.

Заняття з обтяженнями є найефективнішим засобом для корекції обсягу та композиції м'язової системи. До того ж, доступність силових вправ, досить висока динаміка досягнення

зони перших успіхів, універсальність використання вправ з обтяженнями, як з метою спортивного вдосконалення, так і під час рекреаційних занять, зумовлюють високу популярність цього виду рухової активності.

У контексті нашого дослідження видавалося найактуальнішим докладніше дослідити саме основні аспекти, пов'язані із заняттями юнаків із вільними обтяженнями. Серед пріоритетних цілей відвідування тренажерного залу юнаки вказали:

- підвищення силових здібностей – 43,2 %;
- збільшення м'язової маси – 33,5%;
- зниження жирового компонента – 3%;
- активний відпочинок – 20,3 %.

За адекватного, раціонально дозованого навантаження заняття силового спрямування успішно знімають психоемоційне напруження, що сприяє поліпшенню стану здоров'я і позитивно позначається на фізичній і розумовій працездатності. Зазначимо, що рекреативні заняття з обтяженнями сприяють підвищенню успішності студентів завдяки поліпшенню психічних якостей і стану здоров'я, забезпечують антидепресивний ефект [2, с. 100].

Зазначена навчальна дисципліна дає змогу підвищити рівень функціонування систем організму, впоратися з морфологічними вадами (повнота, ожиріння). Цей вид діяльності привертає особливу увагу у зв'язку з вираженим бажанням людини зміцнити мускулатуру, мати гарну фігуру, підвищити загально життєвий тонус організму. Розвиток сили та формування атлетичної статури є провідним мотивом занять для багатьох юнаків і чоловіків.

Ефективна підготовка фахівців для різних галузей виробництва у виші немислима без створення умов для напруженої навчальної праці, що поєднується з активним відпочинком і фізичним удосконаленням молоді, яка навчається. Цій вимозі має відповідати таке використання засобів фізичної культури, яке найбільшою мірою сприяє збереженню і зміцненню здоров'я, досить високій і стійкій навчально-трудої активності та працездатності студентів. На наш погляд, ця функція фізичного виховання студентської молоді є провідною в соціальному відношенні [3, с. 31].

У сукупності чинників, що визначають розвиток і вдосконалення структури організації процесу фізичного виховання у ВНЗ, важливе значення має раціональне планування засобів, методів їхнього використання, постійне врахування кількісних і якісних особливостей фізичних вправ.

У дослідженнях, проведених нами на кафедрі фізичного виховання, спорту та здоров'я людини ІДГУ, доведено, що загальна фізична підготовка з використанням оптимально створеного комплексу засобів базового виду спорту, з додаванням засобів легкої атлетики, загальної гімнастики тощо, забезпечує прогресивне підвищення фізичної підготовленості студентів у навчальному році, успішне виконання вимог поточної та проміжної атестацій, чинить істотніший вплив на активізацію життєвих сил студентів, а також на їхню активність в процесі занять з фізичної культури.

Для практичних занять у межах дисципліни «Види спорту з методикою навчання (легка атлетика, атлетизм, гімнастика)» (11 кредитів, форма контролю – екзамен), орієнтованих на загальну фізичну та теоретичну підготовку студентів, характерна різноманітність навчального матеріалу на основі використання як комплексів фізичних вправ із різних видів спорту, так і вправ з арсеналу одного базового виду спорту, відносно помірні фізичні навантаження. Тому після вступу до вишу перед студентом постає завдання вибору напрямку, виду спорту, засобами якого він планує здійснювати підвищення своїх фізичних кондицій.

Зауважимо, що атлетизм – це узагальнювальне поняття, що містить у собі всі види рухової активності, безпосередньо пов'язані з розвитком сили, силової підготовки та корекції фігури тих, хто займається. Як засоби атлетичної підготовки слугують різні силові вправи з вільними обтяженнями, вправи на тренажерах, вправи з еспандерами, вправи на гімнастичних снарядах, вправи з вагою власного тіла та деякі інші.

З огляду на це, атлетична гімнастика стала одним із найпопулярніших видів рухової активності, ефективним засобом оздоровлення студентів. Засоби цього виду спорту дають

змогу достатньою мірою забезпечити не тільки необхідний обсяг рухової активності, а й ефективний розвиток сили, загальної та спеціальної витривалості, координації та гнучкості [1, с. 117].

Виходячи з вимог програми кафедри основними цільовими установками навчально-педагогічного процесу на курсі «Види спорту з методикою навчання (легка атлетика, атлетизм, гімнастика)» є:

- формування у студентів стійкого інтересу до занять з атлетизму, як до чинника здорового способу життя, розвитку самодисципліни;
- досягнення оздоровчого ефекту у студентів;
- забезпечення оптимального обсягу рухової активності з метою підтримки життєво важливих систем організму в нормальному робочому стані, що є не менш важливим завданням, ніж прагнення до абсолютних спортивних досягнень;
- контроль фізичного розвитку з метою коригування незбалансованості окремих м'язів і м'язових груп;
- прагнення до створення статури, що відповідає естетичним вимогам гармонійності та пропорційності тіла.

Важливою складовою в досягненні поставлених цілей, звичайно ж, є навчання. Слухаючи дисципліну «Види спорту з методикою навчання (легка атлетика, атлетизм, гімнастика)», студент вивчає правила техніки безпеки, вчиться правильно визначати тип своєї статури, опановує раціональну техніку загальнопідготовчих, спеціально-підготовчих і змагальних вправ, формує вміння ретельно дозувати навантаження і відновлювальні заходи після них.

Важливе значення на відділенні надається диференційованому та об'єктивному обліку результатів навчальної праці студентів. Одним із критеріїв результативності навчально-виховного процесу є рухові нормативи, розроблені кафедрою фізичного виховання, спорту та здоров'я людини ІДГУ для всіх навчальних курсів. Але, на наш погляд, цей освітній компонент освітньої програми не повною мірою відповідає специфіці змісту навчального матеріалу відділення, що не дає змоги повною мірою практично реалізувати принцип оздоровчої спрямованості навчально-виховного процесу. Так, в межах навчальних годин окрім загальних тестових вправ, нами були розроблені спеціалізовані нормативи: вправи силового триборства: жим штанги лежачи на горизонтальній лаві, присідання зі штангою на плечах і станова тяга штанги. Оцінювання здійснюється стандартно – за 10-бальною шкалою в кожній вправі.

Так, за таблицею розрядів у пауерліфтингу 1 балу за сумою трьох вправ відповідає результат, вищий за II-й юнацький розряд у відповідній ваговій категорії. 10 балам відповідає результат трохи вищий або рівний I-му юнацькому розряду. Ця оціночна шкала діє протягом досить тривалого часу і добре себе зарекомендувала. Крім того, результати в кожній вправі протягом семестру мають бути поліпшені щонайменше на 2,5 кг щодо раніше показаних (у сумі 7,5 кг). Причому спочатку (під час складання залікових вимог у I-му семестрі) студент має показати свій найкращий результат, навіть якщо він набагато вищий за десятибальний. У правильності обраного напрямку змісту навчального матеріалу, результативності всього навчально-виховного процесу були проведені дослідження, де як випробовувані брали участь 16 студентів 1-го і 19 студентів 2-го курсів ІДГУ.

Аналіз результатів показав відчутну позитивну тенденцію в прирості результатів. У групи студентів 2-го курсу (19 осіб) приріст результатів за рік (при мінімально необхідному значенні 15 кг) склав 100 % – 5 осіб; +17 % – 1 осіб; +33 % – 2 осіб; +67 % – 2 осіб; +83 % – 1 осіб; +117 % – 1 осіб; +133 % – 1 осіб; +200 % – 2 осіб; +233 % – 1 осіб; +250 % – 1 осіб; +283 % – 1 осіб; +413 % – 1 осіб. Таким чином, понад 80 % складу поліпшили свої результати вище від необхідного, а 42 % перевищили мінімум більш ніж у 2 рази. У групи студентів 1-го курсу (16 осіб) приріст результатів за 1,5 року (при мінімально необхідному значенні 22,5 кг) склав: 100 % – 4 осіб; +11 % – 1 осіб; +22 % – 1 осіб; +44 % – 2 осіб; +67 % – 1 осіб; +89 % – 2 осіб; +100 % – 1 осіб; +111 % – 1 осіб; +133 % – 1 осіб; +300 % – 1 осіб; +422 % – 1 осіб.

Таким чином, 75 % студентів поліпшили свої результати вище від необхідного, а понад 31 % перевищили мінімум більш ніж у 2 рази. Наприклад, два студенти покращили свої результати, відносно мінімуму, більш ніж у 4 рази – один додав до своєї суми 77,5 кг, інший – 117,5 кг.

Слід зазначити, що мінімальне збільшення початкового результату здебільшого показали студенти, які мали результати, що відповідали III-му розряду і вище. Подальше зростання результатів можуть забезпечити тільки заняття в спортивній секції.

Таким чином, усе вищевикладене дає змогу зробити висновок, що регулярні заняття студентів засобами обраного виду фізичної активності в рамках вимог освітнього компоненту «Види спорту з методикою навчання (легка атлетика, атлетизм, гімнастика)» призводять до позитивної динаміки змін у їхньому функціональному стані. На перший план тут виходить оптимальне планування педагогом застосовуваних засобів і методів з арсеналу обраного виду спорту з урахуванням їхньої оздоровчої ефективності, що значною мірою сприяє зростанню мотивації до практичних занять, а в подальшому – формуванню потреби у фізичній активності та фізичному самовдосконаленні.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Гордієнко О., Таран А. Теорії, пов'язані з атлетичною гімнастикою. *Актуальні проблеми фізичної культури, спорту та фізичного виховання*. Зб. матеріалів II Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф. з міжнар. участю, 01 груд. 2021 р. Полтава. нац. ун-т імені Юрія Кондратюка, 2021. С. 117–118.

2. Непша О.В., Суханова Г.П., Ушаков В.С. Атлетична гімнастика як засіб розвитку силової підготовки студентів-юнаків вищих навчальних закладів. *Стратегічне управління розвитком фізичної культури і спорту*. Харків. 2018. №12. С. 100–104.

3. Слижук І.В. Атлетична гімнастика як засіб залучення молоді до активного та здорового способу життя. Івано-Франківськ. ПНУ ім. В. Стефаника. 2023. 47 с.

4. Трегуб К., Трегуб Є., Тимочко О. Атлетична гімнастика як засіб комплексного підвищення аеробних та анаеробних можливостей організму чоловіків зрілого віку. *Вісник Прикарпатського університету. Серія: Фізична культура*. 2023. № 40. С. 80–87.

УДК 376.091.33:78

Валерія Хомік, Лідія Катинська
(Володимир)

ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ

У цій статті розглядається формування толерантності учнів у процесі використання ігрових технологій навчання, з метою теоретичного підтвердження та практичної перевірки використання ігрових методів навчання як інструменту для розвитку толерантності у школярів.

Ключові слова: толерантність, ігрові технології, молодші школярі.

This article examines the formation of students' tolerance in the process of using game learning technologies, with the aim of theoretical confirmation and practical verification of the use of game teaching methods as a tool for the development of tolerance in schoolchildren.

Keywords: tolerance, game technologies, younger schoolchildren.

У сучасному світі, де існують глобалізація, багатокультурність і соціальні конфлікти, формування толерантності у молодого покоління набуває особливої ваги. Толерантність – це не лише етична норма, а й необхідна умова для мирного співіснування та продуктивної взаємодії між людьми різних культур, релігій та національностей.

У контексті Нової української школи, важливим аспектом початкової освіти є формування толерантної особистості. Виховання толерантності стає ключовим через потребу сучасного суспільства у ненасильницькому спілкуванні, розумінні та пошуку компромісів для вирішення конфліктів. Це лежить в основі цивілізованих відносин, включаючи повагу до прав і свобод інших, а також готовність до конструктивної взаємодії незалежно від різних поглядів.

Ігрові технології навчання можуть стати ефективним інструментом для формування таких якостей, оскільки вони дозволяють учням активно взаємодіяти у вигаданих сценаріях, що відображають реальні життєві ситуації, вчитися розумінню та прийняттю інших точок зору. Використання ігрових технологій для навчання толерантності дозволяє педагогам забезпечити більш ефективне та захоплююче навчання. Це сприяє не лише академічному розвитку учнів, а й їхньому соціально-емоційному зростанню. Таким чином, педагоги отримують додаткові інструменти для розвитку критичного мислення, емпатії та взаємоповаги серед учнів.

Детальний розбір процесу розвитку толерантності серед учнів на початковому етапі освіти виявив, що вікові особливості учнів мають значний вплив на формування толерантного ставлення. Така специфіка цієї вікової групи знайшла своє відображення у наукових роботах видатних психологів і педагогів, зокрема С. Сисоєва, В. Сухомлинського, та інших. Ці дослідники акцентували увагу на тому, як психологічні та соціальні чинники, властиві цьому віку, впливають на здатність дітей розвивати толерантне сприйняття світу навколо себе, що підкреслює необхідність інтеграції цих знань у практику освітнього процесу.

Тема розвитку толерантних відносин отримала широке освітлення в наукових працях таких авторів, як О.В. Орловська та ін. [5, с. 156]. Важливість толерантності у міжособистісних стосунках вивчали Дж. Морено та К. Роджерс. У сфері педагогіки цей аспект аналізується через різні контексти: в рамках полікультурної освіти досліджували І. Бех, О. Сухомлинська; у контексті культури міжнаціонального спілкування – Т. Атрощенко; в аспекті педагогіки миру вносила вклад О. Безкоровайна та ін.

Толерантність являє собою складну багатогранну концепцію, що охоплює відкритість, прийняття, повагу до різноманітності та відмінностей інших людей. Вона передбачає здатність людини визнавати індивідуальні права та вільності інших, а також уміння співіснувати мирно з тими, хто має інші погляди, вірування чи спосіб життя. У контексті дітей молодшого шкільного віку, толерантність не тільки сприяє гармонійному розвитку особистості, але й є ключовим фактором для формування здорових міжособистісних відносин у майбутньому.

Мета виховання толерантності у молодших школярів полягає в розвитку толерантних якостей особистості через співпрацю школи та сім'ї, ключових факторів у житті дитини. Для цього необхідно: запобігати нетерпимості, створювати діалог та співпрацю, виховувати розуміння та емпатію, розвивати здатність критично оцінювати себе та інших. Основні компоненти толерантності включають знання про культурні відмінності, доброзичливе ставлення, навички міжкультурного спілкування та вирішення конфліктів. Знання та діалог допомагають дитині розуміти інших та керувати власними емоціями, сприяючи формуванню толерантності.

Згідно з законом України «Про освіту», інтерактивні та інноваційні методи навчання, притаманні Новій українській школі (НУШ), такі як робота в групах, проєктна діяльність, ігрові методи, сприяють створенню атмосфери діалогу та співпраці у класі, закладаючи основу для запобігання нетерпимості. Важливу роль відіграє інклюзивність освіти, яка забезпечує рівний доступ до навчання для всіх дітей, сприяючи формуванню у молодших школярів розуміння та прийняття різноманітності [2, с. 94].

Х. Сайко вважала, що толерантність являє собою складну багатогранну концепцію, що охоплює відкритість, прийняття, повагу до різноманітності та відмінностей інших людей. Вона передбачає здатність людини визнавати індивідуальні права та вільності інших, а також

уміння співіснувати мирно з тими, хто має інші погляди, вірування чи спосіб життя. У контексті дітей молодшого шкільного віку, толерантність не тільки сприяє гармонійному розвитку особистості, але й є ключовим фактором для формування здорових міжособистісних відносин у майбутньому [6, с. 44].

Згідно з Н. Олійник структура толерантності у дітей молодшого шкільного віку може бути розглянута через декілька вимірів [4, с. 301]:

1. Когнітивний компонент – охоплює знання про культурні, релігійні, етнічні та індивідуальні відмінності людей. Він передбачає розвиток умінь дітей аналізувати, рефлексувати та усвідомлювати мотиви власної поведінки та поведінки інших.

2. Емоційний компонент – включає емпатію, здатність співпереживати та розуміти почуття інших, а також контроль негативних емоцій, що можуть виникати при контакті з відмінностями.

3. Поведінковий компонент – проявляється у вмінні діяти толерантно, виявляти повагу та прийняття інших людей через власні дії та вибір способів взаємодії. Цей аспект включає готовність до співпраці, діалогу, пошуку компромісів.

4. Ціннісний компонент – стосується внутрішніх переконань та цінностей, що сприяють толерантності, як-от повага до прав людини, визнання рівності всіх людей незалежно від їхніх відмінностей.

Розвиток толерантності у молодших школярів вимагає цілеспрямованої педагогічної взаємодії, що включає освітні програми, ігри, дискусії, рольові ігри, які спрямовані на формування усвідомлення та розуміння цих різних видів толерантності. Важливо створити середовище, де діти могли б вчитися поважати різноманіття, розуміти й приймати інших людей незалежно від їхніх етнічних, релігійних, культурних або будь-яких інших відмінностей. Рольові ігри та групові дискусії допомагають дітям краще зрозуміти перспективи та почуття інших, розвиваючи емпатію та навички міжособистісного спілкування. Ігри на взаємодію сприяють розвитку соціальної компетентності та вміння працювати в команді, вчать шукати компроміси та вирішувати конфлікти мирним шляхом.

Т. Гурова стверджувала, що освітні програми, які включають знайомство з культурою та традиціями різних народів, допомагають молодшим школярам розширити свій світогляд та краще зрозуміти значення культурного різноманіття. Також ефективним є використання літератури та медійних ресурсів, які висвітлюють історії успіху та співпраці між людьми з різними життєвими шляхами та досвідом.

Включення батьків у процес виховання толерантності також є ключовим. Співпраця між школою та сім'єю може значно посилити ефективність такого виховання, оскільки діти бачать приклади толерантної поведінки не тільки у школі, але й вдома [1, с. 18].

Загалом, розвиток толерантності у молодших школярів – це багатогранний процес, який вимагає постійних зусиль з боку педагогів, батьків та всього суспільства, але він є надзвичайно важливим для формування гармонійного, відкритого та багатогранного світу майбутнього. Формування толерантних відносин у молодших школярів представляє собою складний, постійний та різноаспектний процес, що потребує застосування перевірених навчальних підходів та адаптації методик, з урахуванням їхніх вікових особливостей. Дослідження вказують на те, що ранній шкільний вік є критичним періодом для формування толерантності в особистості, що співпадає з інтенсивним періодом їхнього загального розвитку [3, с. 65].

Найбільш активними іграми для розвитку толерантності є «Веселе/Сумне обличчя», «Стежка доброчесності», «Друзі».

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Василюк М. Виховання толерантності у молодших школярів засобами предмету «Музика» в умовах полікультурного простору. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота.* 2011. Вип. 20. С. 19-20.

2. Кайдалова Г. Дидактична гра як спосіб формування толерантності молодших школярів в умовах інклюзії. *Педагогічний часопис Волині*. 2016. № 1. С. 92-97.
3. Ляпунова В. А. Психолого-педагогічні умови формування толерантності у дітей старшого дошкільного віку. *Педагогіка та психологія*. 2016. Вип. 52. С. 60-69.
4. Олійник Н. А., Білик Т. С., Басюк А. М. Формування толерантності у молодших школярів. *Перспективи та інновації науки. Серія «Педагогіка»*. 2022. Вип. 6(11). С. 299-309.
5. Орловська О. В. Толерантність та її сутнісні характеристики. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*. 2012. №5. С. 159-163.
6. Сайко Х. Я., Островська К. О. Толерантність до дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивній школі. *Молодий вчений*. 2020. № 1(77). С. 43-46.

УДК 811.541

Олена Шапкіна
(Запоріжжя)

ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ МУЛЬТИСЕНСОРНОГО МЕТОДУ ПРИ ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

У статті висвітлено сутність мультисенсорного методу як засобу формування компетенцій здобувачів освіти при вивченні іноземних мов.

Ключові слова: інтерактивні методи, мультисенсорний метод, формування компетенцій.

Головною метою сучасних закладів освіти – є виховання компетентної, творчої, інтелектуально розвиненої, толерантної особистості, адже сучасна освіта – освіта для людини. Останнім часом багато зусиль приділяється вивченню іноземної мови. Таким чином постає питання зміни підходу до навчання і підготовки фахівців через формування у здобувачів освіти комунікативної спроможності у сфері професійної діяльності як в усній так і писемній формах, іншими словами, розвитку комунікативних вмінь та навичок.

Формувати у здобувачів освіти уміння та навичок іншомовного спілкування – першочергова задача для викладача. Розвиток комунікативної компетенції у здобувачів освіти передбачає досягнення ними такого рівня мовленнєвої компетенції, яка була б достатньою для здійснення спілкування в різних комунікативних сферах. З позицій Держстандарту навчання іноземних мов та державної мовної політики саме формування мовленнєвої компетенції є одним із пріоритетів сучасної освіти.

Питання про зміст комунікативної компетенції знайшло теоретичне обґрунтування у працях багатьох видатних вчених, серед них – Юхим Ізраїлович Пассов, Іннеса Львівна Бім, Олексій Миколайович Леонтєв, Надія Миколаївна Гез. Тому, для досягнення даної мети, необхідно поєднати традиційні та новітні інформаційні технології такі, як використання інтернету, різноманітних комп'ютерних програм тощо. Вибір новітніх методів навчання обумовлений знаннями інноваційних технологій. Необхідно сказати, що сучасні технічні засоби навчання виступають хорошими помічниками у вирішенні цих завдань. Ефективність їх застосування на заняттях залежить від того, чи підібрані вони відповідно до тих завдань, які можуть успішно розв'язуватися з їх допомогою. Методисти підкреслюють, що застосування інтерактивних технологій стало найбільш ефективним шляхом реалізації комунікативного підходу до вивчення іноземної мови. Науці давно відомі різні типи сприйняття та переробки інформації. Активна діяльність усіх органів чуття здобувачів освіти – запорука успішності освітнього процесу. Повноцінна діяльність усіх органів чуття дає змогу відчувати все навколо, помічати зміни, дивитися і бачити, слухати і чути, адекватно сприймати навколишній світ. Ефективним засобом довготривалого підтримання інтересу до

заняття та попередження втоми є використання мультисенсорного підходу до організації освітнього процесу. Походження технології пов'язано з психологічними відмінностями здатності людей сприймати інформацію (аудіальний тип, візуальний тип, кінестетичний тип). Типи здобувачів освіти за сприйманням інформації: пізнають світ за допомогою дотиків і рухів. Це здобувачі освіти з переважаючим кінестетичним типом сприймання. Вони дуже рухливі, їм важко усидіти на одному місці і довго займатися однією справою. Такі діти люблять активні ігри, охоче виконують різні дії, у них хороша координація рухів і окомір.

Дітям з домінантною аудіальною пам'яттю потрібний звуковий сигнал, вони краще запам'ятовують, беручи участь в розмовах, дискусіях. Письмова інформація мало що означає для них, поки вони її не почують. Дуже часто вони краще сприймають текст, який читається вголос. Такі здобувачі освіти музичні, сприймають світ через звуки, ритм і образи.

Здобувачі освіти з відним візуальним типом сприймання, як правило, краще сприймають новий матеріал, якщо використовуються різні види наочних посібників: відеофільми, роздавальний матеріал, ілюстрації, діаграми, картинки. Міміка та жести педагога також сприяють більш успішному запам'ятовуванню.

Надзвичайно корисно застосовувати знання про канали сприйняття інформації під час навчального процесу, використовуючи ті форми і методи роботи з групою, які за обмежений час приносять якісний результат, тому що світ навколо – це яскраве мультисенсорне середовище, під час пізнання якого працюють всі органи чуття. Тому вчені все більше досліджують зв'язок між віком людини та сприйняттям інформації, аналізуючи і виокремлюючи оптимальні умови навчання в процесі розвитку. Дослідження показали, що багатосенсорна інформація може полегшити навчання, адже використання лише одного каналу сприйняття зменшує ймовірність засвоєння інформації. Зокрема, проблеми в навчанні можуть бути пов'язані не стільки з небажанням навчатися, а з візуальною або слуховою обробкою. І, як наслідок – результат є гіршим, ніж міг би бути в разі націлювання на найкращий спосіб отримання знань. Водночас, здобувачам освіти властиво уникати ситуацій у навчанні, в яких вони не отримали успіху [3, с. 41]. Ідея використання мультисенсорного методу в навчанні не нова. Ефективність цього методу підтверджена багаторічною успішною практикою в багатьох країнах світу. Нейрофізіологічні дослідження науковців довели, що здобувачі освіти краще засвоюють знання, коли «вмикаються» усі канали сприймання: слух, зір, дотик, нюх, смак. Мультисенсорний підхід (від лат. *multum* – багато, *sensus* – сприймання, відчуття, почуття) – навчання з опорою на всі канали сприймання кожного з органів чуття (слуху, зору, дотику, нюху, смаку), що сприяє ефективнішому засвоєнню нового матеріалу. В основу *мультисенсорного підходу* була покладена теорія множинного інтелекту, розроблена американським психологом Говардом Гарднером [1, с. 17]. Пояснення та демонстрація самі по собі ніколи не дадуть справжніх, стійких знань. Цього можна досягти лише за допомогою активного (інтерактивного) навчання з використанням технології «Чую, бачу, роблю» (мультисенсорного підходу до організації освітнього процесу). Під час навчання іноземних мов велику роль відіграє мультисенсорний метод в навчанні читання, аудіюванню, говорінню та письму. При навчанні читання використовуються аудіо-супровід, візуалізація, що в свою чергу полегшують розуміння слів і тексту. Ефективним є залучення методики мультисенсорного навчання з використанням мережі Інтернет, яка дозволяє зануритись у динамічне, інтерактивне, особистісно орієнтоване іншомовне середовище, в якому залучені всі органи сприйняття та передачі інформації. Звісно, використовуючи мультисенсорний метод, здобувачам освіти пропонується велика кількість самостійної роботи, під час якої студент проговорює, описує, відтворює, розповідає, фантазує і, можливо, додає щось своє. Наприклад, під час читання тексту в супроводі мультимедійної презентації можливо охопити всі види мовленнєвої діяльності (читання, писання, аудіювання, говоріння та переклад) [2, с. 32]. Така подача інформації легше і швидше запам'ятовується, так як одночасно дає змогу розглядати ілюстрації, слухати і підтримувати зоровий контакт. Також під час перегляду фільмів іноземною мовою можливо впливати на емоційний стан здобувачів освіти, використовуючи мелодекламацію (музичне мистецтво).

Не менш цікавим є метод проєктування, під час якого педагог використовує проєкти, створені із використанням інтерактивних методів та прийомів роботи. А в свою чергу, презентуючи власні проєкти, здобувачі освіти активують всі види мовленнєвої діяльності, такі як читання, письмо, аудіювання та говоріння, під час яких формуються лексичні, граматичні та фонетичні навички.

Загалом, педагогам радять використовувати методи і прийоми в комплексі, гармонійно поєднуючи їх у своїй роботі, залучаючи певне обладнання. Сьогодні мультимедійні технології динамічно розвиваються і роблять можливим представлення інформації не тільки у текстовому вигляді, а й використовувати аудіо дані та відео кліпи, що у свою чергу сприяє активізуванню всіх видів мисленнєвої діяльності та прискорює засвоєння здобувачами освіти навчального матеріалу.

Висновки. Отже, мультисенсорний метод відіграє важливу роль у навчанні та розвитку сенсорних можливостей, ефективно сприяє покращенню результатів навчання та допомагає у досягненні повноцінного розвитку, сприяє ефективному засвоєнню нового матеріалу.

Застосування мультисенсорної технології передбачає максимальне використання такого стилю навчання, який є притаманним для кожного окремого здобувача освіти та при якому він засвоює інформацію найефективніше. Важливим є те, що використання сучасних вправ сприяють розвитку можливостей та комунікативних здібностей здобувачів освіти. Підсумовуючи, зазначимо, що використання мультисенсорного методу у викладанні іноземних мов дозволяє відійти від традиційних форм навчання, зробити урок більш цікавим, підвищити індивідуалізацію навчальної діяльності, оптимізувати засвоєння мовних структур та граматичних правил.

Звичайно ж, не існує абсолютних аудіалів, кінестетиків чи візуалів, але в кожного є домінантний тип сприйняття інформації. Крім того, багато навичок розвивається під час навчального процесу, а тому мультисенсорне навчання може бути справді ефективним у навчальній групі з різним відсотком аудіалів, кінестетиків чи візуалів.

Викладач, котрий хоче підвищити рівень мотивації і результатів навчання, знаючи загальні психофізіологічні особливості, може вдало комбінувати різні види діяльності, аби здобувачі освіти могли максимально реалізувати себе.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Elisabeth K. Multi Sensory Environments: A Short History. *Hidden Angel Foundation*. 2014.
2. Mayer R. E. Multi-sensory learning. *The Quality Improvement Agency for Lifelong Learning (QIA)*. 2008.
3. Молянинова О. Г. Мультимедиа в образовании (теоретические основы и методика использования): [Монография]. Красноярск: Изд. КрасГУ, 2002. 300 с.
4. Нікітіна Н. С. Використання мультимедійних засобів у викладанні іноземної мови професійного спрямування у вищій школі. *Науково-практична конференція «Новітні освітні технології»*. НТУ «КПІ».

ПСИХОЛОГІЯ

УДК 159.9

Юлія Сидорук
(Володимир)

ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ КОНФЛІКТІВ У ТРУДОВОМУ КОЛЕКТИВІ

Конфлікти на робочому місці неминучі, але гендер може відігравати значну роль у тому, як ці конфлікти виникають, розгортаються та вирішуються. У цій статті досліджуються різні способи впливу гендеру на конфліктні ситуації, включаючи стилі спілкування, динаміку влади та суспільні очікування. Вона підкреслює, що жінки можуть бути більш схильні до використання спільних підходів до вирішення конфліктів, в той час як чоловіки можуть надавати перевагу агресивним методам. Наприкінці статті наголошується на важливості створення робочого середовища, яке визнає ці відмінності і сприяє інклюзивним стратегіям вирішення конфліктів.

Ключові слова: гендер, конфлікт, робоче місце, комунікація, динаміка влади, стилі вирішення.

Conflict in the workplace is inevitable, but gender can play a significant role in how these conflicts arise, unfold, and are resolved. This article explores the different ways gender can influence conflict situations, including communication styles, power dynamics, and societal expectations. It highlights how women may be more likely to use collaborative approaches to conflict resolution, while men may favor assertive methods. The article concludes by emphasizing the importance of fostering a work environment that acknowledges these differences and promotes inclusive conflict resolution strategies.

Key words: Gender, Conflict, Workplace, Communication, Power Dynamics, Resolution Styles

Ефективна комунікація та командна робота є важливими складовими продуктивного та комфортного робочого середовища. Однак, конфлікти також є природною частиною будь-якої взаємодії на робочому місці. Хоча, розбіжності та різні точки зору можуть призвести до інновацій, вони також можуть перерости в деструктивні конфлікти. Розуміння того, як гендер може впливати на такі ситуації, має вирішальне значення для створення здорового робочого середовища.

Дослідження показують, що чоловіки та жінки часто по-різному підходять до конфліктів. Жінки можуть бути більш схильні до спільного вирішення конфліктів, шукаючи рішення, які враховують потреби всіх залучених сторін. Це може включати в себе компроміс, пошук спільних позицій і досягнення консенсусу.

З іншого боку, чоловіки, можуть бути більш схильні до конкурентного підходу, зосереджуючись на перемозі в суперечці та утвердженні свого домінування. Це може призвести до менталітету "виграв-програв", що потенційно може зашкодити стосункам і перешкоджати співпраці.

Ці тенденції часто вкорінені в суспільних очікуваннях і гендерних ролях. Жінок часто виховують так, щоб вони надавали перевагу збереженню стосунків та уникненню конфронтації. Чоловіки, навпаки, можуть відчувати тиск, щоб бути напористими та рішучими. Таким чином, важливо розуміти, що таке узагальнення відіграє значну роль у стилях поведінки в конфлікті.

Окрім стилів спілкування, на гендерний конфлікт на робочому місці впливає також динаміка влади. Варто зазначити, що жінки все ще недостатньо представлені на керівних посадах, що може створювати ситуації, коли їхні голоси не чують і не цінують однаково. Такий брак влади може призвести до розчарування та обурення, що потенційно може розпалити конфлікт.

Крім цього, несвідомі упередження можуть відігравати певну роль у сприйнятті конфліктів. Жінка, яка висловлює напористість, може сприйматися як агресивна, тоді як чоловік, який використовує той самий тон, може сприйматися як впевнений у собі. Це може призвести до несправедливого покарання жінок за їхній стиль спілкування під час конфлікту на робочому місці під час виконання професійних обов'язків.

Створення робочого середовища, яке сприяє інклюзивному вирішенню конфліктів, вимагає багатостороннього підходу.

Так, для розв'язання гендерних конфліктів досить часто використовують загальні стратегії поведінки:

- стратегія відкритої боротьби за свої інтереси, що виявляється в нав'язуванні іншій стороні власної точки зору;
- стратегія спрямована на пошук рішення, що задовольняє інтереси всіх сторін;
- стратегія врегулювання суперечок через взаємні поступки;
- суть стратегії ухилення полягає у прагненні вийти з конфліктної ситуації, не вирішуючи її, не поступаючись своїм, але і не наполягаючи на своєму;
- стратегія згладжування протиріч за рахунок власних інтересів. Людина поступається своїми інтересами на користь опонента, погоджуючись з ним і жаліючи його [2, с. 15-22].

У зв'язку з тим, що у жінок гарно розвинена емоційна сфера, для них поведінка в конфлікті частіше пов'язана з емоційними проявами (плач, сльози, крик, злість, образа), а також із міжособистісними стосунками (сварка, суперечка, непорозуміння, нерозуміння, недовіра, зіткнення, розбіжність).

Чоловіками ж поняття конфлікту сприймається як протистояння і пов'язане з певними поведінковими реакціями (суперечка, протиріччя, боротьба, сутичка, війна, бійка), а також із міжособистісними стосунками (зрада, відносини, сварка).

Таким чином, стратегії суперництва, співробітництва та компромісу характерні для жіночої статі, а от ухилення, пристосування, компромісу – для чоловічої.

Також слід пам'ятати, що жінки більшою мірою володіють прийомами та способами спілкування ніж чоловіки, тому конфліктні ситуації прагнуть вирішувати саме у спілкуванні, чоловіки ж, коли вичерпуються аргументи, можуть вирішувати конфлікт за допомогою застосування сили.

Отже, для створення затишного та успішного робочого процесу слід дотримуватись таких порад:

- Заохочуйте працівників до висловлення своїх занепокоєнь приєднано до відкритому спілкуванню.
- Проводьте тренінги з вирішення конфліктів.
- Навчіть співробітників різним стилям вирішення конфліктів та надайте їм навички конструктивного вирішення розбіжностей.
- Для подолання гендерних стереотипів, які можуть впливати на сприйняття та вирішення конфліктів, проводьте за допомогою боротьби з несвідомими упередженнями.
- Сприяйте створенню більш різноманітного та інклюзивного робочого середовища, що призведе до ширшого спектру перспектив і потенційно більш ефективних стратегій вирішення конфліктів.

Визнаючи роль гендеру в конфліктних ситуаціях і розвиваючи культуру відкритого спілкування та поваги, організації можуть створити більш продуктивне і справедливе робоче середовище для всіх [1, с. 30-36].

Вирішення гендерних конфліктів безумовно потребує застосування окремих підходів та здійснення розробки індивідуальних заходів для кожного з них.

Проте, пропонується застосування і впровадження трьох компонентної системи впливу, що направлена на подолання гендерної нерівності та попередження гендерних конфліктів.

В основу системи покладена взаємодія трьох компонентів: держава, соціум та сім'я, які, виконуючи окремі функції, підсилюють дію один одного.

Основною метою такої системи є можливість виконати наступні завдання:

- ✓ спростувати гендерні стереотипи в процесі виховання дітей;
- ✓ декларувати безсумнівну рівність жінки та чоловіка у всіх сферах життєдіяльності суспільства;
- ✓ обмежити вплив медіа простору на формування свідомості та очистити ЗМІ від інформації, що містить пропаганду гендерної нерівності;
- ✓ інтегрувати гендерний підхід в національну систему освіти;
- ✓ сформувати гендерну компетентність, як складову частину професійної педагогічної культури учителів та викладачів.

Таким чином, озброюючи працівників навичками вирішення конфліктів, кидаючи виклик несвідомим упередженням та впроваджуючи культуру відкритого спілкування, організації можуть перетворити конфлікт з деструктивної сили на каталізатор інновацій та зростання. У міру того, як ми рухаємося до більш справедливого робочого середовища, розуміння та вирішення гендерних аспектів конфліктів стає не просто найкращою практикою, але й необхідністю для досягнення справді спільного та процвітаючого робочого середовища [3].

Отже, створення робочого середовища, яке враховує нюанси гендеру в конфлікті – це не лише сприяння гармонії, а й розкриття повного потенціалу різноманітної робочої сили.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Берн Ш. Гендерна психологія. 2001. 320 с.
2. Клецина І. Практикум з гендерної психології. Київ, 2003. 55 с.
3. Рахім М. Управління конфліктами в організаціях та за їх межами. Таузенд-Оукс: SAGE Publikatijns, Inc. 2003.

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

УДК 004.774:658.821(045)

Роман Бойко, Артем Гуральник
(Вінниця)

ВПЛИВ РОЗРОБКИ МОБІЛЬНИХ ДОДАТКІВ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ТА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ВИРОБНИЧИХ ПІДПРИЄМСТВ

Дана стаття досліджує вплив розробки та впровадження мобільних додатків на ефективність та конкурентоспроможність виробничих підприємств. Аналізуються переваги використання мобільних технологій у виробничих процесах, логістиці, управлінні персоналом та взаємодії з клієнтами. Розглядаються практичні приклади успішної інтеграції мобільних додатків на підприємствах та їх вплив на продуктивність, скорочення витрат і підвищення конкурентних переваг.

Ключові слова: мобільні додатки, виробничі підприємства, ефективність, конкурентоспроможність, виробничі процеси, логістика, управління персоналом, взаємодія з клієнтами.

This article investigates the impact of the development and implementation of mobile applications on the efficiency and competitiveness of manufacturing enterprises. It analyses the benefits of using mobile technologies in production processes, logistics, human resources management and customer interaction. Practical examples of successful integration of mobile applications in enterprises and their impact on productivity, cost reduction and competitive advantage are considered.

Key words: mobile applications, manufacturing enterprises, efficiency, competitiveness, production processes, logistics, human resources management, customer interaction.

У сучасному суспільстві, в якому ми живемо, виробничі підприємства стикаються з безліччю перешкод, які варіюються від необхідності підвищення ефективності виробничих процедур до оптимізації логістики, ефективного поводження з персоналом і покращення комунікації з клієнтами. Щоб вирішити ці проблеми, організації поступово використовують винахідливі цифрові засоби захисту, особливо зосереджуючись на створенні та інтеграції мобільних додатків.

Нещодавнє дослідження Deloitte показало, що переважна більшість виробничих компаній, а саме 83%, розглядають цифрову трансформацію як важливий компонент своїх планів зростання [1]. Дивно, але лише 23% цих компаній ефективно включили цифрові ініціативи у свою діяльність. Одним із можливих засобів усунення цієї невідповідності є використання мобільних додатків. [2]

Відповідно до результатів дослідження, проведеного компанією Forrester Research, впровадження мобільних технологій у виробничу промисловість має потенціал для значного підвищення продуктивності працівників, що призвело до значного зростання на 38%. Крім того, було помічено, що використання таких технологій також може призвести до значної економії витрат на технічне обслуговування та ремонт обладнання зі скороченням на 25%.

Впровадження мобільних технологій у виробничі процеси відкриває широкі можливості для підвищення ефективності та контролю. Мобільні додатки дозволяють оптимізувати виробничі процеси та відстежувати їх виконання в режимі реального часу. Керівники можуть отримувати актуальні дані про хід виробництва, виявляти проблемні ділянки та вживати необхідних заходів для усунення затримок чи простоїв [3].

Одним із ключових застосувань мобільних додатків є моніторинг стану обладнання. Спеціальні датчики та системи збору даних дозволяють виявляти несправності на ранніх стадіях, запобігаючи дорогому ремонту та зупинці виробництва. Аналіз зібраних даних про

продуктивність та ефективність використання обладнання допомагає оптимізувати виробничі потужності та планувати технічне обслуговування.

Мобільні додатки також сприяють автоматизації обміну інформацією між різними підрозділами підприємства. Працівники можуть отримувати оперативні дані про замовлення, специфікації продуктів, графіки виробництва та інші важливі відомості, що забезпечує злагоджену роботу всіх ланок виробничого процесу.

Таблиця 1

Переваги використання мобільних додатків у різних аспектах виробничих процесів

Застосування	Оптимізація процесів	Моніторинг обладнання	Збір даних про продуктивність	Автоматизація обміну інформацією
Опис	Відстеження та контроль виробничих процесів у режимі реального часу	Виявлення несправностей на ранніх стадіях та запобігання простоям	Аналіз ефективності використання обладнання для оптимізації потужностей	Обмін важливими даними між підрозділами для злагодженої роботи
Переваги	Виявлення "вузьких місць", усунення затримок, підвищення ефективності	Зниження витрат на ремонт, мінімізація простоїв виробництва	Планування технічного обслуговування, максимізація продуктивності	Оперативне реагування, синхронізація робочих процесів
Приклади компаній	General Electric, Bosch, Foxconn	Michelin, BMW, Caterpillar	Siemens, Volkswagen, Toyota	Ford, Boeing, Tesla

Мобільні додатки відкривають широкі можливості для оптимізації виробничих процесів. Вони дозволяють відстежувати та контролювати ці процеси в режимі реального часу, виявляючи "вузькі місця", усуваючи затримки та підвищуючи загальну ефективність. Не менш важливою є інтеграція систем моніторингу обладнання на базі мобільних технологій. Така інтеграція забезпечує раннє виявлення несправностей, запобігаючи дорогому ремонту, простоям виробництва та відповідно знижуючи витрати [4]. Мобільні додатки також виконують ключову роль у зборі та аналізі даних про ефективність використання обладнання.

Ця інформація допомагає оптимізувати виробничі потужності та належним чином планувати технічне обслуговування для максимальної продуктивності. Крім того, мобільні рішення сприяють автоматизації обміну ключовою інформацією між різними підрозділами підприємства [5]. Це забезпечує синхронізацію робочих процесів, оперативне реагування на зміни та злагоджену роботу всіх ланок виробництва. Приклади успішної інтеграції таких рішень можна знайти на провідних підприємствах, як от General Electric, Bosch та Foxconn [6]. Ці компанії повідомляють про значне підвищення продуктивності, скорочення втрат часу та ресурсів завдяки цифровізації виробничих операцій за допомогою мобільних технологій.

Впровадження мобільних додатків у виробничі процеси відкриває широкі перспективи для підвищення ефективності та конкурентоспроможності виробничих підприємств. Мобільні технології дозволяють оптимізувати виробництво, забезпечуючи контроль у режимі реального часу, раннє виявлення несправностей обладнання, збір та аналіз даних про продуктивність, а також автоматизацію обміну інформацією між підрозділами.

Переваги від інтеграції мобільних додатків очевидні – підвищення продуктивності,

скорочення простоїв та витрат на ремонт, оптимізація використання виробничих потужностей, синхронізація робочих процесів. Це дозволяє виробничим компаніям підвищити свою ефективність, знизити витрати та посилити конкурентні позиції на ринку [7].

Реальні приклади успішного впровадження мобільних рішень від таких гігантів, як General Electric, Bosch та Foxconn, демонструють вагомі результати – значне зростання продуктивності, скорочення втрат часу та ресурсів. Цифровізація виробничих операцій за допомогою мобільних технологій стає невід'ємною складовою підвищення конкурентоспроможності сучасних підприємств.

Отже, розробка та інтеграція мобільних додатків є перспективним напрямком для виробничих компаній, які прагнуть модернізувати свої процеси, підвищити ефективність та зміцнити лідерські позиції у галузі. Цифрова трансформація за допомогою мобільних рішень відкриває нові горизонти для зростання та розвитку виробничого бізнесу.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. ThomasNet. "Mobile Apps for Manufacturing: Enabling Real-Time Visibility". URL: <https://www.thomasnet.com/insights/mobile-apps-for-manufacturing-enabling-real-time-visibility/>
2. Logistics Management. "Leveraging Mobile Apps for Inventory Management in Manufacturing". URL: https://www.logisticsmgmt.com/article/leveraging_mobile_apps_for_inventory_management_in_manufacturing
3. Verdantix. "Mobile Apps in Manufacturing: Enhancing Worker Safety". URL: <https://verdantix.com/report/mobile-apps-in-manufacturing-enhancing-worker-safety>
4. Industry Today. "The Role of Mobile Apps in Digital Transformation of Manufacturing". URL: <https://industrytoday.com/role-mobile-apps-digital-transformation-manufacturing/>
5. CASES. "ТОП-5 неймережей для оптимізації бізнес-процесів" - AI club Intelix. URL: <https://cases.media/article/top-5-neiromerezhei-dlya-optimizaciyi-biznes-procesiv>
6. Quality Digest. "Using Mobile Apps for Quality Control in Manufacturing". URL: <https://www.qualitydigest.com/inside/quality-insider-article/using-mobile-apps-quality-control-manufacturing-032520.html>
7. Salesforce. "Manufacturing Cloud: Mobile Apps for the Connected Manufacturer". URL: <https://www.salesforce.com/products/manufacturing-cloud/mobile-apps/>

*Ольга Громова
(Володимир)*

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ОСНОВНІ МОЖЛИВОСТІ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ

Досліджено загальну сутність та переваги використання електронного документообігу в сучасних організаціях. Розглянуто основні можливості та переваги цієї системи, такі як підвищення ефективності роботи, полегшення комунікації та зниження витрат.

Ключові слова: електронний документообіг, інформаційні технології, організація, документи, ефективність, безпека.

The general essence and advantages of using electronic document management in modern organizations have been studied. The main possibilities and advantages of this system, such as increasing work efficiency, facilitating communication and reducing costs, are considered.

Keywords: electronic document management, information technologies, organization, documents, efficiency, security.

Електронний документообіг в сучасному світі є невід'ємною складовою ефективного управління документами. Ця система, що працює в цифровому форматі, стала альтернативою традиційному паперовому обігу документів у різних організаціях. Її функціональні можливості включають в себе електронне створення документів, їх підписання, пересилання, зберігання та ведення контролю, за допомогою спеціалізованих програмних рішень. Завдяки електронному документообігу, процес роботи з документами стає більш зручним та ефективним, а доступ до них – швидким і безпечним. Він також гарантує конфіденційність інформації, що зберігається в документах, завдяки використанню захисту даних та електронного підпису. [1]

В сучасному світі, де технології стрімко розвиваються, ефективне управління інформацією стає ключовим фактором для успіху будь-якої організації. Одним з інноваційних інструментів, який значно полегшує та оптимізує обіг документів у сучасному бізнесі, є електронний документообіг. Ця система, базові аспекти та можливості якої будуть розглянуті у даній статті, відіграє важливу роль у підвищенні ефективності, забезпеченні безпеки та ефективному управлінні документами в сучасному підприємницькому середовищі. Розглянувши загальну характеристику та ключові переваги електронного документообігу, ми отримаємо глибше розуміння його значення та роль у сучасному управлінні документами.

Законодавчі акти, зокрема Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг», надають загальні визначення поняття "електронний документ" та його сутності. У цьому Законі електронний документ трактується як документ, що містить інформацію у формі електронних даних та обов'язкові реквізити, включаючи електронний цифровий підпис, що, в основному, стосується службових документів. Хоча деякі документознавці вважають, що ці реквізити можуть бути застосовані до будь-яких видів інформації, у тому числі до публікацій або особистих творчих документів, після прийняття вищезгаданого Закону підзаконні акти чітко визначають електронний документ як службовий. Наприклад, «Типовий порядок здійснення електронного документообігу в органах виконавчої влади», затверджений Кабінетом Міністрів України у 2004 році, демонструє цей підхід, відділяючи обіг службових електронних документів як центральну тему порядку дій. [3, с. 103]

Фактично, проблеми електронного документообігу вже визначалися у нормативних документах до прийняття так званих електронних законів. Наприклад, багаточастинний ДСТУ 3719-98 «Інформаційні технології. Електронний документообіг. Архітектура службових документів (ODA) та обмінний формат» намагався установити структуру електронного службового документа. Вимоги до організації користування службовими документами та їх подальшого зберігання чи знищення були визначені у ДСТУ 4423:2005 «Інформація та документація. Керування документаційними процесами», який був гармонізований зі стандартом ISO 15489. [3, с. 104]

При виборі системи електронного документообігу українські організації мають можливість обирати серед широкого асортименту ліцензійних програм, що пропонуються на ринку. Одним із прикладів таких систем є Megapolis. Документообіг, OPTIMA-Workflow, АСКОД та Док Проф. Підбір цих систем для подальшого дослідження був проведений Центральним державним електронним архівом України, який врахував їхнє використання у державних органах влади протягом 2014 року.

Дослідники зосередилися на вивченні процентного співвідношення використання зазначених систем у державних установах. За результатами аналізу, виявлено, що Megapolis. Документообіг використовується на 39,5%, OPTIMA-Workflow – на 13,2%, АСКОД – на 10,5%, а Док Проф – на 5,3%. Ці дані дозволили встановити популярність та поширеність кожної з цих систем серед державних установ.

У дослідженні також було проведено порівняльний аналіз функціональних можливостей обраних систем. Результати аналізу та основні групи функцій систем представлено у вигляді діаграми, де кожна функція отримала відповідне числове значення: "0" – якщо функція

відсутня, "0,5" – якщо є обмеження у використанні, і "1" – якщо функція доступна в повному обсязі. [2, 9]

Цей порівняльний аналіз допомагає визначити переваги та недоліки кожної системи, а також вибрати оптимальний варіант з урахуванням конкретних потреб та можливостей організації.

Важливою складовою електронного документообігу є його сумісність з існуючими програмними та апаратними засобами, а також можливість інтеграції з іншими інформаційними системами організації. Тому під час вибору системи документообігу необхідно враховувати ці аспекти.

У високотехнологічному світі сьогодення, де швидкість і доступність інформації вирішальні для ефективності бізнесу, електронний документообіг стає ключовим інструментом для забезпечення гнучкості, безпеки та ефективного управління документами в організаціях [4]. Отже, дослідження таких систем і постійне вдосконалення їхніх можливостей є надзвичайно важливими завданнями для сучасних підприємств і державних установ.

Крім того, важливою складовою ефективного електронного документообігу є забезпечення відповідності системи вимогам законодавства та стандартів безпеки і конфіденційності інформації. Підприємства повинні бути впевнені, що обрана система дотримується вимог GDPR [5], й інших релевантних правових норм, що регулюють обробку та зберігання персональних даних.

Також варто враховувати можливості масштабування обраної системи, оскільки підприємство може зростати та розвиватися з часом, і потреби в обробці документів можуть збільшуватися. Тому, обираючи систему електронного документообігу, важливо мати на увазі не лише поточні потреби, а й майбутні можливості розвитку організації.

Нарешті, необхідно враховувати фінансові аспекти, пов'язані з впровадженням та підтримкою обраної системи. Це включає вартість ліцензій, витрати на налаштування та інтеграцію, а також витрати на навчання персоналу та технічну підтримку. Оптимальний вибір системи електронного документообігу повинен бути зроблений з урахуванням всіх цих факторів, щоб забезпечити успішну і стабільну роботу організації в довгостроковій перспективі. [4]

Поміж інших важливих аспектів електронного документообігу є можливість інтеграції з іншими системами, такими як системи управління відносинами з клієнтами (CRM), системи управління виробництвом (ERP) або електронні архівні системи. Інтеграція з такими системами дозволяє забезпечити безперервний потік даних та оптимізувати робочі процеси.

Крім того, важливою перевагою електронного документообігу є можливість створення електронних документів з різних джерел, таких як скановані копії паперових документів, електронні форми та автоматизовані звіти. Це дозволяє підприємствам забезпечити однорідний та структурований потік інформації, що сприяє підвищенню продуктивності та зниженню ймовірності помилок.

Узагальнюючи, електронний документообіг є важливою складовою сучасного управління документами, що дозволяє організаціям забезпечити ефективний обіг документів, зберегти конфіденційність та безпеку інформації, а також оптимізувати робочі процеси. Правильний вибір системи електронного документообігу і його належна налаштування можуть значно полегшити роботу персоналу та сприяти успішному функціонуванню організації в цифровому світі. [2, с. 9-13]

На підставі вищезазначеного, можна зробити висновок, що електронний документообіг є не лише сучасним трендом у сфері документообігу, але й необхідною умовою для успішного функціонування сучасних організацій. Він дозволяє забезпечити швидкий та ефективний обіг документів, зменшити витрати на їх обробку та зберігання, підвищити безпеку та конфіденційність інформації, а також оптимізувати бізнес-процеси.

З урахуванням росту технологічного прогресу та динамічного розвитку бізнесу, використання електронного документообігу стає необхідністю для будь-якої сучасної

організації, незалежно від її розміру або галузі діяльності. Інвестування в системи електронного документообігу може стати стратегічним кроком для забезпечення конкурентоспроможності та успіху на ринку.

Отже, у світі, де швидкість, точність та безпека є ключовими аспектами успішного бізнесу, використання електронного документообігу стає необхідністю. Він дозволяє підвищити ефективність робочих процесів, знизити витрати та ризики, а також забезпечити високий рівень захисту та конфіденційності інформації. Тому впровадження електронного документообігу може бути ключовим кроком для досягнення успіху та стабільного розвитку будь-якої організації у сучасному цифровому світі.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Електронний документообіг: що це таке та як його впровадити – Deals – майбутнє документообігу. *Deals – майбутнє документообігу*. URL: <https://dealssign.com/blog/elektronnij-dokumentoobig-shho-ce-take-ta-yak-jogo-vprovaditi/>.
2. Критерії вибору системи електронного документообігу. *Діловодство та документообіг*. 2017. Т. 4, № 71.
3. Кулешов С. Г. Загальне документознавство. Київ : Києво-Могилян. акад., 2012. 122 с.
4. Що таке електронний документообіг. *Вчасно*. URL: <https://vchasno.ua/shcho-take-elektronnyi-dokumentoobig/>.
5. Що таке GDPR та чи варто його виконувати поза межами ЄС, юридична допомога в Києві та Львові. *Професійна допомога адвокатів та юристів в Києві або Львові*. URL: <https://legalaids.ua/ua/shcho-take-gdpr/>.

Вікторія Кравчук
(Володимир)

БЕЗПЕКА В ІНТЕРНЕТІ. ПОРІВНЯЛЬНІ МОЖЛИВОСТІ СУЧАСНИХ АНТИВІРУСНИХ ПРОГРАМ

Стаття описує особливості сучасних антивірусних програм у контексті дотримання безпеки в Інтернеті.

Ключові слова: Інтернет, безпека, антивірусна програма, вірус, перевага, кібербезпека, загроза.

The article describes the features of modern antivirus programs in the context of Internet security.

Keywords: Internet, security, antivirus, virus, advantage, cyber security, threat.

У сучасних умовах стрімкого розвитку інформаційно-комунікаційних технологій гарантія безпеки користування в Інтернеті – одна з важливих умов використання гаджета, яка дозволяє зберігати високу результативність користування та збереження персональних даних. При цьому постає необхідність у використанні тих засобів, які дозволяють оперативно працювати без негативного впливу на швидкість роботи, обсяг опрацьовуваної інформації та безпеку.

Поняття безпеки в Інтернеті відноситься до стану інформації, при якому система функціонує належним чином та забезпечує цілісність, конфіденційність та захищеність персональних даних, а також надає доступ до них. Основні принципи інформаційної безпеки включають:

- обмежений доступ до конфіденційних даних лише для авторизованих користувачів;
- забезпечення повноти та достовірності інформації для збереження її цілісності;

- доступність інформації, що передбачає можливість авторизованим користувачам отримати доступ до необхідних ресурсів у разі потреби [6, с. 62].

Відтак ключову роль у цьому відіграє антивірусне програмне забезпечення – програма, призначена для виявлення та знешкодження тих програм, які є шкідливими для функціонування пристрою [8]. Функційні можливості антивірусних програм визначені скануванням вмісту пристрою (телефон, ноутбук, ПК тощо), окремих його файлів та програм.

Віруси, проти яких працюють антивірусні програми, можуть повністю вилучити, пошкодити або викрасти інформацію, погіршувати її чи унеможливити роботу пристрою, що працює в Інтернеті. Окрім того, вони можуть приховано самопоширюватись. У такий спосіб зростає вагомість використання антивірусного програмного забезпечення, яке захищає пристрій, відповідаючи за безпеку роботи в Інтернеті. Це врегульовано Законом України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України».

Антивірусні програми використовують у таких напрямках:

- виявлення вірусів у КС,
- блокування роботи програм-вірусів,
- усунення наслідків впливу вірусів [9].

Варто зауважити, що їх використання найбільш ефективно на етапі впровадження вірусів чи до початку реалізації їх деструктивних функцій. При цьому важливо пам'ятати, що не існує антивірусних програм, які повністю гарантуватимуть безпеку користування в Інтернеті. Як свідчать останні дані, сьогодні існує понад 40 тис. вірусів [2, с. 43]. Таким чином розробка сучасного антивірусного забезпечення – вагома перевага для захисту при роботі в Інтернеті.

Антивірусні програми відіграють значну роль у захисті пристроїв від шкідливих програм та онлайн-загроз при користуванні Інтернетом. Вони забезпечують виявлення, блокування і нейтралізацію вірусів та інших шкідливих програм у реальному часі. Шляхом постійного оновлення вірусних баз даних вони здатні реагувати на нові загрози та забезпечувати надійний захист. Додаткові функції сприяють підвищенню безпеки в Інтернеті та захищають користувачів від різноманітних загроз [9, с. 74]. Використання надійних антивірусних програм є важливим елементом цифрової безпеки у сучасному світі.

Сучасне антивірусне програмне забезпечення за напрямками роботи з загрозливими для безпеки роботи в Інтернеті об'єктами диференціюють на такі різновиди:

- 1) «детектори», які здійснюють пошук вірусів
- 2) «лікарі» працюють над виявленням заражених вірусом файлів та їх знешкодженням;
- 3) «ревізори», які запам'ятовують вихідний стан файлів та періодично перевіряють стан на факт змін;
- 4) «фільтри», тобто ті, які працюють над виявленням підозрілих вірусних об'єктів із їх блокуванням та наданням користувачу вибору щодо подальших дій;
- 5) «імунізатори» здійснюють модифікації для запобігання ураження вірусами [4, с. 29].

Необхідно розробляти більш універсальні та якісні антивірусні програми, які включатимуть у себе всі позитивні аспекти своїх попередників. На сьогоднішній день не існує антивірусної програми, що могла б гарантувати 100% захист від усіх видів вірусів. Розвиток шкідливого програмного забезпечення є стимулом для подальшого удосконалення антивірусних програм, і навпаки. Ефективність антивірусного програмного забезпечення залежить від безлічі факторів, багато з яких непередбачувані, тому навіть найкращі антивіруси іноді не здатні вчасно реагувати на нові загрози [4; 7; 9].

Сучасне антивірусне програмне забезпечення функціонує як для особистого (некомерційного) користування, так і з метою корпоративного застосування в умовах значної кількості користувачів, об'єднаних одним простором користування. Його використання має ряд особливостей:

1. Можливість підтримки різних операційних систем, включаючи Windows, macOS, Android та iOS.

2. Використання хмарних технологій для швидкого виявлення й усунення загроз, а також для оновлення баз даних швидше й ефективніше.

3. Розширені функції захисту, які включають в себе не лише виявлення й блокування вірусів, а й захист від фішингу, шпигунського ПЗ, рекламного спаму, вірусів-викрадачів тощо.

4. Автоматичні механізми оновлення, якими володіють більшість антивірусних програм, забезпечують актуальність баз даних про загрози й ефективний захист.

5. Відсутність впливу на продуктивність, тобто використання антивірусної програми для дотримання безпеки в Інтернеті має мінімальний вплив на продуктивність системи, а деякі навіть працюють у фоновому режимі, щоб не заважати користувачеві.

Найпоширеніші сьогодні програмні антивірусні засоби дозволяють здійснювати системну та комплексну перевірку пристрою з метою моментального виявлення вірусу. Дослідники зауважують, що відбувається активна робота над удосконаленням антивірусного програмного забезпечення, яке слугує основою дотримання умов безпечного користування Інтернетом. Вони зауважують, що у перспективі їх розвиток буде спрямований на пошук і розробку інструментів, які дозволятимуть прогнозувати вірусні атаки.

Варто здійснити порівняльний аналіз найпопулярніших антивірусних програм, який включає інформацію про переваги та недоліки кожного з вказаних пакетів:

1. Kaspersky. Серед його переваг можна відзначити наступне: можливість безкоштовного використання антивірусу для власних цілей; високі показники захисту системи у тестах незалежних лабораторій; доступ до повноцінної антивірусної бази в безкоштовній версії; зручні підписки на платні версії з можливістю використання на кількох пристроях. Проте серед недоліків можна відзначити: обмежену технічну підтримку для користувачів Kaspersky Free; обмежену функціональність у безкоштовній версії [1].

2. Dr.Web. До переваг можна віднести: можливість тестового періоду тривалістю 3 місяці під час реєстрації на сайті; використання хмарної системи моніторингу для швидкого реагування на небезпеку; розширені функції забезпечення приватності, такі як захист від несанкціонованого доступу до вебкамери та мікрофона, блокування шпигунських програм. Проте серед недоліків варто виділити: зниження швидкості завантаження файлів через їх постійні перевірки антивірусом; підтримка лише одного пристрою у всіх ліцензіях; бажання розробників утримувати їх продукт від участі в тестах у сторонніх лабораторіях, що ускладнює пошук незалежних відомостей про роботу антивірусу [4, с. 30].

3. Avast виступає популярним безкоштовним антивірусним забезпеченням. Переваги: підтримка пасивного режиму захисту, що дозволяє використовувати програму разом із іншими антивірусами і запускати його лише для сканування системи; високі оцінки в лабораторних тестах на різні типи загроз та продуктивність; захист покупок від підроблених сайтів відомих компаній; розширені інструменти захисту від шкідливих програм, такі як перевірка на мережному рівні після завершення завантаження та перед запуском файла та ін. Серед недоліків можна відзначити: доступність лише основних можливостей безкоштовно. Для додаткових інструментів та підтримки потрібно платити, проте користувач дізнається про це лише після встановлення антивірусу. Окрім цього, наявне автоматичне встановлення «Панелі інструментів Google» у всі браузері, від якої потрібно вручну відмовлятися при інсталяції антивірусу.

4. Avira. Переваги: автоматичне видалення шкідливих програм, навіть без запуску сканування; підтримка різних режимів сканування; фокус на антивірусних функціях без надмірних інструментів; можливість отримати суттєві знижки на 3 місяці або навіть на перший рік використання; повністю безкоштовна версія, хоча досить обмежена в можливостях. Недоліки: тривала процедура сканування; обмежені можливості безкоштовної версії, зокрема відсутність можливості додавати файли/папки у винятки; може блокувати цілком нешкідливі програми; висока вартість підписки Prime, хоча вона має можливість підключення до 5 пристроїв на одному обліковому записі та додатки для Android та iOS.

5. ESET NOD32. Серед переваг можна відзначити: наявність безкоштовних пробних версій антивірусу для всіх пристроїв; поєднання вартості та функціональності; висока швидкість сканування системи. До недоліків належать складний інтерфейс контролю під час покупки передплати на кілька пристроїв.

Після ознайомлення з перевагами та недоліками різноманітних антивірусних програм слід відзначити, що вони мають мало відмінностей між собою. Важливо враховувати, що обмеження встановлення лише одного антивірусу на комп'ютер є неточним рішенням, оскільки віруси постійно еволюціонують, випереджаючи можливості будь-якої окремої антивірусної програми [3, с. 148]. Експерти з кібербезпеки рекомендують використовувати одночасно декілька різних антивірусних пакетів.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Antivirus software (antivirus program). URL: <https://www.techtarget.com/searchsecurity/definition/antivirus-software>
2. Аль-Амморі А. Н., Дехтяр М. М., Іщенко Р. М., Клочан А. Є. Методи та засоби захисту інформації. *Системи управління, навігації та зв'язку. Збірник наукових праць*. 2024. Вип. 1 (75). С. 38-44.
3. Антоненко Н. В., Дігтяр Я. С., Крикун Н. О. Сучасні методи боротьби з комп'ютерними вірусами. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 43. С. 143-149.
4. Астахов Д. С., Лисенко Н. О., Мазуренко В. Б., Федорович А. І. Аналіз сучасного антивірусного програмного забезпечення в задачах кібербезпеки. *Наука та прогрес транспорту. Вісник Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту*, 2021. № 5 (95). С. 27-35.
5. Вервейко В. В. Аналіз видів захисту особистих даних використовуючи антивірусні програми. *Матеріали 25-го Міжнародного молодіжного Форуму «Радіoeлектроніка і молодь у ХХІ столітті»*. 2021. Том 4. С. 66–67.
6. Землянська О. В., Праховнік Н. А., Ковтун А. І. Безпека в інтернеті та захист персональних даних. *Всеукраїнської науково-практичної конференція «Безпека життя і діяльності людини: теорія та практика»*. Полтава, 2022. С. 62-64.
7. Колодійчук А. В., Важинський Ф. А. Українська модель ринку антивірусного забезпечення. *The 27th International scientific and practical conference «Trends of young scientists regarding the development of science»*. Edmonton, 2023. С. 40-46.
8. Насибулін Є. С., Старкова О. В. Аналіз існуючих антивірусних рішень для виявлення та ліквідації загроз у кіберпросторі. *Матеріали XV-ої Міжнародної науково-практичної конференції «Free and Open Source Software»*, Харків, 13-14 лютого 2024 р. Харків: Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, 2024. С. 33-35.

Ангеліна Прогонюк
(Володимир)

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ДОКУМЕНТООБІГУ

Стаття описує особливості організації документообігу на підприємствах та в міській раді. Документообіг поділяється на паперовий та електронний.

Ключові слова: документообіг, електронний документообіг, паперовий документообіг, документ, міська рада, ведення документообігу, обробка документів.

The article describes the peculiarities of the organization of document circulation at enterprises and in the city council. Document circulation is divided into paper and electronic.

Keywords: document management, electronic document management, paper document management, document, city council, management of document management, document processing.

Організація документообігу – це сукупність заходів, які спрямовані на раціональне створення, рух і зберігання документів у діловодстві.

Документообіг – рух документа від моменту створення до моменту зберігання та передання в архів.

Документ – це матеріальний носій інформації, що передається в просторі та часі.

Виділяють такі види документообігу:

- централізований документообіг (вся документація централізовано реєструється);
- децентралізований документообіг (допускається реєстрація документів у кількох місцях за умови річного документообігу 100 тисяч і більше, а також за наявності територіально уособлених структурних підрозділів та певних особливих умов роботи);
- змішаний документообіг (найбільш важлива внутрішня документація та листування керівництва реєструється у канцелярії, решта документів – у структурних підрозділах) [3, с. 9].

Документообіг поділяється на паперовий та електронний.

Паперовий документообіг – це процес створення, обробки, зберігання та використання документів у паперовій формі.

Він включає наступні етапи:

- Створення документів, що передбачає підготовку, підписання та затвердження документів.
- Отримання документів, яке охоплює доставку документів до організації або відправлення документів з організації.
- Обробка документів, що включає реєстрацію, розподіл між виконавцями та контроль за виконанням.
- Зберігання документів, що передбачає створення архіву та зберігання відповідно до правил.
- Використання документів, що охоплює роботу з ними в процесі діяльності організації. [3, с. 17; 6, с. 11]

Електронний документообіг представляє собою систему автоматизованого управління документами у цифровій формі. Процес перетворення документів у електронну форму складається з наступних етапів:

- Сканування документів та створення їх електронних копій у вигляді зображень (так званих образів документів). Під час сканування проводиться візуальний контроль якості.
- Розпізнавання тексту сканованих документів, що передбачає перетворення зображень у текстовий формат. [1, с. 9].

У документообігу підприємства розрізняють три основні потоки документів:

Вхідні документи від зовнішніх адресатів, які обробляються відповідними структурними підрозділами (вхідна кореспонденція, нормативні та законодавчі акти, договори, проекти). Більшість з них має бути оброблена і відповідно опрацьована до встановленого терміну, породжуючи відповідні вихідні документи.

Вихідні документи, що готуються структурними підрозділами для відправлення зовнішнім організаціям (вихідна кореспонденція, договори, проекти), а також відповіді на вхідні документи типу: "Прошу надати довідку".

Внутрішні документи, які видавати керівництво підприємства або структурні підрозділи для розсилання всередині підприємства (накази, інструкції, довідки). Вони використовуються для організації роботи всього підприємства. [2, с. 7].

На підприємствах використовуються різні види документів, як-от:

Розпорядчі документи (накази, розпорядження, рішення, інструкції тощо);

Довідково-інформаційні документи (довідки, листи, акти тощо);

Фінансові документи (рахунки, накладні, акти приймання-передачі тощо);

Кадрові документи (накази про прийняття на роботу, трудові книжки, особові справи тощо).

Висновки. Документообіг є важливим елементом роботи будь-якого підприємства. Ефективний документообіг дозволяє підвищити ефективність управління, економити час та ресурси, а також сприяти створенню його позитивного іміджу.

Особливості організації документообігу в міській раді

Документообіг у міській раді – це складний та багатогранний процес, який має свої особливості, пов'язані з специфікою роботи органів місцевого самоврядування. [3, с. 16]

Основні особливості організації документообігу:

1. Великий обсяг документообігу. Міська рада щодня отримує та відправляє велику кількість документів, що пов'язано з широким колом її повноважень.

2. Різноманіття видів документів. У міській раді використовуються різні види документів, як-от: розпорядження, рішення, протоколи, заяви, скарги, відповідні записки, листи тощо.

3. Колективний характер роботи. Документи в міській раді опрацьовуються колективно, тому важливо забезпечити чітку координацію роботи різних структурних підрозділів.

4. Відкритість та прозорість. Діяльність міської ради є відкритою та прозорою, тому важливо забезпечити доступ до інформації про документи, що використовуються в її роботі.

Основними принципами організації документообігу в міській раді є:

- Централізація. Всі документи, що надходять до міської ради, реєструються в єдиному журналі реєстрації.

- Уніфікація. Всі документи оформлюються згідно з єдиними вимогами.

- Стандартизація. Всі документи проходять однакові етапи опрацювання.

- Автоматизація. В міській раді використовуються автоматизовані системи документообігу.

А основними етапами документообігу є :

- Отримання та реєстрація документів.

- Розгляд документів керівництвом міської ради.

- Передача документів на виконання.

- Контроль за виконанням документів.

- Зберігання документів.

Електронний документообіг в органах місцевого самоврядування організовується згідно з вимогами Закону України "Про електронні документи та електронний документообіг". [5]

Тут використовується система електронного документообігу, яка забезпечує:

- створення, підписання, зберігання та використання електронних документів;

- контроль за виконанням документів;

- захист інформації від несанкціонованого доступу.

Переваги електронного документообігу:

1. зменшення обсягу паперових документів;

2. збільшення швидкості опрацювання документів;

3. підвищення ефективності роботи міської ради.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Безверхова О. Діловодство та документообіг: Для всіх, хто працює з документами. 2017. №4. С. 8-13.

2. Золотарьова І. О. Бутова Р. К. Автоматизація Документообігу: Навч. посібник: Харків. Вид. ХНЕУ, 2008. 168 с.

3. Матвієнко О., Цивін М. Основи організації електронного документообігу: Навч. посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2008. 116 с.

4. Парфьонова Г. Інформаційна взаємодія органів місцевого самоврядування м. Херсона та громади. Київ: Сучасний стан та перспективи, 2003. 16 с.

5. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003 р. № 851-IV. Дата оновлення: 01.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text> (дата звернення: 17.02.2024).

6. Хорламович І. Діловодство: Щомісячний спеціалізований журнал. 2020. №9. С. 8-23.

УДК 378:004.8(045)

Олена Салфетнікова
(Балаклія)

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ОСВІТІ

Технології штучного інтелекту, зокрема нейронні мережі, стають дедалі популярнішими, використовуються широкого спектра завдань, зокрема, у системі освіти. Найбільша увага на початку 2023 р. була прикута до ChatGPT – мовної моделі, здатної генерувати тексти високої якості. Використання такої технології має як перспективи у сфері освіти, так і високі ризики, оскільки може призвести до зниження якості освіти.

Ключові слова: штучний інтелект, освіта, ChatGPT, ризики, перспективи.

Artificial intelligence technologies, in particular neural networks, are becoming more and more popular, they are used in a wide range of tasks, in particular, in the education system. The greatest attention at the beginning of 2023 was focused on ChatGPT - a language model capable of generating high-quality texts. The use of such technology has both prospects in the field of education and high risks, as it can lead to a decrease in the quality of education.

Key words: artificial intelligence, education, ChatGPT, risks, prospects.

На початку цього навчального року однією з головних тем освітніх новин став проривний успіх різних моделей нейронних мереж, здатних виконувати найрізноманітніші творчі та інтелектуальні завдання. Найбільші ІТ-компанії конкурують між собою у гонці технологій штучного інтелекту (ШІ), а експерти з різних сфер намагаються спрогнозувати, як ці технології змінять наше життя.

Штучний інтелект (ШІ) – це галузь комп'ютерної науки, яка створює програми, які можуть вчитися та робити рішення, схожі на рішення, які приймають люди. Він аналізує великі обсяги даних, виявляє закономірності та зразки, і використовує їх для прийняття рішень у майбутньому. Нейромережі, які моделюють роботу мозку, дозволяють штучному інтелекту розпізнавати зображення, обробляти природну мову, вчитися на основі даних та вирішувати складні завдання, які вимагають аналізу великої кількості вхідних даних [3].

Проте, власними силами технології штучного інтелекту, зокрема нейронні мережі, є чимось принципово новим. Ще у березні 2019 р. Генеральний директор ЮНЕСКО Одрі Азуле наголошував: «Штучний інтелект серйозно змінить сферу освіти. Методи викладання, способи навчання, доступ до знань та підготовка вчителів зазнають революційних змін» [2]. Співробітники ЮНЕСКО наголошували на тому, що штучний інтелект «має потенціал для прискорення процесу досягнення глобальних цілей у галузі освіти за допомогою зниження бар'єрів для доступу до навчання, автоматизації процесів управління та оптимізації методів для покращення результатів навчання» [2].

У грудні 2021 року Кабінет міністрів України затвердив Концепцію розвитку штучного інтелекту в Україні до 2030 року. Відповідно до якої передбачено впровадження штучного інтелекту в сфері освіти «впровадження технологій штучного інтелекту у сфері освіти, економіки, публічного управління, кібербезпеки, оборони та інших сферах для забезпечення довгострокової конкурентоспроможності України на міжнародному ринку» [1].

Штучний інтелект – це інструмент, який може бути як корисним, так і шкідливим в залежності від того, як його використовувати. Нижче наведені можливості та обмеження штучного інтелекту в навчанні.

Можливості штучного інтелекту в навчанні [3]:

- Персоналізація: адаптація контенту та завдань до потреб та стилю навчання кожного учня.
- Автоматизація: перевірка завдань, оцінювання знань, створення звітів.

- Оцінювання: аналіз відповідей учнів та надання їм конструктивного зворотного зв'язку.
- Створення інтерактивного контенту: адаптивні навчальні модулі, віртуальні лабораторії, ігрові середовища.
- Підтримка інклюзивності: надання учням з різними потребами однакових можливостей для навчання.
- Розширення доступу до освіти: можливість навчатися у будь-який час і в будь-якому місці.

Обмеження штучного інтелекту в навчанні [3]:

- Етика: ризик упередженості, дискримінації та порушення конфіденційності.
- Вартість: доступ до платформ та програмного забезпечення ШІ може бути дорогим.
- Технічні навички: вчителям та учням можуть знадобитися додаткові навички для використання ШІ.
- Якість даних: ефективність ШІ залежить від якості даних, на яких він навчається.
- Відсутність творчості та критичного мислення: ШІ може допомогти у вивченні фактів, але не може замінити людську креативність та критичне мислення.

Наразі, педагоги розраховують, що штучний інтелект допоможе вирішити застарілі проблеми, пов'язані із забезпеченням доступності освіти для всіх, підвищенням її якості, ефективності організації та управління, персоналізації та локалізації освітніх програм, відкритості освітніх ресурсів. При цьому високу стурбованість викликає потенційний негативний вплив штучного інтелекту на освіту. Розглянемо проблему докладніше з прикладу найбільш гучної новинки 2023 року – ChatGPT [4].

ChatGPT є великою мовною моделлю, створеною компанією OpenAI. Вона заснована на архітектурі GPT (Generative Pre-trained Transformer), яка використовує глибоке навчання для обробки природної мови. ChatGPT була навчена на величезній кількості текстових даних, зібраних із різних джерел в Інтернеті. Вона може бути використана для різних завдань, таких як генерація тексту, відповідь на питання, виконання завдань з обробки природної мови та інше.

Студенти можуть використовувати ChatGPT у різних цілях, таких як генерація есе та інших текстів, навіть таких, як курсова чи дипломна робота. ChatGPT може створити текст на задану тему. Це може бути як простий шкільний реферат, практична робота чи навіть об'ємна курсова чи дипломна робота. ChatGPT може створити текст на основі конкретного твору або побудувати міркування на тему, залучаючи різні джерела, може використовувати цитати, наводити в приклад конкретні персоналії. Наступною ціллю використання чату є формулювання відповіді на питання. ChatGPT може написати відповіді на питання, пов'язані з навчальними предметами. Студенти можуть ставити питання з історії, математики, фізики чи філософії, і отримувати швидкі та точні відповіді. ChatGPT може використовуватись для перекладу фраз з однієї мови на іншу, замінюючи при цьому перекладачі, не говорячи вже про словники. Ще однією сферою використання чату є робота над завданнями щодо обробки природної мови. ChatGPT може виконувати аналіз тексту, виділяти основні ідеї, формулювати інструкції.

Викладачі також можуть використовувати ChatGPT у своїй роботі, наприклад, для автоматичної оцінки написаних робіт, створення автоматичних відповідей на запитання (як чат-бот) або навчальних матеріалів (приклади завдань, кейси, посібники, додаткові матеріали). Це деякі з доступних функцій ChatGPT. Важливо відзначити, що ця технологія передбачає постійне самонавчання, вона здатна виправляти свої помилки, реагувати на зауваження користувача, удосконалюватись у своїх відповідях. ChatGPT має великі перспективи в системі освіти, де багато що будується на роботі з текстовою інформацією та на створенні текстів як форма контролю знань або показник формування компетенцій. Проте будь-яка передова технологія має бути оцінена з погляду ризиків її використання. У цьому випадку до них слід зарахувати:

Недостатнє розуміння матеріалу. Використання ChatGPT може призвести до того, що студенти не будуть повністю розуміти навчальний матеріал і просто копіювати відповіді з моделі, не усвідомлюючи змісту.

Невідповідність культурним нормам. ChatGPT може використовувати мову та вирази, які не відповідають етичним або культурним нормам певного регіону.

Залежність від технології. Використання ChatGPT може призвести до того, що студенти залежатимуть від технології для отримання відповідей і не розвиватимуть своїх навичок у вирішенні проблем та аналізі матеріалу.

Порушення конфіденційності. Використання ChatGPT може призвести до порушення конфіденційності, якщо дані, введені користувачем у модель, будуть збережені та використані без його згоди. Студент, який зміг за добу написати за допомогою ChatGPT дипломну роботу, а потім захистити її та отримав документ про вищу освіту, з одного боку, заслужено піддався критиці за обман своїх педагогів та керівництво університету. З іншого боку, він продемонстрував актуальну навичку використання в роботі передових технологій штучного інтелекту, що може бути високо оцінено потенційними роботодавцями.

Таким чином, застосування ChatGPT в освітньому процесі може бути корисним, але необхідно враховувати ризики та використовувати модель з обережністю, навчаючи студентів використовувати її з метою підвищення ефективності освітнього процесу.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ РОЗПОРЯДЖЕННЯ від 2 грудня 2020 р. № 1556-р «Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text> (дата звернення: 10.04.2024)

2. Сайт ЮНЕСКО. URL: <https://courier.unesco.org/en/articles/learning-live-time-ai>. (дата звернення: 10.04.2024)

3. Початок роботи педагога зі штучним інтелектом: алгоритм дій. Використання штучного інтелекту в освіті: 2024 рік : додаткові матеріали інтернет-конф., 8-9 березня 2024 р. Освітній проект «На урок». URL: https://naurok.com.ua/uploads/conference/153/алгоритм%20ші_1709912923.pdf

4. ChatGPT URL: <https://chat-gpt.com> (дата звернення: 10.04.2024)

ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА І СПОРТ

УДК 796:378.018.43

Максим Гаврилов
(Дніпро)

РУХОВА АКТИВНІСТЬ ЯК ЗАСІБ ПРОФІЛАКТИКИ ГІПОДИНАМІЇ ПРИ ДИСТАНЦІЙНОМУ НАВЧАННІ

У статті проаналізовано існуючі дослідження щодо впливу рухової активності на профілактику гіподинамії серед студентів, які навчаються дистанційно. Виявлено потенційні переваги різноманітних видів фізичних вправ та з'ясовано методики для інтеграції рухової активності у повсякденне життя студентів. Доведено важливість формування мотивації до регулярних занять фізичним вихованням для покращення фізичного та психічного здоров'я студентів. Зроблено висновки про роль рухової активності у запобіганні гіподинамії в умовах зміненого навчального середовища. Завдяки аналізу літератури, висвітлено важливість рухової активності та її роль у запобіганні гіподинамії.

Ключові слова: студенти, мотивація, рухова активність, фізичне виховання, профілактика гіподинамії.

This article analyzes existing research on the impact of physical activity on the prevention of hypodynamia among distance learning students. The potential advantages of various types of physical exercises were identified and the methods for integrating motor activity into the everyday life of students were clarified. The importance of forming motivation for regular physical education classes for improving the physical and mental health of students has been proven. Conclusions were made about the role of motor activity in preventing hypodynamia in the conditions of a changed educational environment. Thanks to the analysis of the literature, the importance of motor activity and its role in preventing hypodynamia have been highlighted.

Key words: students, motivation, motor activity, physical education, prevention of hypodynamia.

Актуальність. У сучасних умовах дистанційного навчання, яке стало нормою, важливість рухової активності як засобу профілактики набуває особливої актуальності. Студенти, які проводять більшість часу за комп'ютером, зіштовхуються з ризиком зниження фізичної активності, що може призвести до негативних наслідків для їх здоров'я. Незважаючи на це, багато студентів не усвідомлюють важливості регулярних фізичних вправ, що є тривожною тенденцією. Відсутність мотивації та недостатність фізичної активності можуть призвести до розвитку хронічних захворювань та зниження якості життя, тому актуальним є завдання залучення студентів до регулярних занять фізичними вправами, формування у них розуміння значення рухової активності для здоров'я та розробка ефективних методів мотивації, які б враховували особливості дистанційного навчання.

Постановка проблеми. З розвитком технологій та зміною освітнього середовища, студенти все частіше зіштовхуються з необхідністю дистанційного навчання, що вимагає тривалого перебування перед екранами без активних перерв. Це призводить до зниження рівня фізичної активності та підвищення ризику розвитку гіподинамії. Проблема ускладнюється відсутністю вмотивованості та недостатньою інформованістю студентів про наслідки малорухливого способу життя. Водночас, існуючі програми фізичного виховання не завжди ефективно адаптовані до дистанційного формату, що не сприяє залученню студентів до регулярних занять спортом. Така ситуація вимагає розробки нових підходів та методик, які б мотивували студентів до активного та здорового способу життя, незалежно від формату навчання.

Мета даної роботи – проаналізувати науково-методичну літературу, щодо залучення студентів до регулярних фізичних вправ; визначати стратегії та методи, які можуть бути використані для підвищення рівня рухової активності серед студентів.

Викладання основного матеріалу. Мотивація в цьому випадку розглядається як процес, що спонукає студентів до активностей, які сприяють їх фізичному та психічному здоров'ю, незважаючи на обмеження, пов'язані з дистанційним форматом навчання [3]. Різноманітні мотиви спонукають студентів до рухової активності: від усвідомлення необхідності підтримки фізичного здоров'я для запобігання гіподинамії до бажання покращити своє самопочуття та знизити рівень стресу, який може супроводжувати дистанційне навчання. Зі збільшенням віку та курсу навчання, студенти можуть виявляти менший інтерес до фізичної активності, що може бути пов'язано зі зростаючим навантаженням від навчального процесу [2]. Статистика показує, що задоволення від занять фізичною культурою зменшується з кожним курсом, що вимагає особливої уваги до методів мотивації. Експерти вказують на необхідність раннього втручання для формування мотивації до фізичної активності, починаючи зі шкільного віку. Важливо створити позитивне ставлення до фізичної культури ще до початку університетського навчання. Для підвищення мотивації студентів до занять фізичною культурою в умовах дистанційного навчання, університети повинні адаптувати свої програми, забезпечуючи доступ до онлайн-ресурсів для самостійних занять, та створювати гнучкі графіки, які дозволять студентами інтегрувати фізичні вправи у свій щоденний розпорядок [5]. Регулярні заняття фізичними вправами з метою зменшення ймовірності загострення хронічного захворювання, затримки розвитку патологічного стану або корекції наявних порушень називають оздоровчо-профілактичним.

Оздоровчий ефект від систематичних занять фізичними вправами полягає у тому, що фізична активність затримує розвиток коронарного атеросклерозу й таким чином попереджає виникнення багатьох хвороб серця. Під впливом тренувань поліпшується функція підшлункової залози, що виробляє інсулін – гормон, який розщеплює глюкозу. Завдяки цьому покращуються умови накопичення й раціональної витрати енергії організму. Також поліпшуються робота печінки – головної біохімічної лабораторії організму. Завдяки фізичним вправам активізується вироблення ферментів та інших важливих біологічно активних речовин, прискорюється очищення організму від шлаків, що утворюються в процесі життєдіяльності [2].

При заняття фізичними вправами зміцнюються різні групи м'язів, що покращує поставу й підвищує фізичну підготовленість та працездатність. Систематичні заняття фізичними вправами здатні виправити багато фізичних дефектів організму людини, як вроджених, так і набутих [1].

Фізичні вправи – рухові дії, які виконуються з метою набуття або вдосконалення фізичних якостей, вмінь та рухових навичок.

Спеціально ж підібрані вправи здатні посилювати процеси гальмування чи збудження у ЦНС, і таким чином сприяти відновленню нормальної рухливості та врівноваженості нервових процесів. Такі вправи покращують регулюючі властивості, активізують діяльність ендокринних залоз і стимулюють вегетативні функції та обмін речовин за механізмом опорно-вісцеральних рефлексів [4]. Тонізуючий вплив фізичних вправ тим більший, чим більше м'язів залучено до рухової діяльності і чим сильнішим є м'язове зусилля. У осіб, які займаються ЛФК, виникають позитивні емоції, створюється піднесений настрій і з'являється впевненість у швидкому одужанні [1].

З метою зміцнення здоров'я сприяння гармонійному розвитку та загартуванню організму необхідно забезпечити кожному студенту повноцінний (у кількісному та якісному відношенні) рухових режимів [1]. Вирішення цього завдання значно залежить від правильного вибору медичної групи для кожного студента, а також активного використання всього арсеналу засобів фізичного виховання для оздоровлення молоді.

Висновки. В результаті аналізу науково-методичної літератури, виявлено, що гіподинамія є актуальною проблемою серед дистанційних видів навчання.

Зроблено такі висновки: спеціально підібрані вправи сприяти відновленню нормальної рухливості та врівноваженості нервових процесів; чим більше м'язів залучено до рухової діяльності, тим більший тонізуючий вплив фізичних вправ; для оздоровлення молоді треба активне використання всього арсеналу засобів фізичного виховання; систематичні заняття фізичними вправами здатні виправити багато фізичних дефектів організму людини. Отже, нагальною є потреба у мотивації студентів до фізичного виховання для їх здоров'я.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Глухов І.Г. Методи дослідження фізичної активності людини, 2021. URL: Stryuk_ffvs_2021.pdf (kspu.edu)
2. Кузьменко Н.В. Вплив фізичних вправ на організм студентів, 2022. URL: Zenina_47-50.pdf (npu.edu.ua)
3. Палагнюк Т.В. Проблема рухової активності серед студентської молоді. 2021. URL: (molodyivchenyi.ua).
4. Редькіна М.А. Особливості індивідуальної рухової активності студентів педагогічних спеціальностей. URL: 1934-Текст статті-4052-1-10-20200202.pdf (npu.edu.ua)
5. Шеремет І.В. Використання фітнес технологій для профілактики гіподинамії студентів. URL: Sheremet_Vasylenko_Ponomarenko.pdf (npu.edu.ua).

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук, доцент Мартинова Н. П.

УДК 796.344:613.72-057.87(477)

*Леонід Житомирський
(Ізмаїл)*

БАДМІНТОН ЯК ЗАСІБ ВИКОНАННЯ ПРОГРАМИ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ «ЗДОРОВА УКРАЇНА»

Бадмінтон – це джерело здоров'я, засіб фізичного розвитку дітей, підлітків, студентів та дорослого населення. Цей вид спорту дає можливість відволікти підростаюче покоління від поганих звичок та злочинності, формує мотивацію до занять фізичною культурою і спортом. Бадмінтон характеризується великою емоційністю, високою руховою активністю, які вимагають від гравців прояви різноманітних фізичних якостей і рухових дій.

Ключові слова: бадмінтон, здоров'я, фізична культура, президентська програма.

Badminton is a source of health, a means of physical development of children, adolescents and students. This sport make it possible to distract them from bad habits and crime, forms motivation for physical education and sports. Badminton is characterized by great emotionality and high motor activity.

Key words: badminton, health, physical culture, presidential program.

Одним із основних об'єктів, на якому останнім часом сконцентрували увагу багато спеціалістів різних галузей науки є взаємозв'язок рухових можливостей людини та стану її здоров'я. Здоровою може вважатися людина, яка відрізняється гармонійним фізичним і розумовим розвитком і добре адаптована до оточуючого її фізичного та соціального середовища. Вона постійно реалізує свої розумові та фізичні здібності, може пристосовуватися до змін навколишнього середовища, якщо вони не виходять за межі норми, і робить свій посильний внесок у благополуччя суспільства, сумірний з його здібностями. Тому, здоров'я не означає просто відсутність захворювань: це щось позитивне, життєрадісне та охоче виконання обов'язків, які життя покладає на особу.

Як свідчить статистика, все більше дітей з низьким рівнем фізичної підготовки та вадами здоров'я. Це гіподинамія, проблеми з опорно-руховим апаратом, органами дихання, серцево-судинною системою. Після закінчення школи частина з них стає студентами навчальних закладів.

Пріоритетними завданнями освіти є виховання студентів у дусі відповідального ставлення до власного здоров'я та здоров'я оточуючих як до найвищої індивідуальної і суспільної цінності. Якісне рішення цієї мети і завдання можливо за умови, що студенти мають міцне здоров'я, активно займаються різноманітними фізичними вправами та всілякими видами спорту.

Однак на сучасному етапі спостерігається тенденція до погіршення здоров'я студентів, зниження рівня їх фізичної підготовленості та працездатності, що негативно відбивається на якості життя і показниках в навчанні. За оцінкою фахівців, майже 90% здобувачів вищої освіти мають відхилення у здоров'ї, кожен має морфофункціональну патологію, понад 40% – хронічні захворювання, понад 50% студентів мають незадовільну фізичну підготовку, 40% – слабкі уявлення про теорію здорового способу життя. Відсутність знань про культуру здоров'я та нехтування ними викликають тенденції до погіршення здоров'я молоді [3, с. 69].

Статистичні дані, які привів заступник керівника Офісу Президента України Кирило Тимошенко свідчать про те, що 73% громадян України не займаються фізичними вправами через відсутність доступної сучасної й безкоштовної спортивної інфраструктури. Середня тривалість життя українців становить 63 роки у чоловіків і 73 роки у жінок, і за цими показниками Україна посідає 115-те місце у світі.

Мета дослідження – визначити вид спорту, який культивується в Україні, і може бути спроможним покращити здоров'я дітей, студентської молоді та інших громадян країни.

До такого виду спорту пред'являються такі вимоги:

- має можливість внести свій вклад у вирішенні мети президентської програми «Здорова Україна»: створення умов для фізичної активності громадян та популяризації здорового способу життя серед українців;
- доступність та фінансово маловитратний;
- починається вивчатися з дітьми старшої та підготовчої груп в закладах дошкільної освіти;
- є в навчальній програмі з фізичної культури для загальноосвітніх навчальних закладів;
- розвиває всі п'ять основні фізичні якості: силу, витривалість, гнучкість, швидкість та спритність;
- малотравматичний;
- наявність у торгівельній мережі необхідного інвентарю та обладнання;
- можливість виховувати у тих, хто займається кращі людські якості.

Зробивши аналіз тих видів спорту, які входять до єдиної спортивної класифікації України, ми дійшли до висновку, що таким видом спорту є бадмінтон.

Гра в бадмінтон відповідає вимогам, які пред'являються до засобу, здатного покращити здоров'я всіх верств населення нашої країни. Це підтверджують дані досліджень (Е.І. Алашкявичене, Е.С. Вільчковський, Л.В. Карманова, Т.І. Осокіна, О.І. Курок та ін.), а також практика роботи дитячих садків свідчить про те, що діти старшої та підготовчої груп опановують елементи ігор спортивного характеру: бадмінтон, городки, настільний теніс, баскетбол, хокей, футбол. Ці ігри сприяють зміцненню здоров'я, підвищенню рівня рухової підготовки, комплексному розвитку фізичних якостей дошкільнят. Застосування елементів спортивних ігор у дошкільному віці закладає в дитині основу для систематичних занять одним з видів спорту в наступні шкільні роки [2, с. 233].

Ефективність дії на організм та його видовищність зумовило включення цього виду спорту у систему фізичного виховання у загальноосвітніх закладах середньої освіти в Україні. Це пов'язано з тим, що заняття бадмінтоном, особливо у дитячому віці, вимагають певних знань особливостей розвитку дитячого організму. Найсприятливішим періодом для

засвоєння основ техніки прийнято вважати молодший шкільний вік, період співпадаючий з етапом початкової підготовки у дитячо-юнацької спортивної школи (ДЮСШ) (8-9 років). Саме у цей час легко сприймаються та засвоюються різноманітні форми рухів. Пояснюється це прискореним розвитком на цьому етапі рухових здібностей.

Заслугує уваги використання бадмінтону як «лікувального» виду спорту, вагомим засобом у покращенні зору школярів. Так у Прикарпатському національному університеті Василя Стефаника керівництво обласної федерації бадмінтону та директори ліцеїв Івано-Франківська проводять спільно роботу в межах розвитку проєкту «Бадмінтон і зір» та залучення до нього шкільної молоді. Мета проєкту – запобігання втрати зору у школярів завдяки заняттям з бадмінтону. Фахівці області, які займаються розвитком цього виду спорту, провели робочу зустріч, на якій була представлена презентація міжнародної програми Shuttle time. Ця шкільна програма, завдяки якій учні можуть оволодіти базовими навичками гри в бадмінтон [6].

Ініціатором проєкту «Бадмінтон і зір» є президент федерації бадмінтону України Олексій Дніпров. Захід реалізований спільно з Прикарпатським національним університетом імені Василя Стефаника, Департаментом освіти, науки та молодіжної політики Івано-Франківської ОДА, обласною дитячою клінічною лікарнею, обласним відділенням Національного Олімпійського комітету України, Івано-Франківським обласним відділенням Комітету з фізичного виховання та спорту МОН України. Цей наведений приклад свідчить про те, що керівники всіх ланок влади дуже відповідально віднеслись до виконання програми Президента Зеленського В.О. «Здорова Україна».

Аналізуючи вимоги до виду спорту, який здатний зробити свій внесок у виконання програми Президента України «Здорова Україна», ми дослідили питання його впливу на розвиток основних фізичних якостей людини. З цією метою ми використовували методи теоретичного аналізу та узагальнення наукової та методичної літератури.

Ми погоджуємося з дослідницею Барсуковою Т.О., яка стверджує, що заняття бадмінтоном спрямовані на всебічне виховання, на набуття широкого кола знань, умінь та навичок, підвищення фізичної та розумової працездатності. Ці заняття мають систематичний та специфічний зміст та форми організації, що дозволяє покращити показники фізичних якостей учнів та студентів [1, с. 79-80]. Науковці Крошка С.А., Петренко І. зазначають, що під впливом занять бадмінтоном у учнів та студентів спостерігається удосконалення фізичних якостей: швидкість, спритність, гнучкість, витривалість, сила [3, с. 49].

Проведені дослідження О. Сутулою, А. Невеликою, Ю. Чучи [5, с. 47] виявили, що заняття бадмінтоном позитивно впливає на показники функціонального стану серцево-судинної та дихальної систем, на рівень працездатності і фізичного здоров'я здобувачів вищої освіти.

Отже, на основі теоретичного аналізу наукової та методичної літератури виявлено, що популярний у світі та в Україні вид спорту бадмінтон здатний зробити свій внесок у виконання програми Президента України Зеленського В.О. «Здорова Україна».

Перспективи подальших пошуків у цьому напрямі пов'язані з дослідженням нових технологій, засобів та методів, які впливають на досягнення високих результатів при використанні бадмінтону як засобу зміцнення здоров'я учнів та студентів України.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Барсукова Т.О. Реалізація програми з бадмінтону у системі фізичного виховання як засіб збереження та зміцнення здобувачів вищої освіти. *Physical education and sports as a factor of physical and spiritual improvement of the nation : Scientific monograph*. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2022. Р. 78-109. DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-201-2-4>.

2. Вільчковський Е.С., Курок О.І. Теорія і методика фізичної виховання дітей дошкільного віку. Підручник. Суми : ПФ «Видавництво: Університетська книга», 2019. 467 с.

3. Крошка С.А. Бадмінтон як засіб формування мотивації до занять фізичною культурою

та спортом студентської молоді. *Сучасні проблеми теорії та практики фізичного виховання, спортивних дисциплін і туризму*: збірник наукових праць за матеріалами III Міжнародної наук.-практ. інтернет-конф., 16 грудня 2016 р. Переяслав Хмельницький: Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Григорія Сковороди. 2016. С. 46-51.

4. На Прикарпатті активно розвивається спортивно-оздоровчий проєкт «Бадмінтон і зір». URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/na-prikarpatti-aktivno-rozvivayetsya-sportivno-ozdorovchij-proyekt-badminton-i-zir>

5. Петренко І. Розвиток фізичних якостей студентів ВНЗ засобами бадмінтону. *Актуальні проблеми фізичного виховання студентів в умовах кредитно-модульної системи навчання*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. Дніпропетровськ. 2010. С. 62-64.

6. Сутула О. Бадмінтон як один із засобів оздоровчо-рекреаційної діяльності студентів. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. 2021. №6 (86). С. 45-49.

УДК 796.01/09:21

Лариса Індиченко, Тетяна Лук'ян
(Дніпро)

ПОРІВНЯННЯ І ПЕРЕВАГИ КОЛОВОГО ТА ІНТЕРВАЛЬНОГО ТРЕНУВАННЯ

У статті наведенні статистичні дані, щодо порівняння двох видів тренувань. Розглянулось питання щодо переваг колового та інтервального тренувань, їх користь для організму.

Ключові слова: колове тренування, інтервальне тренування, переваги, ефективність, результат.

The article provides statistical data on the comparison of two types of training. The issue of the benefits of circuit and interval training, their benefits for the body, was considered

Key words: circuit training, interval training, benefits, efficiency, result.

Постановка проблеми. У сучасному світі людям, які дбають про своє фізичне здоров'я, дуже важливо обрати ефективне тренування для скорішого досягнення певних результатів.

Мета: на підставі сучасної літератури дізнатись переваги кожного з тренувань та провести аналіз їхньої ефективності.

Кругове тренування – це форма спортивного заняття, при якій спортсмени переходять з однієї станції на іншу, виконуючи різні вправи по часу або повторам з мінімальним інтервалом відпочинку до завершення кола. Існують різні способи побудови схеми, але зазвичай вони містять кілька рухів, включаючи роботу з вагою тіла і динамічні вправи. [1]

Вправи можуть бути розроблені для поліпшення серцево-судинної системи, здоров'я спини, сили, мобільності, схуднення та інших переваг для здоров'я і сили. Крім того, для такого тренування не потрібно багато місця або часу, і вони не повинні бути занадто складними. З практичної точки зору схеми таких тренувань дуже прості і вимагають мінімального простору і обладнання. Так, тренуватися можна з гантелями, коробками, петлями – TRX та іншим обладнанням. Але в багатьох випадках, зазвичай буває достатньо лише маси тіла. Система кругового тренування є фантастичним способом залучити кілька людей і підвищити соціальну комунікацію і мотивацію. [2]

Переваги колового тренування:

Метаболізм. Ваше тіло може виразно відчувати метаболічний опік протягом 30 хвилин після кругового тренування. Зміна між інтервалами силові і кардіо – з короткими паузами між ними – активізує ваш метаболізм, щоб спалити калорії всього за один цикл тренування. Згідно Гарвардській медичній школі, ви можете спалити від 240 до 355 калорій за півгодини загального кругового тренінгу.

Серце. Якщо під час тренування ваш серцевий ритм досягне певного рівня, вам знадобиться всього 30 хвилин. Однією з переваг кругового тренування є те, що ви можете досягти цільового пульсу за короткий проміжок часу.

З цим форматом вправ можна змусити серце працювати з бажаною швидкістю набагато швидше, ніж якби ви ходили по біговій доріжці протягом того ж періоду часу.

Підходить для початківців. Кругове тренування доступне кожному, і це відмінне місце для початківців в тренажерному залі. Оскільки немає ніяких "сюрпризів" з тренуваннями, початківці точно знають, чого очікувати. Кожен крок запланований для вас, тому все, що вам потрібно зробити, це слідувати вказівкам тренера на своєму власному рівні. Більше не потрібно турбуватися про те, які тренажери використовувати.

Тренування всюди. Можливість тренуватися скрізь – одне з найбільш зручних переваг кругового тренування. Як тільки ви звикнете з технікою, вам більше не доведеться пропускати тренування під час подорожей. Навіть якщо у вас немає доступу до тренажерної зали під час подорожі, ви можете змінити порядок вправ, щоб зробити це в своєму готельному номері або навіть на вулиці. З такою великою кількістю гнучких опцій ви можете спланувати тренування відповідно до ваших потреб, де б ви не знаходилися.

Працюють всі м'язи. Тренування по колу впливає на всі ваші групи м'язів. Кожна станція спроектована таким чином, щоб ви задіяли все своє тіло протягом 30-хвилинного періоду. Це означає, що ви закінчите тренування, відчуваючи себе сильніше в усьому.

Додавання кругового тренування у ваш графік (від одного до трьох разів на тиждень) може тримати ваш розум і тіло в тонусі. [3] Інтервальні тренування – це модель тренування, яка включає відрізки з максимальним навантаженням, які чергуються з легким навантаженням або періодами відпочинку. Такі тренування найчастіше вибирають люди, які не люблять аеробні навантаження, але при цьому потребують їх. Саме вони найкраще сприяють зменшенню жирових відкладень і формування красивого підтягнутого тіла. Інтервальні тренування мають цілий ряд переваг і несподіваних корисних ефектів, про які невідомо людина може навіть і не здогадуватися. [5]

Інтервальне тренування завжди коротше звичайного. І це дуже актуально для зайнятих людей. Навіть при менших витратах можна досягти того самого або навіть кращого ефекту, ніж коли ви займаєтеся у звичайному ритмі. А все тому, що під час проходження високоінтенсивного тренування енерговитрати за цей збільшуються в рази, що дозволяє спалювати більше калорій і ефективно худнути. Тому сенсу робити таке тренування довгою немає. Півгодинної сесії для людини з середньою підготовленістю буде цілком достатньо. Але, зрозуміло, ефект досягається тільки при регулярності занять. [4] Процес спалювання жиру відбувається не тільки під час навантаження, але і після.

Анаеробні навантаження (заняття з обтяженнями) характеризуються низьким рівнем спалення жиру в процесі. Але вони мають довготривалий у часі ефект після тренування. У той час як звичайні аеробні заняття переробляють надлишки жиру тільки в процесі навантаження. Якщо ви зробите вибір на користь інтервального тренінгу, ви зможете зламати цю схему, навіть якщо ваші заняття мають аеробний характер. За рахунок високої інтенсивності в організмі активізуються метаболічні процеси. Жир буде спалюватися протягом наступних діб після закінчення тренування. Інтервальні тренування стимулюють вироблення гормону росту.

Цей гормон виробляється організмом дорослої людини в дуже невеликій кількості. Але саме він відповідальний за збереження і підтримання молодості клітин і тканин. Тривалі спостереження експертів за людьми, які практикували інтервальні тренування, дозволяють говорити про сплески вироблення гормону росту протягом доби після закінчення такого тренування. Це йде на користь вашому здоров'ю і молодості, особливо якщо ви займаєтеся регулярно.

Тренінг серцевого м'яза. Йтиметься саме про здорове серце і при відсутності протипоказань для інтенсивних навантажень.

Серцевий м'яз, як і будь-який інший, збільшує свої показники при грамотному тренінгу. Це особливо помітно у тих, хто практикує саме інтервальні тренування. В процесі людина доводить свою серцево-судинну систему до межі можливого. Здається, що серце зараз вискочить з грудей. Такі зусилля дають м'язу стимул до розвитку та підвищує його витривалість. Але це дієво, тільки коли таке надзусилля має короткочасний характер. При таких постійних тренуваннях можна завдати шкоди серцю, тому ми рекомендуємо займатися під контролем інструктора. Не потрібно додаткових пристосувань. Незалежно від того, якому виду спорту ви надаєте перевагу, в контексті інтервального тренінгу, вам не знадобиться купувати ніякого спортивного спорядження. Визначте свій рівень підготовленості, виберіть разом з тренером відповідну вам програму і починайте практикувати новий до ваших занять. До того ж ви можете тренуватися в будь-якому місці та вписувати 15-хвилинні тренування у свій розклад дня. [7]

Аналіз останніх досліджень. «Колове тренування» є однією з організаційно-методичних форм застосування фізичних вправ; воно будується так, щоб створити оптимальні умови для комплексного розвитку фізичних якостей людини. Метод «колового тренування» дозволяє забезпечити високу загальну і моторну щільність тренування, полегшує облік, контроль і індивідуальне регулювання навантаження, сприяє укріпленню їх здоров'я.

Завдяки різноманітності методичних варіантів, майже необмеженим можливостям підбору тренувальних засобів і точному нормуванню навантаження відповідно до індивідуальних особливостей кожної людини. «колове тренування» має широку сферу застосування – від фізичного виховання в навчальному закладі до «великого спорту».

Інтервальне тренування, незалежно від виду спорту і характеру навантаження, є ефективним способом нормалізації ваги і приведення м'язів тіла в тонус. Швидкість отримання результату визначається професійно підбраною програмою тренувань. Високоінтенсивні заняття – це значний стрес для організму людини, тому практикувати її необхідно не частіше

1-2 разів на тиждень. Будь-яку з програм можна при необхідності доповнити чи замінити на більш доступні вправи для домашніх тренувань.

У будь-якому випадку, важливо зрозуміти принцип побудови інтервального тренування і не захоплюватися. На відміну від помірного тривалого кардіо, інтервальний тренінг сильніше навантажує серце і м'язи, тому слід регулювати тривалість занять, щоб не отримати перевтоми.

Якщо інтервальне тренування ви не вибрали, при грамотній організації вона дозволить вам досягти відмінних результатів. Як завжди, будь ласка, проконсультуйтеся з лікарем перед початком будь-якої програми вправ.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Бондар А.С., Приходько Т.І. Історія фізичної культури: навч. посіб. Харків: ФОП Бровін О.В., 2013. 222 с.
2. Ваторопин АС, Аристов ЛС. Массовый и «большой» спорт: модели взаимодействия и развития. *Политематический журнал научных публикаций*. 2015. С. 95- 102.
3. Дутчак М.В. Спорт для всіх у світовому контексті. Київ: НУФВСУ «Олімпійська література», 2020. 113 с.
4. Малинський І. Й., Терещенко В. І., Приступа В. І. Організація навчальних занять з фізичного виховання за методом колового тренування: навч. посібник. Ірпінь : Університет ДФС України, 2019. 130 с.
5. Матвеев Л. П. Загальна теорія спорту та її прикладні аспекти підручник для вузів фізичної культури. 2010. 310 с.
6. Розвиток витривалості і сили: метод. посібник / укл. В. Д. Гогоць, О. О. Остапова, А. В. Остапов. 2010. Полтава. 36 с.
7. Стратегія розвитку фізичної культури і спорту в Україні до 2028 року. Київ.

Лариса Індиченко, Вікторія Пономаренко
(Дніпро)

ЗАРОДЖЕННЯ ТА РОЗВИТОК СПОРТИВНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

У статті виокремлено популярність спортивного туризму у всі часи його існування, теоретично проаналізовано поняття «туризм» та виокремлено визначення «спортивний туризм». Розглянуто зародження спортивного туризму в Україні, яке пов'язане із відвідування іноземних купців до торгових шляхів та його розвиток від початку XIX століття до сьогодні. Матеріали статті можуть стати корисною основою для навчальних програм, дослідницьких проектів й аналітичних статей у сфері фізичної культури, спорту, туризму, культурології та історії.

Ключові слова: туризм, спортивний туризм, Україна, історія, зародження, розвиток.

The article highlights the popularity of sports tourism at all times of its existence and theoretically analyses the concept of «tourism» and allocates the definition of «sports tourism». The article considers the origin of sports tourism in Ukraine, which is associated with visits of foreign merchants to trade routes and its development from the beginning of the nineteenth century to the present day. The materials of the article can be a useful basis for curricula, research projects and analytical articles in the field of physical education, sports, tourism, cultural studies and history.

Key words: tourism, sports tourism, Ukraine, history, origin, development.

Сьогодні спортивний туризм є одним із стратегічних напрямків розвитку туристичної галузі у багатьох країнах, включаючи й Україну. Його популярність визначається розвитком туристичного бізнесу, підвищенням соціально-економічного рівня областей, стимулюванням до здорового способу життя та привабливістю для іноземних туристів.

Проте виникають обмеження щодо його повноцінного розвитку та використання для стимулювання економічного росту та соціального розвитку країни. Зокрема, у багатьох регіонах України досі не замінені стара спортивна інфраструктура на нову, відсутня чітка маркетингова стратегія, просування цього напрямку та недостатнє фінансування. Все це ускладнює проведення спортивних заходів та приваблення туристів. Для цього потрібно використати наукові дослідження й аналіз історичного досвіду розвитку спортивного туризму в Україні. Це допоможе зрозуміти, які фактори сприяли розвитку галузі в минулому, а також виявити потенційні можливості та шляхи подолання сучасних проблем.

Спортивний туризм часто відображали у своїх працях українські вчені (В. Абрамов, О. Колотуха, М. Тонкошкур, Р. Скабара та ін.), які констатували, що історія розвитку туризму тісно пов'язана з історією розвитку людства в цілому, з історією цивілізацій і розвитком держав. А. Григоренко, І. Писарева та Я. Серкіз зазначають, що спортивний туризм сприяє розвитку особистісних якостей (витривалість, самодисципліна, впевненість у собі), покращенню фізичного здоров'я та загального самопочуття, залучає людей до вивчення природної місцевості тощо [2, с. 14; 4, с. 131].

Метою статті є проведення теоретичного аналізу зародження та розвитку спортивного туризму в Україні.

Туризм в Україні – це продукт тривалого історичного розвитку. Він подолав етапи від формування до становлення, від найпростіших форм мандрівника до сучасної туристичної індустрії.

Туристичний рух в Україні ніколи не припинявся, навіть у періоди соціальних катаклізмів і лихоліть. Завжди характеризувався поступальним розвитком, соціальною спрямованістю, пошуком нових форм і видів діяльності [8, с. 7].

Термін «туризм» трапляється в англійській літературі вже на початку XIX століття і трактується як прогулянка або подорож, що закінчується поверненням до місця, звідки починалася [2, с. 14].

Існує більше, ніж 200 визначень туризму, проте вони характеризують туризм неповно, роблячи акцент на його певних рисах, окремих ознаках. Найзмістовніше поняття відображається у Законі України «Про туризм» як «тимчасовий виїзд (в'їзд) людини з постійного місця проживання з оздоровчою, професійною чи освітньою цілями» [6].

Багато іноземних науковців виділяють види туризму залежно від мети, серед яких найбільшу увагу приділяють саме спортивному туризму, оскільки він є одним з найбільш популярних та динамічно розвиваючих сегментів туристичної індустрії, привертає увагу через свій потенціал для активного відпочинку, підтримки здорового способу життя, а також відкриття нових природних місць тощо [4, с. 131].

На думку заслуженого працівника фізичної культури та спорту України А. Магльованого, спортивний туризм – це «вид спорту з подолання певного маршруту, який простягається через гірські вершини, перевали та річкові пороги». І. Скавронська висунула схоже поняття і ми з ним погоджуємося, що це «форма туризму, в якій люди активно займаються фізичною активністю або спортом під час подорожей» [9, с. 132].

О. Колотуха вважає, що спортивний туризм – це «неолімпійський вид спорту, в основі якого лежать змагання на туристських маршрутах та туристських дистанціях, прокладених у природному середовищі і містять подолання різноманітних перешкод із застосуванням спеціальних технічних прийомів і спорядження [3, с. 105].

Так, спортивний туризм є таким видом туризму, що включає активні туристичні заходи, спортивні походи різного рівня складності, комплексні заходи, експедиції, чемпіонати тощо.

Із бурхливим розвитком туризму в Україні щорічно зростає кількість відвідувачів. Кожного року країну обирає в середньому 17 мільйонів іноземців, з яких більшість належить до країн СНД, а третина прибуває з Європейського Союзу. За даними Всесвітньої організації туризму, Україна посідає сьоме місце за кількістю відвідувачів щороку, що підтверджує її статус світового лідера у туристичній сфері [2, с. 11]. Таким чином, розвиток туристичної індустрії стає ключовим фактором для економіки держави, а спрямовані зусилля на її зміцнення мають стати пріоритетом у майбутньому.

Перші форми туризму почали проявлятися на території України дуже давно. Цікавість людей до відвідування інших країн завжди була природною. Геополітичне розташування України на перехресті торгових шляхів сприяло розвитку туризму.

Сучасні риси спортивного туризму були відображені на початку XIX століття. В цей період відома організація «Руська трійця» – галицьке літературне угруповання, займалося організацією та популяризацією серед населення, а саме серед інтелігенції та народознавчих мандрівок Україною. Очільники Маркіян Шашкевич, Яків Головацький та Іван Вагилевич залучали людей до пізнання історії та спорту України, до ознайомлення з культурними та природними пам'ятками [4, с. 134].

У середині XIX століття з'явилися перші громадські туристичні організації. У 1890 році в Одесі заснували «Кримський гірський клуб». З часу Першої до Другої світової війни майже 3 мільйони осіб приймали участь у самодіяльних походах [2, с. 134].

З початком XX століття в Україні ще активніше почав розвиватися туризм. У 1920-х роках на Донбасі, найбільш промислово розвиненому регіоні, з'явилися перші будинки відпочинку, аналогічні заклади з'явилися й у інших регіонах. До 1991 року розвиток туризму в Україні базувався на відомчій та профспілковій основі. Діяла спеціальна структура – «Укрпрофтуризм», яка керувала спортивним туризмом в Україні, міжнародним спортивним туризмом опікувалися «Інтурист» та «Супутник» [8, с. 7].

З початком здобуття незалежності України розпочався новий етап становлення та розвитку туризму. Проте в перші роки після проголошення самостійності спортивна туристична галузь країни значно зазнала втрат. Нестабільна політична ситуація відлякувала іноземних відвідувачів, їх кількість зменшилася на 80%. Наприклад, у 1992 році Україну відвідало лише 120 тисяч туристів.

Сьогодні спортивний туризм офіційно визнаний як одна з галузей спорту і включений до Єдиної спортивної класифікації України. У 2017 році Федерація спортивного туризму

України, яка була заснована ще у 2000 році, налічувала 27 територіальних осередків, які складали 120 колективних і майже 10 тисяч індивідуальних членів. Федерація активно сприяє розвитку різноманітних видів спортивного туризму, таких як пішохідний, гірський, велосипедний, водний, лижний, вітрильний, спелеологічний, автомобільний та мотоциклетний, що в свою чергу відкриває додаткові можливості для спортсменів від різних вікових категорій та рівнів навиків для участі в офіційних змаганнях, тренуваннях та інших заходах [7; 8, с. 9].

Спрямована робота організації популяризує активний спосіб життя серед населення та відкриваю нові місця для спортивного туристичного відпочинку в Україні.

Найпридатнішими для розвитку спортивного туризму є Закарпатська, Київська, Львівська, Черкаська, Івано-Франківська та Чернівецька області. Проте, це зовсім не означає, що інші області України не придатні для розвитку спортивного туризму. Проблема полягає в тому, що інші регіони мають менш розвинену туристичну інфраструктуру, зокрема спортивну [5]. За видами спортивний туризм поділяється на:

- пішохідний туризм – пересування на маршруті проводиться пішки;
- лижний туризм – пересування на маршруті проводиться на лижах;
- водний туризм – сплав по річках, як правило, гірських;
- гірський туризм – піші походи в умовах високогір'я;
- вітрильний туризм – подорожі на суднах під вітрилом по морю або акваторіями великих озер;
- на засобах пересування – включає в себе велосипедні, кінні та авто-мото подорожі;
- комбінований туризм – подорожі, що поєднують в собі елементи різних видів туризму.

За рівнем складності походи поділяються на:

- походи вихідного дня;
- походи I-III ступеня складності – в дитячо-юнацькому туризмі;
- категорійні походи. У різних видах спортивного туризму число категорій складності різна, наприклад: у гірському, велосипедному, пішохідному, водному, лижному та спелеотуризмі – шість категорій складності, а в кінному – три.

На сьогоднішній день найпопулярнішим видом спортивного туризму в Україні є гірськолижний. Україна має всі необхідні природні ресурси та передумови для розвитку цього виду туризму. Даний вид туризму в Україні розвивається у Карпатському регіоні, на території якого знаходяться Карпатські гори. Найвища точка знаходиться в районі сел Ясиня і Яблуницька – гора Говерла – 2061 м.

Не меншою популярністю у туристів користується пішохідний туризм, який охоплює майже всю територію України. Пішохідні маршрути в Карпатських горах мають I, II та III категорії складності. Найбільш цікаві та екстремальні маршрути у Карпатах проходять вздовж хребтів та масивів Чорногори, Грган і Свидовця. Тут є ділянки зі значним перепадом висот, скельним рельєфом, складним орієнтуванням, водними перешкодами [1].

Таким чином, Україна має всі передумови для швидкого й успішного розвитку туризму, як іноземного, так і внутрішнього. Її багата історія, природні ресурси та різноманітність спортивних туристичних можливостей створюють привабливий інфраструктурний базис для залучення туристів і підтримки економічного зростання. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розгляді проблем розвитку спортивного туризму в Україні під час війни.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Волкова І.І., Кондакова Г.О. Розвиток спортивно-оздоровчого туризму в Україні. *Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм*. 2014. № 3. С.151–156.
2. Заячук О., Брик С. Історія туризму: навч. посіб. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022. 200 с. URL: <http://surl.li/hqdpi>.

3. Колотуха О. В. Теоретико-методичні засади активного туризму. *Науковий вісник Льотної академії. Серія: Педагогічні науки*, 2018. С. 104-108. URL: <http://surl.li/sdkgc>.
4. Марценюк Л. В. Проблеми та перспективи розвитку туризму в Україні. *Економічна теорія*. Дніпро, 2015. С. 131-136. URL: <http://surl.li/sdgzr>.
5. Офіційний сайт Федерації спортивного туризму України ФСТУ URL: www.fstu.org.ua.
6. Про туризм : Закон України від 15.09.1995 р. № 324/95-ВР : станом на 1 січ. 2024 р. URL: <http://surl.li/cqtol>.
7. Сучасний стан розвитку спортивного туризму в Україні. Проблеми та перспективи. *Все про туризм. Туристична бібліотека*. URL: <http://surl.li/sdgot>.
8. Тимошенко Л. О., Лабарткава К. В. Спортивний туризм : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. фіз. виховання і спорту. Львів : ЛДУФК, 2012. Ч. 1. 150 с. URL: <http://surl.li/sdgnw>.
9. Ткачук А. І., Миронов В. В. Становлення і розвиток туризму в Україні від давніх часів до здобуття незалежності. *Глобальні та національні проблеми економіки*. Миколаїв, 2018. С. 131-136. URL: <http://surl.li/sdgvsv>.

УДК 615.82(075.8)

Лариса Індиченко, Софія Філоненко
(Дніпро)

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МАСАЖУ ЯК ЗАСОБУ ЗАПОБІГАННЯ ТРАВМ М'ЯЗІВ СЕРЕД СПОРТСМЕНІВ

В оглядовій статті розглядаються питання щодо, особливостей використання масажу як засобу запобігання травм м'язів серед спортсменів. Розглянуто та обґрунтовано різні види масажу.

Ключові слова: масаж, травми, спортивний масаж, спортсмени, види масажу.

The review article examines issues related to the specifics of using massage as a means of preventing muscle injuries among athletes. Different types of massage are considered and substantiated.

Key words: massage, hurt, sport massage, athletes, types of massage.

Спорт – це не лише рухова активність, а й значне навантаження на м'язи, зв'язки та суглоби. Це може призвести до травм, які не лише заважають тренуватися, а й можуть мати довгострокові наслідки. Травми можуть призвести до втрати працездатності на кілька днів або навіть тижнів. Також деякі травми можуть мати серйозні наслідки та потребувати хірургічного втручання.

Мета: на підставі обзору сучасної спеціальної літератури провести аналіз вивчення особливості використання масажу як засобу запобігання травм м'язів серед спортсменів.

Масаж – це популярна техніка, яка використовується для запобігання травмам м'язів у спортсменів. Він може допомогти розслабити м'язи, покращити кровообіг і зменшити біль та запалення.

Масаж – одна із складових комплексного лікування спортивних травм. Велику роль він відіграє під час реабілітації спортсменів після перенесення ними травм різного характеру.

Для дослідження ефективності масажу та його впливу на спортивну діяльність було проведено багато наукових досліджень. Одним з найцікавіших досліджень є робота Дж. Герша та його колег, яка була опублікована в журналі « Journal of Athletic Training» у 2006 році. У дослідженні було встановлено, що масаж покращує рухливість суглобів та знижує ризик травм у спортсменів [2, с. 520].

З урахуванням написаного можна виділити «систему масажу» – це сукупність певної кількості основних прийомів та їх різновидів характерної техніки та методики, які сформувалися історично, і властиві для даної країни чи регіону [1, с. 11].

Нами розглянуті найвідоміші системи масажу такі як:

1. Класичний;
2. Фінський;
3. Шведський;
4. Німецький – періостальний, сполучнотканинний;
5. Французький;
6. Турецький;
7. Індійський – лікувально-оздоровчий (аюрведичний масаж);
8. Китайський – лікувальний (туй-на, ань-мо), оздоровчий, в тому числі самомасаж;
9. В'єтнамський масаж (сухожильно-м'язовий);
10. Корейський масаж – «Су-Джок-масаж» («кисть-ступня»);
11. Тайський масаж – лікувальний [1, с. 11].

Як висновок, можемо зробити, що спортсмен або спортивний лікар зможе знайти саме ту систему масажу яка полегшить біль у м'язах при їх травмуванні.

С. В. Дарійчук вважає корисною інформацію про те, що залежно від площі масажної ділянки, масаж може бути загальним – у цьому випадку масажують все тіло і місцевим – коли масажують певну частину тіла [1, с. 12].

Також нами розглянуті види масажу такі як:

1. Класичний масаж – де прийоми виконується тільки кистями, у більшості виконується за напрямком лімфи. Маємо виділити переваги цього масажу: покращення кровообігу, знімання м'язового напруження, покращення гнучкості, зменшення болю.

2. Лікувальний масаж, їх застосовують для прискорення та профілактики відновлення функцій органів і систем при захворювань травм та після них.

3. Профілактичний масаж – використовується для хворих у період згасання хвороби з метою профілактики можливого загострення.

4. Спортивний масаж, використовується при спортивних травмах і різних інших захворювань, які пов'язані зі спортивним життям (спортом). Важливо виділити переваги спортивного масажу: підвищує м'язову силу та витривалість, збільшує діапазон рухів, зменшує ризик травм, покращує кровообіг, знімає біль і запалення, підвищує загальне самопочуття тіла [1, с. 12].

З багатьох існуючих на даний момент видів масажу задля профілактики та реабілітації пошкоджених м'язів найбільш розповсюдженими вважаються спортивний та класичний.

Окрему функцію у нашому дослідженні треба виділити «Спортивному масажу». Як зазначив С. В. Дарійчук, спортивний масаж – це вид масажу, який застосовується на практиці для удосконалення фізичних можливостей і збільшення працездатності спортсменів [1, с. 125].

Важливо наголосити, що саме цей вид масажу є одним із складової системи спортивного тренування. Також немалого значення займає, те що спортивний масаж відіграє важливу роль на всіх етапах тренування та займає частину тренувального процесу.

Спортивний масаж розділяється на види: тренувальний; попередній; відновний.

Складовою частиною тренувального процесу є тренувальний масаж, що належить до засобів спортивного тренування. Цей вид масажу допомагає уникнути стомлення, перенапруження спортсменів, оскільки при підготовці спортсменів високого класу обсяг тренувальних навантажень і їх інтенсивність дуже великі. Він сприяє збереженню високої тренуваності, забезпечує потрібну психологічну і фізичну підготовленість спортсменів.

Види тренувального масажу:

- Підготовчий масаж. Цей тип масажу використовується перед тренуваннями або змаганнями, щоб допомогти розігріти м'язи та підготувати їх до навантаження.

- Відновлювальний масаж. Цей тип масажу використовується після тренувань або змагань, щоб допомогти м'язам відновитися та зменшити біль і запалення.

- Підтримуючий масаж. Цей тип масажу використовується регулярно, щоб допомогти підтримувати м'язи в тонусі та запобігти травмам.

Цікавим є аспект, що методика спортивного масажу знаходиться в прямій залежності від методики спортивного тренування, виду спорту, інтенсивності тренувального навантаження і її обсягу.

За офіційними даними методика тренувального масажу залежить від його виду: підготовчого, відновлювального або підтримуючого.

- Підготовчий масаж, проводиться за 1-2 години до тренування або змагання. Тривалість 15-30 хвилин. Використовуються такі прийоми: Погладжування: довге, плавне ковзання рук по поверхні шкіри.

- Розтирання: кругові рухи рук, які допомагають розігріти м'язи.
- Вібрація: швидкі, ритмічні рухи рук, які допомагають стимулювати кровообіг.
- Пасивні рухи: масажист рухає кінцівками пацієнта, щоб допомогти розслабити м'язи і поліпшити діапазон рухів.

Відновний масаж, проводиться через 2-3 години після тренування або змагання. Тривалість 25-35 хвилин. Використовуються такі прийоми:

- Погладжування: Довге, плавне ковзання рук по поверхні шкіри.
- Розминання: кругові рухи рук, які допомагають розслабити м'язи.

Вібрація: швидкі, ритмічні рухи рук, які допомагають стимулювати кровообіг.

- Пасивні рухи: масажист рухає кінцівками, щоб допомогти розслабити м'язи і поліпшити діапазон рухів.

- Глибоке розтирання: цей прийом використовується для розбиття м'язових вузлів і спазмів.

Перкусія: Цей прийом використовується для стимуляції м'язів і покращення кровообігу тіла [1, с. 146].

Підтримуючий масаж, проводиться 1-2 рази на тиждень. Тривалість 30-45 хвилин. Використовуються такі прийоми як і в відновлювальному масажі.

Визначення інтенсивності масажу залежить від виду спорту, ваги, стану м'язової системи, спортивної форми, тренувального навантаження та інших чинників. Орієнтовна тривалість (хв.) загального тренувального масажу залежно від маси тіла спортсмена. (табл. 1)

Таблиця 1

Маса тіла, кг	Загальний масаж	Масаж в умовах лазні
До 60	40 хв	20 хв
61-70	50 хв	25 хв
76-100	60 хв	30 хв
Понад 100	більше 100 хв	50 хв

Треба взяти до уваги, що методика виконання тренувального масажу передбачає, що час масажу активно працюючих частин тіла і м'язів повинний бути більшим, ніж час масажування ділянок тіла, на які припадає менше навантаження. Наприклад, при масажі спортсменів-велогонщиків і ковзанярів тривалість масажування м'язів грудей, рук зменшується, а тривалість масажу м'язів ніг відповідно збільшується. Також, при масажі спортсменів-бігунів тривалість масажу м'язів ніг (гомілки, стегна, сідниці) поперек збільшиться, а м'язів рук та плечей зменшиться.

Для прикладу розглянемо ще, спортсменів-гімнастів, масаж м'язів ніг зменшиться, а м'язи спини, плечей, грудей та живота збільшиться.

Результати власних досліджень підтверджують які чинники ліпше впливають на організм після масажу: по-перше, різні техніки масажу, важливо підібрати правильну техніку масажу з

урахуванням ваших потреб і цілей. По-друге, інтенсивність масажу, сила натискання під час масажу може варіюватися від легкого до сильного. Більш інтенсивний масаж може бути більш ефективним для зняття м'язової напруги, але він також може бути більш болючим. По-третє, тривалість масажу відіграє важливу роль для впливу на організм.

На відміну від інших форм та способів реабілітації та попередження травм м'язів, масаж має свої особливі відмінності:

- позитивний ефект без негативних наслідків;
- може застосовуватися як самостійно, так і в парі з медикаментозним лікуванням, а також ж іншими видами лікування;
- може виконуватися як спеціалістом, так і самим спортсменом у вигляді самомасажу;
- не потребує великого матеріального забезпечення, досить розповсюджений і доступний;
- сприяє покращенню лімфатичного відтоку та виведенню продуктів обміну речовин;
- має як місцевий, так і загально-зміцнюючий вплив;
- природний метод збереження гомеостазу та підвищення фізичної працездатності;
- підвищення кровотоку в м'язовій тканині та покращення надходження кисню та поживних речовин у м'язи;
- можна змінювати функціональні стани організму.

Висновки. Масаж сприяє нормалізації тону м'язів, їх еластичності, зменшенню в'язкості, поліпшенню скоротливої функції, в результаті чого зростає сила, підвищується фізична працездатність здорових і ослаблених, втомлених від надмірного навантаження м'язів. Масаж також збільшує число розкритих капілярів, що поліпшує трофіку м'язів, сприяє зменшенню молочної кислоти в них і виведенню органічних кислот, що має позитивний вплив на втомлені після фізичної праці.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Основи масажу та самомасажу: навч. метод. посіб. / укл. С.В. Дарійчук. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2018. 184 с. URL: <https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/3566/%D0%9E%D1%B6%D1%83.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
2. Психосоціальні аспекти спортивних травм як їх сприймають спортивні тренери. *Journal of Athletic Training*, 2013, vol. 48, issue 4, P. 512-522. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3718354/#>

УДК 796.015:796.012.63

*Дар'я Опалатенко
(Дніпро)*

ЗМІНА ФУНКЦІОНАЛЬНОГО СТАНУ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС РОЗМИНКИ (ПІДГОТОВКИ ДО ФІЗИЧНОГО НАВАНТАЖЕННЯ)

У статті проаналізовано вплив розминки на організм людини та зміни, що відбуваються під час цього процесу; важливість розминки перед фізичними тренуваннями як чинник підготовки організму до навантажень та запобігання можливим травмам. Розглянуто різні аспекти розминки, такі як обертальні рухи та розтяжка, які сприяють підвищенню еластичності тканин і прискоренню кровообігу. Висвітлено важливість свідомого включення фізичної активності у повсякденне життя, особливо для студентської молоді, яка виявляється ключовим фактором у підтриманні здоров'я та розвитку фізичної культури. Зроблено висновки, що правильна розминка допомагає підвищити продуктивність тренувань, знизити ризик травм та покращити загальний функціональний стан людини.

Ключові слова: здоровий спосіб життя, фізичні навантаження, здоров'я, розминка, фізична культура, спорт, рухова активність, підготовка, вплив.

The article analyzes the impact of warm-up on the human body and the changes that occur during this process; the importance of warming up before physical training as a factor in preparing the body for loads and preventing possible injuries. Various aspects of the warm-up, such as rotational movements and stretching, are considered, which contribute to the increase of tissue elasticity and the acceleration of blood circulation. The importance of conscious inclusion of physical activity in everyday life, especially for student youth, is highlighted, which is a key factor in maintaining health and developing physical culture. Conclusions were made that proper warm-up helps to increase training performance and reduce the risk of injuries.

Keywords: healthy lifestyle, physical activity, health, warm-up, physical culture, sport, motor activity, preparation, influence.

Актуальність. Постановка проблеми. Проблеми з розумінням та усвідомленням важливості розминки перед фізичним тренуванням для підготовки організму до навантажень та запобігання можливим травмам можуть мати негативний вплив на фізичне та психічне здоров'я людини. Однією з ключових проблем є усвідомлення важливості правильної розминки для підготовки організму до фізичного навантаження та зменшення ризику травмування. Чому розминка є такою важливою? Як правильно і ефективно підготуватися до фізичних навантажень? Як попередити свій організм від травмувань? Які вправи найбільш ефективно розігріють організм? Дослідження змін функціонального стану людини під час розминки є актуальним завданням, оскільки воно може допомогти підняти усвідомленість людей щодо важливості правильної розминки перед тренуванням для збереження здоров'я та підвищення ефективності фізичної активності.

Мета статті – проаналізувати вплив розминки на функціональний стан людини перед фізичним навантаженням.

Виклад основного матеріалу. Фізичне навантаження – вплив рухової активності на організм людини, що призводить до підвищення його функціонування порівняно зі станом спокою. Під цим терміном розуміється, що виконання фізичних вправ змушує організм людини витратити більше енергії, ніж у стані спокою [2].

Перехід організму від стану рухового спокою до активної м'язової діяльності призводить до значного збільшення обміну речовин і енергії, а також до змін у функціонуванні центральної нервової системи та органів кровообігу та дихання. Оскільки органи та системи організму мають певну інертність, вони не можуть миттєво досягти високого рівня активності. Складні механізми нервової та гормональної регуляції не забезпечують ці зміни одразу. Тому необхідне поступове включення організму у роботу за допомогою спеціально підібраних фізичних вправ.

Отже, розминка – важливий складник тренувального процесу. Якщо нехтувати нею, вважати марною тратою часу і формальністю, можна отримати травми суглобів і зв'язок [7].

З наукового погляду підготовка до фізичних навантажень має неабиякий вплив на організм людини:

1. Підвищення температури тіла

Під час розминки температура тіла поступово підвищується. Це сприяє збільшенню гнучкості м'язів і зменшенню ризику травм. Згідно з даними, розминка призводить до збільшення швидкості скорочення м'язів приблизно на 20% при підвищенні температури тіла на два градуси. Це супроводжується підвищенням швидкості проведення імпульсів по нервових волокнах та зниженням в'язкості крові. Крім того, спостерігається зростання швидкості метаболічних процесів, особливо в м'язах, завдяки підвищенню активності ферментів, що призводить до прискорення біохімічних реакцій в клітинах. Навіть невелике підвищення температури на один градус може призвести до збільшення швидкості метаболізму клітин на близько 13% [8].

2. Покращення кровообігу

Активність під час розминки сприяє розширенню судин, що поліпшує кровопостачання м'язам та органам. Це допомагає підготувати організм до більш інтенсивного фізичного навантаження. Під час фізичного навантаження відбуваються значні зміни у кровообігу в органах і тканинах. М'язи, які знаходяться у робочому режимі, потребують збільшення обмінних процесів і значного постачання кисню. Підвищується навантаження на систему кровообігу через потребу в регулюванні температури тіла, оскільки додаткове тепло, вироблене активними м'язами, потрібно вивести на поверхню тіла. Хоча збільшення хвилинного об'єму серця як таке не забезпечує достатнього кровообігу під час значного фізичного навантаження, перерозподіл регіонального кровообігу в місця, де він найбільше потрібен, є важливим. При умові знаходження організму у стані спокою кровообіг у м'язах становить близько 4 мл за хвилину на 100 грамів м'язової тканини. Під час інтенсивної роботи м'язів цей показник зростає в 15-20 разів, а кількість активних капілярів може збільшитися у 50 разів. Кровообіг збільшується на початку навантаження, а потім стабілізується на певному рівні [1].

3. Збільшення секреції синовіальної рідини

Синовіальна рідина – в'язка маса, що знаходиться в синовіальній капсулі суглоба. Виконує функцію мастила для суглобового хряща, є джерелом поживних речовин для навколишніх структур та природним амортизатором, забезпечує рухливість кісток відносно одна одної. Синовіальна рідина виробляється спеціалізованими клітинами – синовіоцитами, і в основному складається з гіалуронової кислоти, лубрицину, протейнази, колагенази та простагландинів. Через те, що рідка частина є ультрафільтратом крові, вона також містить електроліти, глюкозу, імуноглобуліни та білки. З віком або на тлі деяких захворювань в організмі починає вироблятися менше синовіальної рідини, про що суглоби теж заявляють болем. Також ця рідина може бути «населена» бактеріями, вірусами або токсинами, що теж провокує запалення і набряк бурси. Ще однією причиною появи болю можуть бути надмірні фізичні навантаження без підготовки. У таких випадках кваліфіковані спеціалісти назначають спеціальні медичні препарати з вмістом глюкозаміну і хондроїтину [10].

Проте попередити такі проблеми можна завдяки простій розминці перед фізичним навантаженням, адже саме під час неї нормалізується вироблення, циркуляція і склад синовіальної рідини. Також зникає хворобливість, збільшується амплітуда рухів, попереджається набряк і зморщення суглобових сумок, зміни і пошкодження хрящів. Але, знову ж таки, головне, щоб ці навантаження не були надмірними. Навантаження низької та середньої інтенсивності для суглобів є навіть корисними, оскільки зміцнюють м'язи і покращують кровообіг. Внаслідок цього суглобова капсула краще забезпечується кров'ю, а хрящі отримують більше поживних речовин [3].

4. Активація нервової системи

Розминка допомагає активувати нервову систему, підготовляючи її до роботи під час фізичного навантаження. Це поліпшує координацію рухів та швидкість реакції. Фізичні вправи стимулюють різні аспекти трофічної функції нервової системи. Різноманітні вправи, включаючи загальнорозвиваючі, пасивні та активні рухи, сприяють поліпшенню крово- та лімфообігу, запобігають утворенню деформацій, сприяють процесам регенерації та покращують обмін речовин у тканинах. Тож, розминка має значний вплив на нервову систему – завдяки тому, що подібні тренування поліпшують координацію рухів і швидкість реакції [7].

5. Психологічна підготовка

Розминка допомагає зосередитися та підготувати ментально до майбутнього тренування. Це допомагає зменшити стрес та підвищує мотивацію до фізичної активності. Зрештою, значущим аспектом психологічної підготовки в спорті є взаємодія різних типів підготовки (психологічної, фізичної спеціальної, технічної, тактичної, теоретичної). Зазвичай психологічна підготовка розглядається як одна з компонентів підготовки, які мають відповідні ролі у плануванні тренувальних та змагальних процесів, встановлюються

відповідні цілі, форми і методи. Цей підхід спрощує організаційні аспекти та структурує підготовку, але може ускладнити вирішення завдань системної взаємодії між різними видами підготовки [1].

Наприклад, спортсмен виконав значний обсяг силових вправ, проте не приділяв достатньо уваги психотренінгу. У відсутності психологічної підготовки, яка є одним із видів підготовки, він підвищив свій рівень фізичної готовності, але не розвинувся у психологічному аспекті. Навіть якщо виконання силових вправ вимагало від нього значних вольових зусиль, концентрації уваги та інших психологічних навичок, його психологічна готовність підвищилася, проте це не було враховано. Таке ж силове навантаження могло б бути використане для розвитку вольових якостей або концентрації уваги [9]. У цьому контексті, упущення фізичної підготовки також є недоречним.

6. Зниження ризику травм

Оскільки розминка підготовлює м'язи, суглоби та нервову систему до навантаження, вона допомагає зменшити ризик травм та розтягнень. Ефективне підготовче навантаження м'язів перед тренуванням є ключовою частиною процесу зміцнення м'язів та запобігання м'язовій слабкості [4]. Розминка перед тренуванням допомагає підтримувати м'язи в готовому стані для навантаження та зменшує ризик можливих травм. Ефективна стратегія включає виконання комплексу вправ, які стимулюють кровообіг та розтягують м'язи. До ефективних вправ для розминки м'язів входять: кругові рухи плечових суглобів, розтягування грудних та спинних м'язів стоячи, а також каталіз для зменшення стресу на суглобах та м'язах. Важливо зазначити, що належна розминка перед тренуванням сприяє підвищенню безпеки та ефективності тренування.

Багато початківців не враховують важливість розминки перед тренуванням, підвищуючи тим самим ризик отримання травми. Пояснюючи необхідність розминки перед заняттями, варто зазначити, що серйозні тренування, особливо з великими вагами або інтенсивними фізичними навантаженнями, ставлять м'язи, сухожилля і суглоби перед випробуванням, якого вони не знають з повсякденного життя. Це, як і прогрів двигуна автомобіля взимку, допомагає підготувати організм до навантаження, зменшуючи зношування хрящової тканини, збільшуючи еластичність сухожильних ниток і підвищуючи продуктивність м'язів [5]. Розминка також прискорює кровообіг, що допомагає м'язам швидше відновлюватися. Зазвичай розминка триває приблизно 10 хвилин і складається з трьох частин:

- загальне розігрівання.

Це включає такі вправи, як біг на місці, стрибки зі скакалкою та базові рухи з порожнім грифом або гімнастичною паличкою. Мета полягає в тому, щоб активізувати кровообіг та обмін речовин. Пульс повинен піднятися до 130-160 ударів за хвилину.

- розігрівання суглобів.

Це зазвичай включає обертальні рухи у суглобах. Незалежно від того, на яку частину планується тренування, рекомендується розігрівати всі м'язи. Особливо важливо це для хребта, колін і плечових суглобів. Добре підходить розминка хребта за допомогою обертальних рухів з паличкою і гіперекстензією. Також можна виконати 1-2 підходи для пресу, наприклад, підйом ніг у висі.

- розтяжка.

Виконуйте вправи на розтяжку слід без перебільшення та різких рухів. Важливо розтягнути руки і ноги у всіх напрямках. Їх можна виконувати як після тренування, так і перед ним. Проведення цих простих маніпуляцій допоможе підготувати тіло до фізичних навантажень і зменшити ризик отримання травм. Чим вищий рівень підготовки у спортсмена, тим більше уваги він приділяє розминці [6].

Висновки. Важливість розминки перед фізичними навантаженнями є доволі високою, адже завдяки їй відбувається підготовка організму до тренувань та запобігання можливим травмам. Розминка, що включає обертальні рухи та розтяжку у всіх напрямках, допомагає підготувати м'язи, суглоби та сухожилля до навантажень і знижує ризик отримання пошкоджень. Правильно проведена розминка підвищує еластичність тканин, прискорює

кровообіг та готує організм до майбутнього фізичного зусилля. Дотримання розумних підходів до розминки допомагає спортсменам підняти свою продуктивність та знизити ризик травмування, і чим вищий рівень підготовки, тим більше уваги приділяється цьому аспекту тренувань.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Коростильова Г. Ю. Методичні рекомендації з самостійної роботи студентів (СРС). Одеса, 2022. С. 2-3.
2. Матеріали сайту «elib.lntu.edu.ua». Адаптація до тренувальних навантажень. URL: https://elib.lntu.edu.ua/sites/default/files/elib_upload/%D0%B5%D0%BB%20%D0%9F%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D1%81%D1%8E%D0%BA%201/page8.html
3. Матеріали сайту «liki24.com». Як зберегти суглоби здоровими та рухливими. URL: <https://liki24.com/uk/articles/kak-sohranit-sustavy-zdorovymi-i-podvizhnymi/>
4. Матеріали сайту «mrt.od.ua». Зміцнення м'язів та профілактика м'язової слабкості: практичні поради. URL: <https://mrt.od.ua/uk/zmicnennya-m-yaziv-ta-profilaktika-mishechnoi-slabkosti-praktichni-poradi/>
5. Матеріали сайту «multycourse.com.ua». Підтримка фізичного здоров'я. URL: <http://multycourse.com.ua/ua/page/18/40>
6. Матеріали сайту «tvoetilo.com.ua». Роль і значення розминки. URL: https://tvoetilo.com.ua/rol_i_znachennia_rozmynky_v_fizychnomu_vyhovanni.php
7. Матеріали сайту «ТСН». Ідеальна розминка перед силовими тренуваннями: навіщо, що, скільки. URL: <https://tsn.ua/lady/krasota/fitnes/idealna-rozminka-pered-silovimi-navischo-scho-skilki-1505571.html>
8. Методичні вказівки до самостійного вивчення навчальної дисципліни «Фізичне виховання» «Особливості проведення підготовчої частини тренування в плаванні для студентів спортивних секцій та груп спортивного вдосконалення з плавання» / Укл. Пашкевич В.В., Кайда Д.В., Шельчук Н.О. Рівне: НУВГП, 2018. С. 11-13.
9. Пазичук О. В. Психологічна підготовка в спортивних іграх. Львів, 2019. С. 6-8.
10. Сухан В.С. Методичні вказівки до лекцій з курсу «Лікувальна фізкультура та спортивна медицина. Ужгород, 2014. С. 16-17.

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук, доцент Мартинова Н. П.

УДК 796.01:17.022.1

*Марія Пастушенко, Наталія Мартинова
(Дніпро)*

РОЛЬ ІМІДЖУ У СПОРТІ

У статті розглядається важливість ролі іміджу в сучасному спорті, фокусуючись на його впливі на спортсменів, команди та спортивну культуру взагалі. Проаналізовано складові та вплив іміджу у спорті. Висвітлено його роль у маркетингу, сприйнятті глядачами та мотивації спортсменів. Також висвітлені аспекти включають в себе відображення стилю та професіоналізму гравців, вплив на спонсорські угоди та маркетинг, а також психологічний вплив іміджу на самооцінку та мотивацію спортсменів. Стаття також відзначає роль спортсменів як взірців для молодших поколінь та їхню відповідальність у формуванні цінностей в суспільстві. Загальний контекст статті підкреслює важливість іміджу як визначального фактора в еволюції спорту як суспільного явища.

Ключові слова: спорт, імідж, спортивна мода, репутація.

This article examines the importance of the role of image in modern sport, focusing on its impact on athletes, teams and sports culture in general. Aspects covered include the reflection of player style and professionalism, the impact on sponsorship deals and marketing, as well as the psychological impact of image on athletes' self-esteem and motivation. The article also notes the role of athletes as role models for younger generations and their responsibility in forming values in society. The general context of the article emphasizes the importance of image as a determining factor in the evolution of sport as a social phenomenon. Key words: sport, image, sports fashion, reputation.

Keywords: *sport, image, sport's fashion, reputation.*

Актуальність. Тема іміджу у спорті є досить актуальною в сучасних умовах. Спорт перетворився на потужну індустрію, де імідж відіграє важливу роль. Зростаюча комерціалізація та конкуренція в спорті вимагають створення привабливого образу спортсменів і організацій для залучення вболівальників, спонсорів, кваліфікованих гравців.

В умовах інформаційного суспільства імідж часто визначає успіх і можливості подальшого розвитку. Тому вивчення ролі іміджу, його складових та впливу на різні аспекти спортивної діяльності є вкрай необхідним для розуміння сучасних тенденцій у спорті. Це дозволяє виробити ефективні стратегії просування як окремих спортсменів, так і спорту в цілому.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку спорту питання формування іміджу набуває особливої актуальності. Спортсмени, команди, клуби є суб'єктами ринкових відносин, де імідж відіграє вирішальну роль у залученні уваги вболівальників, спонсорів, інвесторів. Проте проблема полягає в тому, що в українському спорті питанням формування позитивного іміджу приділяється недостатньо уваги. Не розроблені науково обґрунтовані підходи до створення іміджу спортсменів і організацій. Не досліджено особливості сприйняття аудиторією іміджу вітчизняних спортсменів. Все це ускладнює просування українського спорту на міжнародній арені. Тому дослідження ролі іміджу у спорті є важливим і актуальним завданням.

Мета даної роботи – дослідити та проаналізувати роль іміджу у сучасному спорті з урахуванням його впливу на спортсменів, команди та суспільство в цілому; висвітлити важливість відповідальності спортсменів перед глядачами та молодшим поколінням, підкреслюючи їхню роль як ембасадорів сучасного спорту в суспільстві.

Аналіз досліджень та публікацій. Питання іміджу у спорті досліджували такі науковці, як Ключко В.М., який приділив увагу формуванню позитивного іміджу студентів-спортсменів. На його думку, позитивний імідж допомагає спортсменам-студентам презентувати себе в університеті. Садовник О.Б. проаналізувала складові персонального іміджу спортсменів. Вона виділила зовнішній вигляд, особистісні якості та поведінку як ключові елементи іміджу. Автор наголошує на важливості висвітлення досягнень українських спортсменів. Якимінський О.С. висвітлив значення іміджу для сфери спорту загалом. Він зазначає, що імідж впливає на комерційний успіх спортивних організацій.

Отже, існуючі публікації частково розкривають роль іміджу у спорті. Проте комплексного аналізу його впливу на різні аспекти спортивної діяльності не проводилось.

Викладення основного матеріалу. Сучасний спорт не лише поле змагань, але і складна система, де імідж визначає успіх гравців і команд.

У сучасному світі спорту перше враження є надзвичайно важливим елементом успіху. Це враження формується за дуже короткий проміжок часу, і воно може визначити те, як спортсмен чи команда буде сприйматися глядачами, спонсорами та широкою громадськістю. Олена Садовник довела, що у спорті імідж не обмежується лише досягненнями на полі гри; він включає в себе ряд аспектів, які разом створюють унікальний образ. Зовнішній вигляд спортсмена стає своєрідним візитівкою, яка вказує на його стиль, визначається екіпіровкою та взуттям. Стиль, виражений у вигляді, може бути ключовим елементом формування враження та позитивної реакції від глядачів. Відшліфований та професійний зовнішній

вигляд додає атмосфери елегантності і дбайливості про свій образ. Поведінка спортсмена на полі та поза ним також впливає на його імідж. Відкрите та позитивне ставлення до товаришів по команді, адекватна реакція на стресові ситуації та шанобливе ставлення до опонентів – це фактори, що додають аутентичності та гідності іміджу.

Велика увага приділяється емоційній привабливості, оскільки емоції часто знаходять відображення на обличчі та жестах гравців. Спортсмени, які вміло та непримусово виражають свої емоції, здатні сприйматися як більш привабливі та доступні для взаємодії. На думку Курочко В.М. та Бондаренко Т.В., факторами, що впливають на поведінку та результати діяльності індивідів, є розумові та фізичні здібності, цінності, потреби, вимогливість та продуктивність праці. Факторами, що впливають на поведінку та діяльність людини, є розумові та фізичні здібності, цінності та погляди, потреби, вимогливість та продуктивність праці. На думку інших авторів, до цього переліку слід додати такі фактори, як рівень професійних навичок [1].

Успішний імідж може стати ключовим фактором для залучення спонсорських угод та сприяти підвищенню вартості бренду, якими стають як окремі гравці, так і спортивні колективи.

Спортсмени, як амбасадори брендів, виходять за межі своєї спортивної діяльності, стаючи відомими та впізнаваними особистостями в широкому суспільстві. Їхня популярність у світі спорту стає цінним активом для компаній, що прагнуть асоціювати свій бренд із позитивними аспектами, такими як успіх, дисципліна, командний дух та визнання громадськості [2]. Спонсорські угоди стають вигідними як для спортсменів, так і для компаній. Для перших це можливість отримати фінансову підтримку та додаткові ресурси для тренувань та участі в змаганнях. З іншого боку, для брендів це шанс асоціювати своє ім'я із визначеними цінностями та успіхами, забезпечуючи збільшення своєї популярності серед споживачів. Успішний імідж у спорті не лише підсилює сприйняття спортсменів, але й робить їх привабливими для спонсорів, відкриваючи нові можливості для розвитку спортивного бренду в сфері споживчих товарів та послуг.

Імідж в спорті виявляє значущий психологічний вплив на самопочуття та мотивацію спортсменів. Позитивний імідж, сформований навколо спортсмена чи команди, може викликати в них відчуття впевненості та підвищити їхню самооцінку. Гравці, які оточені позитивними асоціаціями та підтримкою зі сторони глядачів та спонсорів, відчують себе більш цінними та успішними.

Ключко вважає, що психологічний вплив позитивного іміджу проявляється і в мотиваційній сфері спортсменів. Створення ідентифікації з певним образом або командою може стати додатковим джерелом енергії та бажання досягти великих висот у своїй кар'єрі. Гравці, що мають позитивний імідж, відчують підтримку та визнання, що сприяє підвищенню їхнього внутрішнього мотиваційного рівня. Емоційний стан гравців також піддається впливу іміджу. Позитивні асоціації можуть призводити до підвищення настрою та ставлення до тренувань і змагань.

Гравці, що оточені підтримкою та позитивним визнанням, зазвичай виступають з більшим ентузіазмом та емоційною інтенсивністю, що може впливати на їхні спортивні досягнення [1].

Визнаність та популярність спортсменів приносять із собою не лише героїчні перемоги на полі, але й значну відповідальність перед фанатами та молодшим поколінням. Їхня поведінка, як в межах спортивного подіуму, так і в позаспортивних ситуаціях, може визначати загальний вигляд на професійний спорт та його етику. Спортсмени, будучи публічними постатями, є рольовими моделями для фанатів та молодших глядачів. Їхня діяльність та ставлення впливають на формування цінностей, моральних принципів та ставлення до спорту у новому поколінні. Така велика впливова сила призводить до необхідності відповідального та обачного відношення спортсменів до свого іміджу та власної поведінки. Наприклад, позитивна поведінка, фейричтейлові історії успіху та демонстрація трудових цінностей можуть сприяти створенню позитивного образу спорту в

очах глядачів. З іншого боку, негативні вчинки чи невідповідальне ставлення можуть призвести до руйнування іміджу та створення негативних стереотипів. Спортсмени, які усвідомлюють свою відповідальність за власний імідж, визначають не лише своє місце в історії спорту, але й впливають на сприйняття та розвиток спорту в суспільстві, що стає ключовим чинником формування моральних та етичних норм для майбутніх поколінь [1].

Імідж демонструє собою публічний образ, та який є комунікативною одиницею, яка ідеально відповідає вимогам медіапростору [3]. Зростання популярності спорту як розважальної індустрії ставить перед сучасними спортсменами завдання більше, ніж просто вражати власними спортивними досягненнями. Якимінський вважає, що тепер вони виступають в ролі не лише віртуозних гравців, але й справжніх артистів, здатних створювати захопливе шоу не лише на полі гри, але й поза ним. Спортсмени стають публічними постатями, чиї дії та слова вивчають не лише фанати, а й представники ЗМІ та спонсори. Вміння виступати перед камерами, доброзичливість та комунікабельність – це складові, які визначають успіх спортсмена в офіційних та неофіційних подіях [4].

Ефективне шоу вимагає від спортсменів більш глибокого розуміння своєї ролі як представників не лише спортивного світу, але й героїв розважального індустріального виміру. Вони повинні бути здатні не лише вражати своєю грою, але й розповідати власні історії, будуючи особистий бренд та взаємодіючи з аудиторією через соціальні мережі та медіаплатформи. Таке вимагає від спортсменів не лише фізичної підготовки, але й навичок публічного виступу, комунікації та управління власним іміджем. Таким чином, сучасні спортсмени перетворюються на справжніх артистів та ентертейнерів, які здатні не лише домінувати на полі гри, але й залишати свій слід в суспільстві як визнані та цікаві особистості.

Висновки. У результаті аналізу наукових джерел виявлено, що імідж відіграє важливу роль в сучасному спорті. Він впливає на сприйняття спортсменів глядачами, допомагає залучати спонсорів та підвищує мотивацію самих спортсменів. Отримані результати свідчать, що формування позитивного іміджу є важливим завданням для успіху як окремих спортсменів, так і команд.

Подальші дослідження доцільно спрямувати на вивчення особливостей формування іміджу саме українських спортсменів. Це дозволить розробити рекомендації для покращення іміджу вітчизняного спорту та сприятиме його просуванню на міжнародній арені.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Ключко В. М., Бондаренко Т. В. Формування позитивного іміджу студента-спортсмена. Харків: ХНАМГ, 2009. Харків, 2009. 44 с.
2. Садовник Олена. Персональний імідж спортсменів. 2011. С. 4. URL: <https://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/>
3. Садовник О. Створення іміджу українського спорту засобами масової комунікації. Львів, 2015. С. 3. URL: <https://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/>
4. Якимінський О. Значення іміджу для сфери спорту. 2019. С. 3. URL: <https://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/>

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук, доцент Мартинова Н. П.

ВПЛИВ ФІЗКУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ НА ОРГАНІЗМ ЛЮДИНИ

У статті розкривається сутність фізичної культури та спорту. Аналізуються подібності та відмінності між основними поняттями. Виявляються основні проблеми розвитку фізичної культури та спорту. Визначаються основні заходи щодо зміцнення здоров'я та розвитку людини. Аналіз сучасної літератури свідчить про те, що сучасна організація фізичної культури та спорту не настільки ефективна для підвищення рівня фізичного здоров'я особистості та зацікавленості більшості до занять фізичними вправами. Це свідчить про загальну потребу у розробках нових науково обґрунтованих шляхів вдосконалення організації фізичної культури і спорту.

Ключові слова: фізична культура, спорт, фізичне виховання, фізична підготовка, фізичний розвиток, фізичне здоров'я, правильне харчування, режим праці та відпочинку.

The article reveals the essence of physical culture and sport. The similarities and differences between the main concepts are analysed. The main problems of physical culture and sports development are identified. The main measures to improve human health and development are identified. The analysis of modern literature shows that the current organisation of physical culture and sports is not so effective in improving the level of physical health of the individual and the interest of the majority in physical exercises. This indicates a general need to develop new scientifically based ways to improve the organisation of physical culture and sports.

Key words: physical culture, sport, physical education, physical training, physical development, physical health, proper nutrition, work and rest regime.

Діяльність людини поділяється на два основні види її активності: психологічну і фізичну, причому кожна з них впливає на розвиток людини однаковою мірою.

Історично так склалося, що психологічна активність людини почала розвиватися пізніше за фізичну, в плані еволюції, але це ніяк не вплинуло на ступінь взаємозалежності. Психологічна активність людини полягає в інтелектуальному розвитку, у спілкуванні та в емоціях. Фізична активність, своєю чергою, полягає в русі та у виконанні будь-якої механічної роботи.

У міру розвитку сучасного суспільства фізична активність і спорт дедалі глибше проникають у життя людей і стають найбільш значущими в розвитку світової цивілізації. За останні десять років рівень розвитку фізичної культури і спорту досяг високого рівня. Але незважаючи на це, у сучасному світі існує маса проблем, пов'язаних, як і з розвитком спорту, так і з розумінням сучасної людини значущості фізичної культури в її житті.

Століття інформаційних технологій дало змогу людині і суспільству загалом перетворити світ і полегшити життя. Сучасній людині не доводиться виконувати ту роботу, яку може виконати машина або робот, тим самим вона зменшує фізіологічне навантаження, стає більш ледачою. Це безпосередньо впливає і на фізичну активність людини, на її розвиток і на здоров'я.

Заняття спортом і здоровий спосіб життя нерозривно пов'язані між собою. Вплив спорту та фізичної культури на організм – колосальний! Поєднання фізичних вправ і правильного харчування дає змогу людині протистояти розвитку багатьох захворювань, зміцнити імунну систему та підвищити опірність до сприйняття різних хвороб.

Фізична культура – це діяльність, спрямована на відновлення, зміцнення і розвиток здоров'я людини. Крім цього, фізичну культуру можна розглядати як сукупність знань і цінностей у царині пізнання фізичного здоров'я та інтелектуальної діяльності в цій галузі. Фізична культура охоплює чотири основні види: базова фізична культура, спорт, оздоровча

фізична культура і прикладна фізична культура, що охоплює професійно-прикладну і військово-прикладну фізичну культуру [1, с. 47].

Спорт є особливим видом інтелектуального та фізичного розвитку людини за допомогою командних ігор і змагального духу. Його кінцевою метою є розвиток фізичних навичок з умовою перемоги над суперниками. Спортивні тренування відбуваються за певними програмами, з дотриманням дієтичного харчування та низки умов, наприклад, відмови від алкоголю, тютюну, наркотиків і ненормованого способу життя.

Таблиця 1 Відмінності спорту від фізичної культури

Відмінні риси	Фізична культура	Спорт
Основна мета	Оздоровлення організму	Досягнення перемог
Навантаження	Загальний розвиток основних навичок	Досягнення меж людських можливостей
Ступінь залученості	Заняття для задоволення	Постійно
Порівняння навичок	Проведення змагань	-
Організація	Немає будь-яких жорстких норм	Кодекс правил

Таким чином, незважаючи на значні відмінності між спортом і фізичною культурою, кожній людині необхідна фізична активність.

Людина може поліпшити свій фізичний стан тільки використовуючи різноманітні фізичні вправи. Фізична досконалість людини полягає в ступені її фізичних можливостей і реалізації своїх сил. Це досить динамічний стан, який дасть змогу самореалізуватися людині на основі обраного нею виду спорту або фізкультурної діяльності. Тим самим людина індивідуалізує себе.

Існує три напрями фізичної культури особистості:

1. визначення здатності до саморозвитку.
2. ініціатива самовираження.
3. творчість особистості.

Усі три напрями ґрунтуються на самовираженні та саморозвитку особистості. Заняття фізкультурою і спортом сприятливо впливають на весь організм. Постійні заняття покращують не тільки здоров'я, а й статуру, фігура стає підтягнутою, підвищується впевненість і збільшується сила волі.

Заняття фізкультурою і спортом стосуються не тільки дорослих людей, а й дітей, і людей у літньому віці. Фізичне виховання дітей – невід'ємна частина становлення в процесі розвитку. Недостатня рухливість може спричинити низку проблем, які призведуть до погіршення здоров'я і як наслідок розвиток різних патологій. Заняття фізкультурою і спортом у літньому віці – це здатність запобігання розвитку різних порушень в організмі. Швидке старіння – доля людей, які свого часу не приділяли належної уваги своєму фізичному здоров'ю. Люди, які бажають продовжити свою фізичну молодість і залишатися здоровими, завжди займаються спортом, дотримуються режиму праці та відпочинку, ведуть правильний спосіб життя і правильно харчуються. Без регулярних занять спортом і фізичною культурою важко досягти фізичного здоров'я [3, с. 36]

Для підтримання організму в тонусі необхідно щодня виконувати низку таких елементів:

- 1) ранкова зарядка;
- 2) фізичні вправи;
- 3) фізична активність;
- 4) фізична праця;
- 5) загартовування організму;
- 6) спорт;
- 7) правильне харчування;
- 8) час праці та відпочинку;
- 9) особиста гігієна;

10) системність;

11) туризм;

Усе це благотворно впливає на організм, збільшує витривалість, спритність і гнучкість.

Основними показниками розвитку фізичної культури і спорту є: масовість розвитку, спортивні досягнення, пропаганда та рівень здоров'я населення.

Здоров'я людини – це фізичний, психологічний і соціальний розвиток людини. Воно залежить від низки чинників: 1) розвитку технологій, у зв'язку з чим сучасне суспільство перестало приділяти належну увагу розвитку фізичної складової нашого організму; 2) малорухливий спосіб життя призводить до появи найрізноманітніших захворювань, як у дитини, так і в дорослої людини; 3) погіршення екології та забруднення навколишнього середовища; 4) зміна кліматичних умов; 5) неякісне харчування; 6) куріння; 7) алкоголь; 8) наркотики; 9) кавова залежність; 10) неправильна організація трудового дня.

Усе це впливає на здоров'я організму. Фізична культура і спорт виступають заходом підтримання і розвитку здоров'я людини. Завдяки фізичній культурі та спорту відбувається оздоровлення організму [2, с. 4].

1. Покращують роботу серця. Частота серцевих скорочень збільшується, робота серцевого м'яза стає інтенсивнішою, рух крові збільшується, внаслідок чого організм насичується киснем і поживними речовинами, що позитивно впливає на організм людини.

2. Зміцнюють опорно-рухову систему. Відбувається розвиток мускулатури, зміцнення зв'язок, сухожиль і суглобів, а також усього скелета загалом. Заняття спортом дадуть змогу виправити поставу, усунути викривлення хребта, підтягнути тіло, зміцнити всі внутрішні органи.

3. Впливають на розвиток нервової системи. Поліпшується робота і живлення центральної нервової системи, з'являються нові рефлекси, поліпшується формування нових зв'язків між нервовими клітинами, збільшується пристосованість до нових навантажень і змін навколишнього середовища.

4. Покращують діяльність дихальних органів. Збільшується об'єм легень, нормалізується їхня вентиляція. Як наслідок, дихання стає глибоким і рідкісним. Ритмічне дихання посилює приплив крові до серця, удосконалює нервову регуляцію руху грудної клітки, зменшує застійні явища в легенях. Спорт допомагає боротися з кисневою недостатністю, зі зменшенням задишки. Призводить до підвищення розумової роботи мозку.

5. Підвищують імунітет. Завдяки спорту лейкоцити й антитіла циркулюють набагато інтенсивніше, тим самим запобігають розвитку захворювань. Посилюється зростання кількості нейтрофілів і моноцитів.

6. Покращують метаболізм. Відбувається швидкий обмін білків в організмі, збільшується кількість споживаного азоту. Прискорюється обмін спалювання жирів, підвищується обмін вуглеводів.

7. Змінює ставлення до життя. Активні люди найбільш життєрадісні, менш схильні до ризику швидкої зміни настрою, депресій, неврозів і дратівливості.

Важливим у становленні здоров'я є дитячий, підлітковий та юнацький вік. За даними різних медичних досліджень, було виявлено, що близько 75% дітей, які не займаються спортом, схильні до різних захворювань і змалечку страждають на різні захворювання, пов'язані з фізичним розвитком. Оскільки сучасне суспільство у відсотковому співвідношенні має більше хворих людей, то виникає лікувальна фізкультура.

Лікувальна фізична культура – це один із методів лікувально-профілактичної культури, спрямованої на швидке відновлення здоров'я та запобігання будь-яким ускладненням. Основою цієї фізичної культури є фізичні вправи, які дають змогу реабілітувати хворого.

Таким чином, фізичною культурою і спортом необхідно займатися з самого дитинства. Запорука здорового способу життя полягає в рухливості, у розвитку та зміцненні свого організму.

Фізична культура і спорт впливають на всі сторони життєдіяльності людини. Вони розвивають фізичні, духовні та моральні якості особистості, формують потребу в здоровому способі життя, зміцнюють здоров'я, мотивують до саморозвитку. Оздоровчі, фізкультурні та спортивні заходи спрямовані на зміцнення здоров'я населення. Вони є профілактикою всіляких захворювань.

У сучасному світі спостерігається різке погіршення здоров'я більшості населення країни. Це стосується як дітей, так і дорослих. Систематичні заняття спортом надають позитивний ефект на весь організм. Саме тому так важливо займатися спортом із самого дитинства і протягом усього життя [4, с. 264].

Найбільшу користь приносять ті вправи, які виконуються систематично, тривалий час і в повному обсязі, без перенапруження. До таких вправ належать: плавання, біг, їзда на велосипеді, кінні прогулянки, пересування на лижах, а також спортивні ігри, акваеробіка, гімнастика та шейпінг.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Зеніна І. В., Гаврилова Н. М., Кузьменко Н. Вплив фізичних вправ на організм студентів. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. 2022. №1(145). С. 47-50.

2. Мунтян В.С., Островський М.В. Визначення місця та ролі навчальної дисципліни «Фізичне виховання» в національній системі освіти. *Спортивна наука України*. 2020. №3. С.3-8.

3. Попрошаєв О.В., Білик О.А., Островський М.В. Фізичне виховання в контексті інтеграції в загальноєвропейський освітній простір. *Спортивна наука України*. 2021. №7. С.36-43.

4. Черняков В.В., Желізняк М.М. Гімнастика та методика її викладання. *Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г.Шевченка*. 2019.С.264-269.

УДК 796(477)

Анастасія Шевченко
(Дніпро)

ПСИХОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ СТИМУЛЮВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДО ЗБЕРЕЖЕННЯ ФІЗИЧНОГО ЗДОРОВ'Я ТА АКТИВНОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ

У статті проаналізовано психологічні механізми стимулювання здобувачів вищої освіти до збереження фізичного здоров'я та активного способу життя. Досліджено роль мотивації, саморегуляції та формування позитивних звичок у підтримці здорового способу життя студентів. З'ясовано, що внутрішня мотивація, зокрема відчуття задоволення від фізичної активності та бажання покращити своє здоров'я, є ключовим фактором у формуванні стійких звичок здорового способу життя. Також виявлено важливість зовнішніх стимулів, таких як підтримка з боку оточення та наявність інфраструктури для здорового життя на університетському кампусі. Зроблено висновки про необхідність комплексного підходу до стимулювання студентів до збереження фізичного здоров'я та активного способу життя, що включає як внутрішні, так і зовнішні механізми підтримки.

Ключові слова: фізична культура, мотивація, рухова активність, здоров'я, якість життя.

The article analyzes the psychological mechanisms of stimulating higher education students to maintain physical health and an active lifestyle. The role of motivation, self-regulation and the formation of positive habits in maintaining a healthy lifestyle of students was studied. It was found

that internal motivation, in particular the feeling of satisfaction from physical activity and the desire to improve one's health, is a key factor in the formation of sustainable habits of a healthy lifestyle. The importance of external incentives, such as support from the environment and the availability of infrastructure for healthy living on the university campus, has also been revealed. A conclusion was made about the need for a comprehensive approach to encouraging students to maintain physical health and an active lifestyle, which includes both internal and external support mechanisms.

Keywords: physical culture, motivation, motor activity, health, quality of life.

Актуальність. Постановка проблеми. Рухова активність та фізичне здоров'я студентів у закладах вищої освіти стають актуальними проблемами в контексті сучасного життя. Зростаючий рівень стресу, сидячий спосіб життя та недостатній рівень фізичної активності негативно впливають на здоров'я студентів і можуть визначати їхній академічний успіх та загальну якість життя. Розуміння та впровадження ефективних підходів до стимулювання рухової активності студентів стає невідкладним завданням сучасної освітньої системи.

Проблематика:

1. Сидячий спосіб життя та його наслідки: Збільшення кількості сидячих занять та використання технологій можуть призводити до фізичної неактивності серед студентів, що впливає на їхнє здоров'я та емоційний стан.

2. Стрес та психічне здоров'я: Навчання у вищих навчальних закладах часто супроводжується стресом, що може призводити до зменшення рухової активності. Це може впливати на ментальне здоров'я та концентрацію студентів.

3. Відсутність мотивації: Студенти можуть виявляти відсутність мотивації до фізичної активності через ряд факторів, таких як важкі навчальні навантаження, відсутність часу або нецікавість до спорту.

4. Академічний вплив: Недостатня рухова активність може впливати на когнітивні функції та академічний успіх студентів, що ставить під сумнів загальний розвиток та досягнення у навчанні.

Дослідження психологічних аспектів мотивації студентів до підвищення рухової активності є важливим напрямком, спрямованим на розробку ефективних стратегій покращення фізичного та психічного благополуччя студентської громади.

Останні дослідження в сфері психології рухової активності студентів акцентують увагу на таких аспектах:

1. Психологічні перешкоди та мотивація: Дослідження концентруються на визначенні психологічних бар'єрів, що заважають студентам бути фізично активними, а також на вивченні різних психологічних стратегій та підходів для збільшення мотивації.

2. Вплив фізичної активності на психічне здоров'я: Зрозуміння взаємозв'язку між руховою активністю та психічним здоров'ям студентів, зокрема в контексті стресу та депресії.

3. Використання технологій у сприянні руховій активності: Аналіз та оцінка впливу сучасних технологій, таких як мобільні додатки та віртуальні платформи, на підвищення мотивації студентів до фізичної активності.

4. Роль соціального оточення: Розгляд аспектів соціальної підтримки та взаємодії з ровесниками у формуванні позитивного ставлення до рухової активності.

Очікується, що подальші дослідження в цій області допоможуть уточнити стратегії та інтервенції для покращення фізичного та психічного здоров'я студентів через психологічні аспекти мотивації до рухової активності.

Мета статті – проаналізувати внутрішні та зовнішні мотиватори, що стимулюють студентів до збереження фізичного здоров'я та активного способу життя, розглянути механізми саморегуляції та формування позитивних звичок, визначити роль оточення та інфраструктури у підтримці здорового способу життя студентів, а також розробити

рекомендації для ефективної підтримки їхнього фізичного та психологічного благополуччя під час навчання у вищих навчальних закладах.

Виклад основного матеріалу. Фізична культура – складова частина загальної культури суспільства, що спрямована на зміцнення здоров'я, розвиток фізичних, морально-вольових, інтелектуальних здібностей, підвищення соціальної і трудової активності людей, задоволення їх моральних, естетичних та творчих запитів, потреби спілкування, розвиток дружби народів і зміцнення миру [3].

Навчання студентів у закладах вищої освіти спрямовано на набуття вмінь і навичок у формі досвіду багатопланових видів діяльності і поведінки, а також розвиток здібностей і особистісних якостей. У той же час внаслідок значних навчальних навантажень у більшості студентів відзначається недостатня рухова активність, яка обумовлює появу гіпокінезії, що, в свою чергу, може спричинити появу ряду серйозних змін в організмі. Дефіцит рухової активності у студентської молоді негативно впливає на стан здоров'я, рівень фізичного розвитку і підготовленості [2]. Сучасна система навчання у закладах вищої освіти пред'являє високі вимоги як до навчальної діяльності, так і до здоров'я студентської молоді. Інтенсифікація навчального навантаження спричиняє перевантаження організму і різні захворювання [7]. Організація процесу фізкультурно-оздоровчої рухової активності повинна від таких чинників: стан здоров'я, рівень фізичного розвитку та підготовленості студентів, їх спортивна кваліфікація, а також урахувати умови та характер праці за майбутньою професійною діяльністю.

М.І. Шашлов [8] стверджує, що постійне нервово-психічне перенапруження і хронічна розумова втома спричиняють функціональні порушення та зниження працездатності у здобувачів вищої освіти. Л. Азаренкова [1] відмічає, що студенти протягом навчання у закладах вищої освіти отримують велику кількість розумового навантаження і мають низький рівень рухової активності. В.В. Світлик, В.І. Оліярник, М.П. Мельничук, Л.М. Смірнова, С.В. Фестрига [5] переконані, що сучасна молодь студентського віку веде малорухомий спосіб життя.

На думку З.В. Сироватко [6], інтенсифікація освітнього процесу у закладах вищої освіти спричиняє тенденцію до зниження обсягу рухової активності студентів, що негативно впливає на показники їх фізичного стану. За даними Л. Рибалко, О. Пермякова, Т. Йоппі [4], останнім часом рівень рухової активності здобувачів вищої освіти значно знизився. Це пов'язано, по-перше, з введенням у 2020 році карантинних обмежень; по-друге, наявність різноманітних гаджетів призводить до відсутності мотивації у молоді до рухової активності, проводячи малорухливий спосіб життя. Тенденція до зниження рухової активності серед студентської молоді негативно впливає на стан їхнього здоров'я, функціональну активність систем, фізичний розвиток та підготовленість. Оптимальна рухова активність сприяє покращенню фізичного, психічного та функціонального стану здобувачів вищої освіти. Однією з основних проблем студентської молоді є малорухливий спосіб життя, який негативно впливає на стан фізичного здоров'я, фізичну підготовленість, настрій і самопочуття даного контингенту.

Для вирішення проблеми малорухливого способу життя серед студентської молоді можна використовувати різноманітні методи, засоби та кроки. Ось деякі з них:

- Створення інфраструктури для активного відпочинку: Забезпечення університетських кампусів спортивними майданчиками, фітнес-центрами, басейнами та іншими місцями для фізичної активності.
- Організація спортивних заходів: Проведення спортивних змагань, турнірів, та інших заходів, які стимулюють студентів до участі в фізичних активностях.
- Популяризація здорового способу життя: Проведення інформаційних кампаній, лекцій, семінарів на тему здорового харчування, регулярних фізичних вправ та інших аспектів здорового способу життя.

- Стимулювання участі у спортивних секціях: Створення різноманітних спортивних секцій та груп для зацікавлених студентів з різних видів спорту.
- Впровадження інноваційних технологій: Використання мобільних додатків та інтернет-платформ для організації та моніторингу фізичної активності студентів.
- Проведення соціальних акцій: Організація спільних акцій з велопробігами, прогулянками, туристичними походами та іншими активними видами відпочинку.
- Підтримка студентських ініціатив: Сприяння реалізації ідей та проектів, спрямованих на популяризацію фізичної активності серед студентів.
- Підвищення обізнаності про користь фізичних вправ: Проведення лекцій та семінарів щодо впливу рухової активності на фізичне та психічне здоров'я.

Ці методи можна поєднувати та адаптувати залежно від конкретних потреб та можливостей кожного вищого навчального закладу.

Висновки. Проаналізував науково-методичну літературу з порушеної теми, можна зробити такі висновки.

По-перше, рівень фізичної активності студентів має прямий вплив на їхнє психофізичне здоров'я та академічні досягнення. Особливу увагу слід звертати на зменшення сидячого способу життя та стимулювання регулярних фізичних вправ серед студентської громади.

Другий важливий висновок полягає в тому, що мотивація до фізичної активності є складною сумішшю внутрішніх та зовнішніх факторів. Розуміння цього взаємодії є ключовим для розробки ефективних програм та ініціатив, спрямованих на підвищення рухової активності студентів.

З третього боку, аналіз світової практики виявив ряд успішних стратегій організації рухової активності в університетах, включаючи інноваційні підходи та технології. Ці приклади можуть слугувати моделями для впровадження подібних ініціатив у вищих навчальних закладах.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Азаренкова Л. Скандинавська ходьба як вид оздоровчої рухової активності студентів. *Актуальні проблеми фізичного виховання різних верств населення*. 2020. С. 17–21.
2. Кулик Н. А., Гудим С. В., Гудим М. П. Дослідження інтересу студентів до різноманітних форм рухової активності. *Актуальні проблеми фізичного виховання різних верств населення*. Харків : ХДАФК, 2019. С. 142–147.
3. Мудрік І.В. Організаційно-методичні засади удосконалення фізичного виховання студентів: метод. посібник. Київ, 2008. 83 с.
4. Рибалко Л., Пермяков О., Йопа Т. До проблеми активізації рухової активності студентської молоді в умовах карантинних обмежень. *Актуальні проблеми фізичного виховання різних верств населення*. 2021. С. 145–149.
5. Світлик В. В., Оліярник В. І., Мельничук М. П., Смірнова Л. М., Фестрига С. В. Розвиток рухової активності студентів у позааудиторних формах занять із фізичного виховання. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія № 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт) : зб. наукових праць / за ред. О. В. Тимошенка*. Київ : Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2020. Вип. 6 (126) 20. С. 92–95.
6. Сироватко З. В. Підвищення рухової активності у студентів на заняттях з волейболу. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія № 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт) : зб. наукових праць / за ред. О. В. Тимошенка*. Київ : Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2020. Вип. 7 (127) 20. С. 159–161.
7. Шашлов М. І. Рухова активність студентської молоді як засіб зміцнення здоров'я. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія № 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт) : зб.*

наукових праць / за ред. О. В. Тимошенка. Київ : Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2020. Вип. 10 (104) 18. С. 102–104.

8. Шашлов М. І. Сучасні підходи до оптимізації рухової активності студентів закладів вищої освіти. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія № 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)* : зб. наукових праць / за ред. О. В. Тимошенка. Київ : Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. Випуск 12 (106) 18. С. 119–121.

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук, доцент Мартинова Н. П.

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

Дар'я Яскулко, Наталія Дубовик
(Харків)

РОЗРОБКА ВЕБ-ЗАСТОСУНКУ ДЛЯ ОБРОБКИ ТЕКСТОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Стаття присвячена актуальній для сучасної комп'ютерної лінгвістики темі розробки веб-застосунку для обробки текстової інформації за допомогою мови програмування Python та фреймворку Flask. Метою статті є опис розробки веб-додатку, який дозволяє визначати частини мови у тексті, введеному користувачем, підраховувати їх кількість та відобразити результати.

Ключові слова: веб-застосунок, обробка текстової інформації, Python, Flask, NLTK, Matplotlib.

The paper is devoted to the topic of developing the web application for processing textual information using the Python programming language and the Flask framework, which is relevant for modern computer linguistics. The purpose of the paper is to describe the development of the web application that allows you to identify parts of speech in the text entered by the user, count their number and display the results.

Key words: web application, processing text information, Python, Flask, NLTK, Matplotlib.

У сучасному цифровому світі обробка текстової інформації набуває все більшого значення та актуальності. Завдяки швидкому розвитку технологій та постійному збільшенню обсягів доступних даних, важливість вміння ефективно аналізувати текстову інформацію стає ключовою. Сучасна наукова думка тяжіє до міжгалузевого підходу, все частіше наукові галузі вдаються до методів, характерних іншим. Статистична обробка тексту із застосуванням сучасних комп'ютерних технологій допомагає пришвидшити процес аналізу. У цій статті ми розглянемо процес розробки веб-застосунку, який призначений для обробки тексту, введеного користувачем, в якому визначаються частини мови, підраховується їх кількість та відображаються результати обробки.

Реалізація веб-додатку включала в себе 4 етапів: вибір технологій, розробка веб-інтерфейсу, реалізація функціональності, тестування. Розглянемо кожний етап окремо.

Вибір технологій. Першим кроком у розробці веб-застосунку був вибір відповідних технологій. Для створення веб-застосунку обраний фреймворк **Flask**, написаний на мові програмування **Python**. Він є легким у використанні та надає необхідний набір інструментів для розробки веб-додатків [3]. Бібліотека **NLTK** використовувалась для обробки природної мови, яка містить широкий набір функцій для аналізу тексту, роботи з лінгвістичними даними та реалізації різних методів обробки мови [2]. Для обробки текстів використовувався модуль **re**, який надає можливість роботи з регулярними виразами. За допомогою нього можна шукати, аналізувати та модифікувати тексти, використовуючи шаблони регулярних виразів [1]. Бібліотека **Matplotlib** використовувалась для побудови різноманітних графіків та візуалізації даних [4].

Розробка веб-інтерфейсу. Одним з ключових етапів була розробка веб-інтерфейсу для взаємодії з користувачем. Для реалізації веб-інтерфейсу обраний редактор **Visual Studio Code**, в якому використовувалась мова розмітки **HTML** для створення сторінки, а для її зовнішнього вигляду – мова стилів **CSS**. За допомогою розмітки **HTML** та стилів **CSS** ми створили зручний і привабливий інтерфейс. Нижче подано головну сторінку веб-застосунку, яка складається із заголовку **Defining and counting parts of speech**, рядка **Input the text**, текстового поля для введення тексту або речення, кнопки **Processing** при натисканні якої відбувається обробка текстової інформації, вказівки року і розробника веб-застосунку (рис. 1).

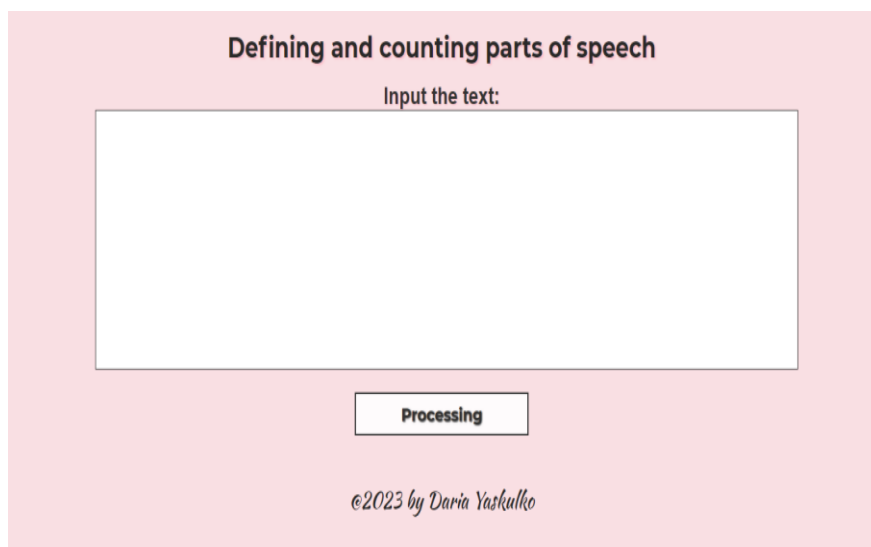

Рис. 1. Головна сторінка веб-застосунку

Реалізація функціональності. Після вибору технологій та розробки веб-інтерфейсу ми перейшли до реалізації функціональності веб-застосунку. Для цього використовувалось середовище розробки **PyCharm**, в якому був створений файл під назвою **web-app.py**. Він містить у собі фреймворк **Flask** за допомогою якого створюються веб-додатки; бібліотеку **Matplotlib** для створення графіків та візуалізації даних, **NLTK** для обробки природної мови; модуль **re** для використання регулярних виразів, щоб обробити тексти, **base64** для кодування та декодування даних у форматі base64, **io** для надання засобів в роботі з введенням/виведенням даних; функцію **pos_tag** для визначення частин мови у тексті, **word_tokenize** для розбиття тексту на слова, **render_template** для відображення HTML-шаблонів у веб-додатках; клас **BytesIO** для роботи з бінарними даними в пам'яті, так і у файлі; інсталяцію Flask під ім'ям **web-app** та об'єкт **request** для надсилання **HTTP**-запитів. Для визначення частин мови був створений словник **pos_meanings**, який зберігає аббревіатури та їхні значення [5]. Функціонал веб-застосунку такий: користувач вводить текст або речення англійською мовою, потім надсилає запит на сервер, а на сервері визначаються частини мови кожного слова, підраховується їх кількість, візуалізуються результати у вигляді графіка та повертаються на запит.

Тестування. Останнім етапом було тестування веб-додатку після його реалізації. Веб-додаток немає загального доступу. Для користування ним потрібно запустити його у файлі **web-app.py** та перейти за відповідним портом (рис. 2).

* Running on <http://127.0.0.1:5000>

Рис. 2. Порт для користування веб-застосунком

Після переходу головна сторінка виглядатиме як на рис. 1. Користувач вводить у текстове поле речення або текст англійською мовою, наприклад, таке речення: ***I want to hear about your new job***, потім натискає на кнопку **Processing** і отримує такий результат обробки (рис. 3).

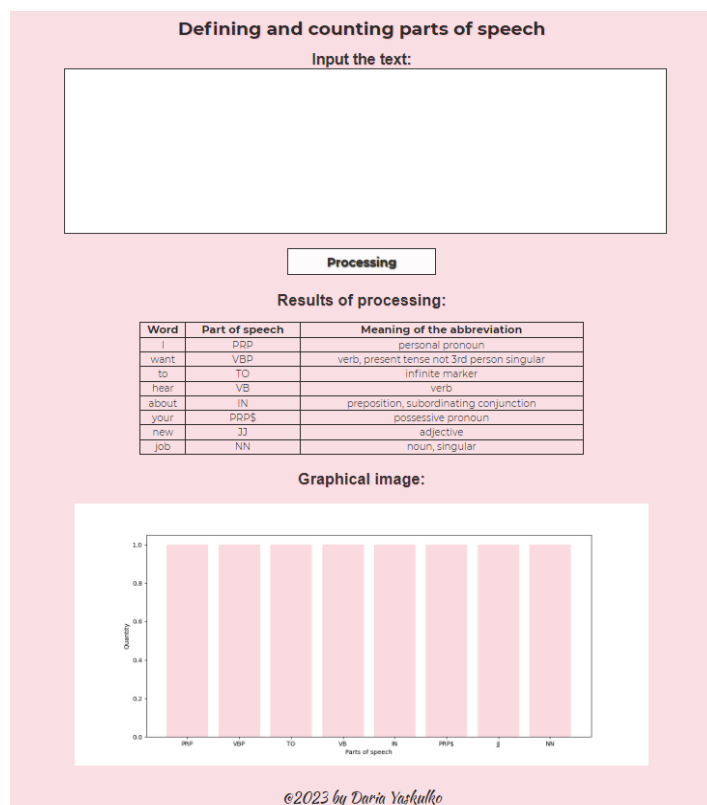

Рис. 3. Результат обробки текстової інформації

Після обробки речення або тексту, на сторінці буде відображатися заголовок **Defining and counting parts of speech**, рядок **Input the text**, текстове поле, кнопка **Processing**, заголовок **Results of processing**, таблиця з трьома колонками **Word**, **Part of speech**, **Meaning of the abbreviation**, заголовок **Graphical image**, графік з підрахунком кількості кожної частини мови у тексті або у реченні, вказівка року і розробник веб-застосунку.

Таким чином, розробка веб-застосунку для обробки текстової інформації – це складний, але захоплюючий процес, який потребує знань та навичок у різних галузях програмування та аналізу даних. З використанням відповідних технологій та інструментів ми можемо створити потужний та ефективний веб-застосунок, який може знайти своє застосування в багатьох галузях, де потрібна обробка та аналіз текстової інформації.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. URL: <https://docs.python.org/uk/3.10/library/re.html> (дата звернення 11.04.2024)
2. URL: <https://dou.ua/lenta/articles/first-steps-in-nlp-nltk/> (дата звернення 10.04.2024)
3. URL: <https://foxminded.ua/freimvorky-python/> (дата звернення 01.04.2024)
4. URL: https://w3schoolsua.github.io/python/matplotlib_intro.html#gsc.tab=0 (дата звернення 12.04.2024)
5. URL: <https://www.geeksforgeeks.org/part-speech-tagging-stop-words-using-nltk-python/> (дата звернення 31.03.2024)

МЕДИЧНІ НАУКИ

УДК 616.379-008.64:37.015-047.22

*Ігор Шарун, Світлана Нудьга, Галина Самойленко,
Світлана Мартинова, Тетяна Шульга
(Дніпро)*

МЕДСЕСТРИНСЬКИЙ ПРОЦЕС ПРИ ЦУКРОВОМУ ДІАБЕТІ ТА ФОРМУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ У ФАХОВОМУ КОЛЕДЖІ

Розглянуто формування спеціальних компетентностей у майбутніх фахівців з медсестринства на практичних заняттях при наданні медичної допомоги пацієнтам з цукровим діабетом у Дніпровському базовому медичному коледжі.

Ключові слова: компетентнісний підхід, медсестринський процес, цукровий діабет, спеціальні компетентності, медична допомога.

The formation of professional competencies of future nursing specialists in practical classes in the provision of medical care to patients with diabetes in the Dnipro Basic Medical College was considered.

Key words: competency approach, nursing process, diabetes, special competencies, medical care.

Основною парадигмою сучасної фахової передвищої освіти є компетентнісний підхід до підготовки фахівців, які б відповідали основним запитам роботодавців та суспільства. Особливо важливого значення компетентнісний підхід набуває у медичній освіті [2, с. 6]. Саме виходячи з компетентностей, якими повинен володіти випускник фахового коледжу, необхідно вибудовувати освітній процес. Такий підхід не лише наблизить фахову передвищу освіту до Європейських і світових стандартів, а й зробить її привабливою, сучасною та результативною.

Основним питанням у сучасній медичній освіті є формування особистості майбутнього фахівця з новим світоглядом та мисленням, що дозволить йому гнучко, оперативно реагувати на різноманітні запити суспільства [2, с. 52].

Підготовка сучасного фахівця з медсестринства на принципах ідеології превентивної медицини має особливу специфіку. Медична сестра повинна фокусуватися на роботі з пацієнтом, бути провайдером для пацієнта в зміні його способу життя, самоконтролю, виховання у пацієнтів відповідальності за своє здоров'я. У статті автори діляться своїм досвідом формування у майбутніх фахівців з медсестринства спеціальних (фахових) компетентностей, які вони зможуть використати під час роботи з пацієнтами, хворими на цукровий діабет (ЦД). Завдання викладачів полягають у підготовці сучасного фахівця з медсестринства, який володіє практичними інструментами щодо поліпшення якості життя пацієнтів з цукровим діабетом.

Реформування системи охорони здоров'я передбачає орієнтацію на амбулаторну допомогу. Наразі більше уваги приділяється роботі медсестри первинної ланки, а тут є своя специфіка [1, с. 13]. Більшості закладів охорони здоров'я, особливо первинної ланки, вже зрозуміли, що після встановлення діагнозу пацієнт з цукровим діабетом насамперед потребує співрозмовника та консультанта, який компетентно відповість на перші важливі запитання особистого характеру. Тобто, майбутня медична сестра повинна володіти фаховими навиками, зокрема: професійного спілкування щодо способу життя; консультування пацієнтів щодо факторів ризику; контролю показників рівня глюкози у крові; роз'яснення особливостей лікувального харчування при ЦД. Пацієнта не можливо переконати чи змусити

щось робити, якщо він на це не налаштований. Потрібно говорити, насамперед, про те, що пацієнт сам знає, чого хоче. І що він готовий змінити через захворювання, а що – ні.

Основними питаннями, які потрібно висвітлювати та акцентувати увагу при вивченні цукрового діабету, є: збереження душевної рівноваги; як впоратися з цукровим діабетом; як навчитися повноцінно жити попри недугу.

Серед чинників, що призводять до захворювання на цукровий діабет, є такі, на які людина не може впливати. Наразі в Україні переважають такі чинники: нервово-психічне перенавантаження; незбалансоване харчування; нестабільна фінансова ситуація; неможливість своєчасно отримати медичні послуги. Автори пропонують обговорювати зі здобувачами освіти алгоритм дії пацієнтів з цукровим діабетом під час переміщення з небезпечних територій. Потрібно зазначити, що серед актуальних проблем пацієнта, який вперше звернувся за допомогою, на думку авторів, пріоритетною є дефіцит його знань про своє захворювання, наслідки, питання самоконтролю та особливості лікування, які можуть змінити якість життя. Пацієнт зі встановленим діагнозом «Цукровий діабет» стикається із щоденними проблемами, пов'язаними з коливаннями рівня глюкози у крові, недотриманням дієти, коригуванням дози таблетованих та парентеральних цукрознижуючих препаратів, плануванням візитів до лікаря.

Серед чинників є і такі, які людина може контролювати та впливати на них. Передусім це спосіб життя: незбалансоване харчування, ожиріння, відсутність фізичної активності, вживання алкоголю, куріння. Зростання ступеню ожиріння та зростання захворюваності на цукровий діабет II типу – це дві паралелі, які не залежать від генетичної схильності. В Україні понад 50% дорослого населення мають надмірну масу тіла: 26,7% жінок та 15,9% чоловіків страждають на ожиріння (мають індекс маси тіла (ІМТ) понад 30 кг/м²) [3, с. 2-3]. Ожиріння збільшує також зростання ризику ускладнень при цукровому діабеті та серцево-судинних захворюваннях. Левова частка випадків діабету – 90% це діабет II типу, з цим типом діабету пацієнти мають зайву масу тіла. У такому розумінні дієта при ЦД є не що інше, як мистецтво управління своїми харчовими потребами.

Підготовка майбутніх фахівців починається з формування спеціальних компетентностей на практичних заняттях з основ медсестринства і продовжується на практичних заняттях з клінічних дисциплін. Для формування компетентнісного підходу майбутнього фахівця найважливішим є впровадження своїх теоретичних знань у практичну діяльність. Під час практичних занять здобувачі освіти вирішують типові і нетипові ситуаційні задачі, проблемні завдання, проводяться симуляційні тренінги на всіх етапах виконання медсестринського процесу.

Під час виконання першого етапу медсестринського процесу необхідно навчити студента збирати інформацію про пацієнта щодо скарг, спадковості, способу життя, звичок, харчування, уподобань, інформованості, соціальних умов, визначити, які життєво важливі його потреби порушені. Важливо з'ясувати чи пацієнт вперше звернувся за допомогою, чи в нього вже встановлений діагноз цукрового діабету. Від цього залежать подальші дії медичної сестри.

Другий етап медсестринського процесу – це визначення проблем пацієнта (фізичних, психологічних, соціальних, духовних). Медичній сестрі потрібно звертати особливу увагу на тривожність пацієнта щодо власного фізичного стану, лікування та прогнозу, впливу хвороби на родину, занепокоєння пацієнта фінансовими наслідками хвороби, особливо, якщо це первинний пацієнт, зрозуміти обізнаність пацієнта щодо свого захворювання. Зусилля медичної сестри направлені на підтримку пацієнта та зменшення рівня його тривожності.

Третій етап медсестринського процесу – планування медсестринських втручань. Необхідно чітко визначити остаточну мету реалізації плану догляду. Мета повинна бути реальною, мати конкретний термін виконання, причому сам пацієнт та його родина будуть брати участь в реалізації плану медсестринських втручань. Здобувачам освіти пропонується дискусійне обговорення стандартів діяльності медичної сестри в ендокринології з термінами реалізації та переліком медсестринських втручань. План обов'язково записується в

медсестринську історію хвороби, що забезпечить його наступність, контроль і послідовність виконання. Медсестринські втручання повинні бути розроблені індивідуально для кожного пацієнта і спиратися на стандарти медсестринської практики.

Четвертий етап медсестринського процесу – реалізація плану медсестринських втручань. Найважливішими для пацієнтів визначаються три аспекти: навчання самоконтролю; допомога в забезпеченні щоденних життєвих потреб (дотримання раціонального харчування, особистої гігієни, гігієни порожнини рота, шкіри, промежини, кінцівок); навчання правилам використання лікарських засобів.

Для реалізації запланованих медсестринських втручань рекомендується дискусійне обговорення в команді певних ситуаційних завдань з відпрацюванням практичних навичок. Мета такої дискусії – формування навичок мотивованого, на сучасному науковому рівні, консультування пацієнтів та надання їм рекомендації щодо контролю ІМТ та окружності талії в межах норми [3, с.7-8]. Медична сестра повинна постійно нагадувати пацієнту з ЦД про те, що тепер він веде здоровий спосіб життя та пояснювати переваги дотримання дієти. Дієта є одним із найбільш важливих факторів лікування ЦД, бо дозволяє виключити можливість різких коливань рівня цукру у крові, забезпечити необхідну енергію (у пацієнтів з ЦД зберігається добре самопочуття); гальмувати або повністю виключити можливість розвитку ускладнень; досягти оптимальної маси тіла. Здобувачі освіти обговорюють рекомендації зі щоденного догляду за стопами, вправи, які покращують циркуляцію крові та комплекс фізичної активності, підібраний відповідно до віку та узгоджений з лікарем.

Здобувачі освіти удосконалюють виконання маніпуляцій: контроль рівня цукру у крові з обговоренням ситуацій, при яких необхідно проводити; відпрацювання підшкірного введення інсуліну та складання відповідного меню на основі співвідношення хлібних одиниць та дози введенного інсуліну; поради пацієнту стосовно методики введення інсуліну. Здобувачі освіти удосконалюють практичні навички з вимірювання артеріального тиску та оцінки отриманих даних, які необхідні для визначення загального ризику виникнення серцево-судинних захворювань за шкалою «SCORE» [5, с. 3-4], контролю показників частоти дихання, частоти серцевих скорочень, взяття крові на біохімічне дослідження, збору сечі на цукор.

П'ятий етап медсестринського процесу – оцінка та корекція плану догляду. Оцінювання може здійснюватись або викладачем, або взаємним контролем між здобувачами освіти. Рефлексія й самооцінювання проводиться на основі запропонованої анкети самооцінювання.

Таким чином, застосування ідеології превентивної медицини, компетентнісного підходу та медсестринського процесу в освітньому процесі сприяють: реалізації особистісного потенціалу кожного здобувача освіти; підвищенню рівня професійної компетентності та формуванню самостійної пізнавальної діяльності через розвиток системи цінностей і умінь, що є підґрунтям успішної самореалізації в обраній професії.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Наказ МОЗ України № 504 від 19.03.2018 р. «Про затвердження Порядку надання первинної медичної допомоги».
2. Радзівська І. В. Формування професійних компетентностей майбутніх медсестер у процесі вивчення фахових дисциплін / Автореф. канд. пед. наук: Київ: 2011. 28 с.
3. Європейські дослідження медичних оглядів (EHES). URL: <http://www.ehes.info/>
4. Спільний проект МОЗУ та Бюро ВООЗ в Україні за підтримки Швейцарської агенції з розвитку та співробітництва "Неінфекційні захворювання (НІЗ): профілактика та зміцнення здоров'я в Україні".
5. URL: escardio.org/Guidelines-&Education/Practice-tools/CVD-prevention-toolbox/SCORE-Risk-Charts
6. Наказ МОЗ України № 931 від 29.10.2013 р. «Про удосконалення організації лікувального харчування та роботи дієтологічної системи в Україні»

ТЕХНІЧНІ НАУКИ. ТРАНСПОРТ

УДК 004.896+628.8

Богдан Зелений
(Вінниця)

ВИГОТОВЛЕННЯ ГЕОМЕТРИЧНИХ ПРИМІТИВІВ ЗА ДОПОМОГОЮ 3D ФРЕЗЕРА МЕКАНІКА

В роботі розглянуто принципи будови та дослідження технічних параметрів 3d фрезера.

Актуальність теми дослідження. 3d фрезерування є однією з технологій швидкого прототипування, які є сьогодні незамінними у процесі виготовлення заготовки виробу та створення прес-форм із металу. Фрезерування є одним з основних методів швидко та якісно виготовити 3d модель.

Об'єктом дослідження є основні процеси які необхідні для виготовлення деталей на 3d фрезері, а зокрема алгоритм роботи на верстаті.

Предметом дослідження є мікропроцесорна система керування 3d фрезером Меканіка.

Мета: дослідити можливості використання 3d фрезера

для виготовлення геометричних примітивів, деталей для механізмів і електроприладів.

Основні задачі:

- провести аналіз технічних характеристик 3d фрезера Меканіка;
- розробити алгоритм роботи за 3d фрезером для виготовлення геометричних примітивів, деталей для механізмів і електроприладів;
- виготовити геометрично примітивну деталь і провести аналіз зробленої деталі;
- зрівняти алгоритм вказаний на офіційному сайті з реальним порядком роботи за фрезером;
- визначити сферу застосування фрезерних верстатів;
- визначити перелік матеріалів з які можуть стати заготовками для майбутньої деталі;
- визначити переваги виготовлення деталей на 3-d фрезері.

Огляд існуючих розробок

На сьогодні на ринку є велика кількість 3d фрезерних верстатів. Більшість з них є досить складними системами з великою кількістю давачів та органів управління, також такі системи мають велику вартість, але не професійні моделі коштують не так дорого, тому вони стали доступними для малого бізнесу і навіть для побутових користувачів. Тому опрацювавши цю роботу звичайний користувач зможе працювати з 3d фрезером.

Застосування фрезерних верстатів із ЧПУ:

1. Промисловість – створення прес-форм для лиття, проектування та розробка майстер-моделі виробу, виробництво пробної партії товару, дрібносерійне виробництво. А також виготовлення автозапчастин та елементів тюнінгу для автомобілів.

2. Рекламне виробництво – виготовлення рекламних вивісок, з об'ємними візерунками або різьбленням, виробництво POS-матеріалів та сувенірної продукції.

3. Приладобудування – виробництво друкованих плат, приладових панелей, отворів в електро- та радіотехнічній апаратурі.

Переваги фрезерування на 3d верстатах :

- висока швидкість виконання роботи;
- високоточне керування на базі обчислювального пристрою;
- можливість застосування для гравірування на різних матеріалах;
- можливість роботи з великими поверхнями;
- економія людських ресурсів;

Як матеріали для 3d-фрезерування використовують:

- пластик (ABS, PLA, полікарбонати, поліетилен тощо);
- чорні та кольорові метали (мідь, дюраль, сталь, алюміній та ін.);
- композитні матеріали;

Рис. 1. 3d фрезер Mekanika

Параметри 3d фрезера Mekanika (рис. 1):

Кількість осей 3 вісі

Напрямок шпинделя вертикальний

Структура рама конструкція

Матеріали обробки ПВХ, акрилове волокно, дерево, композит, алюміній, текстолітові.

Застосування для різання, для виготовлення штампів та прес-форм, для форм, для виготовлення невеликих деталей, для виготовлення макетів, для свердління, для невеликих деталей, СFAO, для свердління, для меблів, для ортопедії, для панелей, настільний, для пінопласту, деревообробної промисловості, для виробництва алюмінію, для столярного профілю з ПВХ

Інші характеристики:

компактний, модульний, CE

Хід X 630 mm, 1 030 mm (25 in)

Хід Y 630 mm, 1 030 mm (25 in)

Хід Z 125 mm (5 in)

Швидкість обертання МАКС.: 24 000 rpm (150 796 rad.min-1) МІН.: 5 000 rpm (31 416 rad.min-1)

Потужність 1,4 kW, 2,2 kW (1,9 hp)

Максимальна висота заготовки 90 mm (4 in)

Швидкість подачі по осі X МАКС.: 10 000 mm/min (7 in/s) 10 000 mm/min (7 in/s)

Швидкість подачі по осі Y МАКС.: 10 000 mm/min (7 in/s) 10 000 mm/min (7 in/s)

Швидкість подачі по осі Z МАКС.: 10 000 mm/min (7 in/s) 10 000 mm/min (7 in/s)

Етапи 3d-фрезерування:

Процес 3d-фрезерування здійснюється у кілька етапів:

Виконати підготовчі операції з фрезером (підключити до мережі, встановити фрезу, запустити комп'ютер 3d фрезера)

1. Побудова 3d-моделі виробу здійснюється в різних програмних забезпеченнях таких як: Fusion 360,

AutoCAD, Inkscape, SolidWorks, Aspire.

2. Перенесення отриманої моделі до процесу фрезерування, яке проводиться таким чином:

Зберегти створену модель в форматі nc на флеш носії, попередньо встановивши усі необхідні параметри.

– Перенести файл з флеш-носія у пам'ять фрезера.

– за допомогою сенсорної панелі Відкрити файл з моделлю (рис. 2).

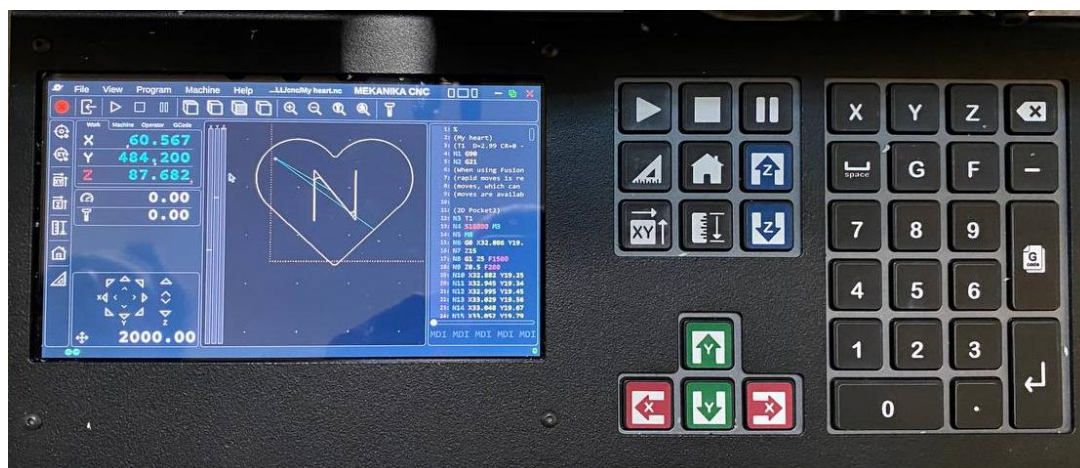

Рис. 2. Сенсорна панель

– визначити початкову точку з якої починатися фрезерування деталі.

3. Виконати пробне фрезерування заготовки із пластику, для чого закріпити пластик, встановити фрезу для пласт, спозиціонувати фрезу (рис. 3) за допомогою давача висоти та виготовити прототип деталі.

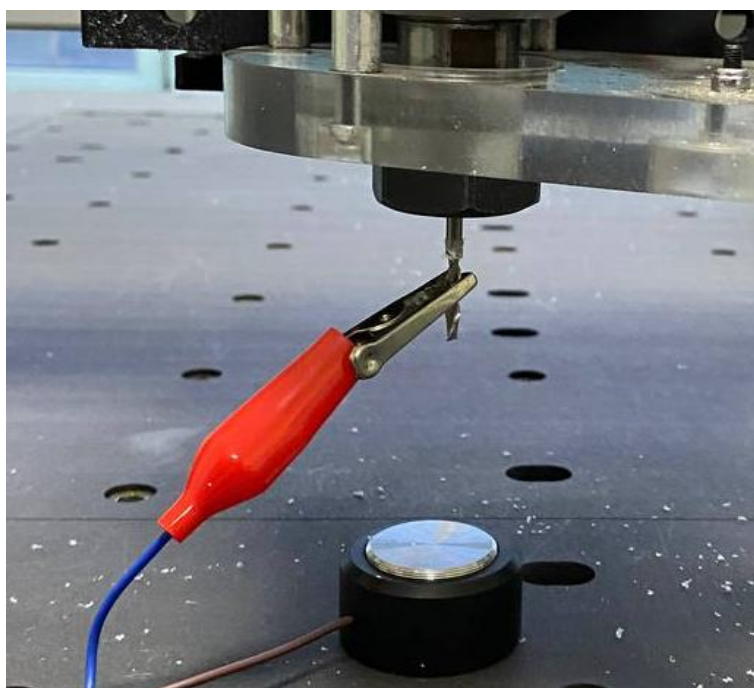

Рис. 3. Позиціонування фрези

4. Фрезерування чистової 3d моделі виробу, для цього закріпити матеріал заготовки метал, оргскло та ін.), встановити фрезу для металу, виставити висоту, виготовити деталь.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. 3D фрезерування. URL: <https://klona.ua/uk/blog/3d-printing-and-prototyping-uk/3d-frezeruvannya>. (Дата звернення 06.04.2024)
2. Верстати з відкритим кодом для фрезерування та трафаретного друку з ЧПУ. URL: <https://www.mekanika.io/> (Дата звернення 07.04.2024)
3. Фрезерні верстати з ЧПК для хобі, промисловості та навчання. URL: <https://smartcnc.com.ua/> (Дата звернення 07.04.2024)

Науковий керівник: Бородай Я. О.

УДК 620.93

Христина Мала, Оксана Кущак, Інна Павліковська
(Тернопіль)

ЗАСТОСУВАННЯ ГАЗУ БРАУНА У ТЕХНІЦІ

У статті розглянуто перспективи використання ННО-газу (газу Брауна) в якості альтернативного джерела енергоресурсів, приведені прогресивні конструкції електролізерів для здійснення процесу електролізу води.

Ключові слова: газ Брауна, електролізер, екологія, енергоефективність.

The article discusses the prospects of using ННО gas (Brown's gas) as an alternative source of energy resources, and presents progressive designs of electrolyzers for the electrolysis process of water.

Keywords: Brown's gas, electrolyzer, ecology, energy efficiency.

Економія викопних ресурсів є актуальним завданням для світової економіки в ХХІ столітті. Одним із шляхів досягнення цієї мети може стати використання альтернативних джерел енергії.

Особливе значення для України має зменшення або заміна використання природного газу іншими видами палива. За часів СРСР та перших років незалежності України непродумана політика в галузі енергетики поставила нашу державу у значну залежність від поставок природного газу з Російської Федерації та Туркменістану. Така залежність стала вкрай негативним економічним, а згодом і політичним фактором. Тому на часі є потреба заміни використання природного газу альтернативними видами енергії.

Одним із вирішенням цієї задачі може стати використання водню або суміші його з киснем (газ Брауна, ННО-газ) в якості енергоносія.

Одним із найбільш перспективних методів отримання ННО-газу є електроліз води. Для цього використовують генератори різноманітних конструкцій.

Існуючі генератори мають ряд недоліків:

- складність переналагодження для досягнення необхідної продуктивності (Q);
- залежність продуктивності від температури електроліту (є небезпека перегрівання електролізера в процесі роботи);
- складність ремонту генератора при виході однією або кількох пластин з ладу.

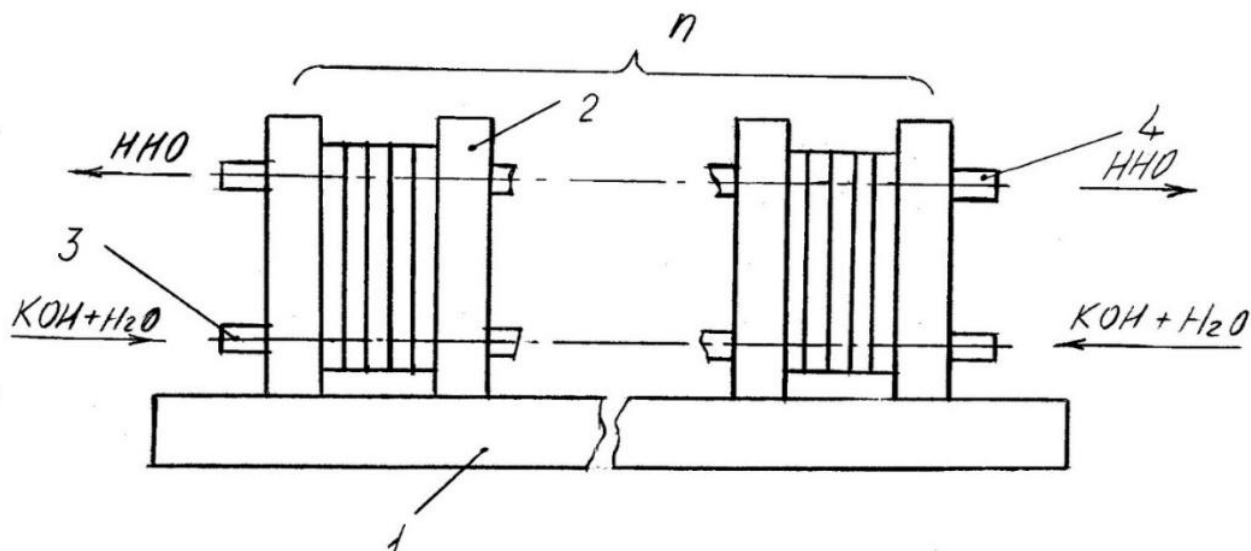

Рис. 1. Установка ННО-генератора

Приведена на рис. 1 установка ННО-генератора позбавлена частково або повністю вказаних недоліків.

Вона містить плиту 1, на якій встановлені окремі секції генератора фіксованої продуктивності 2, з'єднані між собою трубопроводами 3 для подачі електроліту та газопроводами 4 для виходу ННО-газу.

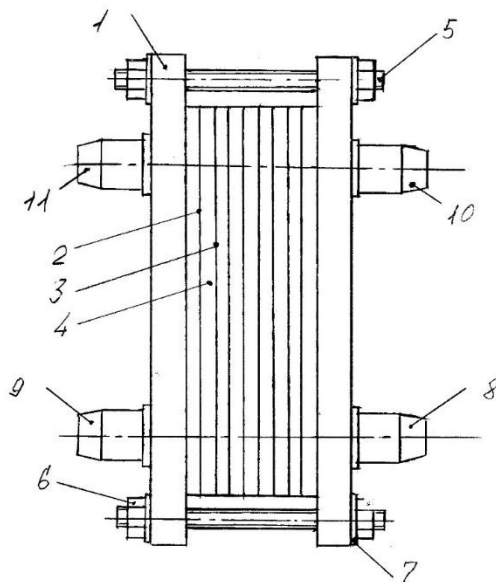

Рис. 2. Секція електролізера (схема)

Рис. 3. Секція електролізера (фото)

На рис. 2, 3 показані відповідно креслення та фото секції електролізера. Вона містить два діелектричних фланці 1, між якими встановлені пластини електроди 2, 3 розділені між собою прокладками з пружного діелектричного матеріалу (наприклад, гуми марки ТКМЩ) товщиною 3 мм. Фланці з'єднані між собою за допомогою шпильок 5, гайок 6 та шайб 7. Штуцери 8 та 9 призначені для подачі електроліту. А штуцери 10 та 11 – для виходу газу Брауна. В якості електролітів застосовували розчини гідроксиду калію (КОН) та гідроксиду натрію (NaOH).

Експериментальні дослідження продуктивності електролізера були проведені на установці показаній на рис. 4.

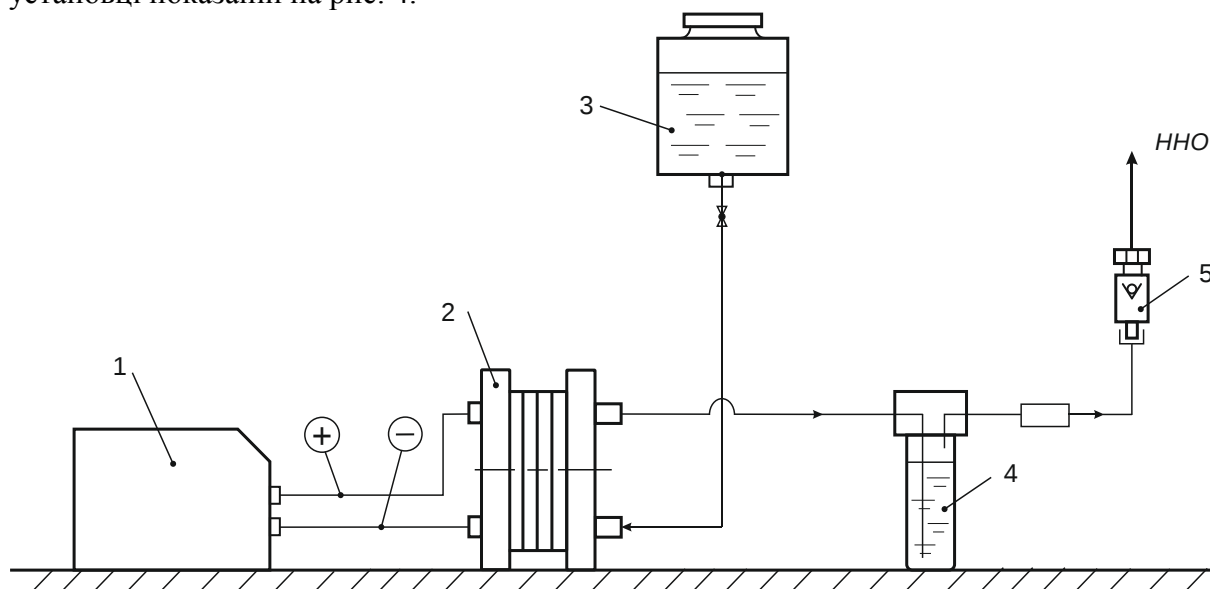

Рис. 4. Випробувальний стенд

Згадана установка включає в себе зварювальний інвертор 1 моделі, випробовуваний електролізер 2, бак з електролітом 3, гідрозатвор 4, вогнеперегороджуючий клапан 5 типу «Донмет» 950.000.07 (M16 × 1,52 Н). Згідно із законом Фарадея електролітична комірка виділяє певну кількість газу Брауна при силі струму $I(A)$. Його дослідження показали, що електролітичні комірки можуть підтримувати питому силу струму до $0,084 \text{ A/m}^2$ без перегрівання. Генератор приведений на рис.4 має активну площу пластини 230 cm^2 .

Тоді, згідно з приведеним вище максимальна сила струму, яку може пропустити одна пластина генератор без перегрівання становитиме:

$$I_{\max} = 0,084 \times 230 = 19,32 \text{ A}$$

Розрахуємо необхідну кількість пластин для забезпечення продуктивності од-нієї секції 0,1 м³/год. Відомо, що електролізер із активною площею пластин 2121 см² виробляє 64 мл/хв газу ННО на 1А.

Звідси виходить, що при I = 10А генератор виробить 640 мл газу ННО за 1 хв., а при I = 20А – 1280 л газу ННО. Для виходу 0,1 м³ газу при I = 10А необхідна актив-на площа пластин має бути 3114 см², а при I = 20А вона становитиме 1657 см².

Висновки

1. ННО – газ є досить ефективним альтернативним джерелом теплової енергії і може бути використаним як теплоносії в опалювальних приладах.
2. При збільшенні сили струму продуктивність установки зростає.
3. При збільшенні концентрації електроліту продуктивність установки зростає, але це потребує додаткових досліджень.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Кушак О., Богач Я. Газ Брауна для опалення та двигунів внутрішнього згорання (ДВЗ): матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Переяслав, 21 травня 2021 р. / Університет Г. Сковороди, 2021. С. 169-170.
2. Газ Брауна або водень. URL: http://atwenergy.com/index.php?show_aux_page=4
3. Газ Брауна "Коронація всіх водних процедур". URL: <https://www.recure.lu/uk/browns-gas>
4. Генератор газу Брауна. URL: <http://www.gaz-s.ru/article/dop-oborudovanie/generatorgaza-brauna>
5. Як отримати газ Брауна. URL: <https://cotlix.com/kak-poluchit-gaz-brauna>
6. Що робить газ Брауна унікальним? URL: https://ok-wood.com.ua/blog/what-makes-brown-gas-unique.html#google_vignette

УДК 004.896+628.8

Дмитро Печериця
(Вінниця)

ДОСЛІДЖЕННЯ ТА МОДЕЛЮВАННЯ МІКРОПРОЦЕСОРНОЇ СИСТЕМИ КЕРУВАННЯ МІКРОКЛІМАТОМ

У статті розглянуто принципи побудови та дослідження мікропроцесорної системи керування мікрокліматом в побутових та промислових приміщеннях. Така система є простою в обслуговуванні та відносно дешевою.

Ключові слова: мікропроцесорна система, давач вологості, давач температури, мікроклімат, блок керування.

The article examines the principles of construction and research of a microprocessor microclimate control system in domestic and industrial premises. Such a system is easy to maintain and relatively cheap.

Key words: microprocessor system, humidity sensor, temperature sensor, microclimate, control unit.

Актуальність теми дослідження. Сучасні системи автоматизованого контролю і керування мікрокліматом приміщень промислового призначення або житлового помешкання дозволяють створювати оптимальні умови праці та відпочинку людей. Мікроклімат – це

комплекс метеорологічних умов у приміщенні, які характеризуються температурою, відотною вологістю, повітрообміном, швидкістю руху повітря, вмістом у повітрі кисню, частинок пилу тощо і визначають умови внутрішнього середовища, що впливають на тепловий обмін людей з оточенням шляхом конвекції, теплового випромінювання та випаровування вологи [3]. При оцінці метеорологічних умов приміщень основне значення має температура і волога повітря [2]. Як відомо, оптимальними для мікроклімату приміщень у теплу пору року вважаються: температура повітря 22-25°C, відносна вологість—30-60%. Взимку оптимальна температура в приміщенні повинна становити 18-19°C (для помірного поясу). Відносна вологість повітря (при температурі повітря 18-20°C) має бути в межах 40-60%. [3].

Об'єктом дослідження є основні процеси вимірювання температури та вологості повітря, які визначають мікроклімат в житлових помешканнях або промислових приміщеннях.

Предметом дослідження є мікропроцесорна система керування мікрокліматом в житлових помешканнях або промислових приміщеннях.

Мета: дослідити можливості використання мікропроцесорних систем для вимірювання та керування мікрокліматом в житлових помешканнях або промислових приміщеннях.

Основні задачі:

- провести аналіз характеристик та сучасних систем керування мікрокліматом в житлових помешканнях або промислових приміщеннях;
- розробити схему мікропроцесорної системи керування мікрокліматом;
- написати програму для мікропроцесорної системи керування мікрокліматом;
- провести моделювання розробленої схеми мікропроцесорної системи керування мікрокліматом в середовищі Proteus 8;
- в перспективі скласти схему мікропроцесорної системи керування мікрокліматом на основі реальної елементної бази та провести натурні випробування.

Огляд існуючих розробок

На сьогодні, на ринку є велика кількість мікропроцесорних систем керування мікрокліматом. Більшість з них є досить складними системами з великою кількістю датчиків та органів управління, також такі системи мають велику вартість яка є невідомою для більшості побутових користувачів та малого бізнесу. Тому в роботі пропонується розробка відносно простої в обслуговуванні та недорогої системи керування мікрокліматом в житлових помешканнях або промислових приміщеннях.

На рис. 1 наведена типова структурна схема мікропроцесорної системи керування мікрокліматом в житлових помешканнях або промислових приміщеннях [1].

Структурна схема складається з таких блоків: мікропроцесорний блок, Wi-Fi модуль, блок живлення, блок індикації, датчик температури, датчик вологості, датчик рівня CO₂, виконавчі пристрої [1].

Перевагою такої системи є можливість керування мікрокліматом через інтернет. Недоліком є висока вартість та складність обслуговування.

Рис. 1. Структурна схема мікропроцесорної системи керування мікрокліматом

Розробка мікропроцесорної системи керування мікрокліматом

Для виконання поставленої мети розроблено структурну схему мікропроцесорної системи керування мікрокліматом (рис. 2) на основі Arduino nano (блок керування). Структурна схема складається з таких блоків: органи керування (3 кнопки), датчі освітленості, вологості та температури, блоку керування, світлодіода, бузера та LCD дисплею. При подальшому вдосконаленні до схеми буде додано датчик газу та три реле для управління побутовими приладами.

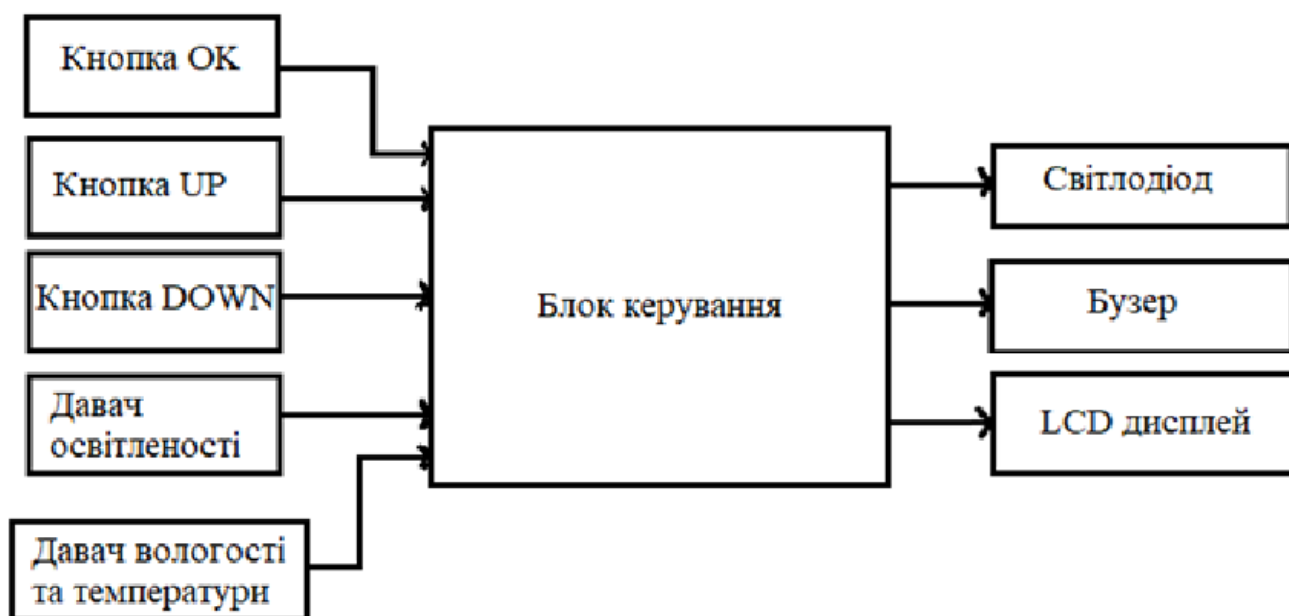

Рис. 2. Спрощена структурна схема мікропроцесорної системи керування мікрокліматом

У запропонованій мікропроцесорній системі керування мікрокліматом робота світлодіода залежить від давача освітленості. Якщо значення цього давача менше ніж задане, то вмикається освітлення, якщо більше, то вимикається. Якщо значення давача вологості нижче ніж значення, що вказується в контролері, то починає працювати бузер, який сигналізує що в приміщенні низький рівень вологості. Це означає що потрібно увімкнути зволожувач повітря вручну, або підключити його до розробленого пристрою для автоматичного ввімкнення або вимкнення в залежності від показів давача вологості. Якщо датчик температури має низькі значення, бузер сигналізує про те, що потрібно увімкнути обігрівачі. Можна, також, підключити обігрівачі до пристрою для автоматичного ввімкнення або вимкнення в залежності від показів давача. Також в залежності від часу існує нічний режим, який збільшує або зменшує температуру (залежить від значення збільшення). Також нічний режим можна вимкнути в меню пристрою.

Проведене дослідження розробленої схеми та програми мікропроцесорної системи керування мікрокліматом в середовищі Proteus 8 наведено на рис. 3.

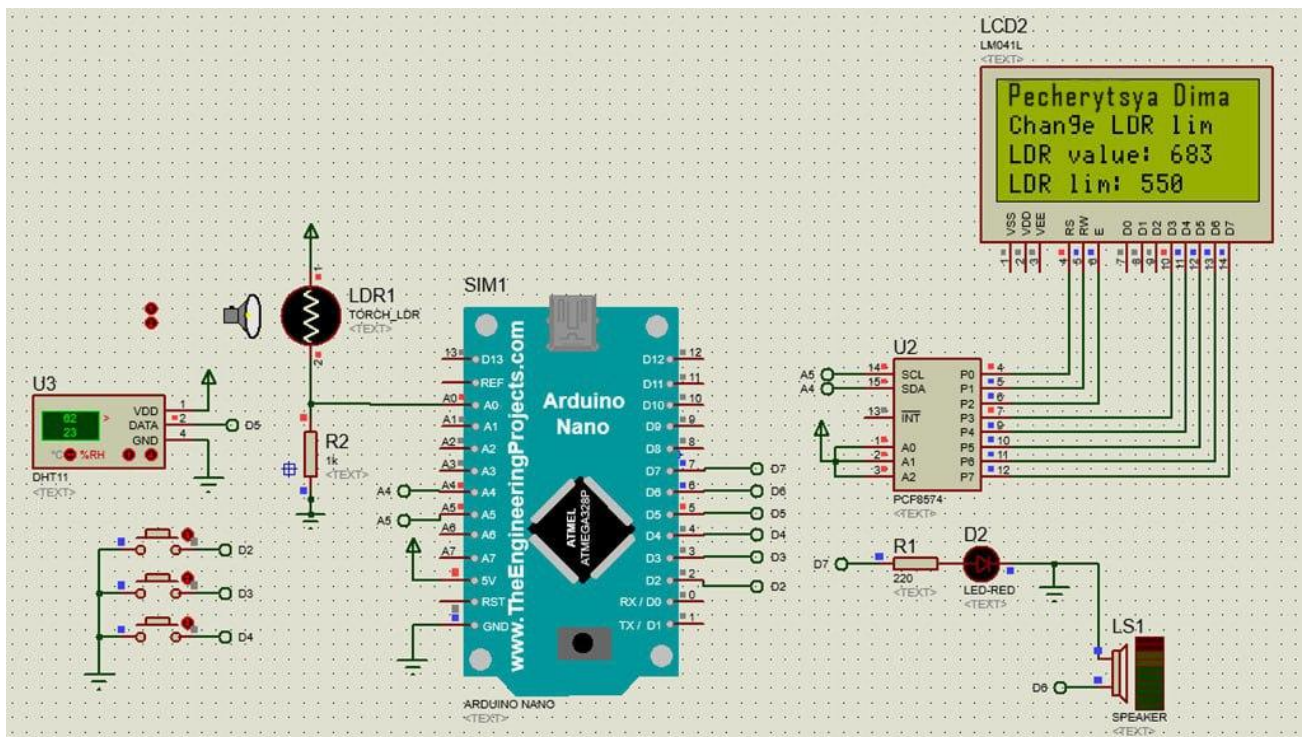

Рис. 3. Модель мікропроцесорної системи керування мікрокліматом

Для управління кондиціонером, нагрівачем та зволожувачем повітря до схеми яка наведена на рисунку 3 потрібно додати 3 реле, які будуть вмикати або вимикати ці пристрої в залежності від виміряних значень температури й вологості.

Якщо в теплу пору року температура буде вища за 25°C, то прилад автоматично повинен увімкнути кондиціонер, і вимкнути його коли температура буде нижчою 22°C. Якщо ж температура в холодну пору року нижча за 18°C, потрібно ввімкнути нагрівач і вимкнути його коли температура вища за 19°C. Якщо вологість буде нижча за 40%, то прилад автоматично повинен увімкнути зволожувач повітря, і вимкнути його, якщо вологість буде більшою 60%.

На рисунку 4 наведено схему пристрою, яка дозволяє керувати роботою кондиціонера, обігрівача та зволожувача повітря. На схемі крім реле є ще три світлодіоди D5-D3, які засвічуються в момент коли вмикаються пристрої для контролю мікроклімату. Також на схемі є датчик газу MQ135, який визначає вміст вуглекислого газу в приміщенні, при перевищенні рівня потрібно провітрити кімнату. Гранично допустима концентрація (ГДК) CO₂ в житлових

приміщеннях різного призначення встановлена в межах 0,07-0,1 %, у виробничих приміщеннях, де CO₂ накопичується від технологічного процесу, до 1-1,5 %.

Розроблена мікропроцесорна система керування мікрокліматом є досить простою в обслуговуванні та недорогою по вартості елементної бази. Також така система є відкритою для подальшого вдосконалення та інтеграції з великою кількістю виконавчих пристроїв в побутових та промислових приміщеннях.

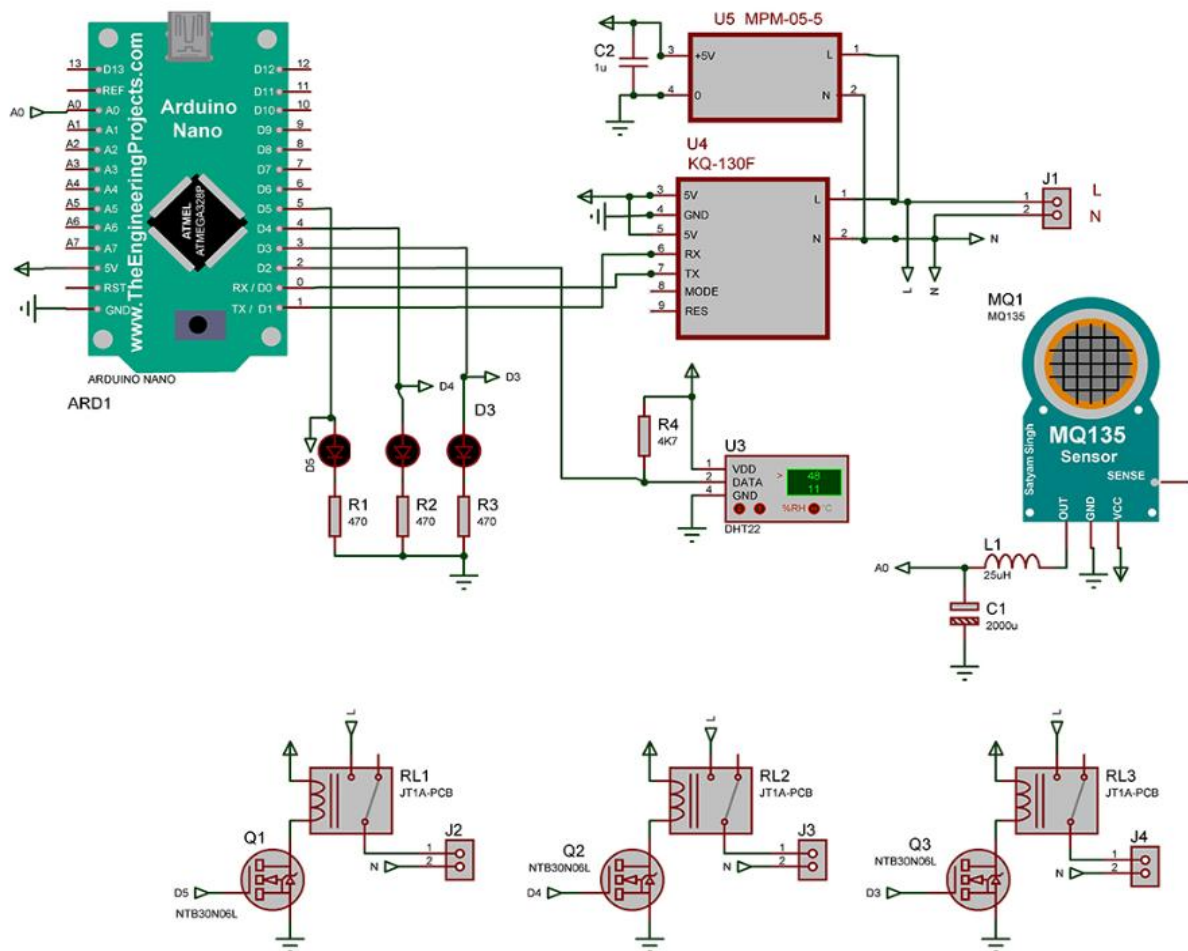

Рис. 4. Доповнена модель мікропроцесорної системи керування мікрокліматом

Напрямок подальших досліджень є збільшення функцій мікропроцесорної системи керування мікрокліматом, таких як повітрообмін, швидкість руху повітря, вміст у повітрі частинок пилу, CO₂ та інших параметрів мікроклімату.

Системи контролю мікрокліматом в різних приміщеннях є важливими, оскільки дозволяють автоматично підтримувати задані параметри мікроклімату та економити на енергії, яка споживається кондиціонером, обігрівачем та зволожувачем повітря.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Автоматизація обладнання для підтримання мікроклімату в складі для зберігання овочевої продукції. URL: <http://surl.li/smmvq> (Дата звернення 04.04.2024).
2. Автоматизація управління мікрокліматом у теплицях. URL: <https://buklib.net/books/35508/> (Дата звернення 04.04.2024).
3. Методика проектування системи керування мікроклімату в приміщенні. URL: <http://tst.stu.cn.ua/article/view/259196/255842> (Дата звернення 02.04.2024).

Науковий керівник: Тромсюк В. Д.

ОСОБЛИВОСТІ СТРАХУВАННЯ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ

У статті розглянуто важливість та необхідність здійснення страхування транспортних засобів в Україні. Розглянуто ряд обмежень щодо страхування транспортного засобу. Перелічено об'єкти можливого страхування. Охарактеризовано страхування "авто-каско" транспортних засобів.

Ключові слова: страхування, страховик, транспорт, договір страхування.

The article considers the importance and necessity of vehicle insurance in Ukraine. A number of restrictions on vehicle insurance are considered. Listed objects of possible insurance. The "auto-hull" insurance of vehicles is characterized.

Key words: insurance, insurer, transport, insurance contract.

Транспортне страхування відноситься до вибіркового страхування як частини майнового страхування. Тому умови страхування мають багато спільного з умовами страхування майна загалом.

Транспортне страхування – сукупність різноманітних видів страхування від небезпек, які виникають на різних шляхах сполучення.

Страхуванням водночас може бути охоплено як сам транспортний засіб (таке страхування відоме як страхування каско), так і вантаж, який на ньому перевозиться (страхування карго), водій та пасажир, а також відповідальність перевізника перед третьою особою.

Нині ринок страхування транспортних засобів є значним. Завдяки своєму географічному й економічному становищу транспортна система в Україні дуже розвинута. У той же час розвиваються інтенсивно й обсяги транспортних перевезень усередині самої України. Усе це дало великий поштовх для розвитку страхування на транспорті. Почавши впроваджувати транспортне страхування у 1992 р., Україна нині випереджає багато інших країн. Разом із тим, в Україні близько з 10 млн зареєстрованих автотранспортних засобів страхуванням охоплено приблизно 20%. Отже, можна прогнозувати подальший розвиток ринку автотранспортного страхування.

Страхування наземного автомобільного та водного (крім окремих видів) транспорту здійснюється в добровільній формі, а страхування повітряного транспорту – в обов'язковій.

Особливо важливим видом транспортного страхування є страхування наземного автомобільного транспорту, оскільки такий вид транспорту є невід'ємною частиною більшості сфер підприємницької діяльності. Тому є вагомі причини й інтерес до страхування транспортних засобів на випадок різних несприятливих подій.

Засоби транспорту, як і домашнє майно, страхуються добровільно. На страхування беруться автотранспортні засоби та водні маломірні судна, які підлягають державній реєстрації у встановленому порядку.

До автотранспортних засобів відносять: легкові, вантажні, вантажо-пасажирські, мікроавтобуси, мотоцикли, моторолери, мотоколяски, мопеди, трактори та міні-трактори. До водних транспортних засобів відносять різноманітні човни, яхти, катамарани і т. ін.

Питання підвищення надійності, міцності, захищеності постійно спонукають конструкторів та інженерів до створення дедалі надійніших транспортних засобів, тому страхування засобів наземного транспорту користується найбільшим попитом порівняно зі страхуванням інших видів транспорту.

Наземний автомобільний транспорт – найбільш наближений до людей засіб пересування. З одного боку – це найдоступніший і найзручніший вид транспорту, а з іншого – об'єкт

підвищеної небезпеки, несе ризик довкіллю, і особливо життю та здоров'ю людей, а водночас сам досить часто і легко стає об'єктом ушкодження.

Сама дорожньо-транспортна пригода має ряд характерних статистичних показників щодо місця, часу, стажу водія і т. ін.

Існує досить цікава залежність імовірності настання дорожньо-транспортної пригоди від стажу водія. Наприклад, водії зі стажем до одного року їздять обережно і скоюють менше за всіх аварій. Більш ніж удвічі частіше порівняно з новачками скоюють аварії водії зі стажем від 6 до 10 років, що пояснюється зниженням пильності та уваги. Водії зі стажем 10-15 років їздять дещо краще.

Українські страховики пропонують різноманітні умови страхування засобів наземного транспорту. Але рідко можна знайти страхову компанію, яка взяла б на страхування автомобіль від усіх ризиків, не залежно від країни його виробництва і терміну експлуатації.

Серед умов страхування є ряд обмежень. На страхування найчастіше за все не приймаються:

- легкові автотransпортні засоби та причеми до них, термін експлуатації яких з моменту випуску їх заводом-виготовлювачем перевищує 10 років;
- від угону легкові автотransпортні засоби всіх марок, не обладнані протиугінними пристроями;
- під страховий захист багаж;
- під страховий захист скло автотransпортних засобів, що має будь-які пошкодження і дефекти [1, с. 301].

Страховик здійснює добровільне страхування автотransпортних засобів, що належать юридичним та фізичним особам, і причепів до них, відповідного приладдя та додаткового обладнання. Одночасно із транспортним засобом можуть бути застраховані (за бажанням страхувальника) водій та пасажир, додаткове устаткування до транспортного засобу, вантаж, який на ньому перевозиться.

В автострахуванні до об'єктів страхування відносять:

- страхування "авто-каско";
- страхування цивільної відповідальності;
- страхування від усіх видів ризиків;
- страхування автомобілів на час ремонту, парковки та зберігання в гаражах;
- страхування експортно-імпортних вантажів;
- страхування вантажів при перевезеннях внутрішнього сполучення;
- страхування від нещасних випадків під час дорожньо-транспортної пригоди.

При страхуванні автомобілів приватних власників, крім перерахованих уже ризиків, додаються ще відшкодування бенефіціару (правонаступнику) в разі смерті страхувальника всієї капітальної суми, при фізичних каліцтвах – затрати на лікування, на покриття збитків від пошкодження багажу та інших предметів, що знаходились у салоні автомобіля.

Страхування "авто-каско" може бути повним або частковим. Цей вид страхування поширюється на всі автотransпортні, водні та наземні види транспортних засобів.

При повному страхуванні "авто-каско" власник транспортного засобу отримує страховий захист від збитків внаслідок пошкодження застрахованого об'єкта у випадку аварії, зіткнення з будь-яким іншим предметом, пожежі, самозагорання, перевертання, стихійного лиха, вибуху, протиправних дій і т. ін., за вилученням збитків експлуатаційного характеру.

При частковому страхуванні "авто-каско" страхове покриття забезпечується лише в разі пожежі, вибуху двигуна, викрадення, пошкодження транспортного засобу під час викрадення, стихійного лиха [2, с. 276].

Договір страхування укладається, як правило, на один рік. Можливе укладання договору страхування на коротші терміни, наприклад при виїзді за кордон, або на час перегону транспортного засобу. Страхова сума визначається на підставі поданих заяви на страхування і документів, що підтверджують вартість автотransпортного засобу, причепів до нього та додаткового обладнання.

Реформування всієї системи економічних відносин, соціальні перетворення та трансформаційні зрушення, що сьогодні відбуваються в Україні, надають особливої ваги розв'язанню проблем страхового відшкодування в транспортній системі, які спонукають до пошуку дієвих методів, механізмів регулювання на страховому ринку, ресурсів страховиків і страхувальників та їх ефективного використання під час реалізації страхових випадків, які виникають внаслідок дорожньо-транспортних пригод.

На сьогоднішній день ринок страхування в Україні має досить складне становище. На це вплинуло багато факторів, зокрема фінансова криза, яка понесла за собою тяжкі наслідки, нестабільне політичне становище країни. Водночас світова практика показує, що страховий ринок сприяє розвитку економіки країни та розв'язання соціальних проблем громадян.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Внукова Н., Успенко В., Временко Л. Страхування: Навч.-метод. посібник / За заг. ред. Н. Внукової. Харків: Бурун Книга, 2004. 371 с.
2. Плиса В. Страхування: Навч. посібник. Київ: Каравела, 2006. 391 с.

ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

Роман Мош
(Стрий)

ВИМОГИ ДО ЗАСОБІВ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ЗАХИСТУ

У статті аналізуються засоби індивідуального захисту (далі – ЗІЗ), які використовуються для зменшення або мінімізації впливу або контакту з шкідливими фізичними, хімічними, ергономічними або біологічними агентами.

Ключові слова: засоби індивідуального захисту (далі – ЗІЗ), ефективність, якість, економічність.

Пам'ятайте, що небезпека не «зникає» під час використання ЗІЗ, але ризик травмування може. Наприклад, носіння засобів захисту органів слуху зменшує ймовірність пошкодження слуху, якщо беруши або навушники відповідають типу впливу шуму та якщо ЗІЗ використовується належним чином. Однак використання засобів захисту слуху не усуває шум. Будь-яка система або елементи, які комплектують разом зі ЗІЗ та під'єднують до додаткового зовнішнього пристрою, потрібно розглядатися як невід'ємну частину такого виробу, навіть за умови обмеженого терміну їх використання. До ЗІЗ висувають високі вимоги щодо їх ефективності, надійності, якості та економічності.

Ефективність – властивість виробу, яка визначається його можливостями забезпечити необхідний ступінь захисту працівника від шкідливих речовин та агресивного середовища. Ефективність виробу визначається властивостями матеріалу, конструкцією та технологією виготовлення. Надійність – властивість виробу зберігати захисні властивості у певні терміни використання у заданих температурних умовах і відповідних умовах зберігання. Кожен виріб поступово зношується під дією різних факторів: ультрафіолетового випромінювання, теплових, хімічних, механічних та електромагнітних впливів, багаторазового очищення. Надійність виробу залежить від фізико-механічних характеристик матеріалу, технології з'єднання швів виробу, умов чищення, ремонту, зберігання та інше.

Якість – сукупність властивостей виробу, які забезпечують користувачу максимально можливий ступінь комфорту, ергономічні показники у поєднанні з достатнім захистом. Якість виробу визначається кількома факторами, серед яких: конструкторські та технологічні параметри (конструкція виробу та технології виготовлення); теплозахисні та гігієнічні властивості матеріалу та виробу, які забезпечують тепловий комфорт працівника; ізолюючі властивості виробу, які забезпечують безпеку у використанні.

Економічність – властивість виробу бути конкурентоспроможним на ринку за умов відповідності вимогам державних стандартів. Визначається показниками вартості, які перебувають у певному співвідношенні до основної продукції підприємства та до ціни інших виробників. Вартість ЗІЗ часто викликає занепокоєння. Деякі програми використовують одноразові респіратори, оскільки вони недорогі.

Однак, коли використання оцінюється з часом, можливо, що респіратор з двома картриджами буде більш економічним. Нині в Україні вже розроблений відповідний Технічний регламент на засоби індивідуального захисту (постанова Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2008 р. № 761), який враховує усі вимоги. ЗІЗ повинні забезпечувати належний адекватний захист від всіх існуючих на робочому місці видів ризиків.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Гусєв А.М., Мітюк Л.О. Теорія та практика формування цивільної безпеки в Україні (колективна монографія) / за наук. ред. доц. Федорчук-Мороз В.І. Луцьк: РВВ Луцького НТУ, 2020. 218 с.

IMPROVING SECURITY IN THE HOTEL REQUIRES A COMPREHENSIVE APPROACH

It's crucial for hotels to prioritize the safety and well-being of their guests, especially during holidays when people might be more relaxed and less vigilant about potential risks. Preventive measures against various emergencies such as fire, explosions, and other hazards are essential components of ensuring a secure environment for guests.

According to the Law of Ukraine "On Tourism," hotels have specific responsibilities regarding guest safety. These responsibilities include:

Protection of Guests' Belongings: Hotels are responsible for ensuring the safety of guests' belongings during their stay. This includes implementing security measures to prevent theft or damage to personal property.

Safety from Harm: Hotels are also accountable for safeguarding the lives and health of their guests. This encompasses taking measures to prevent accidents, such as slips and falls, as well as being prepared to respond effectively to emergencies like fires or medical situations.

Compensation for Damages: In cases where guests suffer harm or loss due to deficiencies in the services provided by the hotel, the hotel is liable for compensating them. This compensation may cover damages to property, injuries, or any moral harm resulting from the violation of the guest's rights.

Preventive Measures: Beyond addressing issues after they occur, hotels should also focus on preventive measures to minimize risks and ensure the safety of their guests. This may include regular safety inspections, staff training in emergency procedures, and the installation of safety equipment such as fire alarms and extinguishers.

By adhering to these responsibilities and implementing comprehensive safety measures, hotels can create a secure and comfortable environment for their guests, thereby enhancing their overall experience and reputation.

The fire safety of hotels should be given special attention as objects with mass and, importantly, temporary stay of people. There are many similarities in ensuring the fire safety of hotels located in both large and small cities, despite the fact that the area and number of storeys of hotel complexes are often correlated by the size of cities and the population.

Many new hotels are created by reconstructing existing buildings, often unsuitable, quite old and worn out, such as the Tokyo Star Hotel in Odessa, where 9 people died in a fire on the night of August 17, 2019.

In case of fire in buildings and structures of hotels (hotel complexes) it is possible:

- the presence of a large number of people who are at risk of fire hazards;
- smoke on floors where combustion occurs, on lower and higher floors;
- in the case of a limited number of door and window openings, it is possible to increase the temperature to a dangerous level for humans not only in rooms where there is a burning zone, but also in rooms located nearby;
- large combustible load of premises;
- surface burning of materials and substances;
- rapid spread of fire and smoke through a significant number of openings of doors, windows, technological openings, communications, balconies, etc.;
- loss of integrity, bearing capacity of building structures and their collapse, spread of flame in these places;
- combustion in cavities of building structures and in rubble;
- the presence of materials, in case of combustion of which hazardous chemicals are released;

- filling the premises with explosive and toxic volatile combustion products that cannot be detected visually by external signs;
- the presence of damaged electrical networks and electrical appliances under voltage, including those with damaged electrical insulation.

Features of modern hotels and hotel complexes

The vast majority of hotels are objects with a mass stay of people. Most residents stay in hotels for a short time and have little idea of the structure of escape routes. In the event of a fire and the spread of its dangerous factors to the escape routes, panic may occur. Unfortunately, there are not isolated cases when, in order to save money, not enough attention is paid to improving the reliability and safety of escape routes.

Hotel complexes are created as multifunctional buildings, which include groups of premises with different fire hazards (living quarters, conference, concert and dance halls, exhibitions, trade enterprises, catering, sports and recreation complexes, baths, household premises, built-in parking lots, warehouses, etc.). Therefore, first of all, there are issues of separating such groups of premises with appropriate fire barriers and arranging independent evacuation routes from them.

A significant number of hotels have large internal volumes (lobbies, passages, galleries, winter gardens, open stairs, atriums), which contribute to the rapid spread of smoke, combustion products, temperature increase during a fire, which blocks the use of escape routes. All this creates additional risks because people stay in hotels at night.

The arrangement of hotels, the construction of stylobates often do not allow to ensure the supply of rescue equipment to the upper floors.

The hotels can simultaneously accommodate representatives of different races and nationalities, most of whom do not clearly understand the layout of the hotel building and therefore it is unlikely that in the event of a fire all hotel visitors will be able to navigate correctly and quickly find evacuation exits.

Given the presence in hotel buildings of a sufficiently large amount of combustible substances and materials and cases of insufficient level of fire protection, there may be a rapid development of fire and its dangerous factors.

The main groups (causes) of fires in hotels:

1. Fires caused during the reconstruction, construction, repair of hotels
2. Fires from incandescent electric lamps
3. Fires that arose as a result of violation of fire safety requirements in the process of installation and operation of electrical appliances and equipment
4. Fires in kitchens (food units)
5. Fires in the area of residence of people

Causes of fires in hotels

Most often, fires in hotels occur in sleeping quarters, kitchens and laundries.

According to the results of the analysis of fires in hotels and objects close to them, it was established that the main causes of the catastrophic consequences of such fires are:

- absence, malfunction, failure of fire detection systems and fire warning systems;
- closing (blocking) doors to stairwells and outside the building;
- ineffectiveness of measures to prevent the spread of dangerous fire factors to stairwells and general evacuation corridors of the building;
- non-compliance with the requirements of current norms of general exchange ventilation systems;
- the presence of unprotected sections between accommodation rooms and common corridors;
- residents' ignorance of evacuation routes in the building;
- residents' lack of understanding of the language in which fire alerts are given;
- use of fire-hazardous finishing materials on evacuation routes;
- late call of fire departments (often 20–30 minutes pass from the moment a fire is detected to the transmission of a message about it).

Areas of ensuring fire safety in hotels

The main requirements of fire safety in the design and operation of hotels are contained in DBN V.2.2-20:2008 "Hotels", DBN V.1.1.7:2016 "Fire safety of construction objects", DBN V.2.2-9:2018 "Public houses and structures", DBN V.2.5-56-2014 "Fire protection systems", Rules of fire safety in Ukraine.

Constructive, volume-planning and engineering-technical solutions of hotel buildings must provide in the event of a fire:

- evacuation of people to a safe zone before harming their life and health due to the influence of dangerous fire factors;
- the possibility of carrying out measures to save people;
- the possibility of access of personnel of fire protection units and delivery of fire extinguishing means to any premises of buildings and structures;
- the possibility of supplying fire-extinguishing substances to the center of the fire;
- non-spreading of fire to neighboring buildings and structures.

Protection of people and property of hotels from the influence of dangerous fire factors and (or) limitation of the consequences of their influence is provided in one or more ways:

- application of volume-planning solutions and means that ensure the limitation of the spread of fire beyond its center;
- arrangement of evacuation routes that meet the requirements of safe evacuation of people during a fire;
- installation of fire detection systems (installations and fire alarm systems), notification and management of evacuation of people during a fire;
- application of collective protection systems (including smoke protection) and means of individual protection of people against the influence of dangerous fire factors;
- the use of basic building structures with fire resistance limits and fire hazard classes that correspond to the required degree of fire resistance and structural fire hazard class of buildings and structures, as well as limiting the fire hazard of surface layers (decorations, facings and fire protection means) of building structures on evacuation routes;
- use of fire-resistant compositions (including fire retardants and fire-resistant paints) and building materials (m) to increase the fire resistance limit of building structures;
- use of primary fire extinguishing means;
- use of automatic and autonomous fire extinguishing systems;
- organization of activities of voluntary fire protection units.

To ensure the safe evacuation of people from hotel buildings, it is necessary:

1. to establish and ensure the necessary number, sizes and appropriate construction of evacuation routes and evacuation exits;
2. to ensure unhindered movement of people along evacuation routes and through evacuation exits;
3. organize notification and management of people's movement along evacuation routes (including using light indicators, sound and voice notification).

The safe evacuation of people from hotel buildings during a fire is considered to be ensured if the time interval from the moment of detection of the fire to the completion of the process of evacuating people to a safe zone does not exceed the necessary time for evacuating people during a fire. The methods of determining the required and estimated time, as well as the conditions for the unimpeded and timely evacuation of people are determined by regulatory documents on fire safety.

All citizens arriving at hotel buildings must be familiarized with the basic requirements of fire safety by the administration (under the painting).

In residential rooms of hotels, the following must be posted in visible places:

- an evacuation plan from the corresponding floor indicating the number, room, evacuation exits and routes to them, locations of primary fire extinguishing equipment and manual fire detectors, as well as the necessary explanatory text and a note on actions in the event of a fire;
- a brief note for residents about fire safety rules.

In hotels where foreign citizens live, notices about fire safety rules and people's behavior must be written in Ukrainian and English.

On-duty staff of hotels and hotel complexes with the number of places for accommodation of 50 people and more, as well as residents of these facilities, must be provided with means of individual protection of respiratory organs for self-rescue of people during a fire and for the organization of evacuation of people in the event of a fire. Means of individual protection of people (including protection of the organs of sight and breathing) must ensure their safety during the time necessary for the evacuation of people to a safe zone.

Conclusion. Observance of all the regulated norms and rules of fire safety in hotels will protect the people who live there, significantly reduce the risk of injury and death, which often occur during fires.

LITERATURE

1. Bychkov Y. M. Automated life support systems in accommodation facilities. XLII International Scientific Student Conference on the Results of Students' Research Works for 2018 (March 26–27, 2019).

2. Bychkov Y.M., Lukiyan R.V. Psychology of the behavior of hotel and restaurant staff in emergency situations. XLV International Scientific Student Conference based on the results of students' research work for 2021 (Poltava, April 13–14, 2022).

3. Vinohradska A. Strategy of the hotel business in Ukraine. *Business Bulletin*. 2005. No. 11. P. 24-25

UDC 338.488.2:640.4

**Natalia Rogova, Elyzaveta Kurylenko, Diana Selyutina
(Poltava)**

WAYS TO IMPROVE HOTEL SAFETY

Guest safety is one of the most important priorities for any hotel. The hotel administration has the responsibility to ensure the safety and protection of its guests from possible risks to life and health. Here are some key aspects to consider:

Fire Safety: Ensuring proper functioning of fire safety systems, including smoke detectors, fire sprinklers, fire exits and escape routes.

Water Safety: Providing information on water safety rules, compliance with pool and spa safety standards, reminders of swimming restrictions in hazardous conditions.

Security in the rooms: Ensuring security in the hotel rooms by installing reliable locks on the doors, having safes for storing valuables, evacuation instructions in case of an accident.

Medical assistance: Providing access to medical assistance in case of medical emergencies by providing contacts of medical facilities and personnel who can provide first aid.

Crime Safety: Ensuring guest safety from crime by installing video surveillance systems, educating guests on risk avoidance, and cooperating with local law enforcement.

Emergencies and natural disasters: Developing evacuation plans and providing instructions to guests on what to do in the event of natural disasters or other emergencies.

Sanitary and hygienic standards: Compliance with high standards of sanitation and hygiene in all hotel premises, regular cleaning and disinfection.

The overall approach to guest security must be comprehensive and systematic, and hotel management must continually update its procedures and standards to ensure the highest level of protection for all guests.

The concept of security includes not only protection against criminal encroachments, but to an even greater extent the creation of preventive measures to ensure protection against fire, explosion and other emergencies.

The hotel complex, in accordance with the Law of Ukraine "On Tourism" is responsible: for the safety of things of the resident, and is also responsible for damage caused to life, health and property of residents due to shortcomings in the provision of services, as well as compensates for moral damage caused to the guest by violation of his rights.

The fire safety of hotels should be given special attention as objects with mass and, importantly, temporary stay of people. There are many similarities in ensuring the fire safety of hotels located in both large and small cities, despite the fact that the area and number of storeys of hotel complexes are often correlated by the size of cities and the population.

Features of modern hotels and hotel complexes

Modern hotels and hotel complexes often incorporate a range of features and amenities designed to enhance guest experience, meet evolving traveler needs, and stay competitive in the hospitality industry. Here are some common features you might find in modern hotels and hotel complexes:

1. Contemporary Design: Many modern hotels feature sleek and stylish interior design, with attention to aesthetic details and comfortable furnishings.

2. Technological Integration: Integration of technology throughout the hotel experience, including keyless entry systems, mobile check-in/out, in-room automation (e.g., smart lighting, temperature control), and high-speed Wi-Fi access.

3. Eco-Friendly Practices: Increasing emphasis on sustainability and eco-friendly initiatives, such as energy-efficient lighting, water-saving fixtures, recycling programs, and green certifications.

4. Wellness Facilities: Wellness amenities such as fitness centers with state-of-the-art equipment, yoga studios, spas offering massages and other treatments, and health-focused dining options.

5. Dining Options: A variety of dining options ranging from fine dining restaurants to casual cafes and bars, often featuring locally sourced and organic ingredients, as well as options for dietary restrictions and preferences.

6. Meeting and Event Spaces: Versatile meeting and event spaces equipped with modern audiovisual technology, suitable for corporate meetings, conferences, weddings, and other special occasions.

7. Entertainment and Recreation: Entertainment facilities such as game rooms, movie theaters, rooftop lounges, and outdoor recreational areas like swimming pools, tennis courts, and golf courses.

8. Concierge Services: Personalized concierge services to assist guests with various needs, including restaurant reservations, transportation arrangements, sightseeing tours, and ticket bookings.

9. Flexible Accommodation Options: Flexible room configurations and accommodation options to cater to diverse traveler preferences, including suites, interconnected rooms for families, and extended-stay residences.

10. Enhanced Security Measures: Advanced security features such as surveillance cameras, secure access control systems, and 24/7 security personnel to ensure guest safety and peace of mind.

11. Cultural and Local Experiences: Opportunities for guests to immerse themselves in the local culture, including curated experiences, guided tours, cultural workshops, and partnerships with local artisans and businesses.

12. Personalized Services: Personalized services and amenities tailored to individual guest preferences, such as pillow menus, turndown service, and customized welcome amenities.

These features contribute to creating a memorable and enjoyable guest experience while meeting the expectations of modern travelers for comfort, convenience, and sustainability. A significant number of hotels have large internal volumes (lobbies, passages, galleries, winter gardens, open stairs, atriums), which contribute to the rapid spread of smoke, combustion products, temperature increase during a fire, which blocks the use of escape routes. All this creates additional risks because people stay in hotels at night.

The arrangement of hotels, the construction of stylobates often do not allow to ensure the supply of rescue equipment to the upper floors.

The hotels can simultaneously accommodate representatives of different races and nationalities, most of whom do not clearly understand the layout of the hotel building and therefore it is unlikely that in the event of a fire all hotel visitors will be able to navigate correctly and quickly find evacuation exits.

Given the presence in hotel buildings of a sufficiently large amount of combustible substances and materials and cases of insufficient level of fire protection, there may be a rapid development of fire and its dangerous factors.

Fires in hotels can arise from various causes, and it's essential for hotel management to implement preventive measures to minimize the risk of fire incidents. Here are some of the main groups or causes of fires in hotels:

1. Electrical Malfunctions: Faulty wiring, overloaded electrical circuits, damaged electrical appliances, and improper use of electrical equipment can lead to electrical fires. This includes issues such as short circuits, sparking, and overheating of electrical components.

2. Kitchen Fires: Fires can occur in hotel kitchens due to cooking equipment malfunctions, grease buildup, flammable materials near heat sources, and unattended cooking. Deep fryers, grills, ovens, and stovetops pose particular risks.

3. Smoking: Smoking-related fires can result from improperly discarded cigarettes, cigars, or smoking materials in guest rooms, common areas, or designated smoking areas. Smoldering cigarettes can ignite bedding, upholstery, or trash receptacles.

4. Heating Systems: Malfunctioning heating systems, including furnaces, boilers, space heaters, and HVAC systems, can lead to fires if not properly maintained or if there are issues with ventilation, combustion, or flammable materials nearby.

5. Arson: Intentional acts of arson, whether by disgruntled individuals, vandals, or criminals, can pose a significant fire risk to hotels. These incidents may involve the ignition of combustible materials or the use of accelerants to start fires.

6. Electrical Equipment: Fires can result from the use of faulty or substandard electrical equipment, such as extension cords, power strips, lighting fixtures, and appliances. Overloading circuits or using damaged equipment increases the risk of electrical fires.

7. Candles and Open Flames: Unattended candles, decorative torches, and other open flames used for ambiance or decoration can ignite nearby flammable materials, leading to fires, especially if placed near curtains, drapes, or other combustible items.

8. Human Error: Accidental causes of fires may include careless smoking, improper use of heating appliances, leaving cooking unattended, mishandling flammable materials, and failure to follow fire safety protocols and evacuation procedures.

9. Building Construction and Maintenance: Fire risks can be exacerbated by deficiencies in building construction or maintenance, such as inadequate fire suppression systems, blocked fire exits, lack of fire-rated materials, or compromised fire barriers.

10. External Factors: Fires can also originate from external sources, such as wildfires, neighboring buildings, nearby vegetation, or transportation accidents involving hazardous materials.

Preventing fires in hotels requires a comprehensive approach, including regular inspections, maintenance of fire safety equipment, staff training in fire prevention and response, implementation of fire safety protocols, and adherence to building codes and regulations.

Conclusion. Adherence to all regulated norms and rules of fire safety in hotels is critically important for the protection of life and safety of guests and staff. Here are some ways to help reduce the risk of injury and death during fires:

Evacuation plan: Development and publication of an evacuation plan, which includes clear instructions for actions in the event of a fire, evacuation routes, location of fire exits and assembly at the evacuation site.

Fire Equipment: Installation and maintenance of effective fire equipment such as fire sprinkler systems, fire alarms, fire extinguishers, smoke detectors and fire alarm systems.

Fire drills and training: Conducting regular fire drills and training for hotel staff, as well as providing instructions and demonstrations to customers on what to do in the event of a fire.

Safety Systems Inspection: Regular inspection and maintenance of all fire safety systems, including fire alarms, extinguishers, smoke detectors and evacuation systems.

Control of fire sources: Minimize the risk of fire by controlling potential fire sources such as open flames, unlit cigarettes, kitchen appliances and electrical equipment.

Sanitation and hygiene standards: Maintaining high standards of sanitation and hygiene, including regular cleaning and removal of flammable materials that may contribute to the spread of fire.

Liaison with local fire services: Liaise and interact with local fire services for prompt response to any fire incidents and coordination of emergency response.

Following these precautions helps reduce the risk of injury and death in the event of a fire and ensures the safety and protection of all occupants of the hotel.

LITERATURE

1. Bychkov Y.M., Lukiyan R.V. Psychology of the behavior of hotel and restaurant staff in emergency situations. *XLV International Scientific Student Conference based on the results of students' research work for 2021* (Poltava, April 13–14, 2022).

2. Vinogradskaya A. Strategy of the hotel business in Ukraine. *Business Bulletin*. 2005. No. 11. P. 24-25.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Арабаджи-Тіпенко Людмила Іванівна – кандидат біологічних наук, старший викладач кафедри ботаніки і садово-паркового господарства Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького

Бойко Роман – студент 4 курсу факультету економіки, менеджменту та права Вінницького торговельно-економічного інституту ДТЕУ

Бондар Тетяна Сергіївна – студентка 4 курсу спеціальності «Готельно-ресторанна справа» кафедри готельно-ресторанної та курортної справи Полтавського університету економіки та торгівлі

Бубняк Денис Ігорович – студент 4 курсу Володимирського педагогічного фахового коледжу імені Агатангела Кримського Волинської обласної ради

Венгеренко Ігор Олександрович – вчитель географії Нікопольського ліцею №6 Нікопольської міської ради

Вовченко Ганна Олександрівна – асистент кафедри педагогіки та спеціальної освіти Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Войтюк Юлія Анатоліївна – студентка 4 курсу спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа (Діловодство)» Володимирського педагогічного фахового коледжу імені Агатангела Кримського Волинської обласної ради

Гаврилов Максим Валерійович – студент факультету фізики, електроніки та комп'ютерних систем Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Громова Ольга Сергіївна – студентка 4 курсу спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа (Діловодство)» Володимирського педагогічного фахового коледжу імені Агатангела Кримського Волинської обласної ради

Губарь Світлана Олексіївна – студентка 4 курсу Харківського інституту Приватного акціонерного товариства «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна академія управління персоналом»

Гуральник Артем Борисович – кандидат технічних наук, доцент кафедри економічної кібернетики та інформаційних систем Вінницького торговельно-економічного інституту ДТЕУ

Деревянко Софія Ігорівна – студентка 3 курсу педагогічного факультету Ізмаїльського державного гуманітарного університету

Дубовик Наталія Миколаївна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри загального та прикладного мовознавства філологічного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

Житомирський Леонід Олександрович – старший викладач кафедри фізичного виховання, спорту та здоров'я людини Ізмаїльського державного гуманітарного університету

Зелений Богдан Леонідович – студент 3 курсу комп'ютерного відділення Вінницького технічного фахового коледжу

Індиченко Лариса Сергіївна – викладач кафедри фізичного виховання та спорту Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Катинська Лідія Леонідівна – викладач-методист циклової комісії викладачів педагогіки, психології та фахових методик Володимирського педагогічного фахового коледжу імені Агатангела Кримського Волинської обласної ради

Кравець Ніна Павлівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психокорекційної педагогіки та реабілітології Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

Кравчук Вікторія Вікторівна – студентка 4 курсу спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа (Діловодство)» Володимирського педагогічного фахового коледжу імені Агатангела Кримського Волинської обласної ради

Крохмаль Ольга Олександрівна – студентка 4 курсу спеціальності «Готельно-ресторанна справа» кафедри готельно-ресторанної та курортної справи Полтавського університету економіки та торгівлі

Куриленко Єлизавета Олександрівна – студентка 4 курсу спеціальності «Готельно-ресторанна справа» кафедри готельно-ресторанної та курортної справи Полтавського університету економіки та торгівлі

Кутова Олена Олексіївна – студентка 4 курсу спеціальності «Готельно-ресторанна справа» кафедри готельно-ресторанної та курортної справи Полтавського університету економіки та торгівлі

Кушнір Ірина Петрівна – студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти факультету спеціальної інклюзивної освіти Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

Кушак Оксана Михайлівна – викладач вищої категорії ВСП «Тернопільський фаховий коледж Тернопільського технічного університету імені Івана Пулюя»

Леонова Тетяна Олегівна – студентка 4 курсу спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа (Діловодство)» Володимирського педагогічного фахового коледжу імені Агатангела Кримського Волинської обласної ради

Литвин Софія Сергіївна – студентка 4 курсу спеціальності «Готельно-ресторанна справа» кафедри готельно-ресторанної та курортної справи Полтавського університету економіки та торгівлі

Лук'ян Тетяна Іванівна – студентка 4 курсу факультету психології та спеціальної освіти Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Мала Христина Олегівна – студентка 2 курсу спеціальності «Менеджмент» ВСП «Тернопільський фаховий коледж Тернопільського технічного університету імені Івана Пулюя»

Мартінова Світлана Григорівна – викладач вищої кваліфікаційної категорії, викладач-методист Дніпровського базового медичного коледжу

Міцах Ірина Валентинівна – студентка 4 курсу спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа(Діловодство)» Володимирського педагогічного фахового коледжу імені Агатангела Кримського Волинської обласної ради

Мош Лідія Богданівна – викладач ВСП «Стрийський фаховий коледж ЛНУП»

Мош Роман Володимирович – викладач ВСП «Стрийський фаховий коледж ЛНУП»

Науменко Анастасія Романівна – студентка 4 курсу спеціальності «Готельно-ресторанна справа» кафедри готельно-ресторанної та курортної справи Полтавського університету економіки та торгівлі

Немиткіна Аліна Максимівна – студентка 4 курсу Харківського інституту Приватного акціонерного товариства «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна академія управління персоналом»

Нудьга Світлана Анатоліївна – викладач вищої кваліфікаційної категорії, викладач-методист, методист Дніпровського базового медичного коледжу

Опалатенко Дар'я Сергіївна – студентка факультету української й іноземної філології та мистецтв Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Остапчук Владислав Олександрович – студент 4 курсу спеціальності «Готельно-ресторанна справа» кафедри готельно-ресторанної та курортної справи Полтавського університету економіки та торгівлі

Павліковська Інна Костянтинівна – викладач комп'ютерних дисциплін циклової комісії комп'ютерної інженерії ВСП «Тернопільський фаховий коледж Тернопільського технічного університету імені Івана Пулюя»

Пастушенко Марія Іванівна – студентка факультету української й іноземної філології та мистецтвознавства Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Печериця Дмитро Віталійович – студент 3 курсу комп'ютерного відділення Вінницького технічного фахового коледжу

Пліско Євген Юрійович – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри соціальної роботи ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

Пономаренко Вікторія Віталіївна – студентка 2 курсу факультету психології та спеціальної освіти Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Починок Олександра Олексіївна – студентка 4 курсу Володимирського педагогічного фахового коледжу імені Агатангела Кримського Волинської обласної ради

Прогонюк Ангеліна Вікторівна – студентка 4 курсу спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа (Діловодство)» Володимирського педагогічного фахового коледжу імені Агатангела Кримського Волинської обласної ради

Рогова Наталія Володимирівна – кандидат технічних наук, доцент кафедри готельно-ресторанної та курортної справи Полтавського університету економіки та торгівлі

Романенко Олександр Сергійович – студент 1 курсу магістратури механіко-технологічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України

Рота Катерина Олександрівна – студентка 4 курсу спеціальності «Готельно-ресторанна справа» кафедри готельно-ресторанної та курортної справи Полтавського університету економіки та торгівлі

Рядинська Ірина Антонівна – викладач музичних дисциплін, спеціаліст вищої категорії, старший викладач циклової комісії освітньої галузі «Мистецтво», «Технології» Педагогічного фахового коледжу комунального закладу вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради

Рязанова Дар'я Олександрівна – студентка 4 курсу спеціальності «Готельно-ресторанна справа» кафедри готельно-ресторанної та курортної справи Полтавського університету економіки та торгівлі

Сабо Андрій Георгійович – кандидат технічних наук, доцент кафедри ЕТЕМ Таврійського державного агротехнічного університету імені Дмитра Моторного

Савчук Ольга Ярославівна – студентка 4 курсу спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа (Діловодство)» Володимирського педагогічного фахового коледжу імені Агатангела Кримського Волинської обласної ради

Салфетнікова Олена Валеріївна – викладач Балаклійського педагогічного фахового коледжу Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради

Самойленко Галина Борисівна – викладач вищої кваліфікаційної категорії, викладач-методист Дніпровського базового медичного коледжу

Селецький Єгор Костянтинович – здобувач 4 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти педагогічного факультету ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

Селешій Єлісей Миколайович – студент 4 курсу Харківського інституту Приватного акціонерного товариства «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна академія управління персоналом»

Селютіна Діана Павлівна – студентка 4 курсу спеціальності «Готельно-ресторанна справа» кафедри готельно-ресторанної та курортної справи Полтавського університету економіки та торгівлі

Семенюк Іванна Сергіївна – студентка 4 курсу спеціальності «Початкова освіта» Володимирського педагогічного фахового коледжу імені Агатангела Кримського Волинської обласної ради

Сербіна Дар'я Олександрівна – студентка 4 курсу спеціальності «Готельно-ресторанна справа» кафедри готельно-ресторанної та курортної справи Полтавського університету економіки та торгівлі

Сивуха Луїза Віталіївна – студентка 4 курсу спеціальності «Готельно-ресторанна справа» кафедри готельно-ресторанної та курортної справи Полтавського університету економіки та торгівлі

Сидорук Юлія Миколаївна – студентка 4 курсу Володимирського педагогічного фахового коледжу імені Агатангела Кримського Волинської обласної ради

Смолярчук Марія-Вікторія Степанівна – студентка 4 курсу спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа (Діловодство)» Володимирського педагогічного фахового коледжу імені Агатангела Кримського Волинської обласної ради

Сохацька Єлизавета Олегівна – студентка 4 курсу спеціальності «Готельно-ресторанна справа» кафедри готельно-ресторанної та курортної справи Полтавського університету економіки та торгівлі

Станєв Артур Степанович – студент 2 курсу педагогічного факультету Ізмаїльського державного гуманітарного університету

Станєва Світлана Василівна – аспірантка II року навчання кафедри фізичного виховання, спорту та здоров'я людини Ізмаїльського державного гуманітарного університету

Філоненко Софія Вячеславівна – студентка 1 курсу спеціальності «Соціальна робота» факультету медичних технологій діагностики та реабілітації Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Хало Анастасія Сергіївна – студентка 4 курсу спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа (Діловодство)» Володимирського педагогічного фахового коледжу імені Агатангела Кримського Волинської обласної ради

Хомік Валерія Іванівна – студентка 4 курсу спеціальності «Початкова освіта» Володимирського педагогічного фахового коледжу імені Агатангела Кримського Волинської обласної ради

Хоречко Ярослава Ігорівна – студентка 4 курсу спеціальності «Готельно-ресторанна справа» кафедри готельно-ресторанної та курортної справи Полтавського університету економіки та торгівлі

Чуб Інна Юріївна – студентка 4 курсу спеціальності «Готельно-ресторанна справа» кафедри готельно-ресторанної та курортної справи Полтавського університету економіки та торгівлі

Шарун Ігор Едуардович – кандидат медичних наук, директор Дніпровського базового медичного коледжу

Шашкіна Олена Миколаївна – магістр, викладач іноземних мов Педагогічного фахового коледжу комунального закладу вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради

Шевченко Анастасія Юріївна – студентка факультету психології та спеціальної освіти Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Шульга Тетяна Борисівна – викладач вищої кваліфікаційної категорії, викладач-методист Дніпровського базового медичного коледжу

Яскулко Дар'я Дмитрівна – студентка 4 курсу філологічного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

ЗМІСТ БІОЛОГІЧНІ НАУКИ

Лідія Мош

ДЕРЕВА МАЙБУТНЬОГО: ЯК НОВІТНІ БІОТЕХНОЛОГІЇ
ЗМІНЮЮТЬ «ОБЛИЧЧЯ» ЛІСІВ?

3

ЕКОЛОГІЯ

Андрій Сабо

ЗАСТОСУВАННЯ ПРИРОДОСУМІСНОЇ МАЛОБЮДЖЕТНОЇ УСТАНОВКИ
ДЛЯ УТИЛІЗАЦІЇ ОРГАНІЧНИХ ВІДХОДІВ ЛЮДИНИ
У МІСТАХ В УМОВАХ КРИЗОВОГО СТАНУ ЖКГ

5

ТУРИЗМ І РЕКРЕАЦІЯ

Natalia Rogova, Olena Kutova, Anastasia Naumenko

TASKS OF THE RECEPTION AND ACCOMMODATION SERVICE

9

Natalia Rogova, Daria Ryazanova, Yaroslava Horechko

THE MAIN TOOLS AND STAGES OF PLANNING AND IMPLEMENTING SMM

12

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

Олександра Починок

ОРГАНІЗАЦІЯ І ПРОВЕДЕННЯ НАРАД, ЇХ ДОКУМЕНТАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

14

ЕКОНОМІКА

Natalia Rogova, Sofia Lytvyn, Daria Serbina

IMPROVEMENT OF ADDITIONAL HOTEL SERVICES

16

Natalia Rogova, Kateryna Rota, Luisa Syvuha

COMPETITIVENESS OF HOTEL ENTERPRISES

17

Natalia Rogova, Elyzaveta Sokhatska, Olga Krohmal

INCREASE OF WORK EFFICIENCY OF THE HOTEL STAFF

20

Natalia Rogova, Inna Chub

IMPROVEMENT OF ADDITIONAL HOTEL SERVICES

23

МЕНЕДЖМЕНТ І МАРКЕТИНГ

Денис Бубняк

ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ОРГАНІЗАЦІЄЮ

26

Юлія Войтюк

ОСОБЛИВОСТІ ОФОРМЛЕННЯ ДОКУМЕНТІВ ПРО ПРИЗНАЧЕННЯ ПЕНСІЙ
(НА ПРИКЛАДІ ГОЛОВНОГО УПРАВЛІННЯ ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ
У ВОЛИНСЬКІЙ ОБЛАСТІ)

29

Світлана Губарь

МОТИВАЦІЯ ПЕРСОНАЛУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

32

Тетяна Леонова

РОЛЬ БІБЛІОТЕК В ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ ЧИТАННЯ СЕРЕД ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ

36

Ірина Міцах

ПРАВИЛА СКЛАДАННЯ ТА ОФОРМЛЕННЯ РОЗПОРЯДЧИХ ДОКУМЕНТІВ

39

Аліна Немиткіна

ОРГАНІЗАЦІЯ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

41

Ольга Савчук

ВИКОРИСТАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ МЕРЕЖІ В БІБЛІОТЕКАХ ДЛЯ ЗБІЛЬШЕННЯ
ЗАЛУЧЕННЯ АУДИТОРІЇ ТА ВЗАЄМОДІЇ З КОРИСТУВАЧАМИ

44

Єлісей Селешій

ОЦІНКА ДІЯЛЬНОСТІ ПЕРСОНАЛУ НА ПІДПРИЄМСТВІ
В СУЧАСНИХ УМОВАХ

47

Марія-Вікторія Смолярчук

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ КУЛЬТУРНИХ ПОДІЙ
В БІБЛІОТЕЦІ: АНАЛІЗ КЕЙСІВ

49

Анастасія Хало

БІБЛІОТЕКИ ЯК ЦЕНТРИ НАВЧАННЯ ТА САМОРОЗВИТКУ:
ПРОГРАМИ ТА РЕСУРСИ

52

ПЕДАГОГІКА

Ігор Венгеренко, Людмила Арабаджи-Тіпенко

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА
ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ НА УРОКАХ ПРИРОДНИЧОГО СПРЯМУВАННЯ

56

Софія Деревянко

НУШ ЯК ДИНАМІЧНЕ КОМБО СЬОГОДЕННЯ

59

Ірина Кушнір, Ніна Кравець

СТАН ПРАКТИКИ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ
З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ
В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНО-РЕСУРСНИХ ЦЕНТРІВ

61

Тетяна Лук'ян, Ганна Вовченко

РЕАЛІЗАЦІЯ СТУДЕНТАМИ ПРАВА НА АКАДЕМІЧНУ МОБІЛЬНІСТЬ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

64

Євген Плisko, Єгор Селецький

ПРОБЛЕМА ПІДЛІТКОВОГО БУЛІНГУ У ШКОЛІ

67

Ірина Рядинська

МУЗИКОТЕРАПІЯ ЯК ЗАСІБ ЕМОЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНИКІВ
З ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ

69

Іванна Семенюк

ІНТЕГРАЦІЯ РІЗНИХ ВИДІВ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ
МОТИВАЦІЇ ДО НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

73

Світлана Станєва

СВОЄРІДНІСТЬ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ВИДИ СПОРТУ
З МЕТОДИКОЮ НАВЧАННЯ (ЛЕГКА АТЛЕТІКА, АТЛЕТИЗМ, ГІМНАСТИКА)»
ЯК СПОСІБ ПІДВИЩЕННЯ ФІЗИЧНОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ ІДГУ

76

Валерія Хомік, Лідія Катинська

ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ ВИКОРИСТАННЯ
ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ

80

Олена Шашкіна

ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ
МУЛЬТИСЕНСОРНОГО МЕТОДУ ПРИ ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

83

ПСИХОЛОГІЯ

Юлія Сидорук

ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ КОНФЛІКТІВ У ТРУДОВОМУ КОЛЕКТИВІ

86

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Роман Бойко, Артем Гуральник

ВПЛИВ РОЗРОБКИ МОБІЛЬНИХ ДОДАТКІВ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ
ТА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ВИРОБНИЧИХ ПІДПРИЄМСТВ

89

Ольга Громова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ОСНОВНІ МОЖЛИВОСТІ
ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ

91

Вікторія Кравчук

БЕЗПЕКА В ІНТЕРНЕТІ. ПОРІВНЯЛЬНІ МОЖЛИВОСТІ
СУЧАСНИХ АНТИВІРУСНИХ ПРОГРАМ

94

Ангеліна Прогонюк

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ДОКУМЕНТООБІГУ

97

Олена Салфетнікова

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ОСВІТІ

99

ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА І СПОРТ

Максим Гаврилов

РУХОВА АКТИВНІСТЬ ЯК ЗАСІБ ПРОФІЛАКТИКИ ГІПОДИНАМІЇ
ПРИ ДИСТАНЦІЙНОМУ НАВЧАННІ 103

Леонід Житомирський

БАДМІНТОН ЯК ЗАСІБ ВИКОНАННЯ ПРОГРАМИ
ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ «ЗДОРОВА УКРАЇНА» 105

Лариса Індіченко, Тетяна Лук'ян

ПОРІВНЯННЯ І ПЕРЕВАГИ КОЛОВОГО ТА ІНТЕРВАЛЬНОГО ТРЕНУВАННЯ 108

Лариса Індіченко, Вікторія Пономаренко

ЗАРОДЖЕННЯ ТА РОЗВИТОК СПОРТИВНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ 111

Лариса Індіченко, Софія Філоненко

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МАСАЖУ ЯК ЗАСОБУ
ЗАПОБІГАННЯ ТРАВМ М'ЯЗІВ СЕРЕД СПОРТСМЕНІВ 114

Дар'я Опалатенко

ЗМІНА ФУНКЦІОНАЛЬНОГО СТАНУ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС РОЗМИНКИ
(ПІДГОТОВКИ ДО ФІЗИЧНОГО НАВАНТАЖЕННЯ) 117

Марія Пастушенко, Наталія Мартинова

РОЛЬ ІМІДЖУ У СПОРТІ 121

Артур Станєв

ВПЛИВ ФІЗКУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ НА ОРГАНІЗМ ЛЮДИНИ 125

Анастасія Шевченко

ПСИХОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ СТИМУЛЮВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ
ДО ЗБЕРЕЖЕННЯ ФІЗИЧНОГО ЗДОРОВ'Я ТА АКТИВНОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ 128

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

Дар'я Яскулко, Наталія Дубовик

РОЗРОБКА ВЕБ-ЗАСТОСУНКУ ДЛЯ ОБРОБКИ ТЕКСТОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ 133

МЕДИЧНІ НАУКИ

Ігор Шарун, Світлана Нудьга, Галина Самойленко, Світлана Мартинова, Тетяна Шульга

МЕДСЕСТРИНСЬКИЙ ПРОЦЕС ПРИ ЦУКРОВОМУ ДІАБЕТІ
ТА ФОРМУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ
У ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ У ФАХОВОМУ КОЛЕДЖІ 136

ТЕХНІЧНІ НАУКИ. ТРАНСПОРТ

Богдан Зелений

ВИГОТОВЛЕННЯ ГЕОМЕТРИЧНИХ ПРИМІТИВІВ
ЗА ДОПОМОГОЮ 3D ФРЕЗЕРА МЕКАНІКА 139

Христина Мала, Оксана Кушак, Інна Павліковська

ЗАСТОСУВАННЯ ГАЗУ БРАУНА У ТЕХНІЦІ 142

Дмитро Печериця

ДОСЛІДЖЕННЯ ТА МОДЕЛЮВАННЯ МІКРОПРОЦЕСОРНОЇ СИСТЕМИ
КЕРУВАННЯ МІКРОКЛІМАТОМ 145

Олександр Романенко

ОСОБЛИВОСТІ СТРАХУВАННЯ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ 150

ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

Роман Мош

ВИМОГИ ДО ЗАСОБІВ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ЗАХИСТУ 153

Natalia Rogova, Tetiana Bondar, Vladyslav Ostapchuk

IMPROVING SECURITY IN THE HOTEL REQUIRES
A COMPREHENSIVE APPROACH 154

Natalia Rogova, Elyzaveta Kurylenko, Diana Selyutina

WAYS TO IMPROVE HOTEL SAFETY 157

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ 161

Матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку»: Зб. наук. праць. Переяслав, 2024. Вип. 97. 168 с.

Відповідальність за грамотність, автентичність цитат, правильність фактів і посилань, достовірність матеріалів несуть автори публікацій. Передрук і відтворення опублікованих у збірнику матеріалів будь-яким способом дозволяється тільки при посиланні на «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку».

Матеріали науково-практичної інтернет-конференції розміщені на сайті:
<http://confscience.webnode.com.ua>

Укладачі: С. М. Кикоть, І. В. Гайдаєнко
Верстка та дизайн: І. В. Гайдаєнко

Адреса оргкомітету та редколегії:
08401, вул. Сухомлинського, 30 (к. 100),
м. Переяслав,
Київська обл., Україна
тел. 0930569496,
сайт: confscience.webnode.com.ua

